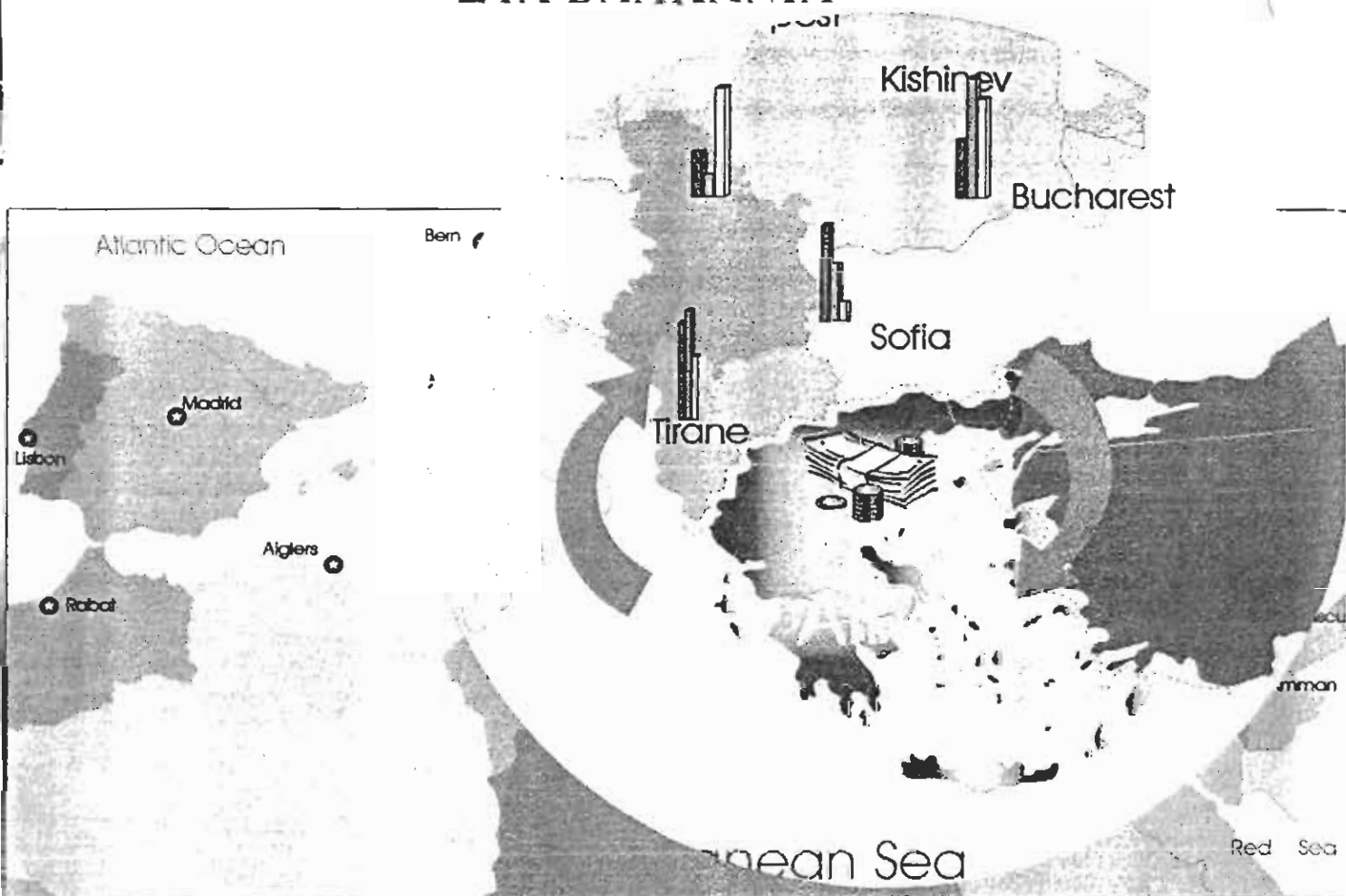

ΚΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

μήμα Λογιστικής

ΘΕΜΑ: Η ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ:

ΑΡΓΥΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ ΤΑΣΙΑ
ΠΕΛΕΚΟΥΔΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2000

PIOMOS
SIEATGHE

3059

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
1995: ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	4
ΒΑΛΚΑΝΙΑ – ΝΕΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ – ΝΕΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	5
ΒΑΛΚΑΝΙΑ: ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ ΓΙΓΑΝΤΙΑΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΝ	10
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΜΑΥΡΗΣ	
ΘΑΛΑΣΣΑΣ. ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ – ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ – ΕΝΕΡΓΕΙΑ.	19
ΠΥΛΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	39
ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ	
ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ	41
Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗΣ	43
ΕΛΛΑΔΑ: ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΔΥΣΗΣ – ΑΝΑΤΟΛΗΣ?	47
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	61
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	97
ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	99
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟ	110
Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	125
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ	137
ΑΛΒΑΝΙΑ	138
ΒΟΣΝΙΑ – ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	153
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	158
ΚΡΟΑΤΙΑ	174
Ο.Δ. ΠΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ	182
Π.ΓΔΜ	191
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	199
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	214
ΕΧΟΥΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΕΙ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	220
ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΚΛΟΣΛΑΒΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΘΗΣΗ ΣΤΟ ΜΑΡΑΣΜΟ	222
ΣΥΣΚΕΨΗ ΓΙΑΝΝΟΥ ΜΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ	
ΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ	231
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	240
ΑΝ ΔΙΑΡΚΕΣΕΙΣ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΘΑ ΥΠΑΡΞΟΥΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	254
Η ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ	255
Α. Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΣΕ ΝΕΟ ΣΤΑΔΙΟ	255
Β. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ	284
Γ. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ	303
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ	323
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	329

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή ως σκοπό έχει να δείξει στον αναγνώστη την διείσδυση του ελληνικού κεφαλαίου στα Βαλκάνια. Θέλουμε να τονίσουμε απ' την αρχή ότι η Ελλάδα δεν είναι μια μικρή χώρα η οποία δεν μπορεί να παίξει μεγάλο ρόλο στις εξελίξεις, αλλά μια ιμπεριαλιστική επεκτατική δύναμη που θέλει κυρίαρχο ρόλο στα Βαλκάνια.

Τι συμφέροντα έχει, ποιες οι επιδιώξεις της, τι έχει γίνει ως τα τώρα, ποιο το μέλλον;

Η εργασία χωρίζεται σε τρία βασικά μέρη :

A. ΒΑΛΚΑΝΙΑ 1995, Β. ΒΑΛΚΑΝΙΑ 1997, Γ. ΒΑΛΚΑΝΙΑ 1999.

Το πρώτο μέρος θεωρείται ως έτος απολογισμού. Μετά την πτώση των "κομμουνιστικών καθεστώτων" έχει ξεκινήσει η περίοδος της σταδιακής απελευθέρωσης της αγοράς. Ξένες επενδύσεις, ιδιωτικοποιήσεις. Μέσα από διάφορα συνέδρια, μελέτες υπουργείων, έρευνες πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, θέλουν να συγκεντρώσουν την εμπειρία (τι έχει γίνει ως τώρα) και να χαράξουν μια μακροπρόθεσμη στρατηγική στα Βαλκάνια (εκμετάλλευση των πακέτων Ντελόρ, ανάδειξη του ρόλου της Ελλάδας ως μέλος της Ε.Ε., συμμαχίες). Βασική της σύνδεση με τα Βαλκάνια είναι οι μεταφορικοί άξονες και τα έργα υποδομών (κατασκευή οδικής και σιδηροδρομικής Εγνατίας, οδικοί άξονες Ελλάδος - Βουλγαρίας - Ευρώπης, λιμάνι Θεσσαλονίκης κ. ά.). Ο μύθος της αποβιομηχάνισης καταρρέει. Η ελληνική βιομηχανία προσαρμόζεται στις διεθνείς εξελίξεις, ο δείκτης των επιχειρηματικών προσδοκιών της αυξάνεται διαρκώς. Οι ελληνικές βιομηχανίες εγκαταλείπουν το παρελθόν και μπαίνουν στο μέλλον. Παπαστράτος, Δέλτα, Φάγε, Τιτάν κ.ά αύξησαν τις εξαγωγές τους και τα κέρδη τους.

Στο δεύτερο μέρος γίνεται επαναπροσδιορισμός των στρατηγικών των επιχειρήσεων αλλά και του κράτους λόγω των δραματικών εξελίξεων στα Βαλκάνια. Στην Αλβανία και την Βουλγαρία το τραπεζικό σύστημα κατέρρευσε, στην Σερβία η πολιτική κρίση έχει φέρει κοινωνική αναταραχή, στα Σκόπια ο κίνδυνος αποσταθεροποίησης είναι πολύ σοβαρός. Παρόλο όμως τους νέους κινδύνους δημιουργούνται και νέες ευκαιρίες. Από ελληνική

σκοπιά τα Βαλκάνια κρίνονται ως το πεδίο που θα κριθεί το μέλλον της ελληνικής βιομηχανίας και βέβαια του ποιος θα είναι ο κυρίαρχος στην περιοχή. Χαμηλό εργατικό κόστος, αυτή είναι και η βασική αιτία της προσέλκυσης των κεφαλαίων και των επενδύσεων που γίνονται στα Βαλκάνια.

Θα είναι η Ελλάδα το ενεργειακό σταυροδρόμι Δύσης και Ανατολής; Το ερώτημα έχει να κάνει με τον αγωγό πετρελαίου. Από πού λοιπόν θα περάσει ο αγωγός; Ποιος θα έχει τον έλεγχο; Λόγω του ζητήματος αυτού το ελληνικό κεφάλαιο μέσα από τους Ομίλους των Λάτση, Βαρδινογιάννη, Κοπελούζου διεισδύει στην Μαύρη Θάλασσα. Σκοπός της Ελλάδας η αποδυνάμωση της Τουρκίας.

Παράδειγμα ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια.

Στις Τράπεζες: με ελληνικό έλεγχο η Τράπεζα Βουκουρεστίου, ΧίοςBank η πρώτη αλλοδαπή Τράπεζα στη Βουλγαρία.

Στα Τρόφιμα: Hambro στα Τίρανα, 3 E στη Βουλγαρία, Δέλτα στη Βουλγαρία

Στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές : Intrasoft στη Ρουμανία, Software στην Αλβανία

Στο τρίτο μέρος το οποίο αναφέρεται στα τελευταία γεγονότα - τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία. Η Ελλάδα έχοντας φτάσει σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο ως τώρα, με τον πόλεμο κάποια συμφέροντα της κλονίζονται. Ελληνικές εταιρείες πλήττονται όπως και οι εξαγωγές της. Οι απώλειες όμως σε σχέση με το τι έπεται είναι μικρές. Με τη λήξη του πόλεμου αρχίζει η ανοικοδόμηση των Βαλκανικών χωρών. Ένα φιλόδοξο σχέδιο τύπου Μάρσαλ για την Βαλκανική στο πλαίσιο του οποίου Ελλάδα και Ιταλία θα παίξουν πολύ σοβαρό επιχειρησιακό ρόλο. Μόνο όσο αφορά την Αλβανία έχουμε 175 ελληνικά αναπτυξιακά προγράμματα. Η ΑΓΕΤ επενδύει 5 δις στην Αλβανία. Τράπεζες και τεχνικές εταιρείες σε πρώτο ρόλο. Τελειώνοντας με τα τρία αυτά μέρη περνάμε σε μια ιδεολογικοπολιτική ανάλυση του γιατί περνάμε σε μια νέα εποχή του καπιταλισμού.

Διεθνές πλέγμα του καπιταλισμού :

- Παγκοσμιοποίηση : φυσικός νόμος ή τάση του κεφαλαίου.
- Οι καπιταλιστικές ολοκληρώσεις και το μέλλον του Έθνους-Κράτους.
- Η εξέλιξη των ιμπεριαλιστικών κέντρων.

- Το διεθνές σύστημα σε νέα φάση.

Ελληνικός καπιταλισμός:

- Ο ελληνικός καπιταλισμός-, ορισμένα ιστορικά στοιχεία, πιο κοντά στην Μητρόπολη, παρά στην Περιφέρεια-, η Ελλάδα και ο ιμπεριαλισμός.
- Αντιπαράθεση Ελλάδας-Τουρκίας.

Τέλος, συμπερασματικές σκέψεις.

1995: Έτος Απολογισμού

- ◆ Το 1995 δικαίως μπορεί να θεωρηθεί ως έτος απολογισμού της προσπάθειας οικονομικής διείσδυσης του ελληνικού κεφαλαίου στις χώρες της Βαλκανικής.
- ◆ Τόσο σε κεντρικό πολιτικό - κυβερνητικό επίπεδο, όσο και σε επιχειρηματικό, έντονα παρουσιάστηκε η ανάγκη εκτίμησης των πρωτοβουλιών, που μέχρι τότε είχαν ληφθεί, σε οικονομικό- πολιτικό επίπεδο από την ελληνική άρχουσα τάξη και τους πολιτικούς της εκφραστές (κυβερνήσεις Ν.Δ. - Πασοκ, δράση του προέδρου του ΣΥΝ, ως υπουργού άνευ χαρτοφυλακίου ουσιαστικά του Πασοκ κτλ).
- ◆ Μέσα από διάφορα συνέδρια (π.χ. Συνέδριο: Ελλάδα και Βαλκάνια 1995) μελέτες υπουργείων, έρευνες πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, αλλά και ανεξάρτητων οικονομικοπολιτικών ινστιτούτων ή μεγάλων δικηγορικών εταιριών, θέλησαν να συγκεντρώσουν την εμπειρία και να χαράξουν μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για τα Βαλκάνια (π.χ. αναπροσαρμογή της στάσης της ελληνικής κυβέρνησης απέναντι στην Π.Γ.Δ.Μ.) να επιλέξουν συγκεκριμένες τακτικές (π.χ. εκμετάλλευση των διάφορων πακέτων Ντελόρ, ανάδειξη του ρόλου της Ελλάδος ως μέλος της Ε.Ε.) και συμμαχίες, τόσο σε επιχειρηματικό επίπεδο (π.χ. 200 αμερικανικές εταιρίες που ενδιαφέρθηκαν για ανάπτυξη κοινών πρωτοβουλιών με ελληνικές στο χώρο της Βαλκανικής, Μαύρης Θάλασσας) όσο και σε κρατικό (π.χ. συνάντηση Κλίντον - Παπανδρέου)
- ◆ Όλη αυτή, η επιστημονική μπορούμε να πούμε δραστηριότητα, χωρίζεται στα εξής σκέλη:
 1. Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ
 2. ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ
 3. ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: ΤΥΠΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
 4. ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 5. ΤΕΛΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

ΒΑΛΚΑΝΙΑ - ΝΕΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ - ΝΕΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Οι δραματικές εξελίξεις των τελευταίων μηνών στις περισσότερες από τις Βαλκανικές Χώρες επιβάλλουν αναπόφευκτα την περισυλλογή και τον επαναπροσδιορισμό των στρατηγικών των επιχειρήσεων αλλά και του κράτους. Στο πλαίσιο αυτό θα επιχειρηθεί ένας σύντομος απολογισμός της μέχρι τώρα πορείας των Βαλκανικών Χωρών και μια διεύρυνση των κινδύνων αλλά και των ευκαιριών που υπάρχουν σήμερα για τους Έλληνες και λοιπούς ξένους επιχειρηματίες.

Κατά την άποψή μας, παρά την όξυνση των επιχειρηματικών κινδύνων, οι ευκαιρίες που δημιουργούνται για επιτυχή επιχειρηματική δραστηριότητα στις χώρες αυτές αυξάνονται σημαντικά, με απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια τη ρεαλιστική εκτίμηση της κατάστασης και των δυνατοτήτων (αποσαφήνιση των σκοπών και των στόχων της επιχειρηματικής δραστηριότητας, σωστή εκτίμηση των δυνατοτήτων και των κινδύνων κ.λπ.).

Οι πολιτικοί και οικονομικοί κίνδυνοι στις χώρες υψηλού ενδιαφέροντος για την Ελλάδα διογκώθηκαν τους τελευταίους μήνες με αρνητικές επιπτώσεις στην ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα και στις εμπορικές συναλλαγές.

Στην Αλβανία η κατάρρευση των παρατραπεζικών οργανισμών (πυραμίδων) απειλεί όχι μόνο το μικρό "οικονομικό θαύμα" που είχε επιτευχθεί, αλλά και την εύθραυστη κοινωνική και οικονομική δομή της χώρας.

Στη Βουλγαρία η κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος συμπάρεσυρε το σύνολο της οικονομίας σε ένα φαύλο κύκλο υπερπληθωρισμού, υποτίμησης, μείωσης της αγοραστικής ικανότητας του πληθυσμού και πτώσης της παραγωγής.

Στη Σερβία η πολιτική κρίση και η κοινωνική αναταραχή εξανέμισαν τα οφέλη που προέκυψαν από την άρση του εμπάργκο και δημιούργησαν προϋποθέσεις αποσταθεροποίησης της χώρας αλλά και της ευρύτερης περιοχής.

Στα Σκόπια, παρά τα δειλά θετικά βήματα που έχουν γίνει, ο κίνδυνος αποσταθεροποίησης παραμένει υπαρκτός, ιδίως σε περίπτωση που επιχειρηθεί εξαγωγή, στη χώρα των εσωτερικών προβλημάτων, των συγγενών της χωρών ή ενεργοποίηση των μειονοτικών προβλημάτων.

Στη Ρουμανία παρά τη σχετικά ομαλή (αλλά αργή) πορεία προς την ελεύθερη οικονομία, η επιβαλλόμενη βιομηχανική αναδιάρθρωση πιθανότατα θα προκαλέσει κοινωνικές εντάσεις και οικονομικά προβλήματα.

Στις λοιπές χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας η κατάσταση εμφανίζεται σχετικά καλή (με εξαίρεση βέβαια τη Βοσνία όπου παραμένουν ορισμένα προβλήματα), αλλά υπάρχει σαφής τάση προσκόλλησης τους στην Κεντρική Ευρώπη και απομάκρυνσής τους από την υπό διαμόρφωση Βαλκανική οικονομική ζώνη.

Η όξυνση των κινδύνων και των προβλημάτων που προαναφέρθηκαν όχι μόνο δεν πρέπει να σημάνει αναδίπλωση της ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά αντίθετα θα πρέπει να οδηγήσει σε μια οργανωμένη και αποτελεσματική προσπάθεια παραγωγικής δραστηριοποίησης στις χώρες αυτές. Οι λόγοι που συνηγορούν υπέρ της άποψης αυτής είναι οι ακόλουθοι:

- Οι παράγοντες που καθιστούσαν τις χώρες αυτές ελκυστικές για τις ελληνικές επενδύσεις εξακολουθούν να ισχύουν σε μεγάλο βαθμό και ορισμένοι μάλιστα ενισχύονται. Το επίπεδο του εργατικού τους δυναμικού είναι υψηλό, το κόστος εργασίας μειώνεται, οι δυνατότητες για εξαγορά επιχειρήσεων βελτιώνονται, οι προνομιακές σχέσεις με άλλες χώρες σε μετάβαση παραμένουν ισχυρές.
- Το μεγαλύτερο μέρος του κόστους μετάβασης στην οικονομία της αγοράς έχει ήδη καταβληθεί από τους λαούς των χωρών αυτών. Η αξιοθαύμαστη υπομονή που επέδειξαν κατά την οδυνηρή φάση της μετάβασης σε συνδυασμό με τα πρώτα θετικά αποτελέσματα (βελτίωση του βιοτικού επιπέδου σε αρκετές χώρες) προδικάζουν ότι το όραμα της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης θα παραμείνει ισχυρό. Οι πολιτικές ηγεσίες σφοδρότερες από τα λάθη του πρόσφατου παρελθόντος και υποστηριζόμενες από την πλειοψηφία του λαού υποχρεώνονται να προχωρήσουν ταχύτατα σε θεσμικό εκσυγχρονισμό, σε εξυγίανση της πολιτικής και οικονομικής ζωής, καθώς και σε επιτάχυνση των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων τους.
- Ορισμένες από τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης που ξέσπασε τους τελευταίους μήνες δεν είναι αναγκαστικά αρνητικές για τους Έλληνες επιχειρηματίες. Οι καθυστερήσεις που σημειώνονται στα επενδυτικά

προγράμματα, η μείωση των ξένων επενδύσεων και η συναλλαγματική υποτίμηση παρέχουν στους επίδοξους Έλληνες επενδύτες μία περίοδο χάριτος, αφού η διεύθυνση του πολυεθνικού κεφαλαίου καθυστερεί, τα εμπόδια εισόδου στην αγορά παραμένουν χαμηλά, ενώ το κόστος απόκτησης παραγωγικής βάσης μέσω εξαγορών μειώνεται.

- Η πρόσφατη εμπειρία απέδειξε ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που είχαν παραγωγική δράση στις χώρες αυτές όχι μόνο βγήκαν αλώβητες από την κρίση, αλλά σε πολλές περιπτώσεις επωφελήθηκαν από τη μείωση του κόστους παραγωγής και επεκτάθηκαν στις γειτονικές αγορές. Αντίθετα όσες επιχειρήσεις είχαν μόνο εμπορική δραστηριότητα υπέστησαν σοβαρό πλήγμα λόγω μείωσης της ζήτησης, αλλά και των επισφαλειών που δημιουργήθηκαν.

Οι θετικές και αρνητικές εμπειρίες που απεκόμισε η ελληνική επιχειρηματικότητα από τις τελευταίες εξελίξεις στα Βαλκάνια θα πρέπει να αξιολογηθούν σωστά, ώστε να επαναπροσδιορισθούν οι στρατηγικές των επιχειρήσεων αλλά και η ελληνική βαλκανική πολιτική συνολικά.

Τα Βαλκάνια θα πρέπει να θεωρηθούν σαν το πεδίο όπου θα κριθεί το μέλλον της ελληνικής βιομηχανίας και όχι σαν μια προσωρινή εξαγωγική διέξοδος όπως ήταν μέχρι σήμερα. Η επιβαλλόμενη από τις διεθνείς εξελίξεις αναδιάρθρωση της ελληνικής βιομηχανίας μπορεί να έχει πιθανότητες επιτυχίας μόνο αν αξιοποιηθεί το συγκριτικό πλεονέκτημα που μας προέκυψε μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού που δεν είναι άλλο από τη γειννιάσή μας με χώρες εξαιρετικά χαμηλού εργατικού κόστους.

Υπενθυμίζουμε ότι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η μετατόπιση της παραγωγής προϊόντων έντασης εργασίας από τις ανεπτυγμένες χώρες προς τις χώρες χαμηλού εργατικού κόστους. Η μετατόπιση αυτή αποτέλεσε κεντρικό στοιχείο της στρατηγικής των επιχειρήσεων αλλά και της βιομηχανικής πολιτικής των ανεπτυγμένων χωρών, με στόχους την επιβίωση των επιχειρήσεων και την επιτυχή ολοκλήρωση των προγραμμάτων αναδιάρθρωσης. Τα κλειδιά της επιτυχίας ήταν η παραμονή των κέντρων λήψης αποφάσεων στις ανεπτυγμένες χώρες, ο έλεγχος των δικτύων διαμονής, η δημιουργία θυγατρικών εταιρειών και η ανάπτυξη του συστήματος υπεργολαβιών στις χώρες χαμηλού κόστους.

Συνοψίζοντας και εξειδικεύοντας τα όσα προαναφέρθηκαν, τονίζουμε ότι η παραγωγική δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων στις γειτονικές μας χώρες και ενδεχομένως σε ορισμένες άλλες της παραευξεινίας ζώνης επιβάλλεται για τους ακόλουθους βασικούς λόγους:

α) Τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μέσω της μείωσης του κόστους τόσο σε επίπεδο μοναδιαίου κόστους παραγωγής των επιχειρήσεων, όσο και σε επίπεδο κλάδων και εθνικής οικονομίας γενικότερα.

β) Την άμυνα της ελληνικής βιομηχανίας απέναντι στον ανταγωνισμό που θα προκύψει από την ανάπτυξη του επιχειρηματικού τομέα των χωρών αυτών ή από τις θυγατρικές πολυεθνικών εταιρειών.

γ) Τη διασφάλιση της ελληνικής εξαγωγικής παρουσίας στις χώρες αυτές μέσω κυρίως του ενδοεπιχειρησιακού εμπορίου και του περιορισμού των συναλλαγματικών κινδύνων.

Οι αναγκαιότητες αυτές ισχύουν για το σύνολο σχεδόν των κλάδων και των επιχειρήσεων, που θα πρέπει σε σχετικά σύντομο διάστημα, πριν τα εμπόδια εισόδου γίνουν απαγορευτικά, να εκμεταλλευθούν τις σημερινές ευκαιρίες και τα χρονικά περιθώρια που μας χαρίστηκαν λόγω της οικονομικής κρίσης.

Η επιβίωση βασικών κλάδων της βιομηχανίας μας, όπως η κλωστοϋφαντουργία, θα εξαρτηθεί από την ταχεία μετατόπιση του κλάδου ένδυσης, ο οποίος σήμερα αντιμετωπίζει το φάσμα της εξαφάνισης, στις γειτονικές χώρες (μέσω ίδρυσης θυγατρικών και ανάπτυξης υπεργολαβιών). Αρκετοί άλλοι κλάδοι, όπως η βιομηχανία δομικών υλικών, τροφίμων και διαφόρων καταναλωτικών αγαθών, θα πρέπει να δημιουργήσουν παραγωγική βάση στις χώρες αυτές, ώστε να αντιμετωπίσουν την εμπορική διείσδυση που θα επιχειρηθεί στην ελληνική αγορά μέσω θυγατρικών ευρωπαϊκών εταιρειών. Το σύνολο των εξαγωγικών κλάδων θα πρέπει να εξετάσει σοβαρά το ενδεχόμενο να χρησιμοποιήσει τις χώρες αυτές σαν εφελθτήριο για την εμπορική επέκταση προς την παραευξείνια ζώνη.

Οι επενδύσεις, η λογική των οποίων είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας, θα πρέπει να επικεντρωθούν άμεσα στην Αλβανία (Ν. 1892, εγγύτητα, χαμηλό κόστος, γνώση ελληνικής γλώσσας και νοοτροπίας), στη Βουλγαρία (εγγύτητα, χαμηλό κόστος, ισχυρή παραγωγική βάση) και πιθανόν στα Σκόπια.

Οι επενδύσεις που θα έχουν σαν στόχο την άμυνα της ελληνικής αγοράς αλλά και σε αυτές από τις οποίες υπάρχει εύκολή θαλάσσια πρόσβαση στη χώρα μας.

Οι επενδύσεις που θα έχουν σαν στόχο την παρουσία στις ξένες αγορές μπορούν να επικεντρωθούν στις χώρες που έχουν σχετικά μεγάλο μέγεθος αγοράς, όπως η Ρουμανία, η Σερβία και η Βουλγαρία.

Το μέγεθος των προκλήσεων που τίθενται σήμερα στη χώρα μας από το βαλκανικό περίγυρο της είναι τεράστιο και από την απάντηση σε αυτές θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό το μέλλον της ελληνικής οικονομίας, αλλά πιθανόν και η ειρηνική συνύπαρξη και συνεργασία με τους γείτονές μας.

Βαλκάνια: Σε εξέλιξη γιγαντιαία προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων

Από τις μέχρι σήμερα κινήσεις των Ελλήνων επιχειρηματιών φαίνεται ότι το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται κυρίως σε κλάδους όπως:

- **Τον κλάδο των Τροφίμων και Ποτών**, όπου εταιρείες όπως η Δέλτα και η Ελληνική Εταιρεία Εμφιαλώσεως έχουν να επιδείξουν ιδιαίτερα έντονη και επιτυχημένη δραστηριότητα στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.
- **Τον κλάδο των Τηλεπικοινωνιών**, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη συμμετοχή της Intracom σε αρκετές κοινοπραξίες των χωρών αυτών.
- **Τον κλάδο Τσιγάρων και Ποτών**, όπου η διάθεση ελληνικών προϊόντων είναι σημαντικού μεγέθους σε σχέση με την εγχώρια παραγωγή.
- **Τον κλάδο των Αγροτοχημικών Προϊόντων**, όπου υφίστανται σημαντικές συνεργασίες ελληνικών επιχειρήσεων με επιχειρήσεις των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.
- **Τον κλάδο της Υφαντουργίας**, όπου δημιουργήθηκαν πρόσφατα κάποιες κοινοπραξίες με ελληνική συμμετοχή σε χώρες της περιοχής.
- **Τον κλάδο των Καταναλωτικών Αγαθών**, όπου, μεταξύ των άλλων, έχουμε τη δραστηριοποίηση ελληνικών εταιρειών πετροχημικών προϊόντων και εταιρειών συμμετοχών.
- **Τον κλάδο των Προϊόντων Χάρτου**, με σημαντικές εξαγορές επιχειρήσεων από ελληνικούς φορείς του κλάδου.
- **Τον κλάδο των Κατασκευών**, όπου η ισχύς των ελληνικών εταιρειών έχει εκφραστεί μέσα από την ανάληψη πλήθους συμβάσεων και τη δημιουργία αξιολογών κοινοπραξιών.

Σύμφωνα με τα διατιθέμενα στοιχεία και τις προτεραιότητες οικονομικής πολιτικής κρίνεται ότι οι ειδικότεροι τομείς δραστηριότητας στους οποίους οι ελληνικές επιχειρήσεις διαθέτουν συγκριτικά

πλεονεκτήματα που καθιστούν την δραστηριοποίηση τους στις αγορές αυτές άξια διερεύνησης, είναι κυρίως:

- **Ο Γεωργικός Τομέας**, και ιδιαίτερα οι κλάδοι των θερμοκηπίων, της παραγωγής ζωοτροφών και των ιχθυοτροφιών.
- **Η Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών.**
- **Ο Τομέας της Ένδυσης και της Κλωστοϋφαντουργίας.**
- **Ο Τομέας των Κατασκευών και των Υποδομών**
- **Τα Δίκτυα Διανομής και Διάθεσης Προϊόντων.**

Στο πλαίσιο αυτό θέλουμε να τονίσουμε ότι η σταθεροποίηση και ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας δεν είναι δυνατή χωρίς ενίσχυση της παραγωγικής της εξωστρέφειας. Το κύριο έρεισμα αυτής της προσπάθειας θα πρέπει παρόλα αυτά να είναι η ισχυρή θέση των επιχειρήσεων στην εσωτερική αγορά και η εξασφάλιση των απαραίτητων δικτύων διανομής. Η Ελληνική Πολιτεία έρχεται αρωγός στην προσπάθεια αυτή με τις κατάλληλες κινήσεις εκσυγχρονισμού του θεσμικού πλαισίου αυτών των δραστηριοτήτων, με χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα την πρόσφατη αποκρυστάλλωση σύγχρονου πλαισίου λειτουργίας και υποστήριξης τόσο των Εταιρειών Διεθνούς Εμπορίου (trading companies) όσο και των Ελευθέρων Ζωνών και Αποθηκών, που στοχεύει στη διευκόλυνση αυτών ακριβώς των δραστηριοτήτων από κατάλληλους φορείς.

Ποιες χώρες προτιμούν περισσότερο οι Έλληνες

Οι επενδυτές, όπως είναι φυσικό, προτιμούν τις χώρες όπου οι ευκαιρίες χάνουν όσο δυνατόν λιγότερη από την αξία τους εξαιτίας είτε της αστάθειας του θεσμικού και οικονομικού περιβάλλοντος είτε της πολιτικής και κοινωνικής ρευστότητας.

Η γειτνίαση με τις χώρες της Βαλκανικής, το κοινό ιστορικό παρελθόν και η πολιτιστική εγγύτητα με τους λαούς του Ευξείνου Πόντου και των Βαλκανίων έστρεψαν αρκετούς Έλληνες επιχειρηματίες στις χώρες αυτές μετά το άνοιγμα των αγορών τους. Τέλος, πρόσφατα, αρκετοί Έλληνες επιχειρηματίες έστρεψαν ειδικά το ενδιαφέρον τους προς τις

χώρες εκείνες που υπέγραψαν συμφωνίες σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση, κρίνοντας - σωστά - ότι η υποχρέωση των χωρών αυτών να προσαρμοστούν σταδιακά στις κοινοτικές ρυθμίσεις μειώνει τη ρευστότητα του θεσμικού και οικονομικού πλαισίου τους και αντίστοιχα το ρίσκο της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας.

Η ελληνική επενδυτική δραστηριότητα στα Βαλκάνια είναι, ως συνέπεια των προηγούμενων, ιδιαίτερα έντονη:

- **Στην Αλβανία** έχουν εγκατασταθεί περίπου 150 ελληνικές επιχειρήσεις, με συνολικό επενδεδυμένο ελληνικό κεφαλαίο ύψους 120 εκ. δολαρίων.
- **Στη Βουλγαρία** έχουν ιδρυθεί περίπου 1000 ελληνικές ή μικτές έλληνα-βουλγαρικές επιχειρήσεις (από τις οποίες 450 είναι δραστήριες) με συνολικό επενδεδυμένο ελληνικό κεφαλαίο ύψους 90 εκ. δολαρίων.
- **Στη Ρουμανία** έχουν ιδρυθεί 1487 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων με συνολικό επενδεδυμένο ελληνικό κεφαλαίο ύψους 42 εκ. δολαρίων.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να τονίσω ότι η προτεραιότητα που δίνουμε σήμερα στα Βαλκάνια και την Παραευξείνια ζώνη δεν πρέπει να μας οδηγεί στο να παραβλέψουμε άλλες δυνατότητες και ευκαιρίες επέκτασης, συνεργασιών και επενδύσεων για την ανάδειξη των οποίων η Ελληνική Πολιτεία κάνει παράλληλη έντονη προσπάθεια.

Όπως αυτές των χωρών της Μεσογειακής Λεκάνης αλλά και της Νοτιοανατολικής Ασίας. Ρόλος της Πολιτείας δεν είναι βέβαια να παρεμβαίνει στις προτεραιότητες των Ελλήνων επιχειρηματιών, όπως αυτές διαμορφώνονται από τα ειδικά τους συγκριτικά πλεονεκτήματα και συμφέροντα, αλλά να παρακολουθεί τις εξελίξεις κάνοντας τις απαραίτητες κινήσεις στο διεθνές σύστημα του ανοικτού εμπορικού πολυμερισμού, κινήσεις που θα επιτρέψουν τη δημιουργία κατάλληλου πλαισίου προστασίας των προσπαθειών τους. Όσον αφορά στις προτιμήσεις των Ελλήνων Επιχειρηματιών για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, σημαντικό στοιχείο αποτελεί η ύπαρξη αρκετών χιλιάδων Ελλήνων απόφοιτων Πανεπιστημίων που μιλούν Βουλγαρικά, Ρουμανικά, Ρωσικά, Τσεχικά, Ουγγρικά, καθώς και η ύπαρξη στις χώρες των Βαλκανίων και της Παραευξείνιας ζώνης σημαντικών κοινοτήτων με

ελληνικό στοιχείο και ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με την Ελλάδα. Η δυνατότητα χρησιμοποίησης τέτοιων ατόμων ως στελεχών αποτελεί κίνητρο προτίμησης για τους Έλληνες επιχειρηματίες.

ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

ΧΩΡΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ.
ΑΛΒΑΝΙΑ	150	120 εκ. δολάρια
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1000	90 εκ. δολάρια
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	1487	42 εκ. δολάρια.

Ποιο είναι το πλαίσιο ιδιωτικοποιήσεων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης

Τυπικά υπάρχουν κάποιες επιφανειακές ομοιότητες μεταξύ των διαφόρων συστημάτων, αφού τα περισσότερα δείχνουν να βασίζονται σε κάποια μορφή κουπονιών ή τίτλων ιδιοκτησίας. Αυτά μοιράζονται ή αγοράζονται από τον πληθυσμό ή και τους εργαζόμενους και, σε επόμενο στάδιο, ανταλλάσσονται με μετοχές ενώ, σε τρίτο στάδιο, ένα ποσοστό του κεφαλαίου της εταιρείας μπορεί να πωληθεί σε ξένους επενδυτές. Ανάλογα με την έμφαση που δίνεται σε κάθε παράμετρο, όπως ο κοινωνικός χαρακτήρας της μετάβασης ή η αποτελεσματικότητα της διαχείρισης, προκύπτουν το θεσμικό καθεστώς που διέπει αυτή τη διαδικασία καθώς και ο τρόπος και οι ρυθμοί διεκπεραίωσης κάθε σταδίου. Συνέπεια αυτού είναι τα παραπάνω να διαφέρουν από χώρα σε χώρα ανάλογα με την αξιολόγηση κάθε κυβέρνησης για τη βαρύτητα των ειδικών προτεραιοτήτων πολιτικής που αναφέρονται στον κοινωνικό, αναπτυξιακό και διεθνή οικονομικό ρόλο των ιδιωτικών επενδύσεων. Ας μην λησμονείται ότι ακόμα και στο προηγούμενο καθεστώς της οικονομίας των χωρών αυτών, υπήρχαν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους στον τρόπο της οικονομικής οργάνωσης όπως και στο επίπεδο της ανάπτυξης. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το καθεστώς των ιδιωτικοποιήσεων κάθε μιας από αυτές τις χώρες δεν παρέμεινε σταθερό από την αρχική του

σύλληψη και θεσμοθέτηση μέχρι σήμερα. Αντίθετα, η εμπειρία των χωρών από την εφαρμογή των πλάνων ιδιωτικοποίησης οδήγησε όλες σχεδόν τις χώρες σε μια φυσιολογική και σταδιακή αναπροσαρμογή των σχετικών διαδικασιών ανάλογα με τις κατά περίπτωση παρατηρούμενες παρενέργειες σε κοινωνικό, αναπτυξιακό, οικονομικό και μερικές φορές, πολιτικό επίπεδο.

Η αναπροσαρμογή αυτή χαρακτηρίζεται φυσιολογική αφού οι χώρες αυτές ξεκίνησαν μια ουσιαστικά καινοτομική για τα δικά τους δεδομένα προσπάθεια και τα αρχικά τους πλάνα προσομοίαζαν μάλλον σε ασκήσεις επί χάρτου.

Από αυτά τα στοιχεία γίνεται κατανοητό ότι οποιαδήποτε συνολική προσέγγιση των πλαισίων ιδιωτικοποίησης στις χώρες αυτές οδηγεί νομοτελειακά σε αποσιώπηση σημαντικών παραμέτρων για τη διαμόρφωση τους και τις πτυχές της εφαρμογής τους.

Πρακτικά πάντως, η προσέγγιση του ειδικού καθεστώτος ιδιωτικοποιήσεων κάθε χώρας από τους Έλληνες επιχειρηματίες και η αξιολόγηση των παρουσιαζομένων ευκαιριών πρέπει να γίνεται μόνον με τη βοήθεια ειδικευμένων συμβουλών ή συνεργατών, που έχουν τη δυνατότητα ανάλυσης των ιδιαιτεροτήτων και του υποβάθρου που οδήγησαν στη διαμόρφωση του καθεστώτος αυτού και συνιστούν τα βασικά σημεία αιχμής της προσπάθειας που θα αναληφθεί για την εξεταζόμενη επένδυση.

Πόσο υψηλό είναι το ρίσκο που αναλαμβάνει ένας επιχειρηματίας, αγοράζοντας μια επιχείρηση σε κάποια χώρα της Βαλκανικής ή του Εύξεινου Πόντου.

Είναι γνωστό ότι κάθε αλλαγή στη διεθνή πολιτική συγκυρία, κάθε ανατροπή μιας παγιωμένης κατάστασης παρουσιάζει κίνδυνους αλλά και ευκαιρίες.

Έτσι και στην περίπτωση αυτή, οι κίνδυνοι τους οποίους αντιμετωπίζουν οι Έλληνες επιχειρηματίες στις αγορές αυτές δεν αποτελούν παρά την άλλη όψη του νομίσματος και είναι απόλυτα συνυφασμένοι με την ύπαρξη των επενδυτικών ευκαιριών.

Σε γενικές γραμμές οι σοβαροί Έλληνες επιχειρηματίες κράτησαν μια επιφυλακτική στάση απέναντι στις χώρες που βρίσκονταν στη διαδικασία της μετάβασης σε ανοικτή αγορά, αν και η επιφυλακτικότητα τους αυτή ήταν αρκετά μικρότερη από την αντίστοιχη των ανταγωνιστών τους από άλλες ανεπτυγμένες χώρες.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις, και ιδιαίτερα το ΥΠΕΘΟ, προσπάθησαν να βοηθήσουν αυτές τις χώρες ώστε να προσαρμοστούν όσο γίνεται γρηγορότερα στην οικονομία της αγοράς και να αναπτυχθεί η συνεργασία τους με τις ελληνικές επιχειρήσεις.

Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε ποικιλία μεθόδων στήριξης, όπως για παράδειγμα οι εξαγωγικές πιστώσεις, η παροχή τεχνικής βοήθειας και η οργάνωση διάφορων σεμιναρίων επιμόρφωσης σε θέματα κοινοβουλευτικά, γεωργικά, τραπεζικά, οικονομικά (Φ.Π.Α., τελωνεία), τουριστικά, κλπ στις περισσότερες από τις χώρες αυτές. Η πρόοδος που έχει συντελεστεί στο θεσμικό και λειτουργικό πλαίσιο των οικονομιών αυτών είναι σημαντική, αν και υπάρχει ακόμα μεγάλο περιθώριο βελτίωσης.

Πέραν όμως των προσπαθειών της ελληνικής διοίκησης, οι επιχειρηματίες πρέπει να λαμβάνουν συγκεκριμένα μέτρα για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων που εμπεριέχουν οι επενδυτικές ευκαιρίες. Τέτοια μέτρα είναι:

- **Επαφή** με τα Γραφεία ΟΕΥ των κατά τόπους πρεσβειών μας στα πρώτα στάδια της επενδυτικής τους δραστηριοποίησης, για τη λήψη πληρών και αξιόπιστων πληροφοριών, χωρίς επιβάρυνση.
- **Ασφάλιση** της δραστηριότητας τους στον ΟΑΕΠ για τη διασφάλιση τους έναντι απρόβλεπτων καταστάσεων και σαφής καθορισμός του κεφαλαίου που είναι διατεθειμένοι να διακινδυνεύσουν για την επενδυτική ή εμπορική τους δραστηριότητα.
- **Αναζήτηση** έγκαιρης και σε βάθος πληροφόρησης σχετικά με τις πολιτικές, οικονομικές, διοικητικές και κοινωνικές συνθήκες στις χώρες αυτές, ώστε να καθίσταται η αξιολόγηση των «κρυφών» συνθηκών επιτυχίας των επενδυτικών τους σχεδίων.

- **Επιλογή Αξιόπιστων** τοπικών συνεργατών, τουλάχιστο όσον αφορά στο πρώτο στάδιο εισόδου στην αγορά ή στην ίδρυση μεικτών επιχειρήσεων.
- **Χρησιμοποίηση** σοβαρού νομικού συμβούλου στις επιμέρους διαπραγματεύσεις με κρατικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα στο στάδιο της υπογραφής των τελικών συμβολαίων.

Η εμπειρία απέδειξε ότι αν οι επιχειρηματίες ξεκινούν με σωστές πληροφορίες, με τη λήψη των αναγκαίων μέτρων διασφάλισης των χρημάτων τους και με σωστή επιλογή της τράπεζας και του ξένου εταίρου, το ρίσκο μειώνεται. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι οι μεγάλες χώρες που δραστηριοποιήθηκαν στις χώρες αυτές αντιμετωπίζουν τις επενδύσεις τους με μακροπρόθεσμη προοπτική. Οι περισσότερες υποστηρίζουν ότι δεν περιμένουν άμεση απόδοση των επενδύσεων τους αλλά προσδοκούν μακροπρόθεσμα οφέλη ή οφέλη συνεργίας από νέες ή παράλληλες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

ΕΝΤΟΝΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Οι μαζικές ιδιωτικοποιήσεις αποτελούν τελικά ευκαιρία για την ενίσχυση της ελληνικής οικονομικής παρουσίας στο εξωτερικό

Η απάντηση είναι σαφώς θετική, αναμένεται δε ιδιαίτερα έντονος ανταγωνισμός στο άμεσο μέλλον με τις επιχειρήσεις άλλων ανεπτυγμένων χωρών τόσο στον εξαγωγικό όσο και στο επενδυτικό τομέα. Τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των ελληνικών επιχειρήσεων πρέπει οπωσδήποτε να χρησιμοποιηθούν στον αγώνα αυτό και βασικός άξονας της ελληνικής πολιτικής είναι η ενθάρρυνση συνεργατικών σχημάτων μεταξύ ελληνικών και ξένων επιχειρήσεων βασισμένων στην αρχή της συμπληρωματικότητας. Στο πλαίσιο αυτό κινούμαστε δραστήρια ώστε, σε συνεργασία με κυβερνήσεις χωρών των οποίων οι επιχειρήσεις έχουν τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά συμπληρωματικότητας προς τις δικές μας, να ενισχύσουμε το θεσμικό και διαδικαστικό πλαίσιο ανάδειξης των ευκαιριών για κοινή δράση και να προωθήσουμε τέτοιας μορφής κοινοπραξίες. Την

άξια μιας τέτοιας πολιτικής συμμερίζονται και οι εταίροι μας που αναγνωρίζουν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που παρέχει η συνεργασία με ελληνικές επιχειρήσεις για την είσοδο στις αγορές της Βαλκανικής και του Εύξεινου Πόντου.

Πως θα μπορούσε η Ελλάδα να εκμεταλλευτεί αποτελεσματικά τη γεωγραφική της θέση και τα αλλά πλεονεκτήματα που διαθέτει, προκείμενου να έχει καλύτερα αποτελέσματα.

Η Ελληνική Πολιτεία καταβάλλει ιδιαίτερη προσπάθεια για την αξιοποίηση των «προγεφυρωμάτων» επιχειρηματικής κουλτούρας και πολιτικών δεσμών που έχει στις χώρες αυτές, μέσα από συγκεκριμένες προσπάθειες στήριξης τους.

Πέραν αυτού, όμως, επιδιώκουμε και τη δημιουργία, σε μόνιμη βάση, ενός σταθερού πλαισίου στήριξης της επενδυτικής και οικονομικής δραστηριότητας μέσα από διμερή και πολυμερή σχήματα πολιτικής και οικονομικής υφής, όπως ο Οργανισμός Συνεργασίας των χωρών του Εύξεινου Πόντου και μια σειρά ελληνικών και διμερών φορέων (π.χ. ΔΙΠΕΚ, τοπικά γραφεία ΟΠΕΚ) που στηρίζονται στα γεωγραφικά και αλλά πλεονεκτήματα της χώρας μας για να προωθήσουν την αποτελεσματικότερη δραστηριοποίηση μας στην περιοχή αυτή.

Πως η ελληνική κυβέρνηση βοήθα τους επιχειρηματίες που επιθυμούν να αγοράσουν μια επιχείρηση στις χώρες αυτές.

Η ελληνική κυβέρνηση παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις και ενισχύει συνεχώς το θεσμικό πλαίσιο στήριξης των επιχειρήσεων ανάλογα με τις διαμορφούμενες ανάγκες.

Τα Γραφεία ΟΕΥ των Πρεσβειών μας, ο Οργανισμός Ασφάλισης Εξαγωγικών Πιστώσεων, ο Οργανισμός Εξωτερικού Εμπορίου (ΟΠΕ) και μια σειρά από άλλους δημόσιους φορείς έχουν δημιουργηθεί ειδικά για το σκοπό αυτό.

Ιδιαίτερα ο ρόλος του θεσμού των εξαγωγικών πιστώσεων, μέσω των οποίων χρηματοδοτούνται οι υπόψη αγορές για την αγορά ελληνικών

προϊόντων και υπηρεσιών, έχει αποδειχτεί ιδιαίτερα χρήσιμος στο άνοιγμα των νέων αγορών στην ελληνική επιχείρηση. Παράλληλα η μεσώ του ΟΑΕΠ (Οργανισμού Ασφάλισης Εξαγωγικών Πιστώσεων) κάλυψη του επιχειρηματικού κίνδυνου και ασφάλιση των εξαγωγών παρέχει, με μικρό κόστος, σημαντική υποστήριξη στον Έλληνα επιχειρηματία-εξαγωγέα. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση χρηματοδοτεί πλήρως τη λειτουργία παραρτημάτων διεθνών οργανισμών στην Ελλάδα UNIDO, που στόχο έχουν την υποβοήθηση των διαδικασιών αυτών.

Ευτυχώς η πληροφόρηση των Ελλήνων επιχειρηματιών για τις δυνατότητες που παρέχονται από την Πολιτεία Βελτιώνεται συνεχώς. Η μείωση των αποτυχιών ελληνικών κυβερνήσεων στις περιοχές αυτές οφείλεται ακριβώς στην καλύτερη πληροφόρηση.

ΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΠΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ.

- Τρόφιμα - Ποτά
- Τηλεπικοινωνίες
- Τσιγάρα
- Λιπάσματα
- Υφαντουργία
- Χαρτί
- Κατασκευές
- Δίκτυα Διανομής.

Τι προειδοποιήσεις απευθύνονται προς τους συγκεκριμένους επιχειρηματίες, σχετικά με τα προβλήματα ή τους κίνδυνους που τυχόν αντιμετωπίσουν.

Τα προβλήματα που συχνότερα αντιμετωπίζουν οι Έλληνες επιχειρηματίες είναι πλέον γνωστά και τα πιο πρακτικά από αυτά καταγράφονται ως εξής:

- **Ασάφεια** και αστάθεια νομοθετικού πλαισίου σχετικά με το φορολογικό και ιδιοκτησιακό καθεστώς.
- **Έλλειψη κατάλληλων επενδυτικών χωρών.**
- **Επικάλυψη Αρμοδιοτήτων** φορέων και έντονη γραφειοκρατία.
- **Έλλειψη στοιχείων** σχετικά με τη φερεγγυότητα τοπικών επιχειρήσεων.

Αναπτυξιακά έργα που σχετίζονται με την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ - ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομικής παρουσίας στα Βαλκάνια και Μαύρη θάλασσα συνδέεται αναπόφευκτα με τις δυνατότητες που παρέχει η υποδομή σε δίκτυα των χωρών αυτών και βεβαίως η διασύνδεση τους με την Ελλάδα.

Η βαρύτητα των δικτύων στην προσπάθεια απόκτησης οικονομικής και κατ' επέκταση πολιτικής πρόσβασης στη Μαύρη Θάλασσα διαφαίνεται από τις μάχες που διεξάγονται κατά καιρούς για τον προσδιορισμό των βασικών αξόνων από τη χώρα μας αλλά και τους κυρίως ανταγωνιστές μας τους Τούρκους.

Στην καταγραφή των βασικών αναπτυξιακών προγραμμάτων που σχετίζονται με την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και που αφορά τους τομείς των Μεταφορών, Επικοινωνιών και Ενέργειας τούτο καθίσταται ολοφάνερο. Στον κατάλογο που ακολουθεί γίνεται μια αναφορά και στα έργα που υλοποιούνται αλλά και σε αυτά που αποτελούν απλώς προτάσεις. Γίνεται δε μια ιδιαίτερη αναφορά στις τουρκικές προτάσεις για έργα που αφορούν στην περιοχή.

A. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ- ΕΡΓΑ ΥΠΟΔΟΜΩΝ

ΚΟΜΒΟΣ ΣΤΟ ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ Η ΕΛΛΑΔΑ

Με κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης δημιουργείται ένα περιφερειακό πλέγμα οδικών αρτηριών που εξυπηρετεί όλες τις γειτονικές χώρες και τις συνδέει με τους βασικούς διευρωπαϊκούς άξονες.

Επιταχύνεται η κατασκευή ΠΑΘΕ και Εγνατίας

Οι δρόμοι της Ελλάδας οδηγούν στις χώρες της Μεσόγειου, της Αδριατικής, της Μαύρης Θάλασσας, των Βαλκανίων, αλλά και της μακρινής Ασίας. Είναι δρόμοι στους οποίους θα εφαρμοστούν οι συνδυασμένες μεταφορές, δηλαδή αυτοκίνητο, τρένο, πλοίο και αεροπλάνο. Είναι οι δρόμοι που θα καταστήσουν την Ελλάδα κέντρο του ευρύτερου οικονομικού χώρου, καθώς συνδέονται με τους διευρωπαϊκούς άξονες πρώτης προτεραιότητας που ήδη κατασκευάζονται, καθώς και με το νέο αεροδρόμιο Σπάτων, το νέο αεροδρόμιο της Θεσσαλονίκης και την ανάπτυξη των λιμανιών της χώρας.

Η Ελλάδα φαίνεται αυτή τη στιγμή να έχει γίνει ο "κυρίαρχος του παιχνιδιού", καθώς είναι η χώρα - μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που υπογράφει συμφωνίες με τις γειτονικές χώρες για οδικούς άξονες που θα κατασκευαστούν με κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι νέοι αυτοί άξονες συνδέονται με τους διευρωπαϊκούς άξονες της χώρας μας, δηλαδή τον ΠΑΘΕ (Πάτρα - Αθήνα - Θεσσαλονίκη - ελληνοβουλγαρικά σύνορα) και την Εγνατία οδό. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργείται ένα πλέγμα δρόμων, που αφ' ενός εξυπηρετεί τις γειτονικές χώρες και αφ' έτερου τις συνδέει με τα διευρωπαϊκά δίκτυα μέσω της Ελλάδας.

"Τα πάντα στην εποχή μας λειτουργούν δικτυακά" λέει χαρακτηριστικά ο υπουργός Μεταφορών και Επικοινωνιών κ. Α. Μαντέλης και επισκέπτεται τις γειτονικές Βαλκανικές χώρες, όπου υπογράφει συμφωνίες για την κατασκευή νέων οδικών αρτηριών. Η πολιτική αυτή εξυπηρετεί τους στόχους της περιφερειακής ανάπτυξης και παρέχει την ευκαιρία στη χώρα μας να θέσει τις βάσεις για μια ουσιαστική και μακροπρόθεσμη σύνδεσή της με περιοχές που ως τώρα ήταν δύσβατες.

Στα Βαλκάνια

Οι κύριες κατευθύνσεις της ελληνικής πολιτικής στις υποδομές μεταφορών στα Βαλκάνια είναι:

Η επιτάχυνση της κατασκευής των διευρωπαϊκών αξόνων ΠΑΘΕ και Εγνατίας οδού.

Η κατασκευή των καθέτων αξόνων από τις Βαλκανικές χώρες προς την Εγνατία, που ανέρχονται σε επτά, δηλαδή δύο με Αλβανία, δύο με FYROM,

δύο με Βουλγαρία και μια με Τουρκία. Αν προστεθούν και οι τρεις νέες διασυνωριακές δίοδοι που συμφωνήθηκαν μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας, τότε οι κάθετες συνδέσεις προς την Εγνατία φθάνουν τις 10, γεγονός που την αναδεικνύει σε κύριο άξονα που ενώνει την Αδριατική με τον Εύξεινο Πόντο.

Η σύνδεση της Εγνατίας με το λιμάνι του Δυρραχίου στην Αδριατική και το Μπουργκάς στον Εύξεινο Πόντο. Η πρόταση αυτή αποσκοπεί στη σύνδεση Μπουργκάς και λιμένων του Ιονίου και της Αδριατικής (Ηγουμενίτσα, Δυρράχιο) μέσω της Εγνατίας οδού, με αποτέλεσμα να αχρηστευθεί στην πράξη ο άξονας 8 όπως ονομάζεται επισήμως η "Παραεγνατία", η οποία προωθείται ούτως ή άλλως.

Η αναβάθμιση των λιμένων Πάτρας, Ηγουμενίτσας, Θεσσαλονίκης και Αλεξανδρούπολης. "Η μέχρι σήμερα πτωχή ανάπτυξη των υποδομών μεταφορών στα Βαλκάνια στέρησε από την Ελλάδα την ευκαιρία να εκμεταλλευθεί τη γεωγραφική της θέση και τη σχετικά υψηλή, για τα δεδομένα της περιοχής, κοινωνική και οικονομική της ανάπτυξη. Επιπλέον τη διατήρησε αποκομμένη από τα υπόλοιπα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης" λέει ο κ. Μαντέλης. Και προσθέτει ότι η ανάπτυξη ενός περιφερειακού δικτύου υποδομών στη νότια Βαλκανική, συμβατού με τους ευρωπαϊκούς άξονες, θα βοηθήσει στην επίτευξη των στόχων της περιφερειακής ανάπτυξης, αλλά και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Το θεσμικό πλαίσιο δράσης για την υλοποίηση αυτών των στόχων αποτελούν :

- Τα διευρωπαϊκά δίκτυα που είναι διάδρομοι σε κοινοτικό έδαφος.
- Τα πανευρωπαϊκά δίκτυα, με τους 10 άξονες που συμφωνήθηκαν στη Β' Πανευρωπαϊκή Διάσκεψη της Κρήτης και στην Γ' Πανευρωπαϊκή Διάσκεψη του Ελσίνκι.
- Η κοινοτική πρωτοβουλία ΤΙΝΑ (Transport Infrastructure Needs Assessment), όπου εξετάζονται οι ανάγκες σε υποδομές των 11 υπό ένταξη χωρών στην Ε.Ε. με στόχο να επεκταθούν τα διευρωπαϊκά δίκτυα στις χώρες αυτές. Στην πρωτοβουλία αυτή η χώρα μας επιδίωξε και επέτυχε την ανάληψη της προεδρίας της υπό-ομάδας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Να σημειωθεί ότι από το πρόγραμμα αυτό θα αντλούνται πόροι στο μέλλον για τα οδικά δίκτυα.

Τα κοινοτικά προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας PHAGE - CBS / INTEGER

Στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη

Ο πανευρωπαϊκός άξονας 10 διασχίζει και αυτή τη γειτονική χώρα, αλλά δεν διέρχεται από την πρωτεύουσα Σαράγιεβο. Ο άξονας συνεχίζει από το Βελιγράδι προς το Ζάγκρεμπ. Για το λόγο αυτό στο Ελσίνκι εγκρίθηκε ένας νέος κλάδος του άξονα 5, που διατρέχει κάθετα το έδαφος της χώρας και συνδέει το αδριατικό λιμάνι του Πλότσε με το Σαράγιεβο, τέμνει τον άξονα 10 και καταλήγει στη Βουδαπέστη. Η σύνδεση αυτή αποτελεί πρώτη προτεραιότητα για τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη.

Στη Βουλγαρία

Δύο είναι οι κύριες συνδέσεις με τη Βουλγαρία κατά μήκος των αξόνων Θεσσαλονίκης - Προμαχώνα (πανευρωπαϊκός άξονας 4) και Αλεξανδρούπολης - Ορμενίου (πανευρωπαϊκός άξονας 9). Οι άξονες αυτοί χρηματοδοτούνται κατά ένα μέρος από το πρόγραμμα INTEGER II. Το τμήμα Ορμένιο - Αρδάνιο - Αλεξανδρούπολη αποτελεί την απόληξη του άξονα 9, που αποφασίστηκε στην Κρήτη, ενώ ταυτόχρονα εντάσσεται στα διευρωπαϊκά δίκτυα ως τμήμα της Εγνατίας οδού. Πρόσφατα αποφασίστηκε ως δεύτερη απόληξη του άξονα 9 το τμήμα Αλεξανδρούπολη - Κομοτηνή - Μάκαζα - Κάρζνταλι - Ντιμίτροβγκραντ. Η εξέλιξη αυτή στηρίχτηκε στη συμφωνία των κυβερνήσεων Ελλάδας και Βουλγαρίας για τη διάνοιξη νέων διασυνοριακών διόδων και οδικών αρτηριών που θα συνδέουν τις πόλεις Κομοτηνή και Αλεξανδρούπολη με τις πόλεις Χάσκοβο και Κάρζνταλι, το Κάτω Νευροκόπι και τις πόλεις Δράμα και Καβάλα με την πόλη Γκάτσε Ντέλτσαφ και την Ξάνθη με τις πόλεις Φιλιππούπολη - Σμόλιαν και Ρούντοζεμ - Σλάτογκραντ.

Βασικός στόχος των πρόσθετων συνδέσεων είναι η ανάπτυξη της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης και η άμεση σύνδεση του Δούναβη με το Αιγαίο, με σκοπό την εμπορική διασύνδεση της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και Βαλκανικής με την Μέση Ανατολή και την Αφρική, μέσω του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης.

Η ελληνική πρόταση να περιληφθεί και η σύνδεση Ορμένιο - Μπουργκάς στον σχεδιασμό των πανευρωπαϊκών αξόνων έγινε αποδεκτή από την

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Μάλιστα ο επίτροπος Μεταφορών κ. Νιλ Κίνοκ γνωστοποίησε με επιστολή του τη σχετική απόφαση προς τον κ. Μαντέλη, γεγονός που σημαίνει ότι δίδεται πράσινο φως για τη χρηματοδότηση του έργου. Προηγουμένως είχε υπογραφεί η σχετική ελληνοβουλγαρική συμφωνία στην Αθήνα. Το έργο θα συνδέσει τα λιμάνια του Ιονίου και της Αδριατικής με το Μπουργκάς.

Οι συμφωνίες με την Αλβανία

Ο κ. Κίνοκ στην ίδια επιστολή του προς τον κ. Μαντέλη αναφέρει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δέχεται να παράσχει πλήρη υποστήριξη για τη διασύνδεση του διαδρόμου 8 (σ.σ.: πρόκειται για την ονομαζόμενη Παραεγνατία) με Πόγραδετς - Κρυσταλλοπηγή. Έτσι δίδεται το πράσινο φως και για τη χρηματοδότηση του έργου, για το οποίο προηγήθηκε συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας. Στην ίδια συμφωνία περιλαμβάνεται και η επέκταση του οδικού αυτού άξονα προς Τίρανα και Δυρράχιο, καθώς και η κατασκευή του άξονα Δυρράχιο - Κακκαβιά - Ιωάννινα. Και οι δυο κλάδοι καταλήγουν στην Εγνατία οδό, προσφέροντας στην Αλβανία την επιδιωκόμενη πρόσβαση προς τα διευρωπαϊκά και λοιπά δίκτυα της περιοχής. Οι κλάδοι αυτοί ακυρώνουν στην ουσία τη σημασία της "Παραεγνατίας" και ενδυναμώνουν τη σημασία της Εγνατίας οδού, ως κύριου άξονα μεταφορών από την Αδριατική και τη Μαύρη Θάλασσα προς τις ευρύτερες περιοχές και ενδοχώρες των γειτονικών κρατών.

Σε ότι αφορά τις σιδηροδρομικές μεταφορές, τα δίκτυα των δύο χωρών δεν συνδέονται. Από τον ΟΣΕ έχει προταθεί η σύνδεση των δύο δικτύων μέσω Φλώρινας - Πόγραδετς, μήκους 110 χμ., ενώ έχει εκπονηθεί μελέτη σκοπιμότητας και εξετάζεται η βιωσιμότητα της γραμμής. Ωστόσο, κατά την πρόσφατη επίσκεψη του κ. Μαντέλη στην Αλβανία αποφασίστηκε η προώθηση της κατασκευής της σιδηροδρομικής γραμμής και παράλληλα η ανάπτυξη συνδυασμένων μεταφορών και η συνεκμετάλλευση του λιμανιού του Δυρραχίου.

Στη Ρουμανία

Από τη Ρουμανία διέρχονται ο πανευρωπαϊκός άξονας 4 (Δρέσδη - Πράγα - Μπρατισλάβα -Βουδαπέστη - Άραντ - Κραϊόβα - Βουκουρέστι - Κοσταντζα) και ο πανευρωπαϊκός άξονας 9 (Αλεξανδρούπολη - Ντιμίτροφγκραντ - Γκιούργκου / Ρους - Βουκουρέστι - Κίσινεφ Μολδαβίας).

Στην Τουρκία

Με τη γείτονα χώρα η Ελλάδα συνδέεται μέσω του δρόμου Αρδάνιο - Κήποι - Κωνσταντινούπολη, που αποτελεί στην ουσία επέκταση της Εγνατίας οδού.

Η Τουρκία ενδιαφέρεται για επέκταση των πανευρωπαϊκών αξόνων - και ιδιαίτερα του άξονα 4 - πέραν της Κωνσταντινούπολης, προς Ασία μέσω του εδάφους της. Μάλιστα είχε υποβάλει σχετική πρόταση στο πλαίσιο της προετοιμασίας της Γ΄ Πανευρωπαϊκής Διάσκεψης Μεταφορών του Ελσίνκι, η οποία όμως δεν υιοθετήθηκε ύστερα από ελληνική παρέμβαση.

Επικείται το άνοιγμα της σιδηροδρομικής σύνδεσης Αλεξανδρούπολης - Κωνσταντινούπολης.

Ανοίγει ο δρόμος της πρώην Γιουγκοσλαβίας

Ο Παραδοσιακός δρόμος μέσω του οποίου τα ελληνικά προϊόντα έφθαναν στις αγορές της Κεντρικής Ευρώπης οδικώς και σιδηροδρομικώς είναι αυτός της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Ο δρόμος έκλεισε τα τελευταία χρόνια λόγω του πόλεμου. Ούτε αυτοκίνητα ούτε τρένα περνούσαν από εκεί μετά το 1990. Αποτέλεσμα ήταν οι Έλληνες μεταφορείς να αναζητήσουν άλλες διεξόδους προς την Κεντρική Ευρώπη, όχι και τόσο συμφέρουσες από πλευράς χρόνου. Δηλαδή, είτε μέσω Ιταλίας με συνδυασμένες μεταφορές, είτε μέσω της ονομαζόμενης "ανατολικής οδού", που διέρχεται από τις χώρες Βουλγαρία, Ουγγαρία, Ρουμανία, ο χρόνος μεταφοράς ήταν σαφώς μεγαλύτερος από την παραδοσιακή οδό. Τώρα ο δρόμος αυτός ξανανοίγει για τους Έλληνες μεταφορείς, και μάλιστα βάσει συμφωνίας που μονογραφήθηκε μεταξύ των ενδιαφερομένων πλευρών, με απεριόριστο αριθμό αδειών διέλευσης και κατά πάσα πιθανότητα χωρίς πρόσθετα τέλη διέλευσης, πέραν των διοδίων.

Πρόκειται για τη νέα συμφωνία οδικών μεταφορών, που διαπραγματεύτηκε επιτροπή του υπουργείου Μεταφορών, υπό την καθοδήγηση του κ. Μαντέλη, με ανάλογη επιτροπή της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Τη συμφωνία αυτή αναμένεται να υπογράψει ο υπουργός Μεταφορών και Επικοινωνιών κ. Α. Μαντέλης στο Βελιγράδι

Να σημειωθεί ότι η προηγούμενη συμφωνία, βάσει της οποίας υπήρχαν ποσοτώσεις στη διέλευση των ελληνικών φορτηγών αυτοκινήτων, είχε υπογραφεί το 1956.

Ο δρόμος της πρώην Γιουγκοσλαβίας συμπίπτει με τον νέο πανευρωπαϊκό άξονα 10, που υιοθετήθηκε στο Ελσίνκι και προβλέπει την κατασκευή σύγχρονου αυτοκινητόδρομου που θα συνδέει τις πόλεις Θεσσαλονίκη - Βέλες - Σκόπια - Νις - Βελιγράδι. Κλάδοι του άξονα αυτού είναι οι οδικές συνδέσεις από Βελιγράδι προς Νόβι Σαντ και Βουδαπέστη, καθώς και από Νις προς Σόφια, ώστε να καλυφθούν και οι χώρες Ουγγαρία και Βουλγαρία.

Συμφωνία με τη FYROM

Ο κύριος κορμός του πανευρωπαϊκού άξονα 10 αποτελείται από τη σύνδεση Θεσσαλονίκη - Βέλες - Σκόπια, ενώ κλάδο του ίδιου άξονα αποτελεί η σύνδεση Βέλες - Πρέλεπ - Βίτολα - Φλώρινα - Εγνατία οδός προς Ηγουμενίτσα. Οι άξονες αυτοί συνδέουν την Ελλάδα με τη FYROM και οδηγούν προς τις αγορές της Κεντρικής Ευρώπης.

Είναι η παραδοσιακή οδός εξόδου των ελληνικών προϊόντων προς την Ευρώπη. Η σύνδεση αυτή, μετά την αποκατάσταση της ισορροπίας στην περιοχή και τις απαιτούμενες επεμβάσεις που πρέπει να γίνουν τόσο στην υποδομή όσο και στο θεσμικό και λειτουργικό μέρος των μεταφορών, αναμένεται να επανακτήσει τους υψηλούς κυκλοφοριακούς φόρτους που είχε στο παρελθόν, δηλαδή 8.000-10.000 οχήματα ημερησίως, 600.000 επιβάτες και 1.800.000 τόνους εμπορευμάτων ετησίως στη σιδηροδρομική σύνδεση.

Η δεύτερη σύνδεση αποτέλεσε πρόταση της FYROM και δείχνει την επιθυμία της γειτονικής χώρας να έχει πρόσβαση εκτός από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης και στο λιμάνι της Ηγουμενίτσας, δεδομένου ότι η σύνδεση Σκόπια - Δυρράχιο παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα, λόγω του υψηλού κόστους και των δυσμενών γεωγραφικών χαρακτηριστικών.

Συνδυασμένες μεταφορές στο "δρόμο του μεταξιού"

Τα διευρωπαϊκά δίκτυα και οι πανευρωπαϊκοί άξονες συνδυάζονται με δρόμους που προγραμματίζονται πέραν των συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο η κατασκευή τους χρηματοδοτείται από κοινοτικά κονδύλια. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι νέοι δρόμοι που σχεδιάζονται στις χώρες που αποτελούσαν την πρώην Σοβιετική Ένωση, αλλά και σε χώρες της Ασίας. Στόχος είναι να φθάσουν τα ευρωπαϊκά προϊόντα σε όλα τα σημεία της Γης.

Σε αυτόν τον γενικό σχεδιασμό εντάσσεται και ο "δρόμος του μεταξιού", η TRACKER (Transport Corridor Europe Caucasus Asia), που θα συνδέει τη Δύση με την Ανατολή, την Αδριατική και τη Μαύρη Θάλασσα με την Ασία. Ο "δρόμος του μεταξιού", ο ίδιος δρόμος που οδήγησε τους ευρωπαίους εξερευνητές στην Κίνα, θα προαγάγει τις συνδυασμένες μεταφορές, καθώς το πέρασμα της Κασπίας και της Μαύρης Θάλασσας έχει προβλεφθεί να γίνεται με πλοία. Ο δρόμος θα διέρχεται από Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Καζακστάν, Τουρκμενιστάν, Ουζμπεκιστάν, Τατζικιστάν, Κιργιστάν, με κατάληξη την Κίνα. Με δευτερεύον δίκτυο ο νέος άξονας θα συνδέεται με την Μογγολία και την Ουκρανία.

Η Ελλάδα θα εξυπηρετηθεί από τον νέο άξονα, αφού ενδυναμώνεται η Εγνατία οδός και ο ΠΑΘΕ. Ως εκ τούτου, υποστηρίζει θερμά την κατασκευή του έργου. Η χρηματοδότηση του θα γίνει από το πρόγραμμα Taxis της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το έργο αποτελεί πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ξεκίνησε το 1993 ως ευρωασιατικός διάδρομος και αναμένεται να λειτουργήσει το έτος 2015.

Το έργο προβλέπει τη δημιουργία οδικού και σιδηροδρομικού άξονα και συνδέσεων με πλοία.

1. Κατασκευή Οδικής και Σιδηροδρομικής Εγνατίας

Οδική Εγνατία: Πρόκειται για τον οδικό άξονα Ηγουμενίτσας - Θεσσαλονίκης - Καβάλας - Αλεξανδρούπολης - Γέφυρας Κήπων - Κωνσταντινούπολης, συνολικού μήκους 660 χλμ. και ουσιαστικά αποτελεί το σύνδεσμο της Δύσης με την Ανατολή.

Ήδη έχουν κατασκευαστεί 110 χιλιόμετρα, κατασκευάζονται τώρα 52χλμ, δημοπρατούνται άλλα 224 χλμ. και αναμένεται να ολοκληρωθεί σε πέντε χρόνια. Το έργο συνολικά θα στοιχίσει 800 δις. δρχ. και για την πρώτη φάση του έργου έχει εξασφαλιστεί χρηματοδότηση 430 δις. δρχ. Το μεγαλύτερο μέρος της δαπάνης θα καλυφθεί από κοινοτικά ταμεία. Το έργο θα συνδέει τέσσερα μεγάλα λιμάνια: Ηγουμενίτσας, Θεσσαλονίκης, Καβάλας, Αλεξανδρούπολης. Θα υπάρχουν επίσης πέντε έξοδοι, προς τις άλλες βαλκανικές χώρες, με οδικούς άξονες κάθετους στην Εγνατία: Ιωαννίνων - Κακκαβιάς, Καστοριάς - Κρυσταλλοπηγής, Θεσσαλονίκης - Προμαχώνα, Αλεξανδρούπολης - Ορμενίου.

Η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να ολοκληρώσει στην περίοδο 1994-99 τον έναν κλάδο της Εγνατίας οδού σε όλο της το μήκος.

Σιδηροδρομική Εγνατία: Προέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου προς Πλαταριά και η σύνδεση της Φλώρινας με το Πόγραδετς, με την οποία θα ολοκληρωθεί ο σιδηροδρομικός άξονας Δυρράχιο - Κρυσταλλοπηγή- Θεσσαλονίκη - Λύθιο- Κωνσταντινούπολη.

2. Οδικοί άξονες Ελλάδας - Βουλγαρίας - Ευρώπης

Σε κοινή συνεργασία η Ελλάδα και η Βουλγαρία θα προωθήσουν τη δημιουργία 2 καθέτων συγκοινωνιακών αξόνων που θα ξεκινούν από την Ελλάδα και θα καταλήγουν ο ένας στην Κεντρική Ευρώπη και ο άλλος στην Ανατολική Ευρώπη.

α) Ελλάδα - Κεντρική Ευρώπη: Προμαχώνας - Κούλατα - Σόφια - Βίντιν - Κεντρική Ευρώπη - Βαλτικές χώρες.

β) Ελλάδα - Ανατολική Ευρώπη: Αλεξανδρούπολη - Ορμενίου - Σβίλενγκραντ - Βάρνα Κωνσάτζα - Οδησσό - Ουκρανία - Ρωσία.

Αντιπρόταση από την Κεντροευρωπαϊκή Πρωτοβουλία

α. Οδικός άξονας Δυρράχιο Αλβανίας - Σκόπια -Σόφια. Ιταλία, Αυστρία, Ουγγαρία, Σλοβενία, Κροατία, Βοσνία, Σκόπια, Πολωνία, Τσεχία και Σλοβακία είναι οι χώρες μέλη της Κ.Ε.Π.

Στη συνδιάσκεψη των δέκα υπουργών Εξωτερικών της Κ.Ε.Π. στις 6.3.94 τα Σκόπια πέτυχαν την προώθηση του ως άνω οδικού άξονα.

Αντιπροσωπείες από την Παγκόσμια Τράπεζα και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και την Ανάπτυξη θα αποσταλούν να μελετήσουν το ενδεχόμενο κατασκευής οδικού δικτύου που θα συνδέει το Δυρράχιο Αλβανίας με τη Σόφια Βουλγαρίας.

β. Σιδηροδρομικός άξονας Δυρράχιο - Σκόπια - Σόφια.

Παράλληλα με τον οδικό άξονα οι ίδιες αντιπροσωπείες των διεθνών τραπεζών θα μελετήσουν και την κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου Αλβανίας - Σκοπίων - Σόφιας.

Αντιπρόταση Τουρκίας: Μεταφορικός άξονας «Παραεγνατίας» Δυρράχιο - Σκόπια -Σόφια - Κωνσταντινούπολη.

Από Αλβανία, Σκόπια, Βουλγαρία, Τουρκία, έχει σχεδιαστεί η κατασκευή παραλλήλου άξονα μεταφορών προς την Εγνατία, μήκους 1.000 χιλιομέτρων. Οι ενδιαφερόμενες χώρες έχουν εξασφαλίσει τη χρηματοδοτική υποστήριξη του έργου αυτού από ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

3. Κατασκευή Οδικής Σήραγγας στη Βουλγαρία

Έχει προκηρυχθεί δημόσιος μειοδοτικός διαγωνισμός για την κατασκευή οδικής σήραγγας από το υπουργείο Μεταφορών της Βουλγαρίας. Το έργο περιλαμβάνει την κατασκευή τούνελ μήκους 3,2 χιλιομέτρων και μέρος αυτοκινητοδρόμου στην κορυφή Σίπκα της οροσειράς Στάρα Πλανίνα.

Το συνολικό κόστος του έργου υπολογίζεται στα 90 εκ. δολάρια.

Το τούνελ αυτό εντάσσεται στον μεγάλης στρατηγικής σημασίας διεθνή αυτοκινητόδρομο E-85 με χάραξη Βορράς - Νότος.

4. Δυο Γέφυρες στο Δούναβη μεταξύ Βουλγαρίας και Ρουμανίας

Το έργο περιλαμβάνει την κατασκευή δυο γεφυρών στον ποταμό Δούναβη που θα συνδέουν τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία.

Το έργο θα κατασκευαστεί από ξένες εταιρείες μετά από πλειοδοτικό διαγωνισμό.

Η συνολική αξία του έργου εκτιμάται ότι θα προσεγγίσει τα 240 εκ. δολάρια (120 εκ. δολάρια για κάθε γέφυρα).

Το έργο αφορά στην κατασκευή μιας γέφυρας που θα περιλαμβάνει οδική και σιδηροδρομική αρτηρία και θα συνδέει το βουλγαρικό παραποτάμιο κέντρο BINTIN με τη ρουμανική πόλη Καλαβάτ.

Η δεύτερη γέφυρα θα συνδέει τη βουλγαρική κωμόπολη Οριάχοβο με τη ρουμανική Μπετσσετ.

Για τους Βούλγαρους έχει προτεραιότητα η γέφυρα του BINTIN γιατί θα ολοκληρώσει τη σύνδεση ανάμεσα στη Δυτική Ευρώπη και στην Ασία. Το συνολικό έργο θα διαρκέσει περίπου τέσσερα χρόνια.

Σήμερα η Ρουμανία και η Βουλγαρία συνδέονται μόνο με μια γέφυρα που αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα κυκλοφοριακής συμφόρησης εξαιτίας του πόλεμου στη Γιουγκοσλαβία.

5. Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός του Ρουμανικού Οδικού Δικτύου

Η Ρουμανία συνολικά μέχρι το 2000 σχεδιάζει να κατασκευάσει 1500 χιλιόμετρα από αυτοκινητοδρόμους συνολικού κόστους 3,5 δις. Δολαρίων. Αναζητούνται επενδυτές για να χρηματοδοτήσουν τα έργα και είναι διατεθειμένοι να κάνουν ακόμη και 90 χρόνων παραχωρήσεις.

α) Αυτοκινητόδρομος Βουκουρέστι - λιμάνι Κωσταντζας (Μαύρη θάλασσα).

Το συνολικό μήκους 200 χιλιομέτρων έργο ξεκίνησε το 1991 και σταμάτησε λόγω ελλείψεως χρηματοδότησης.

β) Αυτοκινητόδρομος Βουκουρέστι - λιμάνι Γκεοργκίου (Δούναβης). Συνολικού μήκους 45 χλμ.

γ) Αυτοκινητόδρομος Βουκουρέστι - Νεντλάκ (σύνορα Ουγγαρίας). Μήκους 1000 χμ.

δ) Περιφερειακός δρόμος Βουκουρεστίου μήκους 255 χιλιομέτρων.

6. Εκσυγχρονισμός του Ρωσικού Οδικού δικτύου

Τα έργα περιλαμβάνουν τη συντήρηση και την ανάληψη βελτιωτικών έργων στο ρωσικό οδικό δίκτυο, καθώς επίσης και την κατασκευή σύγχρονων αυτοκινητοδρόμων.

Το σχετικό πρόγραμμα το οποίο είναι τριετούς διάρκειας θα ανατεθεί σε εγχώριες και διεθνείς εταιρείες μέσω δημόσιων πρόσφορων.

Η Παγκόσμια Τράπεζα θα χορηγήσει δάνειο ύψους 300 εκ. δολαρίων στη Μόσχα για τα έργα αυτά. Επίσης η Αμερικανική Υπηρεσία Αυτοκινητοδρόμων θα ενισχύσει με 50εκ. δολάρια. Η ρωσική κυβέρνηση θα συμμετάσχει στο ίδιο πρόγραμμα βελτίωσης με το πόσο των 350 εκ. δολαρίων.

7. Ανακατασκευή Αεροδρομίου Σόφιας

Προβλέπεται η σύσταση μικτής επιχείρησης με έναν ή περισσότερους εταίρους η οποία θα αναλάβει τις εργασίες επιδιόρθωσης και ανακατασκευής του.

Οι εργασίες προβλέπεται ν' αρχίσουν τέλος του 1994 και να ολοκληρωθούν εντός δυο χρόνων.

Το κόστος του έργου αναμένεται να φτάσει στα 90 εκατ.δολαρια.

Βασικός στόχος είναι το εκσυγχρονισμένο αεροδρόμιο να εξυπηρετήσει την εναέρια κυκλοφορία και τους επιβάτες για μια περίοδο δέκα έως δώδεκα ετών.

8. Εκσυγχρονισμός Λιμανιών

α. Λιμάνι Τουαπσέ: Το έργο περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό και επέκταση του λιμανιού από 13 εκατομμύρια τόνους φορτίου που είναι τώρα σε 32 εκατομμύρια τόνους φορτίο το χρόνο. Κατασκευάζονται 16 επιπλέον αποβάθρες. Το έργο θα κοστίσει 700 εκ. δολάρια και αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2004.

β. Λιμάνι Γιέισκ: Ανακατασκευή του λιμανιού και αύξηση της δυναμικότητας του κατά 10 εκατομμύρια τόνους φορτίου το χρόνο.

Το έργο θα κοστίσει 150 εκ. δολάρια και προβλέπεται να ολοκληρωθεί το 2000.

γ. Λιμάνι Νοβοροσίσκ: Επέκταση του λιμανιού για αύξηση της χωρητικότητας μέχρι 41 τόνους φορτίο.

Το έργο είναι κόστους 1 δις. Δολαρίων και προβλέπεται να ολοκληρωθεί το 2004.

δ. Λιμάνι Τσούσκα: Εκσυγχρονισμός και επέκταση του λιμανιού και αύξηση της χωρητικότητας του σε 5,3 τόνους γενικού φορτίου το χρόνο.

Το έργο κόστους 200 εκ. δολαρίων προβλέπεται να ολοκληρωθεί το 1999. Η πρώτη φάση εργασιών έχει ήδη ξεκινήσει.

B. ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

1. Τηλεπικοινωνιακό Δίκτυο ITUR

Το ITUR ονομάζεται έτσι από τα αρχικά των τεσσάρων συμβεβλημένων κρατών: Ιταλία, Τουρκία, Ουκρανία, Ρωσία και χρηματοδοτείται από έναν όμιλο 26 τηλεπικοινωνιακών επιχειρήσεων και τραπεζών.

Σκοπός του ITUR είναι η κατασκευή υποθαλάσσιου καλωδίου οπτικών ινών, προκειμένου να διευκολυνθούν οι ηλεκτρονικές επικοινωνίες μεταξύ των τεσσάρων χωρών καθώς και διακρατική συνεργασία στις προηγμένες τηλεπικοινωνίες.

Το ITUR με αφετηρία το Παλέρμιο της Ιταλίας παρακάμπτοντας την Ελλάδα, διερχόμενο νοτίως της Κρήτης, μέσω Κωνσταντινούπολης, Άγκυρας και Οδησού θα καταλήγει στο Νοβοροσίγσκ της Ρωσίας.

Το έργο προβλέπεται να ολοκληρωθεί το 1997. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) θα χρηματοδοτήσει κατά 53,12 εκ. δολάρια την ουκρανική κρατική επιχείρηση τηλεπικοινωνιών προκειμένου να συμμετάσχει στο διακρατικό επικοινωνιακό αυτό σχέδιο.

2. Διαβαλκανική ζεύξη (TRANS BALKAN LINK)

Δίκτυο οπτικών ινών που αρχίζει από το Μπάρι και καταλήγει στην Κωνσταντινούπολη μέσω Δυρραχίου, Τιράνων, Σκοπίων, Σόφιας, Σβίλεγκραντ.

Οι εταιρείες AT&A, Sprint Corp (U.S.A), British Telecommunication PLL και η Deutsche Telecom άρχισαν να κάνουν προτάσεις για το έργο, το οποίο προβλέπεται να ολοκληρωθεί μέσα στο 1994.

Το δίκτυο θα είναι 1600 χιλιόμετρα μακρύ και θα έχει 960 γραμμές.

Το κόστος κατασκευής του κομματιού του δικτύου που διέρχεται από τη Βουλγαρία ανέρχεται στα 8 εκατομμύρια δολάρια.

3. DOKAR

Με πόλη - κόμβο την Κωνσταντινούπολη το δίκτυο αυτό μεσώ Άγκυρας καταλήγει στην Τιφλίδα και στο Μπακού

4. KAFOS

Το δίκτυο αυτό θα συνδέει την Κωνσταντινούπολη, τη Βάρνα και τη ρουμανική πόλη- λιμάνι Μανκαλία.

Θα είναι μήκους 500 χιλιομέτρων και θα περιλαμβάνει 700 γραμμές.

Το κόστος θα ανέρχεται στα 30 εκ. δολάρια και αναμένεται να ολοκληρωθεί στο τέλος του επόμενου χρόνου.

5. Εκσυγχρονισμός του Συστήματος Τηλεφωνίας στη Ρωσία

Πέρυσι είχαν δοθεί 12 άδειες κυψελωτής τηλεφωνίας (cellular telephone systems) σε δυτικές εταιρείες στις περισσότερο ευημερούσες περιοχές περιλαμβανόμενης της Μόσχας και της Αγ. Πετρούπολης, σε ένα σύνολο 30 αδειών που προτίθεται η ρωσική κυβέρνηση να χορηγήσει για να εκσυγχρονίσει το απαρχαιωμένο σύστημα τηλεπικοινωνίας.

Η Deutsche Telecom ανέλαβε τα τέσσερα νέα συστήματα για τις περιοχές Πσκόβ, Νοβγκορόντ, Τβερ και Καλίνινγκραντ. Το συνολικό κόστος υπολογίζεται στα 34-40 εκ. δολάρια.

Η US West ανέλαβε τις πόλεις Βολγκογκράντ, Κρασνοντάρ, Ροστόβ, Ουμουρτίγια.

Η Telecom Finland τις πόλεις Καρέλια, Αρχάγγελο, Πεκόβ και Νόβγκοροντ.

6. Εκσυγχρονισμός του Συστήματος Τηλεφωνίας στη Βουλγαρία

Η US West και η Siemens μαζί με το Βουλγαρικό όμιλο Tron και τα υπουργεία εσωτερικών και άμυνας ανέλαβαν να εκσυγχρονίσουν το τηλεφωνικό σύστημα της Βουλγαρίας. Θα φτιάξουν ένα σύγχρονο GSM ψηφιακό τηλεπικοινωνιακό δίκτυο που είναι μέρος ενός προγράμματος 300 εκ. δολαρίων.

Το σύνολο του προγράμματος αφορά σε 7 projects. Η World Bank και η EBRD έχουν χρηματοδοτήσει τη Βουλγαρία με 150 εκ. δολάρια για τον εκσυγχρονισμό του τηλεπικοινωνιακού της δικτύου.

7. Εκσυγχρονισμός Συστήματος Επικοινωνιών στο Κρασαντάρ

Η εταιρεία AT&T έχει αναλάβει τον εκσυγχρονισμό του συστήματος επικοινωνιών στη βάση 5ESS και συστημάτων μεταφοράς δεδομένων.

Το νέο σύστημα θα είναι υψηλής ποιότητας και θα δουλεύει στο ISDN δίκτυο με τη βοήθεια των ψηφιακών μηχανημάτων 5ESS της AT&T. Το συνολικό κόστος είναι 15,5 εκ. δολάρια και το έργο θα ολοκληρωθεί μέσα στο 1995.

Γ. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ

1. Αγωγός Πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη

Πετρελαιαγωγός μήκους 350 χιλιομέτρων που θα ενώνει τη Μαύρη Θάλασσα με τη λεκάνη της Μεσόγειου και τις χώρες της ΕΟΚ.

Η μεταφορά του πετρελαίου θα γίνεται με τανκερ από το Νοβοροσίσκ στο Μπουργκάς και από κει στην Αλεξανδρούπολη.

Το έργο θα κατασκευαστεί από ελληνικές εταιρείες των ομιλών Λάτση και Κοπελούζου σε συνεργασία με την ρωσική εταιρεία αερίου Gazprom και θα είναι άξιας 700 εκ. δολαρίων.

Αναμένεται να ολοκληρωθεί σε 3 χρόνια και θα μεταφέρει αρχικά 20.000.000 τόνων αργού πετρελαίου και αργότερα τη διπλάσια ποσότητα.

Στους σταθμούς μεταφοράς θα κατασκευασθούν σύγχρονες λιμενικές και αποθηκευτικές εγκαταστάσεις.

Ο υπό δημιουργία αυτός αγωγός είναι μεγάλης στρατηγικής σημασίας και παίζει σημαντικό ρόλο για τη δημιουργία επίσης μια μεγάλης οδού πετρελαίου που θα ενώνει την Κασπία με το Νοβοροσίσκ.

Κατ' αυτό τον τρόπο τα πετρέλαια της Κασπίας Θάλασσας και άλλων πετρελαιοφόρων περιοχών της Ρωσίας θα φθάνουν στο Νοβοροσίσκ και θα διοχετεύονται στη Μεσόγειο από το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, παρακάμπτοντας τα Στενά του Βοσπόρου.

Υπολογίζεται ότι τα αποθέματα πετρελαίου της περιοχής Κασπίας Θάλασσας είναι τα δυο τρίτα σε μέγεθος στον κόσμο, μετά τα αποθέματα του Περσικού Κόλπου και της Σιβηρίας.

2. Πετρέλαια Καζαχστάν: Αγωγός Κασπία- Νοβοροσίσκ- Μπουργκάς- Αλεξανδρούπολη

Αμερικανικές εταιρείες θα επενδύσουν στην ανάπτυξη των τεράστιων πετρελαιοπηγών της χώρας με στόχο να ανέλθει η παραγωγή σε 30-40 εκ. τόνους το χρόνο.

Ο υπό δημιουργία βαλκανικός αγωγός πετρελαίου Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη παίζει σημαντικό ρόλο για τη δημιουργία μιας μεγάλης οδού πετρελαίου που θα ενώνει την Κασπία με το Νοβοροσίσκ. Ο αγωγός θα διέρχεται περιφερειακά από τη βόρεια πλευρά της Κασπίας, μεσώ του ρωσικού εδάφους και θα καταλήγει στο Νοβοροσίσκ.

3. Πετρέλαια Αζερμπαϊτζάν: Αγωγός Κασπία - Νοβοροσίσκ - Βαλκανικός Αγωγός

Έχει συσταθεί όμιλος όπου συμμετέχουν η Ρωσία, το Καζαχστάν, το Ομάν και η αμερικανική εταιρεία Chevron για την κατασκευή νέου αγωγού προς Νοβοροσίσκ.

Πρόσφατες έρευνες από τις εταιρείες BP, Pennzoil και Amoco έδειξαν ότι η παραγωγή στη χώρα αυτή θα μπορούσε να αρχίσει με 5,5 εκ. τόνους ετησίως και να φτάσει τους 40 εκ. τόνους ετησίως.

Τούρκικη αντιπρόταση α. Παράλληλος αγωγός: Μπούργκας - Ενέζ.

Κατασκευή αγωγού που θα συνδέει το Μπούργκος με το τούρκικο λιμάνι Ενέζ στην Ανατολική Θράκη.

Τούρκικη αντιπρόταση β. Νοβοροσίσκ – λιμάνι Βοσπόρου - λιμάνι Κευχαν Μεσόγειου.

Κατασκευή αγωγού που θα μεταφέρει το ρωσικό πετρέλαιο από τούρκικο λιμάνι του Βοσπόρου έως το λιμάνι Κευχαν στο νότιο τμήμα της Τουρκίας.

Τούρκικη αντιπρόταση γ. Πετρέλαια Καζαχστάν - Αζερμπαϊτζάν.

Η Τουρκία προσπαθεί να περάσει πρόταση ούτως ώστε οι μελλοντικές εξαγωγές αργού πετρελαίου από τις πρώην σοβιετικές Δημοκρατίες του Καζαχστάν και Αζερμπαϊτζάν δεν θα πρέπει να γίνονται από το Νοβοροσίσκ και κατά συνέπεια μέσω του υπό δημιουργία αγωγού Μπούργκος – Αλεξανδρούπολη, αλλά μέσω χερσαίου αγωγού που θα διατρέχει την Τουρκία και θα καταλήγει στο εξαγωγικό λιμάνι πετρελαίου της Τουρκίας Κευχαν στη Μεσόγειο πλησίον των συνόρων με τη Συρία.

Υποθαλάσσια διέλευση μεσώ της Κασπίας προς το Αζερμπαϊτζάν και ακολούθως μεσώ Τουρκίας στο λιμάνι Κευχαν της Μεσόγειου.

Ο αγωγός θα μπορεί να μεταφέρει 40 εκ. τόνους το χρόνο ενώ το Κευχαν έχει δυνατότητα εξυπηρέτησης 350.000 κορών. Στον όμιλο που έχει αναλάβει την ερευνά και παραγωγή των πετρελαίων του Αζερμπαϊτζάν μαζί με τη BP, Pehroi, Amoco, Ramco, συμμετέχει και η τούρκικη ΤΡΑΟ.

Υπάρχει δε αρχική συμφωνία του ομίλου το πετρέλαιο να περάσει μέσα από την Τουρκία στη διαδρομή του προς τη Μεσόγειο. Η ΤΡΑΟ κατέχει ποσοστό 2,5% στα πετρέλαια του Αζερμπαϊτζάν.

Η ροή του πετρελαίου μεσώ Τουρκίας στη Μεσόγειο εκτιμάται σε 3 - 4 χρόνια.

Σιδηροδρομική μεταφορά Μπούργκος - Αλεξανδρούπολη.

Υπάρχει μια βουλγαρική πρόταση για άμεση μεταφορά ρωσικού πετρελαίου σιδηροδρομικώς στη γραμμή Μπούργκας - Νόβα Ζαγκόρα - Σιμέονοβγκραντ - Σβιλεγκράντ - Λύθιο - Αλεξανδρούπολη.

Υπάρχουν 2.000 βυτιοφόρα βαγόνια διαθέσιμα που μπορούν να μεταφέρουν 10 - 20.000 τόνους την ημέρα.

4. Αξιοποίηση Πετρελαίου και Φυσικού Αεριού στη Σαχαλίνη

Οι εταιρείες Shell, Mitsui, Mc Dermott International, Marathon, Mitsudishi, ανέλαβαν την αξιοποίηση ενός τεράστιου υποθαλάσσιου κοιτάσματος πετρελαίου και φυσικού αεριού στο νησί Σαχαλίνη της Ανατολικής Ρωσίας.

Η επένδυση είναι ύψους 10 δις. δολαρίων.

5. Πετρελαιαγωγός Κεντρικής Ασίας - Δυτικές Αγορές

Έχει υπογράψει συμφωνία μεταξύ Ρωσίας, Τουρκίας, Ιράν και Τουρκμενιστάν στις 5.4.94 για την κατασκευή μεγάλου πετρελαιαγωγού που θα μεταφέρει το πετρέλαιο της Κεντρικής Ασίας στις δυτικές Αγορές.

Συμφώνησαν στη σύσταση ενός οργανισμού για τη μεταφορά πετρελαίου στον οποίο θα συμμετάσχουν ως παρατηρητές το Καζαχαστάν και το Ουζμπεκιστάν.

Η συμφωνία προβλέπει ότι ο πετρελαιαγωγός θα ξεκινήσει από την πρωτεύουσα του Τουρκμενιστάν Ασχαμπάτ και θα μεταφέρει το πετρέλαιο προς τη Δύση μέσω Ιράν και νότιο - ανατολικής Τουρκίας

6. Αγωγός πετρελαίου Μέση Ανατολή - Σαμσούντα - Οδησός

Σε μια προσπάθεια της Ουκρανίας να αποδεσμευτεί από τη Ρωσία καθώς από αυτή τη χώρα εισάγει πάνω από το 90% των ετήσιων αναγκών της σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο η Τουρκία και η Ουκρανία συμφώνησαν για την κατασκευή αγωγού που θα μεταφέρει πετρέλαιο από τη Μέση Ανατολή στη Σαμσούντα και με δεξαμενόπλοια στην Οδησό, όπου άρχισε η κατασκευή διυλιστηρίου.

Ο πετρελαιαγωγός θα είναι μήκους 700 χλμ. και θα συνδεθεί με το τερματικό του ήδη υπάρχοντος πετρελαιαγωγού ιρανικού πετρελαίου στο τούρκικο λιμάνι Κευχαν της Μεσόγειου.

Το συνολικό κόστος θα είναι 14 δις. δολάρια και θα μεταφέρονται περίπου 40 εκ. τόνοι πετρελαίου ετησίως.

7. Φυσικό Αέριο Καζαχστάν

Πρόταση Τουρκίας.

Διοχέτευση του φυσικού αερίου του Καζαχστάν μέσω αγωγού ο οποίος θα διέρχεται από τμήμα της Ρωσίας από τη Γεωργία και μέσω Κωνσταντινούπολης θα διέρχεται από τα Βαλκάνια και θα καταλήγει στην Δυτική Ευρώπη.

8. Φυσικό Αέριο Τουρκμενιστάν. Προτάσεις Τουρκία

α. Υποθαλάσσια από την Κασπία Θάλασσα την έξοδο του Μπακο και στη συνέχεια μέσω Αζερμπαϊτζάν- Περσίας ή Αρμενίας να φτάνει στην Τουρκία και μέσω Βαλκανίων να καταλήγει στην Ευρώπη.

β. Μέσω της νότιας ακτής της Κασπίας Θάλασσας και στη συνέχεια ακολουθεί την ίδια διαδρομή με τον πρώτο διερχόμενος από το τούρκικο έδαφος

9. Πετρέλαιο και Φυσικό Αέριο Ιράν

Πρόταση Ιράν : Προτείνεται η κατασκευή ενός σούπερ αγωγού από το Ιράν προς την Ευρώπη είτε μέσω Τουρκίας είτε μέσω Αζερμπαϊτζάν - Ρωσίας - Ουκρανίας.

Πρόταση Τουρκίας : Η Τουρκία έχει συμφωνήσει με την ουκρανική κυβέρνηση για να προωθήσουν από κοινού την κατασκευή ενός αγωγού για τη μεταφορά ιρανικού πετρελαίου, δια μέσου της Μαύρης Θάλασσας μέχρι το λιμάνι της Οδησσού.

Η συμφωνία περιλαμβάνει τη μεταφορά 40 εκ. τόνων πετρελαίου ετησίως.

Το συνολικό κόστος υπολογίζεται σε 1,4 δολάρια

10. Πετρελαϊκή συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και Καζαχστάν

Η κρατική εταιρεία πετρελαίου της Τουρκίας, ΤΡΑΟ, και το Καζαχστάν υπέγραψαν στις 31.5.94 συμφωνία έρευνας και παραγωγής πετρελαίου παραγωγής πετρελαίου σε επτά περιοχές του Καζαχστάν.

Η συμφωνία είναι συνέχεια της συμφωνίας του 1992 με συνολική ισχύ 36 χρόνια, 11 χρόνια έρευνας και 25 χρόνια παραγωγής.

Οι πρώτες δοκιμαστικές παραγωγές αναμένονται το Σεπτέμβριο.

Τα συνολικά αποθέματα στις επτά περιοχές εκτιμώνται μεταξύ 1,8 - 4 δις. βαρέλια. Η Τουρκία αναμένεται να κερδίσει πάνω από 50 δις. δολάρια από το πακέτο συμφωνίας, συμμετέχοντας με ένα ποσοστό κέρδους στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων που ανέρχονται στο 49%. Μέχρι τέλους του 1995 θα ξεκινήσει η παραγωγή με 130.000 βαρέλια την ημέρα, φθάνοντας το 2002 τα 481.000 βαρέλια.

11. Νέα Αποθέματα Φυσικού Αερίου στη Ρουμανία

Στα παράλια της Ρουμανίας, στη Μαύρη Θάλασσα βρέθηκαν μεγάλα αποθέματα αερίου. Η εταιρεία Petrom S.A ξεκίνησε ήδη την κατασκευή αγωγού και το φυσικό αέριο θ' αρχίσει να ρέει από το 1996.

Τα αποθέματα υπολογίζονται στα επτά δις. κυβικά μέτρα.

Πύλη των Βαλκανίων το Λιμάνι της Θεσσαλονίκης

Το λιμάνι της Θεσσαλονίκης είναι το πλησιέστερο προς τις χώρες της Βαλκανικής και Ανατολικής Ευρώπης λιμάνι της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποκτά δε μια ιδιαιτερότητα γιατί από την **1.5.95** η **Ελευθέρα Ζώνη** στο λιμάνι λειτουργεί με τους νέους κανόνες του **Κοινοτικού Τελωνειακού Κώδικα**. Ο κώδικας αποσκοπεί στη διευκόλυνση και ανάπτυξη του εμπορίου, τόσο μεταξύ των κρατών - μελών όσο και με τρίτες χώρες.

Το λιμάνι είναι άρτια εξοπλισμένο και καταλαμβάνει χερσαία έκταση **1.250 χιλ. τετρ. μέτρων**. Από το **1989** λειτουργεί το **Container Terminal**, με μια ανυψωτική ικανότητα **40** και **45 τόνων** σε κάθε γερανογέφυρα. Οι δυο γερανογέφυρες αποτελούν το σημαντικότερο τμήμα του λιμένα, όπου εξυπηρετούνται οι μεγαλύτερες τακτικές γραμμές **containers** του παγκόσμιου εμπορίου, όπως η **Sea Land, Evergren, Zim** και η **Pando**. Δέχεται κάθε χρόνο **7500** πλοία και παρουσιάζει αυξημένη κίνηση. Το **1992** το σύνολο των εξαγωγών του λιμανιού ανήλθε σε **1.350.000** τόνους, το **1993** σε **1.476.000** τόνους, το **1994** σε **1.774.000** τόνους και το πρώτο εννεαμηνο του **1995** σε **1.215.000** τόνους. Λόγω της κατάστασης που δημιουργήθηκε μετά την επιβολή των κυρώσεων στην πρώην Γιουγκοσλαβία, το λιμάνι έχασε ένα σημαντικό μέρος του μεταφορικού του έργου. Την ίδια ώρα κάποια αλλά λιμάνια, κυρίως της Βουλγαρίας, βρήκαν την ευκαιρία, αναδείχθηκαν και σήμερα εμφανίζονται ως **ανταγωνιστικά**.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Π.Γ.Δ.Μ. Μέχρι την επιβολή του embargo, η χώρα αυτή αποτελούσε έναν από τους κύριους πελάτες στη διακίνηση φορτίων transit (958.000 τόνοι ξηρού φορτίου το 1993). Μετά την άρση των οικονομικών αντίμετρων, αν και άρχισαν προοδευτικά να επανακάμπτουν τα σκοπιανά φορτία, ωστόσο οι ρυθμοί και οι ποσότητες **ακόμα** δεν έχουν φτάσει σε ικανοποιητικό επίπεδο.

Σήμερα, έπειτα από την άρση των οικονομικών αντίμετρων κατά της Π.Γ.Δ.Μ. και του **embargo** κατά της **Γιουγκοσλαβίας**, το λιμάνι καλείται να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στις μεταφορές της

Βαλκανικής, ώστε όχι μόνο να επανακτήσει τα φορτία τα οποία παραδοσιακά εξυπηρετούσε, αλλά και νέα από χώρες όπως η **Σερβία**, και οι **Παραευξείνιες χώρες**.

Στο ρόλο αυτό σημαντική ώθηση θα δώσουν οι πρωτοβουλίες που αναλήφθηκαν τα τελευταία δυο χρόνια (1994-1995) για τον εκσυγχρονισμό της οργάνωσης, της υποδομής και εξοπλισμού του λιμένα.

Ελληνοαμερικανική συνεργασία για την αξιοποίηση των βαλκανικών αγορών

Ο Αμερικανός πρέσβης αποδεικνύει ότι, είναι άνθρωπος των έργων και όχι των λόγων. Στην πρώτη του επίσκεψη στη Θεσσαλονίκη τον Νοέμβριο του 96, λίγο μετά την επίσημη ανάληψη των καθηκόντων του, είχε χαρακτηρίσει την περιοχή της Βορείου Ελλάδος «Πύλη για τα Βαλκάνια αλλά και για τη Μαύρη Θάλασσα» και είχε εκφράσει την πεποίθηση του ότι «εμείς πιστεύουμε ως κυβέρνηση ότι υπάρχουν αξιοσημείωτες ευκαιρίες για τις αμερικανικές εταιρείες στη Βόρεια Ελλάδα, οι οποίες θα πρέπει να γνωρίζουν ποιες δυνατότητες προσφέρει η περιοχή.»

Και καθώς είχε εκδηλώσει την πρόθεση του «να προωθήσει τον μηχανισμό εκείνον που θα φέρει σε επαφή Αμερικανούς επενδυτές με επιχειρήσεις του βορειοελλαδικού χώρου», ήρθε ξανά στη Θεσσαλονίκη δυο μήνες αργότερα, στα τέλη Ιανουαρίου, για να προσδιορίσει το ενδιαφέρον του επιχειρηματικού κόσμου της περιοχής. Συναντήθηκε με τον πρόεδρο του Συνδέσμου Βιομηχάνων Βόρειου Ελλάδος, Νίκο Ευθυμιαδη, καθώς και με τον υπουργό Μακεδονίας Θράκης Κων. Τριαριδη, συνοδευόμενος -αυτή τη φορά- από τον υπεύθυνο οικονομικών υποθέσεων για την Ανατολική Ευρώπη του STATE DEPARTMENT, πρέσβη Ραλφ Τζονσον. Δεν έγινε τότε ευρύτερα γνωστό το περιεχόμενο των συνομιλιών του με τον κ. Ευθυμιαδη, μόνο η συνομιλία του, σε γενικές γραμμές, με τον κ. Τριαριδη. «Συζητήσαμε με τον υπουργό, είχε δηλώσει ο κ. Ναιλς, τους τρόπους με τους οποίους οι ΗΠΑ και η Ελλάδα μπορούν να εργαστούν μαζί, προκειμένου να επιτευχθούν οι κοινοί στόχοι των δυο χωρών σε αυτό το μέρος του κόσμου. Ηλθαμε εδώ για να μάθουμε να αξιοποιούμε την τεραστία πείρα της Ελλάδας στα βαλκανικά ζητήματα.»

Η τελευταία φράση του Αμερικανού πρέσβη δεν ήταν φραστικό πυροτέχνημα. Αυτοί οι τρόποι της κοινής συνεργασίας ελληνικών επιχειρήσεων με αμερικανικές για την αξιοποίηση των βαλκανικών αγορών θα εξετασθούν σε ένα διεθνές συνέδριο με «οικοδεσπότη» τον ΣΒΒΕ,

διοργανωτή το Ελληνοαμερικανικό Επιμελητήριο και χορηγό την Τράπεζα Μακεδονίας Θράκης.

«Δεν υπάρχει κανείς λόγος να πάνε μόνες τους οι διεθνείς εταιρείες στα Βαλκάνια, αλλά να έρθουν στη χώρα μας, να αναπτύξουν συνεργασίες με ελληνικές επιχειρήσεις και μαζί να πάνε στις αγορές αυτές. Έτσι θα αναδειχθεί και στην πράξη η Ελλάδα ως το σταυροδρόμι της Βαλκανικής και της Μέσης Ανατολής υποστηρίζουν πηγές προσκείμενες στο Ελληνοαμερικανικό Επιμελητήριο.

Στο συνέδριο θα παραστούν και θα μιλήσουν μέλη του υπουργικού συμβουλίου, της αντιπολίτευσης, εκπρόσωποι της επιχειρηματικής κοινότητας από την Ελλάδα, καθώς και οι πρέσβεις των ΗΠΑ και της Γερμανίας. Από τις ΗΠΑ έχουν προσκληθεί και θα παραστούν εκπρόσωποι του **Οργανισμού Προωθήσεως Ιδιωτικών Επενδύσεων**, που συζητούν αυτόν τον καιρό με την ελληνική κυβέρνηση για την παροχή Τεχνογνωσίας στον ΟΑΕΠ, ο οποίος επεκτείνει την ασφαλιστική του κάλυψη και σε επενδύσεις και Τεχνικά έργα στα Βαλκάνια, σύμφωνα με τις τελευταίες ανακοινώσεις του υπουργού Εθνικής Οικονομίας Γιάννου Παπαντωνίου στη Θεσσαλονίκη.

«Εμείς πιστεύουμε έλεγαν πηγές προσκείμενες στο Ελληνοαμερικανικό Επιμελητήριο, ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος να πάνε μόνες τους οι διεθνείς εταιρείες στα Βαλκάνια. αλλά να έρθουν στη χώρα μας, να αναπτύξουν συνεργασίες με ελληνικές επιχειρήσεις και μαζί να πάνε στις αγορές αυτές. Έτσι, θα αναδειχθεί και στην πράξη η Ελλάδα ως το σταυροδρόμι της Βαλκανικής και της Μέσης Ανατολής.»

Προς αυτήν την κατεύθυνση γίνεται προσπάθεια να κινητοποιηθούν οι αμερικανικές εταιρείες και δεν είναι τυχαίο ότι το συνέδριο αυτό προηγείται της επίσημης επίσκεψης του Έλληνα πρωθυπουργού στις ΗΠΑ.

Τόσο οι μέθοδοι και οι μηχανισμοί όσο και οι δυνατότητες και προοπτικές ελληνοαμερικανικών συνεργασιών για τα Βαλκάνια πιστεύεται ότι θα έχουν αποσαφηνισθεί και κωδικοποιηθεί στο συνέδριο της Θεσσαλονίκης, ώστε να διαμορφωθεί συγκεκριμένο «πακέτο» προτάσεων.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗΣ

Παρά ταύτα αποβιομηχάνιση δεν υπάρχει στην Ελλάδα. Αντίθετα τα πέντε τελευταία χρόνια παρατηρείται μια ικανοποιητική ανανέωση της ελληνικής βιομηχανίας. Κυρίως εταιρείες εντάσεως εργασίας, με ξεπερασμένη τεχνολογία και αδυναμία εκσυγχρονισμού των μονάδων.

Παράλληλα, η ελληνική βιομηχανία αλλάζει πρόσωπο και προσαρμόζεται σε διεθνείς εξελίξεις, ξεφεύγει δηλαδή από την εποχή του Ταιηλορ και μπαίνει σ' αυτήν της πληροφορικής, της καινοτομίας και του επαναπροσδιορισμού των οργανωτικών και ιεραρχικών της δομών.

Έτσι το 1994, ύστερα από τέσσερα χρόνια πτώσης, η βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε 1,2% και η άνοδος συνεχίζεται και φέτος. Το Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) εκτιμά ότι το γενικό κλίμα στη βιομηχανία είναι θετικό, με αποτέλεσμα να αυξάνεται συνεχώς και ο δείκτης των επιχειρηματικών προσδοκιών. Κατά το IOBE, ο κύριος παράγοντας που επηρεάζει θετικά τις βιομηχανικές προοπτικές είναι η ισχυρή ζήτηση στο εξωτερικό, γεγονός που μεταφράζεται σε αξιόλογη βιομηχανική δραστηριότητα. Οι αισιόδοξες προσδοκίες που εκφράζονται στους κόλπους της ελληνικής βιομηχανίας συνδέονται άμεσα με την επιτυχία των προσπάθειών αναδιάρθρωσης που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια και οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της παραγωγικότητας, την άνοδο της κερδοφορίας αλλά και τη βελτίωση της παραγωγής με την είσοδο νέων προϊόντων.

«Αρκετές ελληνικές επιχειρήσεις πέτυχαν να καταλάβουν νέες θέσεις σε αγορές του εξωτερικού γεγονός που στηρίζει την παραγωγική τους δραστηριότητα και τις οδηγεί σε νέες επενδύσεις», μας λέει γνωστός επιχειρηματίας. Και όλα αυτά υπό δυσμενείς συναλλαγματικές συνθήκες, προσθέτει άλλος επιχειρηματίας, η εταιρεία του οποίου έχει 70% εξαγωγικό προσανατολισμό. Πέρα όμως από την άνοδο της εξαγωγικής τους δραστηριότητας, το 1995 οι ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις πραγματοποίησαν 50% περισσότερες επενδύσεις απ' ό,τι το 1994, από τις οποίες 40% θα αφορά την τόνωση της παραγωγικής δραστηριότητας και 20%

την παραγωγή νέων προϊόντων. Και αυτό το τελευταίο ποσοστό είναι πρωτόγνωρο για την Ελλάδα, με βάση δεδομένα του IOBE, που χρόνια τώρα καταγράφει την ελληνική βιομηχανική συγκυρία. Προσθέτουν δε ότι ένα 26% των φετινών επενδύσεων θα αφιερωθεί στην ανανέωση του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού της μείζονος ελληνικής βιομηχανίας, η οποία το 1994 είχε και πολύ καλύτερα απ' ό,τι τα προηγούμενα χρόνια οικονομικά αποτελέσματα.

Γι' αυτό, εξάλλου, το 1994 η απασχόληση στις κερδοφόρες επιχειρήσεις αυξήθηκε κατά 4%.

Σήμερα πάντως, αρκετές ελληνικές βιομηχανικές, εγκαταλείπουν το παρελθόν και μπαίνουν στο μέλλον. Η Παπαστρατος ΑΒΕ, η Δελτα Α.Ε., η Φαγε Α.Ε., η Τιταν Α.Ε., η Βιολεξ - Bic ΑΒΕΕ, η Καρελιας Α.Ε., η Tasty Foods ΑΒΓΕ, η Επιλεκτος Κλωστοϋφαντουργία ΑΕΒΕ, η Econ Α.Ε., η Αργυρομεταλλευματων και Βαρυτινης Α.Ε., η Μουζακης Α.Ε., η Ελληνική Υφαντουργία Α.Ε., η Ergo και μερικές άλλες αμιγώς ελληνικής ιδιοκτησίας επιχειρήσεις πέρυσι είχαν 136 δις. δρχ. καθαρά κέρδη, αύξησαν κατά 66% τις εξαγωγές τους σε σύγκριση με το 1993 και λανσάρισαν εντός και εκτός Ελλάδος 140 νέα προϊόντα.

Επίσης, οι προαναφερόμενες επιχειρήσεις δημιούργησαν το 1994 625 νέες θέσεις εργασίας και δαπάνησαν πάνω από 60 δις. δρχ. για ερευνά και επιμόρφωση των εργαζόμενων σ' αυτές. Αν τώρα στον προηγούμενο κατάλογο προσθέσουμε και τις μη ελληνικής ιδιοκτησίας βιομηχανικές εταιρείες, τότε φθάνουμε σε πολύ θεαματικά ποσοτικά μεγέθη. Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι οι 50 πιο κερδοφόρες ελληνικές βιομηχανίες ξεπερνούν τα 200 δις. δρχ. καθαρά κέρδη και αντιπροσωπεύουν ποσοστό πάνω από 20% στο συνολικό βιομηχανικό προϊόν της χώρας. Με αλλά λόγια, αυτές οι βιομηχανικές εταιρείες είναι η μεταποιητική ατμομηχανή της χώρας.

Τα «δάκρυα» και οι «ανησυχίες» για κάποιες ξεπερασμένες και ληλατημένες βιομηχανίες (κατ' ευφημισμόν) που - ευτυχώς - κλείνουν, στην ουσία αποσκοπούν στο να διατηρούνται τεχνητά και εις βάρος του φορολογούμενου ο κρατισμός, ο οικονομικός αρχαϊσμός και η συντεχνιακή ασυδοσία.

Υπό αυτές τις συνθήκες στο τέλος του 1995 θα έχει καλυφθεί από πλευράς βιομηχανικής παραγωγής η μείωση της περιόδου 1989-93, παράλληλα δε θα παίρνει πιο συγκροτημένη μορφή η μετά - ταιηλορικη ελληνική βιομηχανία. Μια βιομηχανία που επεκτείνεται σιγά - σιγά και εκτός Ελλάδος, έχοντας ήδη πραγματοποιήσει στα Βαλκάνια πάνω από 100 εκατομμύρια δολάρια επενδύσεις.

Ένα άλλο σημαντικό φαινόμενο που παρά τηρείται στους κόλπους της ελληνικής βιομηχανίας, είναι αυτό της θεαματικής αλλαγής της δομής της εργασίας. Βαθμιαία, στη μείζονα βιομηχανία τα άσπρα κόλλαρα αυξάνονται, ενώ οι παραδοσιακοί βιομηχανικοί εργάτες εξαφανίζονται. Σε μια σειρά από πρωτότυπες ελληνικές βιομηχανίες, όπως αυτές των Αδελφών Χαιτογλου στη Θεσσαλονίκη, την Τσανταλης Α.Ε., την Δελτα Α.Ε. και την Φικλεραμ η εργασία κυριαρχείται πλέον από τα λευκά κόλλαρα. Δηλαδή, από προσωπικό που παράγει διανοητικό έργο και το οποίο αν μη τι άλλο πρέπει να διαθέτει προσόντα σχετικά με την αφομοίωση σύγχρονων τεχνολογικών εφαρμογών.

Χαρακτηριστική είναι από την άποψη αυτή και η περίπτωση της Τσιμεντοβιομηχανίας Τιταν Α.Ε. Το 1994 στη μεγάλη αυτή ελληνική βιομηχανική επιχείρηση, οι εργατοτεχνίτες αποτελούσαν το 24% του συνόλου του προσωπικού τους, έναντι διπλασίου ποσοστού πριν 20 χρόνια. Τα στελέχη αντιπροσώπευαν το 28% του προσωπικού, από 15% πριν λίγα χρόνια. Επίσης, στην ίδια επιχείρηση, 47% του ανθρώπινου δυναμικού της είναι μέσης, ανώτερης και ανωτάτης μόρφωσης, ποσοστό που λει πολλά.

Αντί για αποβιομηχάνιση έτσι, το φαινόμενο που παρατηρείται στην Ελλάδα - με μεγάλη καθυστέρηση σε σύγκριση με τις λοιπές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως (ΟΟΣΑ) - είναι αυτό της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης με ταυτόχρονη άνοδο στην παραγωγή του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ) του τομέα των υπηρεσιών. Ο τελευταίος αντιπροσωπεύει ποσοστό πάνω από το 65% του ΑΕΠ και εκείνο που θα έπρεπε να διερευνήσει κανείς είναι το μέγεθος της συμβολής του στην εγχώρια βιομηχανική δραστηριότητα.

Στροφή σε εταιρείες εντάσεως κεφαλαίου, με παγκόσμιους Προσανατολισμούς και ορίζοντες.

Αυτή η ανάγκη οδηγεί και σε συμμαχίες με Π.Π.Μ., καταρρίπτοντας ταυτόχρονα τους μύθους της εξάρτησης - του ξεπουλήματος, του

παραγωγικού ιστού της χώρας. Μύθοι που θέλουν την "Ελλάδα" μεταπράτη του ξένου πολυεθνικού κεφαλαίου.

Ελλάδα: Ενεργειακό σταυροδρόμι Δύσης - Ανατολής?

Ο ΑΓΩΓΟΣ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ θα οξύνει την πολιτική - οικονομική ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ

Όσον αφορά στην παρούσα φάση ανάπτυξης της Παρευξείνιας συνεργασίας παρατηρείται μια αναμονή γεγονότων τα οποία είναι απαραίτητα για τον καθορισμό της στάσης των διάφορων εταίρων ως προς το αντικείμενο της ίδιας της εργασίας.

Η συνεργασία αυτή ξεκίνησε με μεγαλεπήβολα σχέδια προϊόν της τούρκικης εξωτερικής πολιτικής, τα οποία λίαν συντόμως απεδείχθησαν ανεφάρμοστα επιβεβαιώνοντας την αδυναμία διεύρυνσης του τούρκικου επιχειρείν πέραν των ορίων που συνιστούν τα δεδομένα της τούρκικης οικονομίας. Παράλληλα η σύγκλιση διαφορετικών κρατών τόσο ως προς την εθνική τους δομή όσο και ως προς τα συμφέροντα τους απεδείχθη δύσκολη τουλάχιστον στα πρώτα στάδια.

Στη συνεργασία αυτή επισημαίνονται διάφοροι πόλοι συμφερόντων σε διάφορα επίπεδα αντιπαράθεσης. Ο πλέον σημαντικός πόλος δημιουργείται από τη χρόνια αντίθεση Ρωσίας - Τουρκίας ενώ ακολουθούν οι πόλοι Ελλάδος - Τουρκίας, Ουκρανίας - Ρωσίας, Ρουμανίας - Ρωσίας και Αλβανίας - Ελλάδος.

Με την πρόοδο της οικονομικής συνεργασίας υποβόσκουσες σήμερα αντιθέσεις οικονομικού χαρακτήρα θα εκφραστούν όπως η αναμενόμενη Βουλγαρίας - Ρουμανίας για τον έλεγχο του εμπορίου στη Μαύρη Θάλασσα. Ακόμα σκιάδεις παραμένουν οι μελλοντικές σχέσεις και τα σχέδια της Τουρκίας όσον αφορά στη σύνδεση της με την Αλβανία, σχέδια τα οποία συναρτώνται και με την έξαρση των φονταμελιστών στην ίδια την Τουρκία. Δεν θα πρέπει να λησμονηθεί το σχέδιο οδικής σύνδεσης της Αυλώνας με την Κων/πολη, σχέδιο που δεν έχει τύχει επιδοκίμασας από την Ευρώπη χωρίς ωστόσο αυτή η αποτυχία να μην χρησιμοποιείται ως απειλή.

Οι αντιθέσεις αυτές θα ισχυροποιηθούν από τη δημιουργία του περίφημου αγωγού πετρελαίου ο οποίος αναμφισβήτητα θα οξύνει περαιτέρω την οικονομική και πολιτική αντιπαράθεση στην περιοχή.

Ο αγωγός πετρελαίου

Μέχρι στιγμής τα επικρατέστερα σενάρια για τη διαδρομή που θα ακολουθήσει ο αγωγός είναι δύο. Το ένα θέλει τον αγωγό να περνά από τη Γεωργία και την Τουρκία με τερματικούς σταθμούς στο Ποσι στη Μαύρη Θάλασσα και στο Τσειχάν στο Αιγαίο, το δεύτερο θέλει τον αγωγό να εκβάλλει στο ρωσικό λιμάνι του Νοβοροσίσκ στη Μαύρη Θάλασσα και από εκεί να ακολουθεί τη διαδρομή Μπούργκας -Αλεξανδρούπολη.

Τα δύο αυτά σενάρια εκφράζουν την υφισταμένη αντιπαράθεση μεταξύ Ρωσίας - Τουρκίας η οποία ανάγει στην προσπάθεια των ΗΠΑ για περαιτέρω αποδυνάμωση της Ρωσίας.

Στην πράξη όμως η υλοποίηση του ενός ή του άλλου σεναρίου δημιουργεί τις συνθήκες για τη στενότερη προσέγγιση των βαλκανικών χωρών με τη Ρωσία, προσέγγιση η οποία δεν φαίνεται να αποτελεί και το όνειρο των μεγάλων δυνάμεων της Αμερικής και της Ευρώπης, διότι επαναφέρει το ρυθμιστικό ρόλο της Ρωσίας στην περιοχή.

Ακόμη παραπάνω η εγκατάσταση του αγωγού στη Βαλκανική και η κάθετη αύξηση του ειδικού βάρους της Ελλάδας και της Βουλγαρίας στη διεθνή πετρελαιαγορά θα οδηγήσει αναπόφευκτα στη μείωση του ρόλου της Τουρκίας σαν του τσοπανόσκυλου της περιοχής. Η μείωση αυτού του ρόλου σε περίοδο έντονης εξέλιξης των φανατικών μουσουλμάνων θα συμβάλλει ενδεχόμενα θετικά στην ανάπτυξη τους, γεγονός που θα θέσει σε κίνδυνο τις εγκαταστάσεις πετρελαίου στο Αζερμπαϊτζάν υπό την προϋπόθεση βεβαίως της σχετικής αδυναμίας έλεγχου της Ρωσίας.

Έτσι, παρατηρείται μια κλίση στη ζυγαριά υπέρ του δεύτερου σεναρίου αν δεν υπάρξουν νέες εξελίξεις στην περιοχή, εξελίξεις φυσικά μεθοδευμένες. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι για τη διέλευση του αγωγού από την Τουρκία ενδιαφέρεται υπέρ του δέοντος και το Ιράν το οποίο σ' αυτή την περίπτωση αναμένει και την παράλληλη διέλευση και από το έδαφος του. Το ενδιαφέρον του Ιράν έχει όμως σχέση και με την εξέλιξη των φονταμελιστών στην Τουρκία διότι η εξάπλωση τους οδηγεί στην άσκηση επιρροής εκ μέρους του Ιράν. Η κατάσταση αυτή γίνεται φυσικά αντιληπτή από τις ΗΠΑ και τις εταιρείες πετρελαίου οι οποίες κάθε άλλο παρά την ενδυνάμωση του Ιράν επιδιώκουν.

Φυσικά, υπάρχει και το ενδεχόμενο της χρυσής τομής ήτοι της παράλληλης ανάπτυξης του αγωγού προς Νοβοροσίσκ και Ποτσι και με διακλάδωση μέσω Γεωργίας προς Τσειχαν, το τούρκικο λιμάνι στο Αιγαίο.

Τα οικονομικά του αγωγού

Όσον αφορά στο οικονομικό μέρος της υλοποίησης των σεναρίων το δεύτερο σενάριο, της κατασκευής του αγωγού ως το Νοβοροσίσκ, είναι και το πλέον οικονομικό εξαιτίας του ήδη υπάρχοντος αγωγού. Για την υλοποίηση αυτού του σχεδίου έχει δημιουργηθεί οικονομικός φορέας μεταξύ Καζακσταν, Ρωσίας και Ομάν. Η συνολική αξία της επένδυσης υπολογίζεται σε 1,4 δις \$.

Το πρώτο σενάριο είναι διπλάσιου σχεδόν κόστους και ανέρχεται σε 3 δις \$. Το υψος αυτής της επένδυσης έχει προκαλέσει αρκετό προβληματισμό στη διεθνή αγορά με αποτέλεσμα η Τουρκία να εγγυηθεί τη χρηματοδότηση με ίδια κεφαλαία ή και με εγγυήσεις από τη διεθνή χρηματαγορά.

Παρά, το σχετικά διπλάσιο κόστος του πρώτου σεναρίου οι εταιρείες πετρελαίου όπως η BP, προσπάθησαν να προκαταλάβουν τη λήψη αποφάσεων με την ανακοίνωση ότι προχωρούν τα σχέδια για την κατασκευή του αγωγού προς Τουρκία και Γεωργία.

Τα ελληνικά ιδιωτικά συμφέροντα

Όπως δείχνουν τα γεγονότα η ιδιωτική πρωτοβουλία έχει το πάνω χέρι στην υπόθεση όχι μόνον του αγωγού αλλά και του μέλλοντος της Παραευξείνιας συνεργασίας.

Ήδη, οι επιχειρηματικοί όμιλοι Λάτση, Βαρδινογιάννη και Κοπελούζου έχουν όχι μόνον αντιληφθεί τη σημασία του αγωγού αλλά και τη σημασία αποτελεσματικής οικονομικής διεξόδου στη Μαύρη Θάλασσα. Οι πληροφορίες μιλούν για την ανάπτυξη μεγάλου στόλου από τον όμιλο Βαρδινογιάννη με σκοπό την απόσπαση του μεγαλύτερου μέρους των Παραευξείνιων μεταφορών.

Παράλληλα και αλλά μικρότερου βεληνεκούς οικονομικά συμφέροντα κινούνται στη συγκεκριμένη αγορά με επί μέρους στόχους οι οποίοι θα καταστούν προσπελάσιμοι άμα τη δημιουργία του αγωγού και θα αναφέρονται

στις υπηρεσίες γύρω απ' αυτόν. Στην πράξη ωστόσο παρουσιάζεται μια σαφής έλλειψη φαντασίας από τον ιδιωτικό τομέα σ' ότι αφορά τις εξελίξεις στην περιοχή. Η έλλειψη αυτή είναι προϊόν και της μικρής ικανότητας διάθεσης κεφαλαίου ρίσκου αλλά πολύ περισσότερο είναι προϊόν της μεταπρατικής λογικής διαχείρισης και ανάπτυξης.

Η λογική αυτή δεν αποτελεί τον καλύτερο οδηγό για την ανάπτυξη σε μια καινούρια αγορά με πολύ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, μερικά εκ των οποίων αναφέρονται για πρώτη φορά στην επιχειρηματική πρακτική. Έτσι, για τα μικρότερα συμφέροντα εναλλακτική λύση ίσως αποτελεί η ανάπτυξη μικρών εταιρειών με τους νέους επιχειρηματίες των γειτονικών χωρών και πρώτα απ' όλα με τους Βούλγαρους, οι οποίοι διαθέτουν τη σχετική εμπειρία των αγορών της ευρύτερης περιοχής. Η σύμπραξη αυτή συμβάλλει αποφασιστικά στη διασφάλιση της ομαλότερης και ευκολότερης ανάπτυξης των ελληνικών συμφερόντων στη Μαύρη Θάλασσα, γεγονός που αποδεικνύεται περίτρανα από την ιστορική εξέλιξη του Παραευξεινίου εμπορίου. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να επιδιώκεται και η ανάπτυξη τέτοιων επιχειρηματικών σχημάτων και με τους Ρουμάνους στη λογική της δικλίδας ασφάλειας τουλάχιστον σ' ότι αφορά στις μεταφορές.

Στο σημαντικό υποσύνολο του αγωγού που θα είναι ο διαβαλκανικός αγωγός το ύψος της επένδυσης φθάνει τα 700 εκατ \$ πόσο που θα εξευρεθεί όπως φαίνεται από τους ομίλους Λάτση και Κοπελούζου μέσω διεθνούς χρηματοδότηση.

Τα ελληνικά κρατικά συμφέροντα

Φυσικά και δεν θέλει ερώτημα ποιο από τα δύο σενάρια εξυπηρετούν την Ελλάδα τόσο σε εθνική όσο και σε οικονομική βάση. Αναντίρρητα, η αποδυνάμωση της Τουρκίας εξυπηρετεί την ελληνική θέση αναβαθμίζοντας την στην ευρύτερη περιοχή.

Η ενίσχυση του ρόλου της Ελλάδας μετά την ανάπτυξη του τερματικού σταθμού στην Αλεξανδρούπολη είναι ενδεχόμενο να επαναπροσδιορίσει τον γεωπολιτικό χάρτη της περιοχής με άκρως θετικές εξελίξεις για τη χώρα.

Το ζητούμενο στην όλη υπόθεση είναι εάν η Ελλάδα είναι σε θέση να δώσει εκείνες τις εγγυήσεις για τον αναβαθμισμένο ρόλο της και την πολιτική

που θα ασκήσει στο μέλλον, ιδιαίτερα απέναντι στην Τουρκία αλλά και στη Βαλκανική.

Καθοριστικός παράγοντας το ρωσικό πετρέλαιο

Οι σύγχρονες εξελίξεις στην παραγωγή και διάθεση του ρωσικού πετρελαίου παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον όχι τόσο για τους άμεσους επενδυτές οι οποίοι γνωρίζουν σχεδόν όλες τις πλευρές του ζητήματος αλλά για εκείνους τους επιχειρηματίες οι οποίοι στοχεύουν στη ρωσική αγορά. Οι εξελίξεις στην αγορά του πετρελαίου έχουν άμεση αντανάκλαση στις υπηρεσίες και ιδιαίτερα στον τραπεζικό χώρο ενώ δεν μπορεί να θεωρηθεί μικρή η επίδραση των εξελίξεων αυτών στα δρώμενα και το μέλλον τους στην Παραευξείνια αγορά.

Η μεγαλύτερη κρατική εταιρεία πετρελαίου της Ρωσίας η Rosneft ιδιωτικοποιείται, ενώ το κράτος θα διατηρήσει τον έλεγχο του πακέτου των μετοχών με 51% για τρία χρόνια επειδή η εταιρεία θα συνεχίσει να μονοπωλεί την κρατική ποσόστωση παραγωγής και διάθεσης πετρελαίου και φυσικού αερίου. Επίσης η Rosneft θα διατηρήσει τον έλεγχο των μικρότερων κρατικών εταιρειών πετρελαίου οι οποίες δεν έχουν ενταχθεί στις μεγάλες ιδιωτικές Lukoil και Yukos.

Η δομή των ιδιωτικών εταιρειών και της κρατικής Rosneft είναι απολύτως όμοια με ίδια πεδία παραγωγής, με μονάδες ίδιων διυλιστηρίων και δίκτυα διανομής εντός και εκτός Ρωσίας. Ακριβώς η εκμετάλλευση κοινών αγορών αυξάνει τη διάθεση των ιδιωτικών εταιριών Lukoil και Yukos να παρακάμψουν την κυβερνητική διάταξη περί έλεγχου των μικρότερων εταιριών από την Rosneft και να τις εξαγοράσουν. Ας σημειωθεί ότι οι μεγάλες ιδιωτικές εταιρείες ελέγχουν τα 2/3 των εξαγωγών ρωσικού πετρελαίου αυτή τη στιγμή. Μάλιστα η διαμάχη επικεντρώνεται στην ελεγχόμενη από τη Rosneft, Novebrkneftegaz η οποία παράγει, σήμερα, 455000 βαρέλια ημερησίως. Εάν η Rosneft απολέσει την παραπάνω εταιρία τότε αυτόματα θα περάσει σε μεσαίου μεγέθους εταιρεία από τη δεύτερη θέση που κατέχει σήμερα μετά τη Lukoil.

Το αντικειμενικό αυτό γεγονός αποτελεί το βασικό πρόβλημα στην πετρελαϊκή παραγωγή στη Ρωσία δημιουργώντας ασφυκτικές συνθήκες για

τις μικρότερες εταιρείες. Μάλιστα η ίδια η Rosneft στην προσπάθεια έλεγχου της αποκρατικοποίησης και του μοιράσματος της πίτας έδωσε στη δημοσιότητα δήλωση σχετική με την τύχη των μικρότερων εταιριών τοπικής εμβέλειας. Ωστόσο, η τύχη της αποτελεί αντικειμενικό προβληματισμού εφ' όσον θα είναι εξαιρετικά δύσκολη η αντιμετώπιση των ιδιωτικών εταιρειών στις οποίες σημειωτέον το κράτος συμμετέχει κατά 45%. Στην ίδια κυβερνητική απόφαση για την ιδιωτικοποίηση της Rosneft αναφέρεται ότι οι ιδιωτικές εταιρείες είναι υποχρεωμένες να ανταλλάξουν τις μετοχές με τις θυγατρικές τους εταιρείες, συνθήκη που επιτρέπει την ανεμπόδιστη έξοδο τους στη διεθνή αγορά, γεγονός που θα ανεβάσει την ένταση του ανταγωνισμού στην πετρελαϊκή αγορά της Ρωσίας.

Οι εταιρείες

Με βάση τα μέχρι στιγμής δεδομένα, το μοίρασμα της πίτας των αγορών διάθεσης του πετρελαίου θα γίνει μεταξύ των διεθνών αγορών τις οποίες θα αναλάβουν οι ιδιωτικές εταιρείες και των κρατικών προμηθειών τις οποίες θα αναλάβει η Rosneft. Σαν σημαντικοί σύμμαχοι των ιδιωτικών εταιρειών αναφέρονται ο πρωθυπουργός Τσερνομιριν, ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Σαφρανικ και αρκετοί υπουργοί.

Ωστόσο, δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται η Rosneft σαν κλασική περίπτωση αποτυχημένης κρατικής εταιρείας. Το τεράστιο αυτό συγκρότημα είναι η δεύτερη εταιρεία πετρελαίου διεθνώς με τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου και τα μεγαλύτερα έσοδα. Τα σημερινά αποθέματα της εταιρείας προσεγγίζουν με 15 δις βαρέλια πόσο που είναι ελάχιστα μικρότερο του αντιστοίχου της SHELL και διπλάσιο της BP. Στη δομή της Rosneft ανήκουν οι πετρελαιοπαραγωγές εταιρείες Langerasneftegaz, Uraineftegaz και Permneftorgsintez καθώς και 12 περίπου άλλες εταιρείες τοπικής εμβέλειας. Το καθαρό κέρδος της εταιρείας το 1994 εκ.\$ ενώ για το 1995 αναμένεται να φθάσει τα 203 εκ. \$.

Η Lookup επίσης δεν είναι μικρή εταιρεία, ιδρύθηκε το 1991 σαν καθετοποιημένο πετρελαϊκό συγκρότημα με απόφαση του υπουργού Ενέργειας της ρωσικής κυβέρνησης.

Αρχικά, υπό τη μορφή ανώνυμης κρατικής εταιρείας ήλεγχε εκτενή πετρελαϊκά πεδία στο Τιούμεν, διυλιστήρια στο Μαχεικάι ενώ είχαν αποσπαστεί σ' αυτήν τα περισσότερα στελέχη της κρατικής εταιρείας εξαγωγών πετρελαίου Soyuznefteport. Το 1992 εδόθη προς ιδιωτικοποίηση δια της μεθόδου της μαζικής μορφής ήτοι της πώλησης του 55% των μετοχών της σ' όλο τον πληθυσμό. Το αποτέλεσμα ήταν η συγκέντρωση του πακέτου στα χέρια τριών επιχειρηματιών των Β. Αλεκπέροβ, Σ. Μουαβλένκο και Β. Μπόγκτανοβ. Μετά την πώληση της Lukoil ένας εκ των διευθυντών της έγινε υπουργός ενέργειας στην κυβέρνηση Τσερνομιριν ενώ άλλα στελέχη της τοποθετήθηκαν στον κρατικό μηχανισμό. Η περίπτωση της ιδιωτικοποίησης της τότε σήκωσε αρκετό θόρυβο χωρίς όμως αποτέλεσμα εφ' όσον ακολούθησε την κλασική πορεία στη «μαζική» ιδιωτικοποίηση όλων των Ανατολικών χωρών.

Κάπως έτσι έχουν τα πράγματα και στις άλλες δύο ιδιωτικές εταιρείες πετρελαίου τη Yukos και τη Syrgutneftegaz.

Η περίπτωση της Gazprom θεωρείται ακόμα πιο πολύπλοκη εφ' όσον πρόκειται περί μονοπωλιακού συγκροτήματος στην παραγωγή και διάθεση του φυσικού αερίου. Η εταιρεία ελέγχει το 94% της παραγωγής στη Ρωσία, ενώ διαθέτει το 30% των παγκόσμιων αποθεμάτων. Σύμφωνα με τη ρωσική κυβέρνηση η εταιρεία δεν πρόκειται ποτέ να ιδιωτικοποιηθεί υπό την έννοια του έλεγχου του πακέτου των μετοχών από το ρωσικό ή το αλλοδαπό επιχειρείν. Στη λογική αυτή το 1994 η εταιρεία πούλησε το 33% των μετοχών της σε μικροεπενδυτές, το 15% στους εργαζόμενους της, το 1% στις θυγατρικές εταιρείες, ενώ κράτησε το 10% και το υπόλοιπο ποσοστό πέρασε στον κρατικό τομέα. Στην πράξη, ωστόσο, η εταιρεία ελέγχεται από το γνωστό «λόμπι» της πετρελαϊκής συμφωνίας που ανεφέρθη παραπάνω.

Οι προοπτικές

Οι προοπτικές που ανοίγονται από την «ιδιωτικοποίηση» της Rosneft με βάση την κυβερνητική απόφαση ενδέχεται να είναι άκρως σημαντικές για τη διεθνή πετρελαιοαγορά συμβάλλοντος στην καλύτερη κατανομή της ρωσικής αγοράς και κατά συνέπεια στη δυναμική ισορροπία των πολυεθνικών εταιρειών του κλάδου. Άμεση επίδραση από το γεγονός αυτό θα εκφραστεί

σταδιακά και στο θέμα των αγωγών φυσικού αερίου και πετρελαίου στη Βαλκανική.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις αναλυτών του χώρου, η ρωσική κυβέρνηση στην προσπάθεια ρύθμισης των προβλημάτων ανταγωνισμού μεταξύ των διάφορων ομάδων επιχειρηματιών προχώρησε και στην τακτοποίηση του θέματος της αγοράς πετρελαίου. Έτσι, διατηρεί ακόμα τον άμεσο έλεγχο στις εξαγωγές, ενώ στην εσωτερική αγορά προτίμησε να συνεχίσει τον άμεσο έλεγχο λαμβάνοντας υπ' όψη της τις εξελίξεις στη μεταφορά του αργού πετρελαίου καθώς και τις διαθέσεις των πολυεθνικών εταιρειών. Με βάση την πρακτική αυτή διαφαίνεται η υποστήριξη της κυβέρνησης στο εγχώριο κεφαλαίο αλλά και η προσπάθεια διεθνοποίησης του κλειστού χαρακτήρα της ρωσικής βιομηχανικής παραγωγής. Με λίγα λόγια η Ρωσία σταδιακά και σχετικά αργά επιχειρεί την επάνοδο της στο χώρο λήψης κρίσιμων διεθνών αποφάσεων και προσπαθεί να μην περιοριστεί σε περιφερειακή δύναμη, κατάσταση στην οποία πολλοί θα ήθελαν να την έβλεπαν. Εάν αυτή η προσπάθεια της στεφθεί με επιτυχία είναι σίγουρη η ευεργετική της επίδραση στον ευαίσθητο χώρο των Βαλκανίων και η έμμεση προαγωγή των ελληνικών συμφερόντων.

Αζερμπαϊτζάν: Στο στόχαστρο μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών

Το Αζερμπαϊτζάν κατέχει μια σημαντικότερη γεωπολιτική θέση, στην αγορά της Κεντρικής Ασίας, θέση που αναδεικνύεται έντονα, ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα της Τσετσενίας.

Αποτελεί στόχο δε, μεγάλων πολυεθνικών εταιριών χάρις στις φυσικές πλουτοπαραγωγικές του πηγές, γεγονός που έχει καταγράψει με τον ένα ή άλλο τρόπο στη σύγχρονη ιστορία.

Η Δημοκρατία του Αζερμπαϊτζάν είναι το μεγαλύτερο κράτος στην περιοχή του Καύκασου με πληθυσμό 7,4 εκ. κατοίκων εκ των οποίων 4 εκατ. είναι εργαζόμενοι.

Η πρωτεύουσα του Μπακού επί της Κασπίας Θάλασσας διασυνδέεται με τη Μαύρη Θάλασσα οδικώς και με υδάτινο διάδρομο μέσω καναλιού στα ποτάμια Βόλγα και Ντον.

Το Αζερμπαϊτζάν διαθέτει μεγάλα αποθέματα φυσικού αερίου και πετρελαίου που φθάνουν τα 800 δις, κ.μ και 5000 εκατ. τόνους αντίστοιχα. στον τομέα της εξόρυξης γνωστά είναι και τα αποθέματα κοβαλτίου καθώς και το ορυκτό αλάτι.

Το 22% της χώρας καλύπτεται από καλλιέργειες βάμβακος, οινάμπελων, καπνού, δένδρωνων, λαχανικών, τεύτλων και δημητριακών.

Οι δυνητικές ετήσιες εξαγωγές της χώρας σύμφωνα με τα δεδομένα του άμεσου παρελθόντος είναι τα εξής:

- Ντίζελ 2.9 εκατ. τόνους
- Κηροζίνη 800 χιλ. τόνους
- Αλουμίνιο 29 χιλ. τόνους
- Αργό πετρέλαιο 2 εκατ. τόνους.
- Πολυαιθυλένιο 25 χιλ. τόνους
- Καυστική σόδα 140 χιλ. τόνους
- Αυθεντικό καουτσούκ 140 χιλ. τόνους
- Ψυγεία 176 χιλ. τεμ.
- Air-conditions 75 χιλ. τόνους
- Χαλιά 715 χιλ. τ.μ
- Αφρίζοντες οίνους 700 χιλ. λίτρα.
- Μπραντυ 2 εκατ. λίτρα
- Κρασί 30 εκατ. λίτρα
- Βαμβάκι 140 χιλ. τόνους
- Κάπνα 37 χιλ. τόνους.

Το Αζερμπαϊτζάν σε ετήσια βάση εισάγει 8 δις κ.μ. φυσικού αερίου, ήτοι το 44,4 των αναγκών του, ράβδους μαύρων μετάλλων ποσότητας 700 χιλ. τον., 50 χιλ. τον. πατάτες ή το 21,7% των αναγκών του, 60 χιλ. τόνους κρέας ή το 52,2% των αναγκών και γάλα 1,1 εκατ τον. ή το 84,6% των αναγκών.

Από τα εξαγόμενα προϊόντα το 80% του βάμβακος, το 90% των χημικών πρώτων υλών και το 50% των πετρελαϊκών προϊόντων εξαγονται ακατέργαστα λόγω της έλλειψης σύγχρονης τεχνολογίας στις βιομηχανικές μονάδες της χώρας.

Σήμερα, στο Αζερμπαϊτζάν λειτουργούν 10000 μικρές ιδιωτικές επιχειρήσεις και γύρω στις 500 ξένες εταιρείες από τις ΗΠΑ, τη Γερμανία, την Τουρκία, την Ελβετία και το Ιράν. Σύμφωνα με πληροφορίες το μέγεθος του

ιδιωτικού τομέα φθάνει το 25% του ΑΕΠ της χώρας, ενώ είναι ανεξακριβωτο το πραγματικό μέγεθος λόγω της δυνατότητας του δημόσιου τομέα να διαφεύγει του δημοσιονομικού έλεγχου.

Όσον αφορά στην ιδιωτικοποίηση προβλέπεται να αρχίσει από φέτος (1995) με πρώτο στόχο τις μεσαίου και μικρού μεγέθους επιχειρήσεις και να επεκταθεί το 1998 στις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που θα ιδιωτικοποιηθούν μέσα στο 1995 προβλέπεται να φθάσουν τις 8000. Η αναδιανομή της αγροτικής γης ή ιδιωτικοποίηση τις καθυστερεί λόγω απουσίας νόμου για τη χρήση της.

Ωστόσο, η καθυστέρηση στις ιδιωτικοποιήσεις ενδέχεται να είναι μεγαλύτερη εφ' όσον οι υπάρχουσες μεγάλες μονάδες διατηρούνται χάρις στον κρατικό προϋπολογισμό και στα τραπεζικά δάνεια. Με λίγα λόγια η πρωταρχική συσσώρευση κεφαλαίου στη χώρα δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, με αποτέλεσμα να μην έχει σχηματισθεί η νέα επιχειρηματική τάξη, η οποία θα επιφέρει την αναγκαία επιτάχυνση στους ρυθμούς της μετάβασης στην οικονομία της αγοράς.

Η αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος βρίσκεται ακόμα στα πρώτα της στάδια, με την υιοθέτηση το 1992 του συστήματος Κεντρικής-Εμπορική τραπεζών (two - tier system). Σήμερα λειτουργούν περί τις 200 μικρές ιδιωτικές τράπεζες των οποίων το μέλλον είναι αβέβαιο μετά την ψήφιση πρόσφατου νομοσχεδίου για το πλαίσιο λειτουργίας τους. Παράλληλα, πέραν της κεντρικής τράπεζας λειτουργούν και 4 κρατικές εμπορικές τράπεζες οι οποίες φαίνεται να καθορίζουν τον τομέα εφ' όσον η ρύθμιση των επιτοκίων ουσιαστικά ελέγχεται απ' αυτές. Η συναλλαγματική ισοτιμία του εγχωρίου νομίσματος Μανατ καθορίζεται από τις ανάγκες και δεν ακολουθεί τον πληθωρισμό, ο οποίος τρέχει με ρυθμό 1500% ετησίως (1994). Ο επαναπατρισμός των κερδών επιτρέπεται μετά τη νόμιμη καταβολή των φορών και δασμών.

Η φορολογία στηρίζεται σε φόρους επί της προστιθέμενης άξιας και σε φόρο επί των κερδών. Ειδικά για τις ξένες επενδύσεις ο φόρος επί των κερδών ανέρχεται σε 25 - 35% ανάλογα με την κλίμακα των κερδών. Οι ξένες τράπεζες φορολογούνται με 45% επί των κερδών όπως και οι ασφαλιστικές εταιρείες. Εάν η ξένη συμμετοχή υπερβαίνει το 30% τότε ο φόρος μειώνεται

στο 25%, ενώ εάν η ξένη επένδυση υλοποιείται στη σφαίρα της παραγωγής τότε στα δύο πρώτα χρόνια απαλλάσσεται της φορολογίας.

Το τελωνειακό και δασμολογικό καθεστώς βρίσκονται ακόμα στο στάδιο της προσαρμογής στις απαιτήσεις της αγοράς.

Το Αζερμπαϊτζάν προσφέρεται για επενδύσεις, από ελληνικές επιχειρήσεις, από ελληνικές επιχειρήσεις, στους τομείς των κατασκευών, των μεταφορών, της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων και της οινοποίησης. Το κλίμα για τις ελληνικές επιχειρήσεις δεν αναμένεται να επηρεασθεί από τη σαφή ύπαρξη τούρκικη συμφερόντων στη χώρα.

Δυσκολίες και εμπόδια για τον αγωγό πετρελαίου.

Με τις πιο αισιόδοξες προοπτικές θα αρχίσει να λειτουργεί το συντομότερο το 2001 ή το 2002.

Ύστερα από πολυετείς συνομιλίες, παλινδρομίες και πλείστες όσες δυσχέρειες αναμένεται να πραγματοποιηθεί στην Αθήνα συνάντηση εμπειρογνομόνων Ελλάδος, Βουλγαρίας και Ρωσίας προκείμενου να οριστικοποιηθεί η μελέτη τεχνικής και οικονομικής σκοπιμότητας - που θα περιλαμβάνει και τη χρηματοδότηση του προγράμματος κατασκευής αγωγού Μπούργκας - Αλεξανδρούπολης, για τη διακομιδή των πετρελαίων του Καζακσταν και της Κασπίας, μέσω Ρωσίας, Μαύρης Θάλασσας, Βουλγαρίας και Ελλάδος.

Στην ίδια συνάντηση της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων, η οποία συνήλθε για τελευταία φορά στα τέλη Ιουνίου, θα αποφασίσουν οριστικώς και τα θέματα που αφορούν στην ίδρυση της Transbalkan Company, που θα αναλάβει την κατασκευή και την εκμετάλλευση του αγωγού. Εάν η συνάντηση των εμπειρογνομόνων καταλήξει σε συμφωνία, τότε ο αγωγός θα αρχίσει να λειτουργεί - το συντομότερο - το 2001 ή το 2002.

Το μείζον θέμα που αναμένει τη ρύθμιση του αφορά στην εκ μέρους της Ρωσίας εγγύηση των ποσοτήτων πετρελαίου που θα διακινηθούν δια του αγωγού, ο οποίος σε πλήρη λειτουργία θα μεταφέρει κατ' έτος 30 εκατ. τόνους.

Ρωσικές εγγυήσεις

Σε προγενέστερη φάση των διαπραγματεύσεων οι Βούλγαροι επέμεναν πως οι Ρώσοι θα έπρεπε να εγγυηθούν ότι δύο χρόνια μετά τη λειτουργία του αγωγού η διακινούμενη ποσότητα πετρελαίου θα έπρεπε να φθάσει τα 30 εκατ. τόνους, αλλά τελικώς επείσθησαν ότι η απαίτηση αυτή δεν ήταν πρακτικώς δυνατόν να ικανοποιηθεί.

Τώρα πλέον το αίτημα δεν είναι να εγγυηθεί η Ρωσία την πλήρη απασχόληση του αγωγού, αλλά το ελάχιστο της ποσότητας που θα μπορεί να διακινηθεί από το Μπούργκας στην Αλεξανδρούπολη, ώστε να προσδιορισθεί στη μελέτη σκοπιμότητας η επιβάρυνση ανά τόνο, σε μια ικανή προοπτική χρόνου.

Ειδικότερα, κατά τις υπάρχουσες εκτιμήσεις η ανά τόνο επιβάρυνση δεν υπερβαίνει τα 7 δολάρια, όταν ο αγωγός είναι σε πλήρη λειτουργία, δηλαδή όταν διακινούνται ετησίως 30 εκατ. τόνοι. Εάν η ελάχιστη ποσότητα που μπορεί να διαθέσει η Ρωσία είναι, λόγου χάρη, 10 εκατ. τόνοι ετησίως η επιβάρυνση υπολογίζεται ότι θα είναι της τάξεως των 17 ή 18 δολαρίων ανά τόνο, και θα μειουται συνεχώς καθώς θα αυξάνει η παροχή πετρελαίου.

Οι δυσχέρειες ανακύπτουν επειδή η ρωσική πλευρά ζητεί από τις εταιρείες που ανέλαβαν την εξόρυξη των πετρελαίων του Καζακσταν να προσδιορίσουν εκείνες τις ποσότητες του πετρελαίου που θα διακινηθούν δια του αγωγού, ενώ κατά την άποψη όλων των άλλων ενδιαφερόμενων μερών οι σχετικές εγγυήσεις θα πρέπει να δοθούν από το υπουργείο Ενέργειας της Ρωσίας.

Στην ουσία όμως οι Ρώσοι δεν θέλουν να αποστούν από την έμμονη τους ότι η συμφωνία του Μοντρέ εγγυάται την ελεύθερη διακίνηση των πλοίων και συνεπώς η Τουρκία οφείλει να συμμορφωθεί. Ανεξαρτήτως όμως εάν οι Τούρκοι ισχυρίζονται αληθώς ή ψευδώς ότι ο Βόσπορος έχει κορεσθεί, το θέμα είναι ότι όταν οι ποσότητες πετρελαίου που πρέπει να διακινηθούν από τον λιμένα του Νοβοροσίσκ ανέλθουν σε 70 από το σημερινό επίπεδο των 30 εκατ. τόνων, τότε εξ' αντικειμένου είναι αδύνατη η διέλευση αυτών των ποσοτήτων από το Βόσπορο.

Οι ρωσικές αυτές επιφυλάξεις δεν επηρεάζουν μόνον αρνητικά την προώθηση του προγράμματος για την κατασκευή του αγωγού, αλλά

δημιουργούν και μια νευρική κατάσταση στις εταιρείες που έχουν αναλάβει την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων του Καζακστάν και θέλουν να γνωρίζουν με ποιο τρόπο θα φθάσει το πετρέλαιο τελικώς στη διεθνή αγορά.

Η Τουρκία

Το εύλογο ενδιαφέρον των εταιριών για τη διακίνηση των πετρελαίων του Αζερμπαϊτζάν, του Καζακστάν και της Κασπίας επιχειρεί να εκμεταλλευθεί η Τουρκία, προτείνοντας όμως «λύσεις» που αποβλέπουν στην εξασφάλιση μονοπωλιακού προνομίου διακινήσεως ενός τόσο ζωτικού προϊόντος για την οικονομία της Δύσεως.

Ειδικότερα, επιμένουν στο πρόγραμμα διακινήσεως των πετρελαίων του Αζερμπαϊτζάν δι' ενός αγωγού που θα διασχίζει τμήμα του βόρειου Ιράν, τις ανατολικές περιοχές της Τουρκίας, όπου κυριαρχεί το κουρδικό στοιχείο, και θα καταλήγει στο λιμάνι Σεϊχαν.

Το σχέδιο είναι ανεδαφικό, διότι προϋποθέτει επένδυση τετραπλάσια εκείνης που απαιτείται για την κατασκευή του αγωγού Μπουργκας - Αλεξανδρούπολη και θα έχει πολλαπλάσια λειτουργικά έξοδα, με αποτέλεσμα η επιβάρυνση να υπολογίζεται σε 25 δολάρια ανά τόνο - αντί των 7 δολαρίων που απαιτούνται δια του ελληνοβουλγαρικού αγωγού - δίχως να συνυπολογισθεί η υψηλή επικινδυνότητα των ανατολικών επαρχιών της Τουρκίας λόγω της αναταραχής των Κούρδων.

Πάντως, η κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν αποφάσισε ότι από το τέλος του έτους θα αρχίσει να κάνει εκ νέου χρήση του παλαιού σοβιετικού δικτύου και θα διακινήσει 3 εκατ. τόνους προς τον λιμένα του Νοβοροσίσκ, ενώ αλλά 3 εκατ. τόνοι θα μεταφερθούν με βαγόνια στο Μπατουμι.

Νεότερο σχέδιο

Παρά την τυπική έμμονη τους στον αγωγό που θα συνδέει το Αζερμπαϊτζάν με το Σεϊχαν, αφού θα διασχίζει τις ανατολικές επαρχίες, οι Τούρκοι έχουν σαφώς διαπιστώσει τα μειονεκτήματα της προτάσεως τους. Έτσι πλέον έχουν αρχίσει να περιφέρουν ένα νεότερο σχέδιο, βάσει του

οποίου οι νέες ποσότητες πετρελαίου θα μεταφέρονται με πλοία από το Νοβοροσισκ στη Σαμψούντα και από κει δι' αγωγού στο Σεϊχαν.

Αλλά εάν για τη διακίνηση των πετρελαίων πρόκειται να χρησιμοποιηθούν πλοία, τότε για ποιο λόγο να μην προτιμηθεί το ελληνικό σχέδιο, αφού η πρόταση της Άγκυρας θα έδινε στην Τουρκία μονοπωλιακά προνομία, ενδεχόμενο που θέλουν με κάθε τρόπο να αποφύγουν οι πετρελαϊκές εταιρείες

Ήδη η Ουάσιγκτον, μετά τη ρητορική υποστήριξη που είχε προσφέρει κατά το παρελθόν στην πρόταση της Άγκυρας για την κατασκευή αγωγού μέσω των ανατολικών επαρχιών της Τουρκίας, ομιλεί πλέον σαφώς για διακόμιση πετρελαίου μεσώ διάφορων χωρών, ώστε να αποτρέψει την εκδήλωση μονοπωλιακών φαινομένων. Και το χαρακτηριστικό της ελληνικής προτάσεως υπήρξε ότι δεν διεπόταν από μονοπωλιακή λογική, ούτε είχε στόχο να αποκλείσει τη δυνατότητα κατασκευής μικρού αγωγού στην Ευρωπαϊκή Τουρκία. Γι' αυτό άλλωστε η πρόταση αφορούσε στην κατασκευή αγωγού με δυνατότητα μεταφοράς 30 τόνων ετησίως και όχι 70, που από τεχνική άποψη ήταν απολύτως εφικτό. Η αντιμονοπωλιακή λογική της ελληνικής προτάσεως είναι δίχως αμφιβολία και το μεγαλύτερο της πλεονέκτημα.

Παραδείγματα ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια

ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Με ελληνικό έλεγχο η Τράπεζα του Βουκουρεστίου

Η BANCA Bucyresti, μία από τις πρώτες ιδιωτικές τράπεζες με ευρωπαϊκά κεφάλαια που δημιουργήθηκε στη Ρουμανία, έλαβε από τις αρμόδιες νομισματικές αρχές την άδεια λειτουργίας. Η σχετική άδεια εδόθη, γεγονός που επιτρέπει να προχωρήσει με ταχύ ρυθμό το έργο της στελέχωσης και της υποδομής της τραπεζής, με στόχο να «ανοίξει» τις θύρες της στο κοινό εντός του 1994.

Το αρχικό μετοχικό κεφάλαιο της τραπεζής ανέρχεται σε 4 εκατ. Δολάρια και κατανέμεται μεταξύ της «**Άλφα Συμμετοχών Ρουμανίας Α.Ε**» και της **Ευρωπαϊκής Τραπεζής Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD)**. Η πρώτη εκ των δύο εταιρών της συνεργασίας κατέχει το 75% των μετοχών της νέας ρουμανικής τραπεζής, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό ανήκει στον ευρωπαϊκό οργανισμό που έχει κύριο μέλημα τη χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Η «**Άλφα Συμμετοχών Ρουμανίας**» είναι μια ελληνική εταιρεία, οργανικό μέλος του ομίλου της **Τραπεζής Πίστewς**, στην οποία συμμετέχουν επίσης ο όμιλος **Λεβέντη** (που ελέγχει την «**Ελληνική Εταιρεία Εμφιαλώσεων**»), η καπνοβιομηχανία «**Παπαστράτος ΑΒΕΣ**» και ο όμιλος των εταιρειών «**ΑΕΜ Βωξίται Παρνασσού**». Ο έλεγχος των μετοχών της Τραπεζής Βουκουρεστίου ανήκει στον όμιλο της Τραπεζής Πίστewς, η οποία και θα ορίζει και τα πρόσωπα που θα ασκούν τη διοίκησή της. Στο επιτελείο των διευθυντικών στελεχών της τραπεζής, πέρα από τα στελέχη της Πίστewς, θα συμμετέχουν και στελέχη της ρουμανικής τραπεζικής αγοράς.

Η δραστηριοποίηση της τραπεζής στο Βουκουρέστι - όπου θα είναι και η έδρα της και στη συνέχεια η επέκτασή της σε άλλες μεγάλες πόλεις της Ρουμανίας - έρχεται σε μια περίοδο όπου πληθώρα μεγάλων και μικρών ελληνικών επιχειρήσεων πραγματοποιούν εμπορικές συναλλαγές μεγάλης

αξίας. Ακόμη δε περισσότερο που ορισμένες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις έχουν ή ετοιμάζονται να αποκτήσουν και παραγωγική δραστηριότητα επί ρουμανικού εδάφους. Στην πρώτη κατηγορία βρίσκονται από καιρό οι παραγωγικές δραστηριότητες του ομίλου Λεβέντη που αφορούν εμφιάλωση της Coca-Cola, ενώ έπονται και άλλες σημαντικές παραγωγικές πρωτοβουλίες από εταιρείες ειδών διατροφής και καπνού. Ο όμιλος Λεβέντη με την 3^Ε σε επένδυση για τη δημιουργία δύο παραγωγικών μονάδων στις πόλεις Ιάσιο και Οράντεα, στο βόρειο και βορειοδυτικό τμήμα της χώρας.

Η επιχειρηματική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στη Ρουμανία αναμφίβολα θα υποστηριχθεί από την παρουσία της νέας τραπέζης. Καθώς μάλιστα η τελευταία θα αναλάβει, πέραν των άλλων εργασιών της, να χρηματοδοτεί και να διευκολύνει την ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών αλλά και να ενεργοποιεί επιχειρηματικά κεφάλαια για επενδύσεις σε τομείς με έντονο ελληνικό ενδιαφέρον.

Πρόεδρος και γενικός διευθυντής της Banca Bucyresti ανέλαβε ο κ. **Παναγής Βουρλούμης**, που πλαισιώνεται στο έργο του από δύο αντιπρόεδρους. Πρόκειται για τον κ. **David Hexter** (εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Τραπέζης Ανασυγκροτήσεως και Αναπτύξεως) και τον κ. Μιχάλη Παπαθανασίου (βοηθό γενικό διευθυντή της Τραπέζης Πίστewς). Μέλη του Δ.Σ της τραπέζης είναι οι κκ. **Μιχάλης Κουφάλης** και **Νίκος Τσίρος** (στελέχη της «Alpha Finance»), ο βιομήχανος κ. **Οδυσσέας Κυριακόπουλος** και οι κκ. **Ιωάννης Μπριντάκης** και **Ι. Χρυσοβελώνης**.

ΧΙΟΣBANK: η πρώτη αλλοδαπή τράπεζα στη Βουλγαρία

Από τις 18 Φεβρουαρίου λειτουργεί επίσημα στη Σόφια το κατάστημα της ΧΙΟΣBANK, της πρώτης ελληνικής και γενικότερα αλλοδαπής Τράπεζας στη γειτονική χώρα. Οι προκαταρκτικές προσπάθειες ξεκίνησαν τον Ιούνιο 1992, με τις πρώτες βολιδοσκοπήσεις, τη μελέτη σκοπιμότητας, τη λήψη της σχετικής άδειας από την Τράπεζα της Ελλάδος και την υποβολή της σχετικής αίτησης στην Κεντρική Τράπεζα της Βουλγαρίας, που απέφερε την έγκριση λειτουργίας για την πρώτη ξένη Τράπεζα στις 18 Μαρτίου.

Διευθυντής του καταστήματος είναι ο κ. Χρ. Κατσάνης, επικεφαλής της Διεύθυνσης Εργασιών η κ. Κίνοβα, ενώ το μόνιμο προσωπικό ανέρχεται στα

20 άτομα, εκ των οποίων 2 Έλληνες. Ο κ. Κατσάνης πιστεύει ότι έχει συγκροτηθεί μια «καλή ελληνο-βουλγαρική ομάδα, όλοι οι Βούλγαροι διαθέτουν ένα τουλάχιστον πανεπιστημιακό δίπλωμα, γνωρίζουν πάνω από μία ξένη γλώσσα και αρκετοί έχουν τραπεζική προϋπηρεσία.

Ωστόσο, το καθυστερημένο τραπεζικό σύστημα της Βουλγαρίας επέβαλε την εκπαίδευση του προσωπικού στα «δικά μας συστήματα», ενώ η οργανωτική προσπάθεια επεκτάθηκε στην εγκατάσταση και προσαρμογή του κατάλληλου Soft Ware, στην προσαρμογή του καταστήματος στα λογιστικά και νομικά δεδομένα της Βουλγαρίας, δημιουργίας όλου του έντυπου υλικού κ.λπ. Το κατάστημα της ΧΙΟΣBANK στη Σόφια, λόγω των συγκεκριμένων ιδιομορφιών, συνιστά μια «μινιατούρα Τράπεζας», λειο κ. Κατσάνης, εφόσον «συγκροτήσαμε όλα τα τμήματα και όλες τις διευθύνσεις που έχει μια κανονική Τράπεζα.

Πέραν του αυτονόητου και γενικού στόχου της παροχής βοήθειας προς τις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία και των βουλγαρικών που αναπτύσσουν σχέσεις με την Ελλάδα, η ΧΙΟΣBANK, κατά τον κ. Κατσάνη, σκοπεύει, σε πρώτη φάση «να βρεθεί δίπλα στον πελάτη, τόσο σε επίπεδο ανοίγματος λογαριασμών, παροχής πιστωτικών διευκολύνσεων, καθώς επίσης και της παροχής σε συστηματική βάση βοήθειας για την αντιμετώπιση των κινδύνων που παρουσιάζουν οι έντονες συναλλαγματικές διακυμάνσεις στη Βουλγαρία».

Από τις πρώτες επαφές, αλλά και από τις πρώτες δουλειές ο κ. Κατσάνης έχει αποκτήσει την εντύπωση ότι οι Έλληνες επιχειρηματίες επιθυμούν μια φιλική και αποτελεσματική εξυπηρέτηση, αποφυγή των χρονοτριβών που διαπιστώνουν καθημερινά στις συναλλαγές τους με τις Βουλγαρικές τράπεζες. Ένα έμβασμα από την Αθήνα π.χ. για τη Σόφια να μην κάνει πάνω από 15 ημέρες να φθάσει, αλλά σε πολύ μικρότερο χρονικό διάστημα, επειδή αυτό πολύ συχνά αποδεικνύεται ζωτικής σημασίας για τη διεκπεραίωση των υποθέσεων τους. Θέλουν επίσης να νιώθουν κοντά τους τον τραπεζίτη στο άνοιγμα τους στη βουλγαρική αγορά, να τον συμβουλευονται για τα ρίσκα που αναλαμβάνουν, τη συνεχή διολίσθηση του λέβα και κυρίως πιστωτικές διευκολύνσεις σε σκληρά νομίσματα. Αντιθέτως, έναντι της ευρύτερης βουλγαρικής αγοράς η Τράπεζα σκοπεύει προς το

παρόν να ακολουθήσει πιστωτική πολιτική, με πολύ αυστηρά κριτήρια, ενώ π.χ παρουσιάζει ενδιαφέρον η αγορά χρεογράφων του Δημοσίου.

Ο κ. Κατσάνης δεν παραγνωρίζει ότι η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του Ομίλου Βαρδινογιάννη στη Βουλγαρία άσκησε καθοριστικό ρόλο στον ερχομό της ΧΙΟΣBANK στη Βουλγαρία. «Ελπίζω ότι τα συμφέροντα του Ομίλου θα καλύπτουν σημαντικό μέρος των εργασιών της Τράπεζας, αλλά - όπως και στη Ελλάδα - δεν θα είμαστε Τράπεζα αποκλειστικής απασχόλησης για τον Όμιλο» επισημαίνει.

Ποιοι επιχειρηματίες θα μετάσχουν στη Βαλκανική - Ιονική Τράπεζα

Ως το καλοκαίρι του 1995 θα έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες για τη δημιουργία της Τράπεζας Βαλκανική - Ιονική, που πρόκειται να δημιουργήσει η Ιονική Τράπεζα σε συνεργασία με ομάδα σημαντικών επιχειρηματικών παραγόντων, Ελλήνων και ξένων. Η σχετική μελέτη έχει ήδη ολοκληρωθεί και πρόκειται σύντομα να υποβληθεί στον πρωθυπουργό **κ. Α. Παπανδρέου**, ο οποίος θα την λάβει υπόψη του στο επικείμενο ταξίδι του στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Στο μετοχικό κεφάλαιο της υπό σύσταση τράπεζας, που θα ανέρχεται σε 4 δις δραχμές σε πρώτη φάση, η συμμετοχή της Ιονικής θα είναι 25% και των ιδιωτών, Ελλήνων και ξένων 75%. Επισημαίνεται ότι η συμμετοχή ενός εκάστου εκ των ιδιωτών θα κυμαίνεται από 1%-2% ως και 5%, δηλαδή από 40-80 ως και 200 εκατ. Δραχμές.

Υπολογίζεται έτσι ότι η επιχειρηματική ομάδα δεν θα είναι μεγαλύτερη των 30 ατόμων. Οι έλληνες επιχειρηματίες που θα συμμετάσχουν έχουν ήδη βρεθεί και μεταξύ αυτών είναι οι κκ **Δ. Δασκαλόπουλος**, της γαλακτοβιομηχανίας Δέλτα, **Γ. Δαυίδ**, πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Εμφιαλώσεως ΑΕ, οι εφοπλιστές κκ **Γ. Λιβανός** και **Ανδ. Ποταμιάνος**, ο κ. **Κ. Σαραντόπουλος** και ο κ. **Αρ. Συμεώνογλου**, διευθύνων σύμβουλος των Μύλων Αγίου Γεωργίου ΑΕ.

Άμεσα θα έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες για τη σύνταξη του καταστατικού και θα έχει υποβληθεί στην Τράπεζα της Ελλάδος η αίτηση για την άδεια λειτουργίας. Η έδρα της τραπεζής θα είναι στην Αθήνα και τούτο για δύο λόγους: πρώτον, λόγω του γεγονότος ότι η χώρα μας είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ότι οφέλη συνεπάγεται τούτο, και, δεύτερον, διότι σε

αρκετές χώρες δεν υπάρχει πτωχευτικό δίκαιο, καθώς και άλλες νομοθετικές διατάξεις που επιτρέπουν την ομαλή λειτουργία ενός τραπεζικού ιδρύματος.

Εκτιμάται, σύμφωνα με τις ίδιες πληροφορίες, ότι από τις αρχές του φθινοπώρου θα αρχίσει τη λειτουργία της και, όπως προβλέπεται από το υπάρχον πρόγραμμα στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, τρία υποκαταστήματα σε ισάριθμες μεγάλες πόλεις της Βουλγαρίας (Σόφια, Φιλιππούπολη και Βάρνα), δύο στην Αλβανία (Τίρανα και Αγίους Σαράντα) ένα στη Ρουμανία (Βουκουρέστι), καθώς και στα κράτη της πρώην ενιαίας Γιουγκοσλαβίας.

ΤΡΟΦΙΜΑ

Ελληνικά fast food σε βαλκανικές χώρες

Η Επιτυχία του Hambο στα Τίρανα ανοίγει την ... όρεξη

Τις δυνατότητες δημιουργίας εστιατορίων «γρήγορου φαγητού» στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία εξετάζει η εταιρεία **«Α. Παναγιωτοπούλου ΑΕ»**, μετά το πρώτο και από ότι φαίνεται επιτυχές εγχείρημα της Αλβανίας.

Στα Τίρανα λειτουργεί το πρώτο **«Hambo»** εκτός Ελλάδος, με τη μέθοδο του φραντσαίζινγκ, από δύο έλληνες επιχειρηματίες, τους κκ. **Τάκη Παπαγιαννόπουλο** (στον οποίο ανήκει επίσης και το πρώτο σουπερμάρκετ της Αλβανίας) και **Ερνέστο Σταυρόπουλο**.

Το ύψος της επένδυσης υπολογίζεται στα 80 εκατομμύρια δραχμές.

Συγκεκριμένα, όπως ανέφερε, ο κ. Δημήτρης Βαστροματζής στέλεχος της εταιρείας «Α. Παναγιωτοπούλου ΑΕ», η αγορά της Βουλγαρίας, αν και προσφέρει σημαντικές δυνατότητες στον τομέα της μαζικής εστίασης, έχει εξίσου σημαντικά προβλήματα στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των ακινήτων.

Για να αντιμετωπισθεί αυτή η ιδιομορφία, «πρέπει η επιχείρηση μας να είναι αρκετά ευέλικτη στον τρόπο διεξόδου». Γι' αυτό τον λόγο και δεν αποκλείεται οι μέτοχοι της υπό ίδρυση εταιρείας να είναι τρεις, δηλαδή η «Α. Παναγιωτοπούλου ΑΕ», η οποία δεν θα διαθέτει ποσοστό μεγαλύτερο του 49%, ο βούλγαρος συνεταιίρος και ένας ακόμη έλληνας επιχειρηματίας.

Οι Αγορές της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες στον τομέα μαζικής εστίασης.

Ήδη έχουν αρχίσει διερευνητικές συζητήσεις με βούλγαρους επιχειρηματίες. Αντιθέτως, οι συνθήκες της ρουμανικής αγοράς είναι σαφώς ευκολότερες. Και για τις δύο χώρες γίνονται έρευνες αγοράς και ως το φθινόπωρο θα έχουν ληφθεί οι σχετικές αποφάσεις.

Ενδιαφέρον ωστόσο παρουσιάζει η περίπτωση της Αλβανίας, η οποία λειτουργεί ως προσπάθεια - πιλότος για την περιοχή των Βαλκανίων.

Όπως έλεγε χαρακτηριστικά ο κ. Βαστροματζής, «στις δύο πρώτες ώρες λειτουργίας εξαντλήθηκαν όλες οι ποσότητες χάμπουργκερ, μπίρας και καφέ, που διέθετε το κατάστημα».

Το κατάστημα λειτουργεί στον κεντρικότερο δρόμο των Τιράνων, στο ιστορικό καφενείο «Flora», πλήρως ανακαινισμένο και με την επωνυμία «**Hambo Flora**», συνολικής επιφάνειας 300 τετραγωνικών μέτρων, με δυνατότητα εξυπηρέτησης 200 ατόμων. Η τροφοδοσία του γίνεται μια φορά την εβδομάδα από το κέτερινγκ της «Α. Παναγιωτοπούλος ΑΕ».

Εν τω μεταξύ, η δεύτερη κίνηση στην αλβανική αγορά πρόκειται να γίνει τον προσεχή Σεπτέμβριο και θα αφορά την περιοχή της Βόρειου Ηπείρου όπου κυριαρχεί το ελληνικό στοιχείο και οι συνθήκες είναι αρκετά πρόσφορες.

Επενδύσεις τεσσάρων εκατομμυρίων δολαρίων από την 3E στη Βουλγαρία

Η ελληνική εταιρεία επεκτείνεται και στη ρουμανική αγορά

Κατά 42% αύξησε τον όγκο των πωλήσεων στη διάρκεια του 1993 η «Ελληνική Εταιρεία Εμφιαλώσεως ΑΕ» στη βουλγαρική αγορά, ενώ ήδη προγραμματίζει νέες επενδύσεις, που θα υλοποιηθούν εφέτος. Σύμφωνα με υπολογισμούς στελεχών της, οι πέντε θυγατρικές εταιρείες, στις οποίες ανήκουν ισάριθμα εμφιαλωτήρια, ελέγχουν το 30% περίπου της βουλγαρικής αγοράς αναψυκτικών, ενώ η δραστηριότητά της πέρυσι ήταν κερδοφόρα.

Για το 1994 η «3^E» σχεδιάζει να επενδύσει 3-4 εκατομμύρια δολάρια, ανεβάζοντας έτσι το συνολικό κόστος της επένδυσης στη Βουλγαρία στα 13-14 εκατομμύρια δολάρια. Επισημαίνεται ότι η εν λόγω επένδυση είναι μια από τις μεγαλύτερες που έχει Δεχθεί η βουλγαρική αγορά στη διάρκεια των τελευταίων χρόνων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι πέντε μονάδες - ελέγχονται από ισάριθμες εταιρείες, το 53% καθεμίας και το μάλιστα ανήκει στην «3^E» (το υπόλοιπο 47% είναι η βουλγαρική συμμετοχή) - απασχολούν συνολικά 1.400 εργαζόμενους και η καθεμία διαθέτει δυο γραμμές εμφιάλωσης.

Ο όγκος της βουλγαρικής παραγωγής της «3^E» υπολογίζεται ότι καταλαμβάνει το 20% -25% της αντίστοιχης ελληνικής παραγωγής. οι μονάδες

εμφιάλωσης βρίσκονται στη Σόφια, τον Πύργο, τη Φιλιππούπολη, το Πλέβεν και στο Ταργκοβίστε, ενώ τη διανομή των προϊόντων (παράγονται Coca Cola, Sprite και Fanta) έχει αναλάβει η καθεμία χωριστά σε έναν συγκεκριμένο τομέα ευθύνης και παράλληλα διαθέτει και μονάδα παραγωγής πλαστικών κιβώτιων.

Εν τω μεταξύ, σε δύο μονάδες εμφιάλωσης Coca Cola που λειτούργησαν στη ρουμανική αγορά στο Ιάσιο και την Οραντέα, η «Ελληνική Εταιρεία Εμφιαλώσεως ΑΕ» διαθέτει το 15%. Τα δύο συγκεκριμένα εμφιαλωτήρια άρχισαν να λειτουργούν από την άνοιξη του 1993 και οι πωλήσεις τους θεωρούνται ικανοποιητικές και σύντομα θα βελτιωθεί και η γκάμα των παραγόμενων προϊόντων.

Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι στη Ρουμανία έχουν επενδυθεί συνολικά 56 εκατομμύρια δολάρια (από ΗΠΑ και Ηνωμένο Βασίλειο) από τον όμιλο της αμερικανικής «Coca Cola», μέσω των εταιρειών «Coca Cola», «Socomech», και «Molino Holding», με στόχο τη λειτουργία και άλλων πέραν των ήδη λειτουργούντων εμφιαλωτηρίων.

Όπως δηλώνει η υπεύθυνη εξαγωγών της εταιρείας κ. Ντότσικα, «μετά την ευρεία αποδοχή η «Coca Cola» υπάρχει ως προοπτική η προώθηση στη βουλγαρική αγορά και φυσικών χυμών. Επίσης εξετάζεται η περίπτωση των δραστηριοτήτων του ομίλου στη Νέα Γιουγκοσλαβία και στα Σκόπια».

NIKAS Η αλλαντοβιομηχανία **NIKAS** «δεν αντιμετωπίζει ουσιαστικά προβλήματα στη **Βουλγαρία** και στα Σκόπια», όπως δηλώνει η υπεύθυνη της εταιρείας για βαλκανικές υποθέσεις κ. **Καρκαλιά**. Προβλήματα όμως παρουσιάζονται στη **Ρουμανία** όπου «οι εξαγωγές είναι **δύσκολες** λόγω της επιβολής μεγάλων **δασμών** ενώ η εταιρεία είχε και την ατυχία να επιλέξει έναν συνεργάτη ο οποίος δεν ήταν κατάλληλος.

ΕΛΑΪΣ Σύμφωνα με την υπεύθυνη εξαγωγών κ. **Ρέα Καρτελιά**, «οι κάτοικοι των βαλκανικών χωρών προτιμούν να αγοράσουν εκείνο τον τύπο ελαιόλαδου, ο οποίος ναι μεν δεν είναι ποιοτικά ανώτερος από το δικό μας αλλά είναι κατά πολύ **φθηνότερος**». Παρ' όλα αυτά, η «ΕΛΑΪΣ» πάει αρκετά καλά στην Αλβανία ενώ περιμένει τις εξελίξεις προκειμένου να εισχωρήσει στα Σκόπια και τη Σερβία.

ΥΦΑΝΤΗΣ Ο γενικός διευθυντής της κ. **Χρίστος Μπαρτσώκας** τονίζει ότι «περισσότερες δυσκολίες μας προκαλεί η πολιτική που ακολουθεί η **ελληνική πολιτεία** έναντι της εταιρείας μας, παρά η κατάσταση που επικρατεί στις βαλκανικές χώρες». Αφορμή για το παράπονο αυτό είναι η **μη καταβολή, επιδότησης 55 εκατ. Δρχ.** για εξαγωγή στις βαλκανικές χώρες. Η εταιρεία έχει αρχίσει ήδη να εξάγει προς τα Σκόπια, ενώ σχεδιάζει δημιουργία εργοστάσιου στη Ρουμανία.

CHIPITA Οι συχνές αλλαγές στο φορολογικό και δασμολογικό σύστημα αποτελούν για τον κ. **Γ. Βουκάκη**, υπεύθυνο εξαγωγών το σημαντικότερο ρίσκο που παίρνει ο επιχειρηματίας στα Βαλκάνια. Παρ' όλα αυτά η εταιρεία ξεκίνησε κατασκευή εργοστάσιου στη Βουλγαρία, το οποίο θα είναι έτοιμο το **α' εξάμηνο του 1996**. Το εργοστάσιο αυτό θα αποτελέσει και το κέντρο εξόρμησης στις άλλες χώρες της βαλκανικής.

TASTY FOODS Όπως επισημαίνει ο διευθύνων σύμβουλος κ **Σ. Καπνιάς**, «η παραγωγική μονάδα της εταιρείας που σχεδιάζουμε να δημιουργήσουμε στην περιοχή της **Σόφιας** θα αποτελέσει τη βάση για τη διανομή των προϊόντων μας και στις άλλες βαλκανικές χώρες». Σε ότι αφορά την εξάπλωση στα **Σκόπια** και τη **Σερβία**, η εταιρεία εξετάζει αν έχουμε τη δυνατότητα να εξάγουμε στις συγκεκριμένες χώρες.

Σε κυρίαρχο της βαλκανικής αγοράς γάλακτος αναδεικνύεται η Δέλτα

Σε «ΛΙΝΤΕΡ» της βουλγαρικής αγοράς παγωτού έχει αναδειχθεί η ελληνική γαλακτοβιομηχανία **Δέλτα ΑΕ**, ενώ ήδη, πέραν των μέχρι τώρα επιχειρηματικών της κινήσεων, σχεδιάζει νέες, στρατηγικού χαρακτήρα, σε συνεργασία με τον γάλλο εταίρο της, την BSN, αποβλέποντας κατ' ουσία στην απόλυτη επικράτηση της στην ευρύτερη αγορά γαλακτοκομικών προϊόντων της Βουλγαρίας.

Παράλληλα υπολογίζεται ότι μέσα στην προσεχή διετία το συνολικό ύψος των επενδύσεων της στην γειτονική χώρα, από 6 εκατ. δολάρια που είναι σήμερα, θα ανέλθει στα 10 εκατ. δολάρια. Αξίζει να σημειωθεί ότι η

ελληνική εταιρεία είναι ένας από τους μεγαλύτερους επενδύτες στη Βουλγαρία.

Το γεγονός βέβαια ότι στη βουλγαρική αγορά παγωτού δραστηριοποιούνται, εξαγωγικά όμως και όχι παραγωγικά, και άλλες εταιρείες, όπως η **ΕΒΓΑ**, η **ΑΓΝΟ**, η **Τορες** και η **Algida**, έχει εκ των πραγμάτων οδηγήσει σε έναν «μίνι ελληνικό εμφύλιο»

Όπως είναι γνωστό στη Βουλγαρία δύο είναι οι μεγαλύτερες παραγωγικές μονάδες: η **Βιταλάκτ** και η **Σέρντικα**. Η Δέλτα με τη Βιταλάκτ έχουν συστήσει δύο κοινές εταιρείες, την **Ντελβι Πε**, που είναι παραγωγική και εκμεταλλεύεται το χώρο του παγωτού, στην οποία η ελληνική εταιρεία κατέχει το 30% των μετοχών και το μάνατζμεντ, ενώ η βουλγαρική το 70%, και την **Ντελβι Τε** που είναι εμπορική και έχει αναλάβει τη διανομή των προϊόντων της προηγούμενης. Την πλειοψηφία στη δεύτερη εταιρεία κατέχει η Δέλτα (60%) και το μάνατζμεντ ενώ η βουλγαρική το 40%.

Στην προκείμενη περίπτωση λοιπόν η Δέλτα κινείται ήδη για την απόκτηση της Ντελβι Πε. Ο στόχος είναι προφανής. Η βουλγαρική αγορά παγωτού παρουσιάζει αρκετό ενδιαφέρον, δεδομένου ότι η συνολική κατανάλωση υπολογίζεται σε 80.000.000 τεμάχια και εκτιμάται ότι διαθέτει σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης.

Η ελληνική επιχείρηση σχεδιάζει νέες κινήσεις στρατηγικού χαρακτήρα σε συνεργασία με τη γαλλική BSN.

Στο σύνολο αυτό πέρσι η Δέλτα συμμετείχε με 25.000.000 τεμάχια ενώ ο στόχος που έχει θέσει για το 1994 κινείται μεταξύ των 30.000.000 - 40.000.000 τεμαχίων. Και ενώ λοιπόν φαίνεται πως έχει «πατήσει γέρα το πόδι της» στο παγωτό, κινείται παράλληλα για τον έλεγχο και της αγοράς του γιουρτιού, όπου η κατά κεφαλήν κατανάλωση ανέρχεται σε μερικές δεκάδες κιλά ετησίως.

Τον πρώτο λόγο στη συνεργασία με την ετερη μεγάλη βουλγαρική γαλακτοβιομηχανία, τη Σερντικα, έχει ο γαλλικός συνεταιίρος και κατά 20% μέτοχος της ελληνικής εταιρείας, η BSN. Ηδη έχει υποβληθεί σχετικό πρόγραμμα στην **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης**

για να υπάρξει η απαιτούμενη χρηματοδότηση. Είναι πάντως γεγονός ότι η έγκαιρη βαλκανική δραστηριοποίηση τείνει να αναδείξει την ελληνική γαλακτοβιομηχανία σε έναν από τους σημαντικότερους επιχειρηματικούς παράγοντες της περιοχής.

Βεβαίως ανάλογες κινήσεις σχεδιάζονται και για τη ρουμανική αγορά και πάλι με «όχημα» το παγωτό, όπου έχουν ήδη τοποθετηθεί 400 - 450 ψυγεία και στη διάρκεια του 1993 εξήχθησαν περί τα 3.500.000 τεμάχια. Η ρουμανική αγορά εφοδιάζεται από τη Βουλγαρία· πρόκειται να τοποθετηθούν αλλά 1.500 περίπου ψυγεία. Η δραστηριότητα ωστόσο της Δέλτα στη Ρουμανία είναι μόνο εμπορική, προς το παρόν, αλλά κατ' ουσία είναι διερευνητική της αγοράς.

Εκτιμάται πάντως ότι οι δυνατότητες που προσφέρονται είναι αρκετά σημαντικές και φυσικά πολλαπλάσιες της Βουλγαρίας, αν ληφθεί υπόψη μόνο το πληθυσμιακό στοιχείο. Δεν αποκλείεται όμως η παραγωγική δραστηριοποίηση στη Ρουμανία να γίνει σε συνεργασία με την «BSN». Στέλεχος της Δέλτα, είπε ότι «αν βρεθεί κάτι που επιδέχεται μια μορφή συνεργασίας θα το εξετάσουμε».

Οριστικά η Βιομηχανία Ζάχαρης στην Αλβανική αγορά

Υπεγράφη η συμφωνία

Συμφωνία συνεργασίας με την αλβανική κυβέρνηση υπέγραψε πρόσφατα η Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης (EBZ). Η EBZ ανέλαβε να υποστηρίξει τεχνικά την καλλιέργεια και την ανάπτυξη 6.000 στρεμμάτων στην περιοχή της Κορυτσάς. Η ελληνική βιομηχανία θα προμηθεύσει τους Αλβανούς αγρότες με σπόρους, τα απαραίτητα γεωργικά μηχανήματα και την τεχνογνωσία, έτσι ώστε στο τέλος του 1994, να υπολογίζεται η έναρξη της κοινής εκμετάλλευσης (EBZ - αλβανικής κυβέρνησης) των ζαχαρουργείων Κορυτσάς και Β. Αλβανίας.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΕΣ

Η Intrasoft στη Ρουμανία

Η Intrasoft κέρδισε διαγωνισμό σε έργο υψηλής Τεχνολογίας

Ως ξεχωριστή επιτυχία του ελληνικού δυναμικού που δραστηριοποιείται στον χώρο της υψηλής τεχνολογίας θεωρήθηκε από τη διεθνή εξειδικευμένη αγορά η υπογραφή από την εταιρεία **Intrasoft** σύμβασης δύο δις περίπου δραχμών στη Ρουμανία. Το αξιοσημείωτο στην περίπτωση αυτή είναι ότι η κατακύρωση έγινε μετά από διεθνή διαγωνισμό στον οποίο συμμετείχαν τα μεγαλύτερα ονόματα παγκοσμίως στον χώρο της πληροφορικής.

Επιπλέον η επιλογή της Intrasoft έγινε με την έγκριση της Παγκόσμιας Τράπεζας, η οποία καθυστέρησε επί τέσσερις μήνες την κατακύρωση για να περάσει από «κρησάρα» τη συγκεκριμένη πρόσφορα. Αυτό δεν έγινε επειδή υπήρχε κάποιο «ψεγάδι» στην ελληνική πρόσφορα, αλλά διότι υπήρχε επιφυλακτικότητα απέναντι στην «ιθαγένεια» της εταιρείας. Στην περίπτωση της Ρουμανίας υπάρχει το εξής σημαντικό: για πρώτη φορά «σπάει» η αντίδραση των διεθνών τραπεζών (Παγκόσμια Τράπεζα, Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης), οι οποίες τα τρία τελευταία χρόνια έχουν κατ' επανάληψη «πετάξει έξω» από διαγωνισμούς ελληνικές εταιρείες υψηλής τεχνολογίας μόνο και μόνο γιατί ήταν ελληνικές.

Πέρα από όλα αυτά, υπάρχει και ένα άλλο σημείο με ιδιαίτερη βαρύτητα: το έργο που εξασφαλίστηκε από την ελληνική εταιρεία στη Ρουμανία επιβεβαιώνει την υψηλή στάθμη του ελληνικού επιστημονικού δυναμικού. Το χαρακτηριστικό αυτό διαφαινόταν μέχρι στιγμής σε αλλά μέτωπα (π.χ. στον στίβο των ανταγωνιστικών κοινοτικών προγραμμάτων ή στα προγράμματα - πλαίσιο της ένωσης για την ερευνά και την τεχνολογία). Τώρα όμως έρχεται μια επιπλέον αναγνώριση, σε επίπεδο μάλιστα αγοράς, με ένα έργο πολύ μεγάλου προϋπολογισμού.

Το προτζεκτ αφορά τη μηχανογράφηση μεσώ κατανεμημένου δικτύου υπολογιστών του Οργανισμού Σιδηρόδρομων της Ρουμανίας. Είναι η πρώτη φάση για τον εκσυγχρονισμό και την αυτοματοποίηση των τρένων της χώρας αυτής των Βαλκανίων. Πρέπει να σημειωθεί ότι στη Ρουμανία οι σιδηρόδρομοι

είναι το πιο σημαντικό μεταφορικό μέσο, κάτι που συμβαίνει λόγω παράδοσης, αλλά και επειδή το οδικό δίκτυο δεν είναι αναπτυγμένο.

Το δίκτυο που θα παραδώσει η Intrasoft θα συνδέει όλους τους κόμβους και θα διασυνδεθεί με τα συστήματα των άλλων χωρών. Θα ανταλλάσσει πληροφορίες για την κίνηση επιβατών, εμπορευμάτων, δρομολογίων κ.λπ. Ο γενικός διευθυντής της Intracom και μέλος του Δ.Σ της Intrasoft κ. Κ. Τσουκαλίδης επισημαίνει ότι η ελληνική λύση που επελέγη από τον διαγωνισμό έχει πολύ μεγάλα τεχνικά πλεονεκτήματα.

Αυτό φαίνεται παράδοξο σε πρώτη ματιά, όταν η ελληνική πρόσφορα είχε να αντιμετωπίσει τα μεγαθήρια της Bull και της IBM. «Δεν είναι καθόλου παράδοξο», άπαντα ο κ. **Τσουκαλίδης**, που είναι ο αρχιτέκτων της ολοένα και μεγαλύτερης παρουσίας του ομίλου της Ιντρακόμ στη Ρουμανία (Λόττο κ.λπ). «Η λύση που προτείναμε είναι πολύ προωθημένη και έχει το πλεονέκτημα ότι σχεδιάστηκε από έναν όμιλο ο οποίος συνδυάζει Τεχνογνωσία στην πληροφορική και στις τηλεπικοινωνίες ταυτόχρονα.

Ο γενικός διευθυντής της Intrasoft κ. Μ. **Γαλουζίδης** επισημαίνει ότι η αξία του έργου της Ρουμανίας είναι πολλαπλή. **«Μπαίνουμε σε μια τεραστία αγορά», «αναλαμβάνοντας ένα κρίσιμο έργο υποδομής. Μετά από αυτό ανοίγονται προοπτικές και για τις επεκτάσεις του εκσυγχρονισμού των σιδηρόδρομων, αλλά και σε άλλα έργα μηχανογράφησης και ολοκληρωμένων πληροφοριακών συστημάτων.**

Υπενθυμίζεται ότι η Intrasoft έχει αναλάβει μετά από διαγωνισμό στη Δυτική Ευρώπη, όπου επικράτησε πάλι απέναντι σε μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες (π.χ. στο πρόγραμμα Cordis της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Η περίπτωση της Ρουμανίας δεν θεωρείται από τον κ. Γαλουζίδη μια περιστασιακή επιτυχία, αλλά ένα επιπλέον σκαλοπάτι σε μια συστηματική εξελικτική πορεία. Ως βασικό υλικό αυτής της διεθνούς παρουσίας θεωρούν οι κκ. Τσουκαλίδης και Γαλουζίδης την **«υψηλή στάθμη του ελληνικού επιστημονικού προσωπικού, το οποίο όταν βρεθεί κάτω από τις κατάλληλες συνθήκες μανατζμεντ έχει τη δυνατότητα να κερδίσει μάχες και πέρα από τα ελληνικά σύνορα, μάχες στην αιχμή της τεχνολογίας».**

Εν τω μεταξύ ο όμιλος Ιντρακόμ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του στην περιοχή των Βαλκανίων, προσπάθεια που συνίσταται σε δύο τομείς: πρώτον, στη δημιουργία του γνωστού παιχνιδιού

Λόττο και, δεύτερον, στην επιχείρηση εκσυγχρονισμού των κρατικών τηλεπικοινωνιακών μονάδων των γειτονικών χωρών και στο πλαίσιο αυτό, εξάλλου, πέραν της προαναφερόμενης σύμβασης έχει αυξημένη παρουσία στα τηλεπικοινωνιακά «πράγματα» της Ρουμανίας. Βέβαια, όπως είναι φυσικό, ανάλογη προσπάθεια γίνεται και στη γειτονική Βουλγαρία.

Όσον αφορά τον τομέα του Λόττο η σχετική σύμβαση, που υπεγράφη τον περασμένο Ιούλιο και υλοποιείται στη Ρουμανία (είναι της τάξεως του μεγέθους των 9 εκατομμυρίων δολαρίων), έχει πενταπλασιάσει τον τζίρο του RACPS, του οργανισμού δηλαδή που διαχειρίζεται το παιχνίδι, ενώ παράλληλα έχει δημιουργήσει μεικτή εταιρεία με τη βιομηχανία Automatica για την κατασκευή και υποστήριξη συστημάτων τηλεπικοινωνιών και πληροφορικής, που αφορά ουσιαστικά την τεχνική υποστήριξη του παιχνιδιού.

SOFTWARE στην ALBANIA

Ελληνικό Software στην Αλβανία. Η Siemens επελέγη, κατόπιν διεθνούς διαγωνισμού, για την προμήθεια δύο τηλεφωνικών κέντρων - ενός διεθνούς και ενός κομβικού - στην Αλβανία. Το όλο έργο της προσαρμογής του λογισμικού του ψηφιακού συστήματος EWSD στις απαιτήσεις του υπάρχοντος δικτύου με τις προβλεπόμενες προσθετές διαμορφώσεις, ανατέθηκε από τον οίκο στο Κέντρο Ανάπτυξης Λογισμικού της ελληνικής Siemens. Το έργο περιλαμβάνει:

- Τις διευκρινίσεις των απαιτήσεων, για τις οποίες θα χρειασθούν και επιτόπιες μετρήσεις, μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια.
- Την ανάπτυξη του λογισμικού.
- Τον τελικό έλεγχο της καλής λειτουργίας από τον πελάτη μέσω του System Test, που αποτελεί και ξεχωριστή μονάδα του Κέντρου.

Το Κέντρο Ανάπτυξης Λογισμικού, που απασχολεί 50 εξειδικευμένους επιστήμονες τηλεπικοινωνιακούς μηχανικούς, εκτός από την βασική υποστήριξη του ΟΤΕ έχει αναλάβει εξ ολοκλήρου ή μερικώς την ανάπτυξη του λογισμικού για χώρες όπως η Ουρουγάη, η Παραγουάη, η Δανία, η Ελβετία, η Σαουδική Αραβία, η Γερμανία και η Κίνα.

Ελληνικές αλυσίδες σούπερ μαρκετ στα Βαλκάνια

Ποιες επιχειρήσεις είναι «έτοιμες για δράση»

Κανείς δεν ξέρει ποια θα ήταν η τροπή των ελληνοσκοπιανων σχέσεων, αν η παρότρυνση του Διονύση Σαββόπουλου για ένα και δύο σούπερ Μάρκετ στα Σκόπια είχε βρει υποστηρικτές.

Πάντως, την ίδια εποχή, οι αλυσίδες σούπερ μαρκετ, και **μάλιστα οι μικρότερες από αυτές, άρχισαν να στρέφουν το επενδυτικό τους ενδιαφέρον προς τη Σόφια και τα Τίρανα**. Οι ευκαιρίες για κέρδη που προσφέρει η «παρθένα» αγορά των βαλκανικών χωρών, αλλά και η αναγκαιότητα διεξόδου από τον εντεινόμενο ντόπιο ανταγωνισμό στάθηκαν οι αιτίες για την εκδιπλωση αυτής της «εξωστρεφούς» δραστηριότητας των λιανεμπορικών μονάδων. Όπως όλα δείχνουν στο επόμενο διάστημα θα υπάρξει ένταση αυτής της δραστηριότητας.

Βέβαια, η πρώτη προσπάθεια επέκτασης ελληνικής αλυσίδας έξω από τα εθνικά σύνορα, χρονολογείται πριν από τέσσερα χρόνια, όταν η "Α - Β Βασιλόπουλος" είχε μελετήσει το ενδεχόμενο εγκατάστασης της στη Μόσχα. Η ρευστότητα, όμως, των εξελίξεων που χαρακτήριζε την πολιτική και οικονομική κατάσταση της Σοβιετικής Ένωσης, δεν άφηνε σοβαρά περιθώρια πραγματοποίησης του σχεδίου. Πολιτικοί και οικονομικοί είναι οι παράγοντες που εμποδίζουν την ανάπτυξη των ελληνικών αλυσίδων στις γειτονικές μας βαλκανικές χώρες.

Πάντως, από τον Ιούλιο του '93, η αλυσίδα **"ΜΠΙΣΚΑΣ"** που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη απέκτησε τα τρία πρώτα καταστήματα της στη Σόφια. Η επιχείρηση προγραμματίζει την επέκταση της και στα άλλα μεγάλα αστικά κέντρα της Βουλγαρίας, ενώ στο **σχεδιασμό της περιλαμβάνεται και η ίδρυση ενός καταστήματος «πιλότου» στη Ρουμανία**.

Στη Βουλγαρία δραστηριοποιείται και η εταιρεία **"ΤΡΟΦΟ"**, η οποία έχει ήδη προχωρήσει στην ίδρυση δύο εταιρειών - ανενεργών για την ώρα - με έδρα τη Σόφια.

Όπως μας είπε ο κ. **Δημήτρης Σπανός**, διευθύνων σύμβουλος της "ΤΡΟΦΟ", επιδιώχθηκε η ίδρυση κοινής εταιρείας με συμμετοχή Βουλγάρων

επιχειρηματιών, χωρίς όμως επιτυχία. Μια τέτοια συνεργασία θα ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει με ευχερέστερο τρόπο το πρόβλημα εξασφάλισης ακίνητων, την καλύτερη προσαρμογή προς το ιδιαίτερο νομοθετικό καθεστώς καθώς και τη νοοτροπία του Βούλγαρου καταναλωτή. Πάντως τα προβλήματα αυτά, που καθυστέρησαν την έναρξη των εργασιών της "ΤΡΟΦΟ", έχουν ξεπεραστεί ως ένα βαθμό και επίκειται η λειτουργία του πρώτου καταστήματος, το οποίο και θα αποτελέσει την αφηρητή δημιουργία μιας αλυσίδας επί βουλγαρικού εδάφους. Γιατί, βέβαια, δεν μπαίνει κανείς στον κόπο να επενδύσει σε κάποια βαλκανική χώρα με σκοπό τη λειτουργία ενός και μόνον καταστήματος.

Επενδυτικό ενδιαφέρον προς τα Τίρανα, με τη δημιουργία καταστήματος 5.000 τ.μ., είχε εκδηλώσει η αλυσίδα "ΑΘΗΝΑ". Είχε, μάλιστα, εξασφαλίσει ακίνητο, ενώ είχε ειδικά εκπαιδεύσει προσωπικό που θα εργαζόταν σε αυτό το κατάστημα. Η εξαγορά της αλυσίδας από τον όμιλο ΒΕΡΟΠΟΥΛΟΥ, ανέστειλε αυτό το εγχείρημα. Όπως μας είπε ο κ. Κώστας Βερόπουλος, η επέκταση προς την αλβανική, αλλά και γενικότερα προς τη βαλκανική αγορά ανήκει στον επιχειρηματικό σχεδιασμό του ομίλου, πλην όμως ως μια μελλοντική προοπτική.

Η επέκταση πρώτα στον ελλαδικό χώρο και η στήθος με στήθος μάχη για την κατάκτηση μεριδίων της ελληνικής αγοράς δεν αποτελεί προτεραιότητα μόνο για τον όμιλο ΒΕΡΟΠΟΥΛΟΥ, αλλά και για το σύνολο των μεγάλων λιανεμπορικών μονάδων. Η ιδιαίτερη στρατηγική που απαιτείται για τη διείσδυση στη βαλκανική αγορά, συνυπολογιζόμενου του κόστους της όλης προσπάθειας, περιορίζουν τις βλέψεις προς τις γειτονικές μας χώρες.

Υπάρχουν, βέβαια, μια σειρά λόγοι, όπως έδειξε, άλλωστε, η μέχρι τώρα εμπειρία, που συνηγορούν υπέρ της εισόδου των ελληνικών αλυσίδων στη Βαλκανική αγορά.

Τα σούπερ Μάρκετ "ΜΠΙΣΚΑΣ" που λειτούργησαν στη Σόφια, μέσα σε ένα εξάμηνο παρουσίασαν 300% αύξηση του τζίρου τους. Είναι σίγουρο ότι ένα οργανωμένο κατάστημα δεν αντιμετωπίζει ούτε τον ελάχιστο ανταγωνισμό ως προς την ποιότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Ανατολικό άνοιγμα των επιχειρήσεων παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών

Σημαντικά επενδυτικά έργα καλούνται να στηρίξουν με την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτόν. Χαρακτηριστική από αυτή την άποψη είναι η παρουσία των ελληνικών επιχειρήσεων παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών **Pianet A.E** **Ihfogroup** και **Kahtor**, που έχουν αναλάβει σημαντικές εργασίες σε αρκετές ανατολικές χώρες.

«Οι ανατολικές χώρες αποτελούν μια από τις επιχειρηματικές μας προτεραιότητες», λέει ο κ. **Π. Αναστασάκος**, εκπρόσωπος της Planet, και εξηγεί: «Η επιχείρησή μας έχει αναλάβει να μελετήσει σημαντικά επενδυτικά σχέδια στη Μολδαβία και την Ουγγαρία. Στα άμεσα σχέδιά μας εντάσσονται επίσης η Ρουμανία και η Εσθονία. Η Planet ετοιμάζει γραφείο και μόνιμη υποδομή στη Μολδαβία και προσεχώς στη Ρουμανία».

Από την πλευρά της η Infogroup έχει εξασφαλίσει τη συμμετοχή της σε τρία επενδυτικά προγράμματα που υλοποιούνται σε ανατολικές χώρες. Πρώτον, για τη μελέτη μηχανοργάνωσης των τελωνείων των χωρών της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών, η οποία χρηματοδοτείται από το κοινοτικό πρόγραμμα TACIS, Η ελληνική επιχείρηση έχει αναλάβει το μέρος της μελέτης που αφορά τις χώρες Ρωσία, Αρμενία και Καζακστάν. Δεύτερον, για το πρόγραμμα εκπαίδευσης των χιλιάδων αξιωματικών που εγκαταλείπουν τις ένοπλες δυνάμεις της Ρωσίας και των άλλων δημοκρατιών και οι οποίοι πλέον απασχολούνται σε «πολιτικές» εργασίες. Η Infogroup θα αναλάβει τα δύο από τα 12 κέντρα που αναμένεται να δημιουργηθούν στη Ρωσία. Τρίτον, για τη μελέτη μηχανοργάνωσης για την εισαγωγή του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας στη Βουλγαρία, η οποία έχει ενταχθεί στα πλαίσια του κοινοτικού προγράμματος «Φάρος». Ο κύκλος εργασιών της Planet θα αυξηθεί από 715 εκατ. δραχμές το 1993 σε 1,2 δις δραχμές το 1994 και τα καθαρά της κέρδη από 85 εκατ. δραχμές το 1993 σε 150 εκατ. δραχμές το 1994. Η αύξηση αυτή βεβαίως δεν οφείλεται αποκλειστικά στα παραπάνω επενδυτικά σχέδια, δεδομένου ότι η συγκεκριμένη επιχείρηση έχει μια

σημαντική παρουσία και στην ελληνική αγορά, όπου και πραγματοποιεί μεγάλο μέρος των εργασιών της.

Αντιστοίχως τα τρία επενδυτικά σχέδια της Ifogroup αναμένεται να δώσουν ισχυρή ώθηση στον κύκλο εργασιών της επιχείρησης. Σύμφωνα μάλιστα με εκτιμήσεις του κ. Ι. Καρατζόγλου, προέδρου και διευθύνοντος σύμβουλου της Ifogroup, ο κύκλος εργασιών της επιχείρησης προβλέπεται να αυξηθεί από 350 εκατ. δραχμές το 1993 σε περίπου 1 δις. δραχμές (!).

Το ποιοτικό άλμα στην επιχειρηματική δραστηριότητα της Ifogroup βασίστηκε σε σειρά αποφάσεων που είχαν προηγηθεί. Γι' αυτές μας μιλάει ο κ. Ι. Καρατζόγλου: «Το πρώτο μας βήμα ήταν η αναδιοργάνωση του γραφείου μας στις Βρυξέλλες. Το γραφείο αυτό έχει να παίξει έναν ιδιαίτερο ρόλο, αφού θα πρέπει έγκαιρα να καταγράφει τα υπό ψήφιση νέα κοινοτικά προγράμματα και ταυτοχρόνως διαπραγματεύεται δουλειές οι οποίες στη συνέχεια υλοποιούνται από τη μητρική εταιρεία στην Ελλάδα.

Η ενίσχυση του διεθνούς προσανατολισμού της Ifogroup στηρίχθηκε επίσης σε δύο ακόμη παραμέτρους: την πολιτική τιμών αλλά και την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρουμε».

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ

Οι τεχνικές εταιρείες πηγαίνουν βόρεια

Σημαντικές δυνατότητες νέων δραστηριοτήτων στην περιοχή των Βαλκανίων

Εκτός από το Πακέτο Ντελόρ II, η επικείμενη διανομή του οποίου τις οδήγησε στην αναζήτηση πόρων από το Χρηματιστήριο, οι μεγάλες ελληνικές εταιρείες βρίσκονται ήδη στην αναζήτηση νέων δραστηριοτήτων στην περιοχή των Βαλκανίων, αλλά και γενικότερα της Ανατολικής Ευρώπης. Ενδεικτική περίπτωση του ενδιαφέροντος αυτού είναι, η συμμετοχή τους στην υπό ίδρυση «**Appolonia Bank**» που έχει σκοπό να δημιουργήσει η **Τράπεζα Απτικής** στην Αλβανία.

Πέραν αυτού όμως η **Βουλγαρία**, η **Ρουμανία**, η **Αλβανία**, αλλά και η **Ουγγαρία** προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες νέων δραστηριοτήτων στις τεχνικές εταιρείες. Απόδειξη αυτού είναι το γεγονός ότι δεκάδες ευρωπαϊκές εταιρείες του κλάδου επιδιώκουν την ανάληψη νέων έργων σ' αυτές τις χώρες, η χρηματοδότηση των οποίων γίνεται από ευρωπαϊκούς και διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς.

Έτσι οι επιχειρήσεις όπως είναι η **Μηχανική**, ο όμιλος **Σαραντόπουλου**, ο όμιλος **Αρφανή - Χιονη**, η **Άκμων** επιδεικνύουν έντονο ενδιαφέρον για τις γειτονικές χώρες.

Από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η **Ιταλία**, όπου το κύμα των σκανδάλων που σαρώνει τον δημόσιο τομέα, κυρίως των τεχνικών έργων, έχει σαν αποτέλεσμα την αναστολή των δημόσιων έργων και ως εκ τούτου κατά δεκάδες έχουν «εκδραμει» στα Βαλκάνια και γενικότερα στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη.

Πηγές της αγοράς ανέφεραν χαρακτηριστικά ότι οι δυνατότητες που προσφέρονται κινούνται σε δύο άξονες: πρώτον, στα έργα υποδομής και οδικού δικτύου, που χρηματοδοτούνται από διεθνείς οργανισμούς και, δεύτερον, στην ανάληψη οικοδομικών και κτιριακών εργασιών.

Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος, επισημαίνεται ότι το άνοιγμα των αγορών των γειτονικών χωρών έχει οδηγήσει ξένες εταιρείες στις περιοχές αυτές και οι υπάρχουσες κτιριακές εγκαταστάσεις για τη χρήση γραφείων είτε

δεν επαρκούν, είτε δεν διαθέτουν την απαιτούμενη λειτουργικότητα. Οι ανάγκες λοιπόν είναι μεγάλες και οι δυνατότητες δραστηριοποίησης αρκετά σημαντικές.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η περίπτωση της Βουλγαρίας είναι αρκετά ενδιαφέρουσα είναι αρκετά ενδιαφέρουσα, δεδομένου ότι στον «καταμερισμό εργασίας» που υπήρχε με το προηγούμενο σύστημα στο πλαίσιο της Κομεκον, η γειτονική χώρα είχε αναλάβει τον κατασκευαστικό τομέα, με αποτέλεσμα να διαθέτει ανθρώπινο δυναμικό με υψηλή ειδίκευση και συσσωρευμένη τεχνογνωσία.

Σύμφωνα με τις υπάρχουσες πληροφορίες, στην Αλβανία ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν επιδείξει η Μηχανική και οι όμιλοι Σαραντόπουλου και Αρφανή - Χιόνη, όπου οι δύο πρώτοι έχουν προεπιλεγεί για την ανάληψη έργου αποκατάστασης οδικού δικτύου, συνολικού κόστους 4,3 δις. δραχμών, χρηματοδοτούμενο από τη Διεθνή Τράπεζα και η σχετική πρόσφορα θα υποβληθεί στις 2 Μαΐου.

Στη Βουλγαρία ενδιαφέρον έχουν επιδείξει οι ίδιες εταιρείες ενώ η Μηχανική συμμετέχει σε υπό ίδρυση τράπεζα, το 50% της οποίας θα ανήκει στην Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανάπτυξης και Ανασυγκρότησης (η συμμετοχή της ελληνικής εταιρείας θα είναι 1 εκατ. δολάρια), ενώ η Ρουμανία βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της Μηχανικής και της Άκμων.

Μεγαλύτερη όμως κινητικότητα φαίνεται πως διαθέτει, στην προκειμένη περίπτωση η εταιρεία του κ. **Πρόδρομου Εμφιετζόγλου**, η οποία ήδη συμμετέχει σε διαγωνισμούς, αφού προηγουμένως δημιούργησε κοινοπρακτική επιχείρηση με την ιταλική εταιρεία **Fidele** για την από κοινού δραστηριοποίηση τους στην Αλβανία, τη Ρουμανία και την Ουγγαρία.

Συγκεκριμένα, στη Βουλγαρία η Μηχανική έχει προχωρήσει σε συνεργασία με δύο βουλγαρικές εταιρείες, την «**Τεχνοεξπอร์ต Στόρι**» και την «**Γκλαβ Βολγκάρ Στρόι**», για την κατασκευή έργων. Επίσης επιδιώκει να αναλάβει την ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων που θα χρησιμοποιηθούν ως γραφεία επιχειρήσεων, σε κεντρικό σημείο της Σοφίας (λεωφόρος Μόσκβα) σε οικόπεδο 10.000 τ.μ. . Εντός των προσεχών ημερών θα κριθεί αν τελικώς αναληφθεί το έργο ή όχι.

Στη Ρουμανία η κοινοπραξία στην οποία συμμετέχει, έχει προεπιλεγεί και στις 5 Απριλίου πρόκειται να κατατεθεί η κυρίως προσφορά για την

ανάληψη έργου βελτίωσης και αποκατάστασης οδικού δικτύου, χρηματοδοτούμενου από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανάπτυξης και Ανοικοδόμησης με 30.000.000 δολάρια.

Στην Ουγγαρία πρόκειται να συμμετάσχει σε διαγωνισμό για την κατασκευή τμήματος αυτοκινητόδρομου, μήκους 14,5 χιλιομέτρων, προϋπολογισμού 30 εκατομμυρίων δολαρίων, χρηματοδοτούμενου από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι, εκτός από τη Σόφια, τόσο στη Βουδαπέστη όσο και στα Τίρανα θα προχωρήσει στην ανέγερση κτιρίου γραφείων.

Κατακτά τη Βουλγαρία ο όμιλος Βαρδινογιάννη

Διαπραγματεύσεις για την εξαγορά μονάδας ηλεκτρονικού υλικού

- **Με την αντιπροσώπευση της Mazda, της Opel, της Sprint Telecommunication**
- **Με τη δραστηριοποίηση στον τραπεζικό, τουριστικό και πετρελαϊκό τομέα**

Σημαντική παρουσία έχει ήδη στη γειτονική Βουλγαρία ο όμιλος Βαρδινογιάννη. Οι γνωστοί Έλληνες επιχειρηματίες έχουν αναπτύξει δραστηριότητα σε ποικίλους τομείς και αναδεικνύονται σε κορυφαία ξένη επενδυτική παρουσία στη γειτονική χώρα.

Στο χώρο της εμπορίας αυτοκινήτων ο όμιλος Βαρδινογιάννη αντιπροσωπεύει ήδη στη Βουλγαρία την Ιαπωνική **Mazda** και την Opel μέσω της **Bulvaria**.

Στο χώρο της υψηλής τεχνολογίας και την εφαρμογή της η δραστηριότητα του ομίλου επικεντρώνεται στην αντιπροσώπευση της αμερικανικής **Sprint Telecommunication**, ενώ διαπραγματεύεται την εξαγορά της κρατικής μονάδας παραγωγής ηλεκτρονικού υλικού στο **Πραβets**. Ακόμη, σε συνεργασία με τον παλαιό ομογενή ποδοσφαιριστή του ΠΑΟ και του ΟΦΗ **Θ. Λάτση**, ο όμιλος Βαρδινογιάννη ανέλαβε την παραγωγή, διάθεση και εκμετάλλευση του «ξυστού» λαχείου.

Στον τομέα της εμπορίας **πετρελαιοειδών** ο όμιλος κινείται μεσώ της θυγατρικής του **Vacro**, η οποία διαθέτει και μεγάλη αλυσίδα πρατηρίων καύσιμων σε παμβουλγαρικό επίπεδο.

Στο χώρο του **Τύπου** οι Αφοι Βαρδινογιάννη έχουν εξαγοράσει και ελέγχουν 100% της μεγάλης κυκλοφορίας βουλγαρική εφημερίδα **ΕΞΠΡΕΣ**. Στον τουριστικό τομέα στον όμιλο ανήκει η εκμετάλλευση του χιονοδρομικού κέντρου στο Μπλαγκοεβο. Την επιχείρηση ελέγχει η εταιρεία «**Μπανσκον**» στην οποία συμμετείχαν αρχικώς βρετανικά συμφέροντα, τα οποία όμως στη συνέχεια απεχώρησαν.

Στον τραπεζικό τομέα στη γειτονική χώρα δραστηριοποιείται ήδη η **Τράπεζα Χίου**.

Όμως, πλην του ομίλου Βαρδινογιάννη που φαίνεται ότι είναι η πλέον η κυρίαρχη ελληνική δύναμη στη Βουλγαρία, και άλλοι γνωστοί επιχειρηματίες «**ανηφορίζουν**» προς εγκατάσταση.

Στη φάση της προμελέτης βρίσκεται η διαδικασία εγκατάστασης και ανάπτυξης του **ομίλου Interamerican**, αν και υπάρχουν πολλά προβλήματα στο εγχείρημα.

Στον τομέα του Τύπου δραστηριοποιείται ήδη και ο κ. **Γ. Μπόμπολας**, ο οποίος ελέγχει το σημαντικό κυκλοφορίας γυναικείο περιοδικό **Hodeva**, ενώ η ελληνική παρουσία υπάρχει και στο περιοδικό Europe 2000 που χρηματοδοτεί η γαλλική **total**.

Η διαφημιστική εταιρεία Olympic της οικογένειας **Παπαπολύζου** έχει ήδη εγκατασταθεί στη Σόφια, ενώ πάντοτε ισχυρή - που γίνεται βαθμιαία κυρίαρχη - είναι η παρουσία της **ΔΕΛΤΑ** στα γαλακτοκομικά προϊόντα.

Η παρουσία της **3E** δεν φαίνεται να πηγαίνει κατά το δοκούν από το ελληνικό μανάτζμεντ της εταιρείας, καθώς και την Coca-Cola εμφανίζει και διακινεί απευθείας η μητρική **The Coca-Cola Company**, περιορίζοντας της 3^E στους χυμούς Amita και στα άλλα ελληνικά προϊόντα της.

ΕΠΙΠΛΑ

Δυναμικά στα Βαλκάνια οι Βιομηχανίες επίπλου

Το 75% της αγοράς καλύπτουν οι μικρού μεγέθους μονάδες

Ανάπτυξη παρουσιάζουν οι περισσότερες μεγάλες βιομηχανίες στο χώρο του επίπλου επωφελούμενες τόσο από την πρόκληση επέκτασης στον βαλκανικό χώρο όσο και από τις δυνατότητες εκσυγχρονισμού που τους παρέχει το μέγεθος τους. Το μεγαλύτερο μέρος της αγοράς επίπλου παρόλα αυτά ανήκει στις μικρού μεγέθους παραγωγικές μονάδες που καλύπτουν το 75% του συνόλου σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της αγοράς. Το μερίδιο αυτό μειώνεται καθώς οι μεγαλύτερες εταιρείες του κλάδου αυξάνοντας τις εργασίες τους στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό.

Ο κλάδος του επίπλου αποτελείται από τους υποκλαδούς των επίπλων γραφείων, οικίας και κουζίνας καθώς κάθε εταιρεία επικεντρώνεται κυρίως σε κάποιον από αυτούς. Οι πέντε μεγαλύτερες εταιρείες του κλάδου αν και αυξάνουν κάθε χρόνο το σύνολο των εργασιών τους αντιπροσωπεύουν μικρό μέρος του συνόλου της αγοράς. Οι μικρές εταιρείες παραγωγής επίπλου, οι ξυλουργοί και οι μαραγκοί κατέχουν το μεγαλύτερο μερίδιο της πολυσχιδούς αυτής αγοράς. Η αγορά του εξωτερικού τόσο των γειτονικών χωρών όσο και της Γερμανίας, της Ιαπωνίας και του Καναδά παρουσιάζει αυξανόμενο ενδιαφέρον για την καθιέρωση και ενίσχυση των ελληνικών εταιρειών. Οι μεγάλες εταιρείες ανασυγκροτούνται και με επιχειρηματικά σχέδια και επενδύσεις στοχεύουν στην αύξηση της παραγωγικής τους δυνατότητας προκειμένου να επιτύχουν την ανάπτυξη τους εντός και εκτός Ελλάδος.

Στο πλαίσιο αυτό η εταιρεία «Βαράγκης» σχεδιάζει τη δημιουργία νέας παραγωγικής μονάδας, «διατηρώντας την ποιότητα και τη φιλοσοφία "δια χειρός", που την έχει καθιερώσει μέχρι σήμερα, και σκοπεύοντας στην επέκταση της με νέα καταστήματα «Βαράγκης» μέσω Franchise», τόνισε η κ. Ελένη Βαράγκη εκ μέρους της εταιρείας. Η εταιρεία δραστηριοποιείται στο έπιπλο οικείας και επεκτείνει διαρκώς το δίκτυο των καταστημάτων της.

Σημαντικό επενδυτικό πρόγραμμα ολοκλήρωσε πρόσφατα και η εταιρεία «Δρομέας» που δραστηριοποιείται σχεδόν εξ ολοκλήρου στην αγορά γραφείου. Η εταιρεία εισάγει νέα προϊόντα στην αγορά στα οποία οφείλεται και η προβλεπόμενη αύξηση των πωλήσεων της κατά το τρέχον έτος.

Η εταιρεία προβλέπει επίσης αύξηση των εξαγωγών της κατά 30% στις χώρες όπου απευθύνεται, οι οποίες είναι οι Γιουγκοσλαβία, Ουκρανία, Βουλγαρία, Ρωσία, Κύπρος, Πολωνία και Γερμανία. Η «Σάτο» με εξαγωγές σε 10 περίπου χώρες που συνολικά ανέρχονται σε 1 δις ετησίως, σχεδιάζει, σύμφωνα με πληροφορίες από την εταιρεία, να δώσει έμφαση στην ποιότητα των καταστημάτων της, και πρόσφατα εξασφάλισε και το ISSO 9002. Το μεγαλύτερο μέρος των πωλήσεων της εταιρίας, άνω του 90% προέρχεται από το έπιπλο γραφείου. Την είσοδο της στο οικιακό έπιπλο έκανε η εταιρεία με τη σειρά «Εντός», που ακόμη δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως και είχε τζίρο γύρω στα 700 εκ. το 1996. Στα σχέδια της εταιρίας είναι η ανάπτυξη του οικιακού επίπλου, τόσο με ανάπτυξη της σειράς αυτής όσο και με καταστήματα.

Η Neoset είναι η πρώτη σε τζίρο εταιρία στο οικιακό έπιπλο, το οποίο αποτελεί το 35% του τζίρου της. το υπόλοιπο 45% προέρχεται από το παιδικό έπιπλο και 20% από το έπιπλο του γραφείου. Με 750 εκατ. εξαγωγές και 30 καταστήματα σε Καναδά, Βουλγαρία, Ρουμανία, Λιβανο και Ρωσία εξακολουθεί την ανάπτυξη της δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις αγορές του εξωτερικού. «Παρότι το ελληνικό έπιπλο είναι ακριβότερο από το εγχώριο, η πολύ καλή του ποιότητα και ο πρωτότυπος σχεδιασμός, το κάνουν ανταγωνιστικό και κερδίζει μερίδια στις αγορές του εξωτερικού». Στο έπιπλο κουζίνας δραστηριοποιείται η εταιρεία «Ξηνταβελόνη - Avelon», μια αγορά που εξαρτάται άμεσα από το ύφος της οικοδομικής δραστηριότητας και εκτιμάται σε 70 δις περίπου. Το μεγαλύτερο μέρος της αγοράς αυτής ανήκει στους μικρούς παραγωγούς, γύρω στο 10% σε εισαγωγές και 12 - 15% στις ελληνικές βιομηχανίες. «Έχουμε δώσει έμφαση στις εξαγωγές και πρόσφατα επεκτείναμε τους εξαγωγικούς μας στόχους σε ΗΠΑ και Ρωσία» τόνισε εκ μέρους της εταιρείας η κ. Αν. Ξηνταβελόνη. Η εταιρεία αναμένει κατά το τρέχον έτος σημαντική βελτίωση των οικονομικών της αποτελεσμάτων.

Από τις πέντε μεγαλύτερες εταιρίες του κλάδου του επίπλου μόνο μια είναι εισηγμένη στο ΧΑΑ - η ΣΑΤΟ. Όλες οι υπόλοιπες έχουν το βλέμμα στραμμένο προς το Χρηματιστήριο, αφού όμως πρώτα εξαντλήσουν τις

δυνατότητες ανάπτυξης που ήδη έχουν, ολοκληρώνοντας τα επενδυτικά τους προγράμματα και τα άμεσα σχέδια ανάπτυξης τους.

ΣΑΤΟ Η ανεπάρκεια του τραπεζικού συστήματος αλλά και οι συχνές αλλαγές στο φορολογικό και δασμολογικό καθεστώς αποτελούν για την εταιρεία **ΣΑΤΟ** τα σημαντικότερα προβλήματα. Όμως στα άμεσα σχέδια της είναι η ίδρυση, στις αρχές Μαΐου, **θυγατρικής εταιρίας στην Ρουμανία**. Επίσης, η επέκταση στην **Αλβανία** ενώ στη **Βουλγαρία**, η θυγατρική της υπολογίζεται να αυξήσει τον τζίρο 20%.

Πωλήσεις και κέρδη των μεγαλύτερων βιομηχανιών επίπλου 1996 - 1997				
	Πρόβλεψη 1997		1996	
	Πωλήσεις σε δις. δρχ.	Κέρδη σε εκ. δρχ.	Πωλήσεις σε δις. δρχ.	Κέρδη σε εκ. δρχ.
1. ΣΑΤΟ	10,1	515	10,10	515
2. ΝΕΟΣΕΤ	8,5 - 9	1.000	6,90	853
3. ΔΡΟΜΕΑΣ	2,5	50	1,90	33
4. ΑΒΕΠΕ ΒΑΡΑΓΚΗΣ	2	350	1,60	306
5. ΞΗΝΤΑΒΕΛΟΝΗ ΑΒΕΛΟΝ	2	200	1,35	8

Πηγή: STAT BANK,
Πρόβλεψη εταιριών.

Στη Βουλγαρία η Leontaridis Workforce Design

Στη γειτονική Βουλγαρία επέκτεινε τις δραστηριότητες η επιχείρηση Leontaridis Workforce Design, η οποία εμπορεύεται και εξάγει έπιπλα γραφείου. Στη Σοφία ήδη ίδρυσε και λειτουργεί με δύο εκθεσιακούς χώρους, ενώ σύντομα θα ιδρύσει μια θυγατρική της εταιρεία, στην έδρα της οποίας θα δημιουργηθεί εκθεσιακός χώρος 650 μ. Στόχος της νέας αυτής δραστηριότητας της επιχείρησης, είναι η επέκταση του δικτύου σε όλη τη Βουλγαρία, αλλά και στις γειτονικές χώρες.

Όπως λει ο κ. Κ. Λεονταρίδης, η 18 μήνη παρουσία της επιχείρησης στη βουλγαρική αγορά, απέφερε σημαντικές παραγγελίες και ένα δυναμικό πελατολόγιο που συνεχώς επεκτείνεται. Παράλληλα στο εργοστάσιο της

επιχείρησης στη Θεσσαλονίκη εκπαιδεύεται ομάδα πωλήσεων καθώς και Βούλγαροι Τεχνικοί, που θα στελεχώσουν το τμήμα σέρβις της Βουλγαρίας.

Η Leontaridis Workforce Design, ιδρύθηκε το 1974 ως εμπορική επιχείρηση και δέκα χρόνια αργότερα εξελίχθηκε σε βιομηχανική ανώνυμη εταιρεία δημιουργώντας ιδιοκτήτες εγκαταστάσεις στο 14^ο χιλιόμετρο της εθνικής οδού Θεσσαλονίκης - Εδέσσης. Έντεκα χρόνια αργότερα το 1985, απέκτησε και δεύτερη παραγωγική μονάδα με παράλληλη ριζική ανανέωση του μηχανολογικού της εξοπλισμού. Ενώ αυτή τη στιγμή διαθέτει εκθεσιακούς χώρους στη Θεσσαλονίκη, στην Αθηνά, τον Πειραιά, την Πάτρα και τη Σόφια. Η εταιρεία παράγει γραφεία, βοηθητικά εξαρτήματα, καθίσματα διάφορων χρήσεων, βιβλιοθήκες και ότι άλλο απαιτείται για την οργάνωση μικρών και μεγάλων χώρων εργασίας, διασκέδασης, άθλησης κ.λπ. Διαθέτει τμήμα ερευνάς και ανάπτυξης, Αποστολή του οποίου είναι να μελετά τις νέες Τεχνολογικές εξελίξεις και να προτείνει νέα προϊόντα. Αυτή την στιγμή τα προϊόντα της επιχείρησης εξάγονται στη Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Κύπρο, Λιβύη και τις αραβικές χώρες.

Ελληνορουμανικό επιμελητήριο

Ελληνορουμανικό Επιμελητήριο ίδρυσαν ελληνικές επιχειρήσεις

Ελληνορουμανικό Επιμελητήριο Εμπορίου Βιομηχανίας δημιουργήθηκε πρόσφατα στην Αθηνά από μερικές δεκάδες ελληνικές επιχειρήσεις, ενώ σύντομα πρόκειται να ιδρυθεί παράρτημα του στη Θεσσαλονίκη και το αντίστοιχο στο Βουκουρέστι, με σκοπό την ανάπτυξη των εμπορικών, βιομηχανικών, επενδυτικών και εν γενεή οικονομικών σχέσεων των δυο χωρών, παράλληλα στη διάρκεια του 1993 όχι μόνο οι ελληνικές εξαγωγές στη Ρουμανία σημείωσαν πτώση, αλλά και γενικότερα ο όγκος του ελληνικού εμπορίου μειώθηκε.

Στο ίδιο διάστημα η τουρκική αγορά αποδείχτηκε αρκετά «φιλόξενη» για τα ρουμανικά προϊόντα (οι εξαγωγές των οποίων σημείωσαν σοβαρή μείωση στο σύνολο της Κοινότητας), με αποτέλεσμα να αποκτήσει «ειδικό βάρος» στις ρουμανικές εξαγωγές. Επίσης η πολυθρύλητη εξαγωγική πίστωση που «σέρνεται» από συρτάρι σε συρτάρι στα γραφεία των αρμόδιων παραγόντων λέγεται ότι αυτή τη φορά βρίσκεται στο τελικό στάδιο...

Αν και το νεοϊδρυθέν Επιμελητήριο φέρεται να είναι μια πρωτοβουλία μερικών δεκάδων επιχειρηματικών παραγόντων, ωστόσο φαίνεται ότι αποτελεί μια αρκετά σοβαρή προσπάθεια που αποκλειστικό σκοπό έχει μια πιο ορθολογική αναβάθμιση των οικονομικών σχέσεων Ρουμανίας και Ελλάδας και προς τούτο μάλιστα η διοίκηση του δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση των δεκάδων και εκατοντάδων μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη ρουμανική αγορά.

Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του εντάσσονται, μεταξύ των άλλων, «η σύνταξη γνωμοδοτήσεων, μελετών και εκθέσεων σχετικά με την αγορά και τη δυνατότητα διάθεσης προϊόντων ή επενδύσεων στις δύο χώρες, η παροχή πληροφοριών και συμβουλών σχετικά με όλες τις μελέτες που πραγματοποιούνται στη Ρουμανία στα πλαίσια των διμερών σχέσεων ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η διαμεσολάβηση για τη φιλική διευθέτηση και επίλυση τυχόν διαφορών μετά από αίτηση των ενδιαφερόμενων μερών όσον αφορά τους τομείς που σχετίζονται με τις δραστηριότητες του Επιμελητηρίου.

Στο δεκάμηνο Ιανουαρίου - Οκτωβρίου 1993 οι ελληνικές εξαγωγές στη ρουμανική αγορά μειώθηκαν σε 73,9 εκατ. Δολάρια έναντι 97,8 εκατ. δολάρια του 1992 (μείωση 24,4%). Όπως εκτιμάται από επιχειρηματικούς κύκλους, η συνολική αξία των εξαγωγών καθ' όλη τη διάρκεια του περασμένου έτους θα κυμανθεί περί τα 100 εκατ. δολάρια.

Ταυτόχρονη μείωση παρουσίασαν και οι ρουμανικές εισαγωγές στην ελληνική αγορά, με τη διάφορα όμως ότι το ποσοστό τους είναι κατώτερο από το αντίστοιχο των ελληνικών εξαγωγών. Συγκεκριμένα η αξία των ρουμανικών εισαγωγών από 46,7 εκατ. δολάρια στο δεκάμηνο του 1992 έπεσαν σε 43 εκατ. δολάρια στο αντίστοιχο διάστημα του 1993 και το πλεόνασμα του εμπορικού ισοζυγίου από 51,1 εκατ. δολάρια το 1992 μειώθηκε σε 30,9 εκατ. δολάρια στο αντίστοιχο διάστημα του 1993.

Σήμερα στη Ρουμανία λειτουργούν περί τις 750 μεικτές ελληνορουμανικές επιχειρήσεις, κυρίως εμπορικές, ενώ έμφαση δίνεται στη συνεργασία στους τομείς της γεωργίας, των τηλεπικοινωνιών του τουρισμού, των τροφίμων, και των πλαστικών.

Τα σημαντικότερα προϊόντα που εξάγονται στη ρουμανική αγορά είναι εσπεριδοειδή, ελιές, βωξίτης, παράγωγα υδρογονάνθρακα και οικοδομικά υλικά, τα οποία αποτελούν το 93% της συνολικής αξίας των ελληνικών εξαγωγών. Οι ελληνικές εισαγωγές από τη Ρουμανία είναι πετρέλαιο και πετρελαιοειδή, ξυλεία, μηχανικές συσκευές, οχήματα και χημικά προϊόντα (κυρίως λιπάσματα), τα οποία αποτελούν το 80% της συνολικής αξίας των ρουμανικών εξαγωγών στην Ελλάδα.

Αξίζει πάντως να σημειωθεί πως ο περιορισμός των εισαγωγών, λόγω έλλειψης συναλλάγματος που είχε εφαρμόσει η Ρουμανία στη διάρκεια των τελευταίων χρόνων, φαίνεται ότι έγινε πιο ελαστικός, δεδομένου ότι δεν παρατηρείται πλέον το φαινόμενο των ανταγορών στην έκταση που ήταν παλαιότερα.

Επισημαίνεται ότι η ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στη ρουμανική αγορά είναι αρκετά αξιόλογη, δεδομένου ότι σήμερα λειτουργούν περί τις 750 μεικτές επιχειρήσεις, κυρίως εμπορικές, ενώ έμφαση δίνεται στους τομείς της γεωργίας, των τηλεπικοινωνιών, του τουρισμού, των τροφίμων και των

πλαστικών. Εκτιμάται ωστόσο ότι η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχονται στην Ελλάδα μέσω του κοινοτικού προγράμματος Rhare είναι περιορισμένη και πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην ανάθεση έργων εκσυγχρονισμού της Ρουμανίας σε ελληνικές επιχειρήσεις.

Αναφορικά βέβαια με την περίφημη εξαγωγική πίστωση των 40 εκατ. δολαρίων που η προηγούμενη κυβέρνηση υποσχέθηκε από το 1992 να χορηγήσει στη Ρουμανία, επισημαίνεται ότι μετά από ατέρμονες συζητήσεις βρίσκεται στο τελικό στάδιο, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι πράγματι βρίσκεται σ' αυτό. Υπενθυμίζεται ότι επικεφαλής του κονσόρτσιουμ των τραπεζών που θα χορηγήσουν την πίστωση βρίσκεται η Εθνική Τράπεζα και στις 25 Ιουνίου του περασμένου χρόνου υπεγράφη το σχετικό μνημόνιο για την χορήγηση του δανείου προς την Bank Romana De Comment Exterior SA, με την εγγύηση του ελληνικού δημόσιου.

Όλες οι ελληνικές επιχειρήσεις που λειτουργούν στη Βουλγαρία

Ο Κατάλογος των ελληνικών επιχειρήσεων που εγκαταστάθηκαν και λειτουργούν είτε αυτόνομα είτε ιδρύοντας εταιρείες συνεκμετάλλευσης με βουλγαρικές επιχειρήσεις ή ακόμα ιδρύοντας θυγατρικές με έδρα τη γειτονική μας χώρα.

- «**ER LAC S.A.**». Εμπορεύεται φέρετρα. Υπεύθυνος ο κ. Τσανταρλιώτης.
- «**TOURIST CATERING**». Παράγει τις σαλάτες «ΕΣΤΙΑ». Υπεύθυνος ο κ. Αθ. Αλεκόπουλος.
- «**BULGARIA LTD**». Η εταιρεία ανήκει στον όμιλο Βαράνατζα, έχει υπεύθυνο τον κ. Γ. Αμοιρίδη και ασχολείται με ανακαινίσεις και κατασκευές κτιρίων. Διατηρεί και συνεργείο αυτοκίνητων OPEL και MAZDA
- «**VENYS LTD**». Εταιρεία εκθέσεων στο Πλοβνίν.
- «**KARAPALIS ATHANASIOS**». Εταιρεία χημικών μηχανικών στη Σόφια.
- «**ELLINIKI TAVERNA**». Στο Πλοβντιβ.
- «**LAZUR**». Σύμβουλοι επιχειρήσεων.
- «**C3T**». Εταιρεία μηχανοργάνωσης επιχειρήσεων.
- «**FAROS**». Πρόκειται για ινστιτούτο Αγγλικής Γλώσσας στη Σόφια.
- «**J.E CONTELIS LTD**». Η δεύτερη εταιρεία του ομίλου Κοντελλη που εισήχθη στη βουλγαρική αγορά.
- «**STAR LTD**». Εταιρεία εισαγωγών - εξαγωγών με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπο τον κ. Στέφανο Χαράτσι.
- «**BALKAN EUROPEAN TRADE LTD**». Είναι θυγατρική της εταιρείας «ΧΑΡΤΟΠΟΪΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ ΑΒΕΕ» «ΕΛΙΝΑ», ΕΜΠΟΡΕΥΕΤΑΙ ΧΑΡΤΙ ΥΓΕΙΑΣ και χαρτοπετσέτες, εδρεύει στη Σόφια και έχει υπεύθυνο τον κ. Β. Μπούνη.
- «**EL. MACOS**». Εταιρεία εμπορίας εργαλείων με έδρα τη Σόφια.
- «**P.S.M**». Εισάγει και εμπορεύεται δερμάτινα είδη και παπούτσια. Υπεύθυνος ο κ. Μ. Ψωμάς.
- «**ASPROS '93 FOOD**». Εδρεύει στη Βάρνα, ασχολείται με το εμπόριο τροφίμων, πλαστικών και κουφωμάτων.

- «**SKOUROPOULOS**». Έπιπλα φυσικά. Έδρα η Σόφια.
- «**K. THERMOGIANNIS - V. MILLIAS**». Στη Σόφια.
- «**G.P.KAMRANI**», έδρα η Σοφία και εκπρόσωπος ο Λακεστος Παπανικολάου.
Στη βουλγαρική αγορά δραστηριοποιούνται τέλος και οι Επιχειρήσεις Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε), ελληνικών συμφερόντων οι οποίες είναι:
- «**BALKAN UNIVERSAL**», εδρεύει στη Σόφια και εκπροσωπείται από τον Θωμά Σίσκο.
- «**TRASOLL**»,εδρεύει στο Κιούνσεντιλ, και εκπροσωπείται από τους Ιωάννη Σιαφαρίκα και Κων/νο Παπαδόπουλο.
- «**ILIOUPOLI BROS**», εδρεύει στη Σόφια και εκπροσωπείται από τους Ευάγγελο Κουριέρη και Γεώργιο Ελευθεράκη.
- «**ERMIS**», με έδρα το Βέρειν και εκπρόσωπο τον Ηλία Καραντά.
- «**AYTO EUROPA**», στη βουλγαρική πρωτεύουσα, τη Σοφία, έχει την έδρα της, και την εκπροσωπεί ο Χρήστος Τζορμπασίδης.
- «**SEVDALIS**», εδρεύει στο Χάσκοβο και εκπροσωπείται από τον Ali Ali Hasan.
- «**RABO**» με έδρα τη Βάρνα και εκπρόσωπο τον Stefan Kozaskov.
- «**BULMACO - EDNOLITSO**», εδρεύει στη Σόφια και εκπροσωπείται από τον Παναγιώτη Κιρκίμιτζη. Η εταιρεία ασχολείται με το εμπόριο ξυλείας, ορυκτελαίων, τροφίμων.
- «**IMKO DEVENTER LADOPOYLOS AND CO**», εδρεύει στη Σόφια, ασχολείται με μεταφορές, και εκπροσωπείται από τους Δημήτριο Λαδόπουλο και Stoke Dimitriov Vlahovski.
- «**FAMILY**», εδρεύει στο Ασενουγκραντ και εκπροσωπείται από τον Χριστίδη Μπάρη.
- «**SOTOS**», με έδρα το Ραζγκραντ και εκπρόσωπο τον Svetoslav Stefanov.
- «**STEFEL**», εδρεύει στη Σόφια με εκπρόσωπο τον Στέφανο Σίκο.
- «**NIKOLAOS PANAGIOTOU - ZEFKILIS**», εδρεύει στο Ρούσε, με εκπρόσωπους τους Νικόλαο Παναγιώτου και Valentin Stoimenov.
- «**VILDA**», εδρεύει στο Σβιλεγκραντ και την εκπροσωπεί ο Velisto Belitskov.
- «**ELFET**», η οποία εδρεύει στη Σκραβένα με εκπρόσωπους τους Γεώργιο Μπίκτα, και Ivan Kolov.

- «**ELEGANT INTERNATIONAL**», με έδρα το Πλοβντιβ και εκπρόσωπο τον Σπύρο Τσεκρέκο.
- «**PROTI HELLAS**», εδρεύει στο Περνικ και την εκπροσωπεί ο Γεώργιος Πακουμάς.
- «**SOF EL IMPEX**», με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπο τον Georgi Vararov.
- «**VALKANIKI**» με έδρα το Περνίκι.
- «**TSERNO MORE**» με έδρα το Πομόρι και εκπρόσωπο τον Παναγιώτη Βουζβούκη.
- «**PILOT**», εδρεύει στο Πλοβολίβ και εκπροσωπείται από τον Νικόλαο Τσαφέρη.
- «**PCM**» με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπο τον Μιχαήλ Ψωμά.
- «**DIMA**» με έδρα στο Μπούργκος και εκπρόσωπο την Maria Siesta.
- «**HERMES HELLAS**», εδρεύει στη Σόφια και εκπρόσωποι της είναι οι Αθανάσιος Τσιτσέλας και Georgi Kolibarov.
- «**MUCA BOGO**», με έδρα το Τσαντελεν και εκπρόσωπους τους Χρήστο Μουκα και Mitko Bagoev.
- «**AREOS SIRIS**» με το Σαντανσκι έδρα και τους Γεώργιο Κρύωνα, Χρήστο Χατζόπουλο και Δημήτριο Φαρδελα.
- «**MAGIC**», εδρεύει στο Μπλακοεβγκραντ και εκπροσωπείται από τους Γεώργιο Χατζηνικολάου και Γεώργιο Σκαρλάτο.
- «**CONVOY**», με έδρα στο Πλοντιβ και εκπρόσωπο τον Δημήτρη Καρανικόλη.
- «**PIRGOS**», εδρεύει στο Λοβετζ και έχει σαν εκπρόσωπο τον Γεώργιο Μπαρμπακυριάκο.
- «**PULIAS**» εδρεύει στο Παζαρντζικ και την εκπροσωπεί ο Δημήτριος Πούλιας.
- «**HERCULES IMPORT - EXPORT**», με έδρα τη Σόφια, και εκπρόσωπο τον Ιωάννη Αρωνιάδη.
- «**VACCUM - KOYBIS**», με έδρα το Χασκοβο και εκπρόσωπο τον Ευάγγελο Κουμπή.
- «**ROULA 92**», με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπο τον Αθανάσιο Δικα.
- «**INTERLES**», με έδρα το Πλοντιβ και εκπρόσωπο τον Σωκράτη Θεμελιώδη.

- «**KIRIAKIDIS - RECORD**», με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπο τον Βασίλη Κυριακίδη.
- «**KOM - 92**», η οποία εδρεύει και αυτή στη Σοφία και εκπροσωπείται από τον Στέλιο Φιδανη.
- «**SIOLOS CHRISTO**», εδρεύει στο Σλιβεν και εκπροσωπείται από τον Χρήστο Σιόλο.
- «**INA TRADING**», με έδρα την πρωτεύουσα Σοφία, και εκπρόσωπο τον Stoitso Stoltsev.
- «**ROSAKO KAMPANI**», με έδρα την Σόφια και αυτή η εταιρεία και έχει ως εκπρόσωπο τον Αλέξιο Παναγολάου.
- «**HARKO AMERICAN BOY**», με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπο τον Μιχαήλ Ταραμά.
- «**BULTANIC**», εδρεύει στη Σόφια και εκπροσωπείται από τον Νικόλαο Κωνσταντίνου.
- «**KOHEN**», εδρεύει στη Σόφια και εκπροσωπείται από τους Ιωάννη Μπασματζή και Νικόλαο Κωνσταντίνου.
- «**BALOS**», με έδρα το Μπλακοεβγκραντ και εκπρόσωπο την Anneta Nikolova.
- «**BIOZVAR**», με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπους τους Αριστείδη Φιλώτα και Bozanka Zeleva.
- «**ET - ERIMEX**», με έδρα το Ντομπριτς και εκπρόσωπους τους Κων/νο Γραμματικόπουλο και Jouliana Angelona.
- «**HEMOS**», η οποία εδρεύει στο Πετριτς και την εκπροσωπεί ο Εμμανουήλ Σπάθης.
- «**CAHTERINE 9**», με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπο την Ekaterina Getsova.
- «**TEOZET**», με έδρα το Πλοβντιβ και εκπρόσωπο την Ivanka Palikouseva.
- «**PROGRESS**», με έδρα το Κριβοντολ και την εκπροσωπεί ο Alexander Spasov.
- «**PLAKIAS RETHYMNO KRITIS**», η οποία εδρεύει στο Γκιαβολ και έχει σαν εκπρόσωπο τον Μιχαήλ Ανδρεαδάκη.
- «**IASON FURS 92**», η οποία εδρεύει στη Σόφια και την εκπροσωπούν οι Στέφανος Στούμας και Haralanibi Milan.

- «**EUROBALKAN G.K.K**», με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπους τους Νικόλαο και Ανδρέα Γιώτη.
- «**LOBY**», με έδρα το Πλοβντιβ και εκπρόσωπο τον Tsvetan Dimitrov.
- «**STEMA**», με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπο τον Ivan Dragiev.
- «**LURAS AND SON**», που εδρεύει στο Κιουστεντιλ και εκπροσωπείται από τον Κων/νο Λούπα.
- «**J - M KETAL TRADE COMPANY**», εδρεύει στο Πλοβντιβ, και εκπροσωπείται από τους Γεώργιο Ζιγουλα και Mariana Kovatseva.
- «**KAMENAKIS EVAGGELOS AND SONS**», με έδρα τη Σόφια, με εκπρόσωπο τον Ευάγγελο Καμενάκη.
- «**OYARK LINE INTERNATIONAL**», με έδρα τη Σόφια και εκπρόσωπο τον Στέλιο Συμεωνίδη.
- «**VITAS**», με έδρα το Χασκοβο και εκπρόσωπους τους Χαράλαμπο Μπουζουρίδη και Tosko Atanasov.
- «**BOPERM**», η οποία εδρεύει στη Σόφια και έχει ως εκπρόσωπο τον Νικόλαο Λυγάτο.
- «**ASIA INTERNATIONAL**», με έδρα την Σόφια και εκπρόσωπους τους Gianno Garov και Mihail Mihailov.
- «**NOVO TEX**», με έδρα το Πετριτζ και εκπρόσωπο τον Ιωάννη Πασχαλάκη.
- «**TEHNOECONOMICS**», με εκπρόσωπο την Maria Tomita.
- «**HERMES TRADING**», με εκπρόσωπο τον Γεώργιο Πριμυκηρη.
- «**TETRAS**» που εκπροσωπείται από τον Nikolai Mitankin.
- «**PRAXIS**», με εκπρόσωπο τον Ανδρέα Τσιπιρίδη.
- «**ESPODIA**», με έδρα το Πλοβντιβ και εκπρόσωπους τους Ευστράτιο Χαραλαμπόπουλο και Σωτήρη Πουλόπουλο.
- «**HELLAS - HEM**», με έδρα το Πλοβντιβ και εκπρόσωπους τους Ευριπίδη Τσιμογιάννη και Angel Balen.
- «**T.V. GAMES**», με έδρα το Χασκοβο και εκπρόσωπους τους Ιωάννη Δουλγερίδη, Νικόλαο Γιοβατζόγλου και Geogil Topalov.
- «**PAMTRANS**», με εκπρόσωπο την Galina Daniil.
- «**GLOBAL ELECTRONICS**», που την εκπροσωπεί ο Vasil Muamar.

- «**BURGAS SHIPPING COMPANY**», με έδρα το Μπουργας και εκπρόσωπους τους Αντώνιο και Δημήτριο Ροβατσο, Genko Karabadzov, και Valentina Rannov.
- «**NIKONAS**», που την εκπροσωπούν οι Νικόλαος Γουτας και Atana Gianeв.
- «**STYLA KRONOS**», με εκπρόσωπο τους Βλάσιο Θεολόγο και Petrio Tzanov.
- «**DEVIK S**», με έδρα τη Σόφια.
- «**BYLGARIAN -GREEK COMPANY BORA**», με εκπρόσωπο τον Μιχαήλ Ψαμμα.
- «**FORMA STYLE**», με έδρα το Μπελο Πόλε και εκπρόσωπους τους Ιωάννη Σταμλίδη και Ahgel Lekin.
- «**EUROTRADE**», με εκπρόσωπο τον Ιωάννη Στρουμπουλή.
- «**SUPERFRUIT**», με εκπρόσωπους τους Γεώργιο Σούπερ και Angel Tanned.
- «**EVER**», με εκπρόσωπο τον Βασίλειο Βικα.
- «**MERKONA**», με εκπρόσωπο την Katia Turarova.
- «**TERAMILK**», που την εκπροσωπεί ο Βασίλειος Σαραντης.
- «**ATRON**», με εκπρόσωπους τους Βλάσιο Θεολόγο και Εμμανουήλ Κανλη.
- «**FONSEKA**», με εκπρόσωπο τον Viktor Seron.
- «**MAYROGIANNIS**», με έδρα το Πλοβντιβ και εκπρόσωπο την Elli Userova.
- «**S.A.G.**», με έδρα το Σμπολιαν και εκπρόσωπους τους Στέφανο Γιασκουλίδη και Anton Dimitrov.
- «**APOLLON IMPEX**», με έδρα το Σλιβεν και εκπρόσωπο τον Δημο Σουφλερη.

SPORTSMAN

Η μη ύπαρξη ικανού αριθμού λογιστών αλλά και ανθρώπων που ξέρουν από marketing αποτελεί για το διευθύνοντα σύμβουλο της εταιρείας SPORTSMAN, κ. Γιώργο Παπάζογλου, ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια εισόδου στις βαλκανικές αγορές. Επίσης, η μεταβατική περίοδος που περνάνε οι χώρες αυτές, μετά την κατάρρευση των προηγούμενων καθεστώτων,

σίγουρα δυσκολεύει τις προσπάθειες των Ελλήνων επενδυτών. Πάντως η εταιρεία, σύμφωνα με τον κ. Παπάζογλου, «έχει βάλει στόχο να εδραιωθεί στη Βουλγαρία μέσα στο 1996 ενώ η Ρουμανία είναι ο επόμενος στόχος μας.

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Με χρηματοδότηση από τα κοινοτικά προγράμματα Phare και Interreg και σε συνεργασία με τα πατριαρχεία της Βαλκανικής και της Ανατολικής Ευρώπης

Εξόρμηση της Ορθοδοξίας με στόχο τη δυναμική της παρουσία τόσο στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων βρίσκεται αρκετό καιρό σε εξέλιξη. Οι πρώτες αποφάσεις ελήφθησαν ήδη σε συνάντηση των εκπροσώπων των ομόδοξων εκκλησιών, ενώ τετραμελής επιτροπή που έχει ορίσει η Εκκλησία της Ελλάδας μετέβη για επίσκεψη στην Κωνσταντινούπολη με σκοπό το συντονισμό των προσπαθειών.

Ειδικότερα, στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στη Ναύπακτο, στο πλαίσιο του ΣΤ Θεολογικού Συνεδρίου, οι εκπρόσωποι του Οικουμενικού Πατριαρχείου και των Πατριαρχείων της Βουλγαρίας, της Σερβίας και της Ρουμανίας επικέντρωσαν την προσοχή τους στις διακρίσεις και τις μεροληψίες μεσώ και των διάφορων απόστολων βοήθειας που συντελούνται εις βάρος των ορθόδοξων λαών της Βαλκανικής. Με στόχο δε την αναχαίτιση της έντονης δραστηριότητας που αναπτύσσουν στο Ισλάμ, όσο και στο Βατικανό, αποφασίστηκε η συγκρότηση ενός διαβαλκανικού συντονιστικού οργάνου με έδρα, κατά πάσα πιθανότητα, την Κωνσταντινούπολη, στο οποίο οι εκπρόσωποι των ορθόδοξων εκκλησιών των Βαλκανίων θα χαράσσουν από κοινού τους άξονες στρατηγικής και δράσης στην ευρύτερη περιοχή.

Ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε και οι αποφάσεις που ελήφθησαν στη Ναύπακτο θα συζητηθούν κατά τη διάρκεια των επαφών που θα έχει η τετραμελής επιτροπή (αποτελούμενη από τους μητροπολίτες Θηβών **Ιερώνυμο**, Κέρκυρας **Τιμόθεο**, Αττικής **Παντελεήμονα** και τον καθηγητή της Θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Βλ. Φειδα) με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο και ανάλογη Πατριαρχική επιτροπή.

Παράλληλα, θα εξεταστούν τρόποι για την προώθηση του έργου της Εκκλησίας της Ελλάδος με την Ευρωπαϊκή Ένωση (υπενθυμίζεται ότι το

Πατριαρχείο έχει ήδη συγκροτήσει ειδική γραμματεία στις Βρυξέλλες) και της αξιοποίησης κοινοτικών προγραμμάτων.

Στο πλαίσιο αυτό, θα ληφθούν αποφάσεις μέσω της συμμετοχής στα προγράμματα «Phare» «Interreg» για την προώθηση εκκλησιαστικών επενδύσεων και τη χρηματοδότηση επιχειρήσεων σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων.

Επενδύσεις που θα αφορούν στην εκπαίδευση (ίδρυση, για παράδειγμα, πανεπιστημιακής θεολογικής σχολής στη Ρουμανία), στην ενίσχυση παραγωγικών μονάδων (επιχειρήσεις κατασκευής κεριού, αγροτικές καλλιέργειες κ.α), με σκοπό τη συνδρομή και βοήθεια στην προσπάθεια αναδιοργάνωσης και οικονομικής στήριξης των ομόδοξων εκκλησιών των χωρών αυτών.

Στην προσπάθεια αυτή θα μπορούν να συνεργάζονται και να συμμετέχουν στα προγράμματα και μητροπόλεις που ανήκουν σε εκκλησίες που υπάγονται στα πατριαρχεία **Αλβανίας, Βουλγαρίας, Γεωργίας, Ρουμανίας, Ρωσίας**, καθώς επίσης στις αρχιεπισκοπές **Πολωνίας, Τσεχοσλοβακίας και Φινλανδία** (εκτός φυσικά της εκκλησίας της **Ελλάδος**).

ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΗΑΜΒΟουργκερ

Η εταιρεία εστιατορίων γρήγορης εξυπηρέτησης «ΗΑΜΒΟ» είναι η πρώτη ελληνική επιχείρηση στον κλάδο της, η οποία-παρά τις δυσκολίες-δραστηριοποιήθηκε στις βαλκανικές αγορές, αρχίζοντας από την Αλβανία και συνεχίζοντας με τη Ρουμανία.

Ο ιδιοκτήτης της εταιρείας, κ. Αλέξης Παναγιωτοπουλος, μιλάει για τις δυσκολίες και τις προοπτικές αυτής της επενδυτικής προσπάθειας της «ΗΑΜΒΟ».

- Ποιες είναι οι προοπτικές και ποιες οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές επιχειρήσεις στην προσπάθεια επέκτασής τους στις βαλκανικές χώρες?
- Οι προοπτικές ανάπτυξης - εξάπλωσης ελληνικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα στο χώρο της εστίασης, είναι μάλλον άξιες προσοχής μια και η Βαλκανική αποτελεί μια «παρθένα» αγορά που προσφέρεται για επενδύσεις και ανάπτυξη ελληνικών δραστηριοτήτων, υπηρεσιών και προϊόντων.

Η γειτνίαση, η έλλειψη υποδομής τα νέα οικονομικά-κοινωνικά δεδομένα στις βαλκανικές χώρες, σε συνδυασμό με το επίπεδο των ελληνικών επιχειρήσεων σε ορισμένους τομείς καθώς και με την παρατηρούμενη αξιόλογη επιχειρηματική δραστηριότητα τους, νομίζουμε πως αποτελούν παράγοντες πρώτου μεγέθους για εδραίωση της ελληνικής οικονομικής παρουσίας στην ευρύτερη περιοχή.

- Σε ποιο στάδιο βρίσκεται η επενδυτική προσπάθεια της εταιρείας σας, ποια τα σχέδια για το μέλλον και τι βοήθεια σας έχει προσφερθεί από την πολιτεία, σ' αυτή σας την προσπάθεια επέκτασης στα Βαλκάνια?
- Η ΗΑΜΒΟ, ως γνωστόν, είναι η πρώτη ελληνική αλυσίδα εστιατορίων γρήγορης εξυπηρέτησης που έσπασε το φράγμα των ελληνικών συνόρων και δημιούργησε την 1^η μονάδα εστίασης στα Τίρανα στην Αλβανία.

Μετέφερε έτσι πιλοτικά - σήμα - Τεχνογνωσία (know-how)- προϊόντα και γεύσεις HAMBO στη γειτονική βαλκανική χώρα.

Παρά το γενικότερο δυσμενές κλίμα, την αβεβαιότητα και τις δυσκολίες που παρουσιάστηκαν λόγω της πολιτικής συγκυρίας, η έναρξη και μετέπειτα πορεία του εστιατορίου HAMBO ξεπέρασε κάθε προηγούμενο.

Το κατάστημα αυτό είναι ελληνικής ιδιοκτησίας, λειτουργεί με τη μέθοδο του franchising και το κόστος επένδυσης ξεπέρασε τα 120.000.000 δρχ. Τα σχέδια για το 1995 είναι:

Εξάπλωση συνολικά στη βαλκανική αγορά με αφετηρία το Βουκουρέστι στη Ρουμανία. Ήδη έχει υπογράψει συμφωνία για μεγάλο κατάστημα στο κέντρο του Βουκουρεστίου, ελληνικού ενδιαφέροντος, η πορεία του οποίου βρίσκεται στο στάδιο του σχεδιασμού των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού.

Υπολογίζεται πως η έναρξη λειτουργίας του θα γίνει με την έναρξη του θέρους.

Επόμενο βήμα στη Βαλκανική, η αγορά της Βουλγαρίας και συγκεκριμένα στη Σόφια. Η οικονομικοτεχνική μελέτη έχει ολοκληρωθεί, οι συζητήσεις βρίσκονται σε προχωρημένο στάδιο και αναμένεται η τελική συμφωνία και υπογραφή συμβολαίου.

Μέχρι τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, «βοήθεια» της πολιτείας δεν υπήρξε μια και δεν συναντήσαμε κάποια συγκεκριμένη πολιτική ή έναν μακροχρόνιο σχεδιασμό στη μέχρι τώρα βαλκανική μας πορεία.

Ίσως η πολιτική συγκυρία σε επίπεδο εξωτερικό σχέσεων να μη βοήθησε ιδιαίτερα.

ΓΝΩΜΟΝΑΣ Η ΥΠΑΡΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ

♦ *Η Fanco εδραίωσε τη θέση της σε Βουλγαρία και Αλβανία με θεαματικά αποτελέσματα*

Φανατικός οπαδός των Βαλκανίων. Πιστεύει ότι ο Βαλκανικός χώρος παρουσιάζει μεγάλο βαθμό "γονιμότητας" για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Άλλωστε ο κ. Κωστής Μπιζάνης πρωτοστατεί στην διείσδυση στη βαλκανική χερσόνησο με όχημα την εταιρεία Fanco (του κλωστοϋφαντουργικού κλάδου). Η δραστηριοποίηση της εταιρείας του στα Βαλκάνια ξεκίνησε από τη Βουλγαρία πριν από τέσσερα χρόνια και στη συνέχεια πέρασε στην Αλβανία. Οι μέχρι στιγμές εμπειρίες του και οι γνώσεις που έχει αποκομίσει από το χώρο, καθιστούν περισσότερο έγκυρες τις απόψεις του και τις παρατηρήσεις για την επιχειρηματική διείσδυση στα Βαλκάνια.

Ο κ. Κωστής Μπιζάνης από τους πρώτους που «μπήκαν» στα Βαλκάνια!

■ Ποια διαδρομή ακολούθησε η Fanco προκειμένου να καταλήξει στα Βαλκάνια?

■ Εδώ και αρκετά χρόνια η Fanco συνειδητοποιούσε ότι πρόκειται να επεκτείνει τις δραστηριότητες της στην αγορά της Ευρώπης, έπρεπε να συρρικνώσει το κόστος. Ένας τρόπος επίτευξης αυτού του στόχου ήταν μια ολοκληρωμένη και όχι ευκαιριακή επενδυτική δραστηριότητα σε αυτές τις χώρες. Ξεκίνησε κατ' αρχήν μια ερευνά για να δούμε σε ποιες χώρες θα επεκταθούμε. Λογικά επειδή η παραγωγική δραστηριότητα είναι στην Κομοτηνή, πήγαμε πρώτα απ' όλα στη Βουλγαρία και ακολούθησε πριν από τρία χρόνια η Αλβανία.

■ Πως ξεκίνησε η ανάπτυξη των επενδυτικών σας δραστηριοτήτων στην Βουλγαρία?

■ Ξεκινήσαμε συντηρητικά και δειλά με τη δημιουργία μιας παραγωγικής μονάδας, στην οποία άρχισε σταδιακά να διατίθεται τμήμα της παραγωγής. Στέλναμε δηλαδή τα κομμάτια, τα οποία εκεί ράβονταν και επέστρεφαν σε εμάς. Έτσι, αξιοποιήσαμε τη μεγάλη διάφορα του λοστού εργασίας σε σχέση με την Ελληνική Αγορά. Στη συνέχεια επεκτάθηκε η Fanco και σε

άλλες πόλεις της Βουλγαρίας, πάντα με τη μορφή φασών. Την περασμένη χρόνια εκμισθώσαμε ένα μεγάλο παραγωγικό χώρο για μια πενταετία και τον εξοπλίσαμε με δικά μας μηχανήματα. Σε όλη αυτή τη χρονική διάρκεια υπήρχε στη χώρα ειδική ομάδα τεχνικών οι οποίοι παρακολουθούσαν τις εξελίξεις.

■ **Σε ποια χρονική στιγμή και υπό ποιες συνθήκες και με ποια λογική ακολούθησε η είσοδος στην Αλβανία?**

■ Με την εμπειρία που αποκτήσαμε από τη Βουλγαρία οργανώσαμε την επιχείρηση στην Αλβανία. Αυτό που είχαμε διδαχθεί ήταν ότι αυτό που μας έλειπε ήταν το management. Δεν είχαμε δηλαδή τα απαραίτητα εργαλεία για την οργάνωση της επενδυτικής μας πολιτικής και για τη διαμόρφωση των εργασιακών σχέσεων, των ανθρώπινων σχέσεων και των συνειδήσεων.

Στην Αλβανία αποφασίσαμε εξαρχής να φτιάξουμε μια δική μας εταιρεία παραγωγής. Επιλέξαμε την Κορυτσά. Οι λόγοι ήταν τόσο ότι η συγκεκριμένη περιοχή ανήκει στο ελληνόφωνο κομμάτι της Αλβανίας όσο και το γεγονός ότι βρίσκεται στον οδικό άξονα της Θράκης με την Αλβανία. Σημαντική επίδραση στην επιλογή μας άσκησε και το γεγονός ότι η Κορυτσά έχει κάποια ανάπτυξη καθώς και μεγάλη παράδοση στους ράφτες.

■ **Ποιες θεωρείτε απαραίτητες προϋπόθεσης για την επιτυχία του Έλληνα επιχειρηματία στις βαλκανικές χώρες?**

■ Χρειάζεται να πείσει ότι έχει βλέψεις για μια μακροχρόνια παρουσία στη χώρα αυτή. Να δείξει ότι προτίθεται να μεταβιβάσει τεχνολογία και τεχνογνωσία στη χώρα αυτή. Οφείλει να λάβει υποψιών τις ιδιαιτερότητες της.

Στο παρελθόν υπήρξαν περιπτώσεις επιχειρηματιών που δημιούργησαν προσδοκίες στο λαό προκείμενου να τον εκμεταλλευτούν

Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθεί κλίμα δυσπιστίας απέναντι στους Έλληνες επιχειρηματίες. Θεωρώ ότι οι υπόλοιποι πρέπει να δημιουργήσουμε μέτωπο απέναντι σε τέτοιες κινήσεις.

- Στην προσπάθεια διείσδυσης στα Βαλκάνια, το ελληνικό κράτος αποτελεί αρωγό ή αντίθετα εμπόδιο για τις επιχειρηματικές σας δράσεις?
- Οι σχέσεις μας με το λαό και τις διοικητικές αρχές των χωρών εξαρτώνται από τη φάση στην οποία βρίσκονται οι πολιτικές σχέσεις της Ελλάδας με τις συγκεκριμένες χώρες. Υπάρχουν μέρες που μιλάμε με τους τελωνειακούς υπάλληλους κανονικά, γνωρίζουμε ο ένας τα μικρά ονόματα του αλλού και κυκλοφορούμε ελεύθερα. Υπάρχουν άλλες μέρες που δεν μας απευθύνουν το λόγο, ούτε μας επιτρέπουν να περάσουμε στη χώρα, επειδή έχουν συγκεκριμένες άνωθεν εντολές. Αν, λοιπόν, δεν βελτιωθούν οι επίσημες σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών, εγχειρήματα του είδους που σας περιγράψω δε θα έχουν μακροβιότητα. Δεν θα μπορέσουν να υπάρξουν διότι υπάκουε σε μια τελείως διαφορετική λογική.

Σήμερα επικρατεί ένα ψυχρό πολιτικό κλίμα στην Αλβανία. Χρειάζεται βίζα για να μπει κανείς στη Βουλγαρία. Εγώ προσωπικά έκανα αίτηση για βίζα στην πρεσβεία πριν από πέντε μήνες και δεν έχω πάρει ακόμα τη σχετική έγκριση. Δεν μπορώ να πάω στο εργοστάσιο. Αντιστοίχως, Έλληνες τεχνικοί δεν μπορούν να μεταβούν στο εργοστάσιο για τη συντήρηση και την επισκευή των μηχανημάτων.

- Λίγο ή πολύ είναι γνωστή η ιστορία για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες επιχειρηματίες από τη μεγάλη εγκληματικότητα και τη μαφία. Εσείς βρεθήκατε αντιμέτωποι με τέτοιου είδους προβλήματα?
- Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι αυτά τα φαινόμενα είναι υπαρκτά. Εμείς στην Αλβανία δεν αντιμετωπίσαμε τέτοιο πρόβλημα, κυρίως επειδή η Κορυτσά δεν είναι από τις περιοχές που έχουν αυξημένη εγκληματικότητα. Η έκρηξη σημειώνεται στα νότια της χώρας. Από την άλλη μεριά, πιστεύω ότι έχει μεγάλη σημασία πως πάει κανείς σε μια τέτοια κοινωνία. Εχω γνωρίσει πολλούς ξένους που είχαν έντονα τα χαρακτηριστικά της κερδοσκοπικής δράσης και ουσιαστικά προώθησαν τέτοιου είδους κυκλώματα. Αυτοί προφανώς έχουν περισσότερα αλισβερίσια με τέτοια κυκλώματα και περισσότερους λόγους για συγκρούσεις απτοί έχουμε Εμείς. Δεν υπήρξε κάποιος που να «προσφέρθηκε» να μας προστατεύσει. Είναι

χαρακτηριστικό ότι εμείς εξ αρχής δεν θελήσαμε να χρησιμοποιήσουμε σωματοφύλακες.

Στη Βουλγαρία, όμως, υπήρξε μια εποχή που το εγκληματικό στοιχείο ήταν ενισχυμένο. Εμείς δραστηριοποιούμαστε στην περιοχή του Χασκοβο, όπου το ελληνικό στοιχείο είναι ιδιαίτερος ενισχυμένο. Η προηγούμενη κυβέρνηση, της οποίας ο υπουργός εσωτερικών στοιχείων, μας δημιουργούσε προβλήματα εξαιτίας της έντασης μεταξύ μουσουλμάνων-χριστιανών. Δεν σας κρύβω ότι σκεφτήκαμε ακόμα και το ενδεχόμενο της οπλοφορίας. Στις χώρες αυτές οι ιδιωτικοποιήσεις γίνονται ουσιαστικά στα τυφλά. Δεν είναι ξεκάθαρο ούτε που πάνε τα πράγματα ούτε ποιος θα αναλάβει την ιδιωτικοποίηση, αλλά ούτε και τι θα σημάνουν αυτές για το λαό. Από την άλλη μεριά, η νομοθεσία αλλάζει κάθε 3-4 μήνες. Υπάρχει τέτοιο κενό κρατικής εξουσίας που προφανώς γεννάει κυκλώματα τα οποία λένε: «Ελα να σου λύσω εγώ το πρόβλημα σου».

■ **Ποια είναι μέχρι στιγμής η συνολική εικόνα των αποδόσεων που έχετε αποκομίσει από την ενασχόληση σας με την επιχειρηματική πτυχή των Βαλκανίων?**

■ Θεωρώ ότι οι αποδόσεις της εταιρείας στην Αλβανία, είναι όχι μόνο ικανοποιητικές, αλλά ξεπέρασαν κάθε προσδοκία. Πάντως πιστεύω ότι οι σχέσεις βρίσκονται σε τέτοιο σημείο που δεν μπορούν παρά να βελτιωθούν.

Στη Βουλγαρία τα πράγματα είναι περισσότερο περίπλοκα. Δεν μπορέσαμε να βρούμε εταιρεία για να αγοράσουμε. Το πρόβλημα είναι ότι η Βουλγαρία έχει μια βιομηχανική υποδομή και ξεκινώντας κανείς να αγοράσει μια βιομηχανία, καλείται να αντιμετωπίσει το ιστορικό της. Κατά κανόνα έχει μεγάλες παραγωγικές μονάδες οι οποίες στο παρελθόν παρήγαγαν για τη Σοβιετική Ένωση. Με την κατάρρευση, όμως των κομμουνιστικών κάθε-στύτων, κατάρρευσαν και αυτές.

Το μέλλον στις κατασκευές διαγράφεται ευοίωνα

Ο κ. Δημήτρης Ασλάνογλου εκφράζει τη νέα γενιά των Ελλήνων κατασκευαστών τεχνικών έργων, διευθύνοντας μια νέα σχετικά εταιρεία, στην οποία είναι ο κύριος μέτοχος με ποσοστό 50%. Όμως πριν προχωρήσει στην ίδρυση της ΓΕΝΕΡ το 1980, είχε στην «πλάτη» του μεγάλες και πολύτιμες εμπειρίες και μια πετυχημένη καριέρα που ξεκίνησε το 1959, όταν έλαβε το δίπλωμα του μηχανολόγου-ηλεκτρολόγου από το Ε.Μ.Π. Η θητεία του στη διεύθυνση των δημόσιων ναυτικών έργων του ΓΕΝ την περίοδο 1961-71, η θέση του διευθυντή της ΤΕΚ εργοληπτικής στη δεκαετία του 1970, και η ενασχόληση του ως εργολάβου δημόσιων και ιδιωτικών έργων επί σειρά ετών είχαν σαν «φυσική κατάληξη» την ίδρυση της ΓΕΝΕΡ, η οποία «κληρονόμησε» τις ανησυχίες και ακολούθησε τα χνάρια του ιδρυτή της, για να διακριθεί κυρίως στα δύσκολα και πολύπλοκα ηλεκτρομηχανολογικά, υδραυλικά, βιομηχανικά και ενεργειακά έργα.

■ **Κύριε Ασλανογλου, πριν από μερικά χρόνια και μπροστά στην προοπτική του πακέτου Ντελόρ, οι κατασκευαστικές εταιρείες θεωρήθηκαν ως ατμομηχανή της ελληνικής οικονομίας. Πόσο δικαίωσαν αυτόν το χαρακτηρισμό?**

■ Κατ' αρχάς νομίζω ότι ο χαρακτηρισμός ατμομηχανή δόθηκε σ' αυτό καθαυτό το πακέτο Ντελόρ και όχι στις κατασκευαστικές εταιρείες. Και τούτο, γιατί τα έργα Ντελόρ θα συντελέσουν αποφασιστικά στην ανάπτυξη της χώρας, θα βοηθήσουν στη μείωση της ανεργίας, στην αύξηση των επενδύσεων, στην εισροή συναλλάγματος και συνεπώς στη μείωση του συναλλαγματικού ελλείμματος, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας κ.λπ.

Όσο για το πακέτο Ντελόρ, όχι μόνο δεν έχει ολοκληρωθεί, αλλά οπωσδήποτε θα έπρεπε ο ρυθμός αναπτύξεως του να ήταν ταχύτερος. Σε ότι τις αφορά, οι κατασκευαστικές εταιρείες προσπαθούν στην συντριπτική τους πλειοψηφία να υλοποιήσουν έγκαιρα τα έργα που έχουν αναλάβει. Αυτό βοηθάει στην αύξηση του τζίρου, στη μείωση των γενικών εξόδων και άρα στην αύξηση των κερδών τους. Οι καθυστερήσεις δεν παρουσιάζονται στην

εκτέλεση των έργων, αλλά απορρέουν κυρίως από τις χρονοβόρες διαδικασίες επιλογής, τη μη έγκαιρη διάθεση της εθνικής συμμετοχής και τη μη έγκαιρη εκπόνηση ολοκληρωμένων μελετών.

- **Στο Χρηματιστήριο πάντως ιδιαίτερα αυτή την περίοδο, κάθε άλλο παρά επιβεβαιώνουν τη φήμη και το δυναμισμό τους.**
- Η είσοδος πολλών κατασκευαστικών επιχειρήσεων στο Χ.Α.Α. οφειλόταν στην ανάγκη εξευρέσεως κεφαλαίων για τον εκσυγχρονισμό τους με την πρόκτηση σύγχρονου εξοπλισμού καθώς και κεφαλαίων κινήσεως. Ο τραπεζικός δανεισμός ήταν ιδιαίτερα δαπανηρός και οι πληρωμές προς τους ανάδοχους καθυστερούσαν πολύ. Επομένως, η είσοδος στο Χ.Α.Α. βοήθησε στην εξουδετέρωση των προβλημάτων αυτών και έτσι οι ελληνικές κατασκευαστικές επιχειρήσεις μπόρεσαν να συναγωνισθούν επιτυχώς τις ξένες.

Είναι γεγονός ότι οι προβληματικές κατασκευαστικές επιχειρήσεις κατ' αρχάς δεν δημιουργήθηκαν. Ο μεγάλος όμως συναγωνισμός μεταξύ των σοβαρών κατασκευαστικών επιχειρήσεων σε συνδυασμό με την υστέρηση που υπάρχει με την έναρξη μιας επενδύσεως μέχρι την έναρξη αποδόσεως της είχε σαν αποτέλεσμα ο δείκτης των κατασκευαστικών επιχειρήσεων στο Χ.Α.Α. να μην παρακολουθήσει την άνοδο του δείκτη άλλων κλάδων. Υπήρξαν εξάλλου και τα γεγονότα που οδήγησαν τους επενδυτές σε πιο συντηρητικές και παραδοσιακές επιλογές. Μην ξεχνάμε ότι οι κατασκευαστικές επιχειρήσεις ήταν κάτι το νέο για το Χ.Α.Α.

- **Από το β' εξάμηνο του 1996 ο κλάδος δείχνει να έχει εισέλθει σε μια περίοδο σταθερής ανάκαμψης. Πόσο ανταποκρίνεται αυτό στην πραγματικότητα και τι βλέπετε για το μέλλον.**
- Η απάντηση στο ερώτημα νομίζω ότι προκύπτει από αυτά που ανέφερα προηγουμένως. Αρνητικές προοπτικές δεν υπάρχουν για το μέλλον. Η κατάσταση χρόνο με το χρόνο γίνεται καλύτερη. Οι κακές εμπειρίες αποτελούν τη βάση για διορθωτικές ενέργειες. Όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και στον ευρύτερο γεωγραφικό μας χώρο η ανάπτυξη θεωρείται δομένη. Επομένως αβίαστα μπορώ να πω ότι είμαι αισιόδοξος για το μέλλον.

Πιστεύουμε ότι με τις απαραίτητες διορθώσεις που πρέπει να γίνουν στην κρατική υποδομή θα υπάρξει καλύτερη διαχείριση του πακέτου Σαντερ.

- **Ότι δεν πετύχαμε με το πακέτο Ντελόρ, βλέπετε να το πετυχαίνουμε αν όλα εξελιχθούν κατ' ευχή με το πακέτο Σαντερ.**
- Δεν θεωρώ αρνητικά τα αποτελέσματα του πακέτου Ντελόρ. Τα διδάγματα όμως οπωσδήποτε θα βοηθήσουν να υπάρξουν οι απαραίτητες διορθωτικές κινήσεις ούτως ώστε το πακέτο Σαντερ να μας βρει έτοιμους. Οι κατασκευαστικές εταιρείες θα είναι σε καλύτερο επίπεδο απ' ό,τι ήταν τις παραμονές του πακέτου Ντελόρ. Εξάλλου πιστεύουμε ότι με τις απαραίτητες διορθώσεις που πρέπει να γίνουν στην κρατική υποδομή, θα υπάρξει καλύτερη διαχείριση του πακέτου Σαντερ. Άρα, τελικά το αποτέλεσμα θα είναι οπωσδήποτε καλύτερα.
- **Τελικά το ενδιαφέρον των κατασκευαστικών εταιρειών εξαντλείται μέσα στο πλαίσιο των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων?**
- Οι κοινοτικές χρηματοδοτήσεις αναμφίβολα αποτελούν αντικείμενο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος των ελληνικών κατασκευαστικών εταιρειών. Εξάλλου αυτό καθαυτό το ύψος των προγραμμάτων που υπάγονται σε κοινοτικές χρηματοδοτήσεις είναι μεγάλο. Εν τούτοις όμως δεν μπορεί να μην αξιολογηθεί και η ύπαρξη άλλων προγραμμάτων όπως στρατιωτικών, ιδιωτικών, έργων στο εξωτερικό κ.λπ. Δεν θα ήταν ορθό να παραμεληθούν τα προγράμματα αυτά.
- **Ποιοι είναι σήμερα οι προσανατολισμοί της ΓΕΝΕΡ, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων και των ευκαιριών που υπάρχουν?**
- Η ΓΕΝΕΡ εκτός από τα προγράμματα που υπάγονται άμεσα σε κοινοτική χρηματοδότηση, αποβλέπει στη συμμετοχή της και σε ιδιωτικά έργα του ευρύτερου δημόσιου τομέα που δεν χρηματοδοτούνται από κοινοτικούς πόρους, σε στρατιωτικά έργα, έργα στο εξωτερικό και σε έργα με αυτοχρηματοδότηση.

Παράλληλα αποβλέπει στη συμμετοχή της σε όσο το δυνατόν περισσότερα ειδικά έργα, λαμβανόμενης υπόψη της εξειδικεύσεως της σε σύνθετα ολοκληρωμένα έργα υψηλής τεχνολογίας κ.λπ.

Προς τούτο η ΓΕΝΕΡ δεν φείδεται προσπαθειών και δαπανών για τη βελτίωση της οργανώσεως της, την περαιτέρω ανάπτυξη μηχανογραφικού συστήματος και της ποιοτικής εκμεταλλεύσεως έργων με επιστέγασμα την πρόσφατη χορήγηση πιστοποιητικού ποιότητας **ISO 9002**.

■ **Έχετε αναπτύξει δραστηριότητες εδώ και αρκετό καιρό στο εξωτερικό, κυρίως στην Αλβανία. Πιστεύετε ότι η διεθνής αγορά και περισσότερο οι βαλκανικές χώρες, αποτελούν ζωτικό χώρο για τους Έλληνες επιχειρηματίες και ιδιαίτερα τις κατασκευαστικές εταιρείες?**

■ Η ΓΕΝΕΡ Α.Ε. έχει αναπτύξει επιτυχείς δραστηριότητες και σε άλλες χώρες πλην της Αλβανίας, π.χ. στη Βοσνία, στη Γεωργία κ.λπ. Τόσο στα Βαλκάνια όσο και σε άλλες χώρες της ευρύτερης περιοχής μας είναι ζωτικός χώρος για τις ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες.

Πιστεύω όμως ότι η ανάληψη δραστηριοτήτων υψηλής Τεχνολογίας ίσως και σε συνεργασία με σοβαρούς ξένους βιομηχανικούς οίκους (εμπειρία σε τέτοιες συνεργασίες έχει η ΓΕΝΕΡ) παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Βέβαια δεν πρέπει να λησμονούμε τα διδάγματα του παρελθόντος και την κακή εμπειρία ελληνικών κατασκευαστικών εταιριών στις αραβικές χώρες.

■ **Τα δικά σας σχέδια για το μέλλον ποια είναι?**

■ Η εξασφάλιση κερδοφόρου κύκλου εργασιών αποτελεί τον άμεσο στόχο των εργοληπτικών επιχειρήσεων, γιατί έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους, καθώς και καλύτερη εξειδίκευση και ομαλότερες συνθήκες λειτουργίας της επιχείρησης. Επίσης, η εκμετάλλευση ορισμένων από τα έργα που κατασκευάζουμε, κάτι που προβλέπεται και από το θεσμικό πλαίσιο των Δημόσιων Έργων, αποτελούν αντικείμενο διερευνήσεως.

Τέλος, δεν μπορεί παρά να δίνει αφορμή για αισιόδοξες σχέσεις η προοπτική αναλήψεως των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 από την Αθηνά.

■ **Αν επιχειρούσαμε έναν απολογισμό, κ. Ασλανογλου, τι άλλαξε στις κατασκευαστικές εταιρείες τα τελευταία χρόνια?**

- Αναμφίβολα υπάρχει μια δυναμική αλλαγή στις κατασκευαστικές εταιρείες τα τελευταία χρόνια. Οι γενναίες κοινοτικές χρηματοδοτήσεις ίσως και να ήταν το βασικότερο αίτιο αυτής της αλλαγής και η μαζική είσοδος των πιο αξιόλογων εταιρειών στο Χ.Α.Α. ένα από τα πιο χαρακτηριστικά αποτελέσματα.

Οι ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες ανταποκρινόμενες στα νέα δεδομένα:

- α. Απέκτησαν εξωστρέφεια και ήλθαν πιο κοντά στον Έλληνα πολίτη και επενδύτη και στην κοινωνία γενικότερα.
- β. Βελτίωσαν την οργανωτική τους δομή, απέκτησαν σύγχρονο εξοπλισμό, μηχανογραφικά συστήματα και προσέλαβαν έμπειρο προσωπικό, τόσο σε τεχνικούς τομείς όσο και σε οικονομικούς και διοικητικούς.
- γ. Έδωσαν μεγαλύτερη βαρύτητα σε θέματα ποιότητας.
- δ. Προχώρησαν σε συνεργασίες, πολλές φορές σε ισότιμη βάση με μεγάλους οίκους του εξωτερικού.

Πιστεύω ότι σήμερα οι ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες στη μεγάλη τους πλειοψηφία είναι υγιείς και μπορούν να αντεπεξέλθουν στον υγιή ανταγωνισμό του χώρου τους στο πλαίσιο μιας ελεύθερης αγοράς.

Η οικονομική συνεργασία στη Βαλκανική χερσόνησο

Η βαλκανική οικονομική συνεργασία είναι η μόνη ενδεδειγμένη λύση στο σημερινό ασταθές περιβάλλον της χερσονήσου. Η βαλκανική οικονομική συνεργασία πρέπει και μπορεί να περιλαμβάνει όλες τις χώρες της περιοχής σε αμοιβαία επωφελή βάση. Η απομάκρυνση από το στρατηγικό στόχο εγκυμονεί κίνδυνους και μάλιστα πολλαπλούς στο βαθμό που οι επιδιαιτησίας επιδεινώνουν την κατάσταση αντί να συμβάλλουν στη κοινά αποδεκτών ελάχιστων λύσεων. Σήμερα, στα Βαλκάνια, σχεδόν, όλοι είναι ενάντια σε όλους, ενώ ο αυτοκαταστροφικός αγώνας μεγεθύνεται και η εξαγωγή προβλημάτων είναι το μόνο εμπόρευμα σε περίσσεια. Το ενδιαφέρον των διάφορων εξωγενών δυνάμεων για την πολυδιάσπαση των Βαλκανίων συνεχίζεται αμείωτο στο βαθμό που οι Βαλκανικοί συνεχίζουν να αναπαράγουν την ιστορία κυνηγώντας στην ουσία το δέντρο και αφήνοντας το δασός να τους αγναντεύει. Η ανάγκη για οικονομική συνεργασία σε πρόγραμμα ελάχιστων στόχων ειδικά σήμερα είναι αναγκαιότητα πρώτου βαθμού εάν υπολογίσει κανείς την οικονομική κατάσταση όλων ανεξαιρέτως των βαλκανικών κρατών. Κανένα κράτος δεν βρίσκεται σε καλή οικονομική κατάσταση, ενώ όλα αντιμετωπίζουν μακροχρόνια προβλήματα. Στη βάση των μακροχρόνιων κοινών προβλημάτων είναι δυνατή η υπερφαλάγγιση της ιστορίας και η εμπέδωση θεσμών που είναι δυνατό να υποστηρίξουν την περιφερειακή συνεργασία. Χωρίς την προσωρινή έστω εγκατάλειψη της ιστορίας είναι αδύνατη η ανεύρεση κοινών σημείων επαφής. Τα σημεία αυτά πρέπει να βρεθούν και θα βρεθούν αντικειμενικά έστω και αν η υποκειμενική θέληση είναι ανίσχυρη. Είναι στο χέρι των Βαλκανίων να συμμετέχουν σ'αυτή τη διαδικασία οικειοθελώς και με τη δυνατότητα της συνανάπτυξης.

Η αναγκαιότητα της ελάχιστης οικονομικής σύμπραξης είναι επιβεβλημένη διότι έτσι όπως έχει διαμορφωθεί η κατάσταση μόνο η κοινή προσπάθεια αύξησης του πλούτου είναι δυνατό να περιορίσει τη λαθεμένη αναβίωση της ιστορίας. Η μερική αποτίναξη των διάφορων διαμεσολαβητών στη περιοχή είναι δυνατή μόνο αν το εμπόριο ασκήσει τον ευεργετικό του ρόλο, δίνοντας την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή όλοι οι λαοί των Βαλκανίων. Σε καμία περίπτωση η κατάσταση της έντασης δεν είναι δυνατόν να συνεχιστεί γιατί η

μακροπρόθεσμη βλάβη που προκαλεί θα είναι δύσκολο να διορθωθεί. Με την ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων είναι η γνωριμία των γειτόνων και η κατανόηση όλων των διμερών και πολυμερών προβλημάτων, καθώς και η μερική αποδυνάμωση των πάσης φύσεως καιροσκοπών πολιτικών. Όλες οι Βαλκανικές χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία, Π.Γ.Δ.Μ., Τουρκία, Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία, και Ελλάδα) θα πρέπει να επικεντρώσουν άμεσα τη προσοχή τους στην εξεύρεση κοινής συνισταμένης ανάπτυξης.

Τα κοινά προβλήματα

Όλες οι βαλκανικές χώρες υφίστανται λόγω διαφορετικής αιτιολογίας αναδιάρθρωση της οικονομίας τους η οποία είτε αποτελεί βασική κατεύθυνση της κρατικής τους πολιτικής είτε διεξάγεται έμμεσα αλλά πλέον δραστικά από τις δυνάμεις της αγοράς. Η πρώτη περίπτωση συναντάται στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες, ενώ η δεύτερη συναντάται στις υπόλοιπες δυο, την Ελλάδα και την Τουρκία. Ο μοχλός της αναδιρθρωτικής αυτής διαδικασίας είναι ο ίδιος και αναφέρεται φυσικά στην ανακατανομή των αγορών και το νέο καταμερισμό της εργασίας στην ευρωπαϊκή αγορά. Το δεύτερο κοινό πρόβλημα είναι η έλλειψη ίδιων πόρων για την αυτοχρηματοδότηση των αναγκαίων επενδύσεων στις ξεχωριστές χώρες. Η έλλειψη αυτή συνοδεύεται κατά κανόνα και από διαφυγή τεράστιων ποσών προς την ευρωπαϊκή αγορά στην προσπάθεια της νέας ή παλαιάς επιχειρηματικής τάξης να εξάγει προς διασφάλιση και αυτοκατανάλωση τα κέρδη της στο εξωτερικό. Φυσικά, το πρόβλημα αυτό δημιουργεί και μια σειρά δευτερογενών ζητημάτων με άμεση επίδραση τόσο στον τραπεζικό τομέα όσο και στην ασκούμενη νομισματική πολιτική. Το τρίτο κοινό πρόβλημα είναι η λειτουργία της ίδιας της τραπεζικής αγοράς η οποία αδυνατεί τόσο από υποκειμενικούς όσο και από αντικειμενικούς λόγους να παίξει το ρόλο της. Οι υποκειμενικοί λόγοι υπερτερούν στις χώρες σε μετάβαση ενώ οι αντικειμενικοί στην Ελλάδα και στην Τουρκία. Καθοριστικός παράγοντας και εδώ είναι η συνισταμένη των εξωγενών τραπεζικών ευρωπαϊκών συμφερόντων και η αναγκαστική διεύρυνση και διεθνοποίηση της αγοράς. Τέταρτο κοινό πρόβλημα είναι η έλλειψη εξαγωγίμων προϊόντων αιχμής τα οποία εύκολα θα ήταν δυνατό να διεισδύσουν στις ξένες αγορές. Αντίθετα τόσο στα

βιομηχανικά όσο και στα αγροτικά προϊόντα παρατηρείται μια προσήλωση στα παραδοσιακά εξαγωγικά προϊόντα τα οποία δεν είναι δυνατό να καταστούν ανταγωνιστικά στη διεθνή αγορά παρά μόνο σε περιορισμένα χρονικά διαστήματα. Από το πρόβλημα αυτό ξεφεύγει η Τουρκία στο βαθμό που τα προϊόντα της καλύπτουν τη ζήτηση σε χαμηλή ποιότητα, στη διεθνή αγορά. Πέμπτο κοινό πρόβλημα είναι οι αυξομειώσεις του επιχειρηματικού κίνδυνου χωρίς κανονικότητα γεγονός που καθιστά τη βαλκανική αγορά αναξιόπιστη στα μάτια των διεθνών επενδυτών. Έκτο πρόβλημα είναι η ενισχυμένη γραφειοκρατία η οποία συνδυάζεται και με ένα αρκετά διογκωμένο, πέρα από τις πραγματικές ανάγκες στρώμα δημοσίων υπάλληλων οι οποίοι ενισχύουν το συντηρητισμό του κράτους προσκολλημένοι στα εντελώς προσωπικά τους συμφέροντα.

Συνάρτηση των προβλημάτων αυτών, καθώς και της συνολικής κοινωνικής ανάπτυξης είναι και η πίεση στις μεν χώρες σε μετάβαση της δημιουργίας μεσοαστικής τάξης γεγονός που καταγράφεται στα προγράμματα όλων των κυβερνήσεων, ενώ στις υπόλοιπες χώρες το πρόβλημα είναι η σταδιακή διάλυση των μεσοαστικών στρωμάτων. Το πρόβλημα αυτό με τη σειρά του δημιουργεί μια σειρά αρνητικούς παράγοντες προσέγγισης των διάφορων βαλκανικών αγορών λόγω της αναγκαστικής εξαγωγής των κοινωνικών προβλημάτων που εφαρμόζει η κάθε κυβέρνηση για την ελαχιστοποίηση των εσωτερικών αγοραίων αντιθέσεων.

Τα σημεία επαφής

Τα σημεία όπου είναι δυνατή η συνολική εκκίνηση της περιφερειακής συνεργασίας είναι τα εξής.:

1. Μεταφορές
2. Τηλεπικοινωνίες
3. Τράπεζες
4. Τουρισμός
5. Αγροτική παραγωγή
6. Ενέργεια

7. Μεταποίηση

Τα σημεία αυτά είναι κατά σειρά κατατάξης τα πλέον νευραλγικά όπως προκύπτει από την πρόσφατη σχετικά εμπειρία της βαλκανικής αγοράς στο διάστημα 1990- 1995 και τις παρατηρούμενες διαπλοκές. Αναλυτικότερα, οι μεταφορές τίθενται σε πρώτη θέση γιατί η βαλκανική χερσόνησος, πρόκειται να παίξει τον ιστορικό ρόλο σαν σύνορο Δύσης και Ανατολής. Επιπρόσθετα οι μεταφορές απετέλεσαν το σημείο αιχμής των ξένων επενδύσεων και συνεχίζουν να το αποτελούν, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν και σημείο τριβής μεταξύ των βαλκανικών χωρών (π.χ. Θεσσαλονίκη, Κωσταντζα Μπούργκος Δούναβης, "Παραεγνατία κ.λ.π.).

Μετά τις μεταφορές ακολουθούν οι τηλεπικοινωνίες οι οποίες αποτελούν επίσης στόχο αιχμής για τους ξένους επενδυτές και δη τα τεράστια τηλεπικοινωνιακά παραγωγικά συγκροτήματα της Ευρώπης. Αποδεικτικό στοιχείο των παραπάνω αποτελεί και η πρόσφατη, σχετικά, επίθεση κατά της Ιντρακόμ η οποία είναι η μόνη εταιρεία στα Βαλκάνια η οποία έχει καταφέρει να αποσπάσει μερίδιο της αγοράς από τα τεράστια τηλεπικοινωνιακά συγκροτήματα της Δυτικής Ευρώπης. Οι τηλεπικοινωνίες θα συνεχίσουν να αποτελούν στόχο αιχμής και στα επόμενα χρόνια με τη διεύρυνση της συνεργασίας Βαλκανίων Μαύρης Θάλασσας.

Η τραπεζική συνεργασία αποτελεί το τρίτο σημείο επαφής στο γίνεσθαι των οικονομικών διμερών και πολυμερών σχέσεων και μάλιστα έχει ήδη ξεκινήσει κύρια μεταξύ της Ελλάδας, Ρουμανίας, Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρίας και Τουρκίας. Η αμοιβαία μεταφορά και τοποθέτηση κεφαλαίων μεταξύ των επιμέρους βαλκανικών αγορών στοιχειοθετεί και την περαιτέρω ανάπτυξη των υπόλοιπων σχέσεων, ενώ αναμφισβήτητα θέτει εμπρός στην πολιτική ηγεσία της κάθε χώρας το ζήτημα της ειρηνικής και αρμονικής συνύπαρξης με σχεδόν κάθετο τρόπο. Η τραπεζική συνεργασία είναι δυνατό να συμβάλλει και στην αρμονική συνανάπτυξη και των χρηματιστηρίων της Βαλκανικής τα οποία ήδη υπάρχουν σε κάθε χώρα. Τα χρηματιστήρια αξιών θα αποτελέσουν αναπόδραστα το σημείο συνάντησης όλων των Βαλκανίων επιχειρηματιών στο άμεσο μέλλον ακριβώς λόγω της δυναμικής τους.

Ο τουρισμός σε πολυμερές επίπεδο, και όχι σε διμερές επίπεδο που ήδη είναι σχετικά αναπτυγμένος, θα μειώσει την ένταση στις σχέσεις και θα συμβάλλει στην υπερφαλάγγιση της ιστορίας φέρνοντας πιο κοντά διάφορα πολιτιστικά επίπεδα και έθιμα. Παράλληλα, όμως είναι αξιοποιήσιμη η απόδοση του σε εθνικό επίπεδο διότι θα αυξήσει άμεσα τον όγκο των πραγματοποιούμενων συναλλαγών και θα βελτιώσει περαιτέρω το συνολικό κύκλο της βαλκανικής αγοράς.

Η αγροτική παραγωγή έπεται στο βαθμό που προηγούνται αυτής η υποδομή και οι τραπεζικές συναλλαγές. Ωστόσο, σε ευρωπαϊκό επίπεδο η αγροτική παραγωγή

Συνεχώς μεταβάλλεται τείνουσα στην πλήρη εξειδίκευση της, αναλογικά προς το υπάρχον επίπεδο της συνολικής οικονομικής ολοκλήρωσης.

Έτσι, αναγκαστικά και το βαλκανικό υποσύνολο της θα πρέπει να ακολουθήσει αυτή την πορεία γεγονός που σημαίνει νέο καταμερισμό εργασίας. Λαμβανόμενου υπ' όψη του συμπληρωματικού χαρακτήρα της παραγωγής μεταξύ των διαφόρων χωρών της χερσονήσου ο νέος καταμερισμός θα πρέπει να συντελεστεί σε συνεργασία, εάν το επιδιωκόμενο είναι το μέγιστο δυνατό κέρδος με το ελάχιστο κόστος. Ειδικά αυτό ισχύει στην περίπτωση της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Τουρκίας.

Η ενέργεια αποτελεί και αυτή με τη σειρά της ένα ακόμα σημείο επαφής στο βαθμό που μεταβάλλεται η ενεργειακή δομή της χερσονήσου κάτω από την επίδραση των μελλοντικών επενδύσεων του ρωσικού φυσικού αερίου και του αγωγού Μπουργκάς Αλεξανδρούπολης. Παράλληλα, η ενέργεια αποτελεί και ένα σημείο έντονης τριβής μεταξύ των βαλκανικών κρατών εξαιτίας της σημαντικότητας της σε όγκο επενδυόμενου κεφαλαίου και αναμενόμενων κερδών.

Τέλος, η μεταποίηση κύρια ποτών και τροφίμων αποτελεί ένα άλλο βασικό σημείο επαφής ακριβώς λόγω της ιδιαιτερότητας τόσο στην αγροτική παραγωγή όσο και στη γεωστρατηγική θέση της βαλκανικής χερσονήσου. Προϋποθέτει όμως η ανάπτυξη αυτού του βιομηχανικού κλάδου και την τροποποίηση του γεωργικού status έτσι ώστε η

εξειδικευμένη γεωργία να συνεργήσει στην ανάπτυξη της μεταποίησης ποτών και τροφίμων.

Στο σημείο αυτό ευτυχώς δεν παρατηρείται συνάθροιση ξένων επενδυτών αλλά παρατηρείται συνάθροιση ξένων εμπορικών οίκων οι οποίοι στοχεύουν στην κάλυψη της αγοράς με εισαγωγές από το εξωτερικό.

Το γεγονός αυτό λαμβανομένου υπ' όψη της μακροπρόθεσμης τάσης περιορισμένης ζήτησης δεν πρόκειται να επιδράσει καθοριστικά στην ανάπτυξη της μεταποίησης, για τα επόμενα 10 χρόνια.

Τα εμφανή σημεία αιχμής

Σήμερα, στα Βαλκάνια υπάρχουν ορισμένα εμφανή σημεία ενδογενούς τριβής των οποίων η ένταση ποικίλλει ανάλογα με την εξωγενή υποστήριξη που λαμβάνουν.

Αυτά τα σημεία είναι τα εξής:

1. Το λιμάνι της Θεσσαλονίκης.
2. Οι σχέσεις Ελλάδας Τουρκίας
3. Το όνομα της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.)
4. Ο αγωγός πετρελαίου Μπουργκάς Αλεξανδρούπολης
5. Το μέλλον του Κόσσοβο
6. Οι μουσουλμανικές μειονότητες

Από αυτά άμεσα εμπλεκόμενη στα τέσσερα είναι η Ελλάδα, στα τρία είναι η Τουρκία και η Ο. Δ. Γιουγκοσλαβίας, στα δύο η Αλβανία, και η Π.Γ.Δ.Μ., ενώ πουθενά δεν εμπλέκεται η Ρουμανία.

Μόνο και μόνο αυτά τα σημεία μαρτυρούν περί των σχέσεων των βαλκανικών κρατών όπως επίσης μαρτυρούν και για την αναποτελεσματικότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Γενικά θα έλεγε κανείς ότι όλα τα κράτη της περιοχής αντιμετωπίζουν προβλήματα με τους γείτονές τους, προβλήματα που παρουσιάζονται δισηπύλυτα γιατί η λύσή τους επιδιώκεται μέσα από

κανάλια ελάχιστα ρεαλιστικά αν όχι σουρεαλιστικά, με έντονες επιδράσεις από εξωγενείς παράγοντες.

Τα υπόλοιπα σημεία τριβής

Πέρα από τα εμφανή η ορατά σημεία τριβής υπάρχουν και άλλα σημεία των οποίων η εμφάνιση αναμένεται άμα τη εξελίξει της βαλκανικής αγοράς και της ανάγκης κατανομής του προκύψαντος πλούτου, καθώς και των συμφερόντων.

Τα σημεία αυτά είναι τα εξής:

1. Η κατανομή συμφερόντων μεταξύ Αλβανών και λοιπών εθνοτήτων στη Π.Γ.Δ.Μ.
2. Η κατανομή συμφερόντων στις μεταφορές στα Βαλκάνια μεταξύ της Γιουγκοσλαβίας, της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας στον Δούναβη.
3. Η συνεκμετάλλευση λιμένων του Αιγαίου στην Ελλάδα.
4. Οι οικονομικές παραγωγικές σχέσεις των Αλβανών του Κόσσοβο με την Αλβανία και την Ο.Δ. Γιουγκοσλαβίας.
5. Η κατανομή των συμφερόντων διάθεσης πετρελαίου και φυσικού αερίου στα Βαλκάνια μεταξύ Βουλγαρίας και Γιουγκοσλαβίας.
6. Οι παραγωγικές σχέσεις των Αλβανών εργαζόμενων στην Ελλάδα.
7. Η κατανομή των συμφερόντων στη διακίνηση του ενδοκοινοτικού εμπορίου μεταξύ Ελλάδας Τουρκίας μετά την υπογραφή της τελωνειακής σύνδεσης της τελευταίας με την Ε.Ε.

Φυσικά, δεν είναι μόνο αυτά το σύνολο των προβλημάτων αλλά τα περισσότερα κρίσιμα και αυτά που είναι δυνατό να πυροδοτήσουν μια ανεξέλεγκτη κατάσταση στην περιοχή όπως για παράδειγμα αυτή των νήσων Ίμια.

Οι θετικοί παράγοντες

Ως θετικοί παράγοντες θα πρέπει να θεωρούνται οι κυρίαρχες παραγωγικές δυνάμεις σε κάθε κράτος της περιοχής και μάλιστα οι

έχουσες σχέση, στα κράτη σε μετάβαση με τη προηγούμενη δομή της εξουσίας.

Πραγματικά, γίνεται καθημερινά ολοένα και περισσότερο εμφανές το γεγονός της αναγκαίας οικονομικής λιτότητας στα περισσότερα κράτη της περιοχής για τη μια ή την άλλη αιτία αλλά με κοινό αποτέλεσμα. Η διέξοδος από το τέλμα αυτό είναι η ανάπτυξη επενδύσεων, εκτός ίσως της τούρκικης αγοράς, προερχόμενων ως επί το πλείστον από ευημερούσες χώρες πέραν της Ε.Ε. η οποία έχει προσεγγίσει τα όρια της στον τομέα αυτό.

Η οικονομική συνεργασία στη βαλκανική χερσόνησο.

Η αναγκαιότητα αυτή εμφανίζεται με μεγαλύτερη πίεση στους παραγωγούς και με λιγότερη στους έμπορους. Σήμερα στα Βαλκάνια οι πρώτοι εξακολουθούν να ελέγχουν κατά πλειοψηφία τόσο την αγορά όσο και να επηρεάζουν την εξουσία. Σταδιακά και οι δεύτεροι αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στις νέες συνθήκες γιατί αναγκαστικά είναι οι σύνδεσμοι στη διμερή ή και πολυμερή ανταλλαγή αγαθών.

Ακριβώς αυτοί οι άνθρωποι ή τα κλειδιά της παραγωγικής ανάπτυξης δείχνουν να μη διαφωνούν στη σφαιρική ανάπτυξη με την έννοια του ανταγωνισμού. Τουλάχιστον από την πράξη φαίνεται ότι αν και διστακτικά σε βαλκανικό επίπεδο τα ανώτερα επιχειρηματικά στρώματά είναι ικανά να υπερπηδήσουν υπαρκτά και άλλα τεχνητά εμπόδια για να φθάσουν στο σκοπό τους.

Οι αρνητικοί παράγοντες

Βασιζόμενος στην κατάσταση αυτή ο κάθε εξωγενής παράγοντας που εκφράζει κάποια δικά του συμφέροντα ασκεί εύκολα την επιρροή του πάνω στα Βαλκάνια με απώτερο στόχο την ελαχιστοποίηση της σχετικής αυτονομίας της αγοράς ή την πρόταξη των δικών του στόχων. Σ' αυτή την παγίδα βρίσκονται συγκεντρωμένες οι ηγεσίες των βαλκανικών κρατών, αλλά και οι αντιπολιτεύσεις χωρίς να αυξομειώνουν την οφειλόμενη αντίδραση.

Ο κάθε εξωγενής παράγοντας είναι αναπόφευκτο στοιχείο της αλληλοδιαπλοκής των οικονομιών και των αγορών, αλλά δεν είναι αναγκαστικός σε συνθήκες κάλυψης των αναγκών μιας χώρας από διαφορετικές αγορές. Επίσης δεν είναι αναγκαστικός όταν οι λαοί της δεδομένης περιοχής αρχίζουν να συγκλίνουν στους στόχους τους χωρίς αυτό να σημαίνει αφομοίωση εθνοτήτων.

Αρνητικός επίσης παράγοντας είναι ο ρόλος που έχει επιλέξει η εκκλησία για τη θρησκεία. Δεν είναι ο στόχος της εκκλησίας η διασφάλιση γήινων συμφερόντων για τα οποία αρκετά κόπτεται τελευταία στην περιοχή. Η θρησκεία μπορεί και πρέπει να παίζει ένα σημαντικό ρόλο στη βαλκανική προσέγγιση των λαών συμβάλλοντας στην αύξηση του πλούτου.

Η τούρκικη πραγματικότητα

Η τούρκικη καθεστηκυία τάξη αντιμετωπίζει για πρώτη φορά τόσο κοντά την αμφισβήτηση στο πρόσωπο των ισλαμιστών οπαδών του κατά τα αλλά ευπατριδής Ερμπακάν. Οι μάζες της Ανατολίας και οι φτωχές συσσωρεύσεις φθηνών εργατικών χεριών της Άγκυρας και της Κωνσταντινούπολης ξεπέρασαν το κόμμα τους μετατρέπόμενες σε εύφλεκτο υλικό.

Ο τούρκικος στρατός, ο θεματοφύλακας της νέας Τουρκίας, αρχίζει σταδιακά να υποσκάπτεται από την επίδραση των μαζών και του Ισλάμ, ενώ ο κ. Ερμπακάν προσπαθεί να συγκρατήσει τις κινητοποιημένες μάζες.

Παράλληλα διακυβεύεται το διεθνές, περίτεχνα δημιουργημένο, "σταθερό" πρόσωπο της χώρας με συνέπεια την εξασθένηση των κυρίαρχων συμφερόντων τα οποία μόνο πόλεμο δεν θέλουν. Στην πράξη διακυβεύεται όλο το οικοδόμημα του Κεμάλ για την πρόοδο της σύγχρονης Τουρκίας.

Στην κατάσταση αυτή οι Τούρκοι πολιτικοί ακολουθούν τη γνωστή τους μέθοδο των εντάσεων με τα γειτονικά κράτη σαν τον αναγκαίο μοχλό για το ξεπέρασμα της κρίσης, ενώ ταυτόχρονα στοχεύουν στα

πετρέλαια της Κασπίας και στην ανάπτυξη του ρόλου τους στα Βαλκάνια.

Ωστόσο, η παρούσα κρίση στην Τουρκία παρουσιάζει ειδοποιό διάφορα από τις προηγούμενες στο βαθμό που αμφισβητείται ευθέως πλέον το υπάρχον καθεστώς. Στη λογική αυτή θα πρέπει να αναμένεται σε συνδυασμό με την ανάγκη εισόδου στην Ε.Ε. περαιτέρω σκλήρυνση των προκλήσεων.

Όσον αφορά στην παρεχόμενη υποστήριξη από τις μεγάλες δυνάμεις αυτή θα συνεχιστεί στο βαθμό που τα Βαλκάνια αδυνατούν να παίξουν το ρόλο της Τουρκίας σαν φραγμού στην εξάπλωση του ισλαμισμού. Η στρατηγική και η τακτική των μεγάλων δυνάμεων στο θέμα αυτό και καθαρή είναι και λογική σε αντικειμενική βάση.

Οι κοινές προοπτικές

Μια είναι η κοινή προοπτική των Βαλκανίων, η ένταξη στην ευρωπαϊκή διαδικασία ολοκλήρωσης με την μια ή την άλλη μορφή. Δηλαδή ή θα ενταχθούν ξεχωριστά μέσα από μια εξαντλητική διαδικασία είτε θα ενταχθούν συναθροισμένα μέσα από μια διαδικασία περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης.

Άλλος δρόμος δεν υφίσταται ούτε και πρόκειται να υπάρξει στο άμεσο μέλλον. Όλες οι μη ευρωπαϊκές δυνάμεις αναγκαστικά θα πρέπει να ακολουθήσουν τουλάχιστον στην οικονομία προσεγγίσεις σε ολοκληρωμένα σχήματα.

Στη λογική αυτή η ξεχωριστή ένταξη θα δημιουργήσει τεραστία προβλήματα στις βαλκανικές χώρες που δεν είναι μέλη της Ε.Ε. και των οποίων η συνισταμένη θα προκαλέσει κοινωνικό κόστος, κοινωνικές αλλαγές, αποσάθρωση της παραγωγής και μεγάλης διάρκειας οικονομικές ταλαντώσεις. Η εμπειρία της Ελλάδας είναι αρκετή για την κατανόηση των προβλημάτων.

Η ενιαία παρουσία μέσα από την περιφερειακή συνεργασία ενταγμένη στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης θα συμβάλλει αναπόδραστα στο σχηματισμό μερικής εξειδίκευσης στην παραγωγή άρα και δυνατότητες εξαγωγών με εισροές πολυτίμου συναλλάγματος, ενώ

θα συντελέσει στην ελαχιστοποίηση του αναμενόμενου κοινωνικού κόστους. Παράλληλα, ο σχηματισμός περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας θα μεγιστοποιήσει τα αποτελέσματα εκμετάλλευσης της Παραουξεινίας Συνεργασίας η οποία κρύβει από πίσω της την τεράστια αγορά της πρώην ΕΣΣΔ.

Σε κάθε περίπτωση η περιφερειακή συνεργασία θα συμβάλλει στη σύγκλιση όλων εκείνων των παραγόντων στην οικονομία της κάθε μιας χώρας οι οποίοι σήμερα αποκλίνουν εξαιτίας των διαφορετικών συστημάτων ανάπτυξης κατά το άμεσο παρελθόν.

Η σύγκλιση αυτή είναι δυνατό να προέλθει και από έξωθεν δυνάμεις της αγοράς αλλά, φυσικά, δεν συζητείται η θετική συμβολή της υποκειμενικής τάσης έναντι της αντικειμενικής.

Η θέση της Ελλάδας

Η Ελλάδα αντίθετα από τα πλεονεκτήματα της γεωπολιτικής της θέσης στα Βαλκάνια και των απορρεόντων δυνατοτήτων σαν μέλος της Ε.Ε. κατάφερε αρκετά πεισματικά και ακούραστα να δημιουργήσει τα περισσότερα προβλήματα με τα γειτονικά κράτη στη βάση μιας πολιτικής χωρίς μέλλον και χωρίς στρατηγική.

Η πρακτική αυτή οδηγεί σε αδιέξοδα τα οποία διευρύνονται με γεωμετρική πρόοδο μέρα με τη μέρα, διαψεύδοντας τις ψευδαισθήσεις αποδυναμώνοντας τη διαπραγματευτική ισχύ της χώρας.

Στο κλίμα αυτό γίνονται και πολιτικές επενδύσεις οι οποίες φυσικά και λειτουργούν εις βάρος όχι μόνο του ελληνικού λαού, αλλά και του συνόλου των Βαλκανίων.

Πολλά είναι τα αρνητικά σημεία που σωρεύει η πολιτική αυτή και που θα πληρώσει η εγχώρια αγορά και φυσικά όλος ο κόσμος. Δεν έχει όμως σημασία η παράθεση τους διότι υπεισέρχεται κανείς στη παραφιλολογία που διάφοροι ουτιδανοί προάγουν με τις πράξεις τους. Θα πρέπει επιτέλους να τελειώνει αυτή η ιστορία με το όνομα της Π.Γ.Δ.Μ. και να ανοίξει το λιμάνι της Θεσσαλονίκης ενώ θα πρέπει επιτέλους να ανοιχθεί η αγορά της Τουρκίας για τα ελληνικά προϊόντα και τούμπαλιν. Όσο καθυστερούν αυτά τα μέτρα η αυτοκατανάλωση σε

εθνικό επίπεδο θα συνεχίζεται με ρυθμό αυξητικό χωρίς τη δυνατότητα άμεσης διαφυγής. Η στάση της περιχαράκωσης για πέντε ή δέκα συμφέροντα στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης που καλύπτονται πίσω από δήθεν εθνικά συμφέροντα είναι καιρός να εγκαταλειφθεί. Το πολιτικό παίγνιο με το όνομα της γειτονικής χώρας επίσης πρέπει να λυθεί εκτός αν θέλει συνολικά η ελληνική αγορά την προαγωγή των τουρκικών συμφερόντων στη Π.Γ.Δ.Μ.

Θα πρέπει να υπάρξουν σύντομα λύσεις στα τρία πλέον καυτά προβλήματα διότι κατ' αυτό τον τρόπο εμποδίζεται η βαλκανική οικονομική συνεργασία και συνεπώς η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας.

Η βαλκανική συνεργασία

Η μοναδική διέξοδος των Βαλκανίων είναι η συνεργασία η οποία θα πρέπει να στηρίζεται τόσο σε βάση περιφερειακή όσο και διευρωπαϊκή και φυσικά να αποτελεί υπόδειγμα αναφορικά με την ισοτιμία και την αμοιβαία ωφέλεια.

Η συνεργασία αυτή θα πρέπει να προωθηθεί από το βαλκανικό εκείνο μέρος που τη χρειάζεται περισσότερο και που είναι σε θέση να την προωθήσει σε διεθνές επίπεδο και βεβαίως το μέρος αυτό είναι η Ελλάδα..

Σε κάθε περίπτωση η συνεργασία προϋποθέτει αμοιβαίες υποχωρήσεις και αμοιβαίες εξυπηρετήσεις ειδικά στην πλέον καχύποπτη περιοχή της Ευρώπης, τα Βαλκάνια, όπου η πονηριά αποτελεί τρόπο ζωής.

Οι υποχωρήσεις με τη σειρά τους προϋποθέτουν την κατανόηση των αρχών της καλής γειτονίας και φιλίας και φυσικά την κατανόηση του ειδικού ρόλου της Ελλάδας σαν Βαλκανικής και ευρωπαϊκής χώρας.

Το τελευταίο αναφέρεται στις δυνατότητες της Ελλάδας στον φυσικό της χώρο που πάντως δεν είναι τα Πυρηναία ή οι Άλπεις αλλά το Καϊμακτσαλάν και ο Αίμος

Οι υποχωρήσεις είναι το πλέον βασικό κίνητρο για την επίτευξη διαβαλκανικής συνεργασίας και αφορά κύρια την Β. Ελλάδα όχι βέβαια

από γεωπολιτική άποψη αλλά από οικονομική. Η κάθε υποχώρηση δεν είναι αναγκαστικό να συνοδεύεται από απώλεια κερδών, αλλά αντίθετα από κέρδη τα οποία ήδη κυκλοφορούν στην αγορά των βόρειων συνόρων μας και τα οποία ατενίζουν την Ελλάδα λίγο πριν χαθούν από τον ορίζοντα της .

Η διαβαλκανική συνεργασία είναι δυνατό να αναπτυχθεί πάνω στη βάση της ανακατανομής των αγορών και του επαναπροσδιορισμού του καταμερισμού της εργασίας στα Βαλκάνια και στην Παραεuxeΐνια περιοχή. Η υπόθεση αυτή και στο παρελθόν είχε την ελληνική εμπορική σφραγιδα, αλλά και την πλήρη ελληνική κυριαρχία. Σήμερα, είναι δυνατή και πάλι αυτή η πρωτοβουλία εάν ληφθεί σοβαρά υπ' όψη η ιδιαιτερότητα της Β. Ελλάδας και των λιμένων της σε συνδυασμό με τα δίκτυα διανομής και μεταφοράς. Τα τελευταία είναι το κλειδί στην Παραεuxeΐνια ανάπτυξη και δίνουν το στρατηγικό πλεονέκτημα στον χρηστή τους. Όλα τα υπόλοιπα σημεία της οικονομικής διεΐσδυσης είναι μικρότερου βεληνεκούς και μεγέθους, ενώ παράλληλα είναι προσωρινά. Η παραγωγή σταδιακά μεταφέρεται προς Ανατολάς και δεν αποτελεί στρατηγική επένδυση, αλλά μάλλον ευκαιριακή.

Η διαβαλκανική συνεργασία αποτελεί τέλος την απάντηση στην τουρκική προκλητικότητα για πολλούς και διάφορους λόγους. Αφαιρουμένων των βαλκανικών αντιθέσεων η Τουρκία χάνει το εφελτήριο της και η διαπραγματευτική της ισχύς πέφτει ενώ ταυτόχρονα αυξάνονται οι εσωτερικές της αντιθέσεις μιας και μειώνεται η χρήση του έξωθεν κινδύνου και όλα τα μεγαλοϊδεατικά σχέδια. Στον βαθμό που της επιτρέπουν οι διεθνείς συγκυρίες η Τουρκία εναντιώνεται και θα εναντιώνεται στην ιδέα της βαλκανικής συνεργασίας γιατί θεωρεί τη συνεργασία αυτή μέσο για την υποταγή της στα διεθνή δεδομένα.

Η ελαχιστοποίηση του τουρκικού κινδύνου για την Ελλάδα αποτελεί και το κλειδί για την ανάπτυξη ξένων επενδύσεων και στην ίδια την Ελλάδα οι οποίες είναι δυνατό να στοχεύουν στη σύζευξη Ανατολής Βορρά Δύσης. Με λίγα λόγια είναι δυνατή η προσέλκυση των επενδυτών οι οποίοι σήμερα επενδύουν στην Τουρκία έχοντας το φόβο μιας πιθανής ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης.

Οδηγός επιβίωσης στο βαλκανικό ναρκοπέδιο

Πως μπορούν να αντιμετωπίσουν οι Έλληνες επιχειρηματίες τις αδυναμίες του τοπικού τραπεζικού συστήματος

Το πρώτο πρόβλημα με το οποίο βρίσκεται αντιμέτωπος ένας επιχειρηματίας που θέλει να επενδύσει στα Βαλκάνια είναι η αδυναμία του τοπικού τραπεζικού συστήματος να προχωρήσει στη χορήγηση μακροπρόθεσμων δανείων (ούτε λόγος για παροχή μετοχικών κεφαλαίων) και η απροθυμία των ξένων τραπεζών να δανειοδοτήσουν εγχώριες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Μόνη ίσως εξαίρεση αποτελούν ορισμένες αναπτυξιακές τράπεζες, οι οποίες χρηματοδοτούν ιδιωτικές επενδύσεις μεγάλου συνήθως μεγέθους, η εκμετάλλευση των οποίων αναμένεται να επιφέρει διαρθρωτικές μεταβολές στις αντίστοιχες οικονομίες.

Σε ένα ασταθές οικονομικό περιβάλλον άλλωστε ο τραπεζικός δανεισμός δεν συνιστά την καλύτερη μορφή χρηματοδότησης. Η καταβολή τοκοχρεωλυσίων από την επιχείρηση την αποδυναμώνει ταμειακά και με δεδομένη τη δυσχέρεια απόκτησης νέων κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα, η διεύρυνση του κεφαλαίου κίνησης καθίσταται αδύνατη. Εάν μάλιστα ο επιχειρηματίας θέλει να προχωρήσει σε νέες επενδύσεις, τότε θα πρέπει να βρει νέα κεφάλαια και νέους δανειστές.

Αυτό ακριβώς το πρόβλημα έρχονται να λύσουν οι εταιρίες κεφαλαίου επιχειρηματικών συμμετοχών (ΕΚΕΣ) ή επιχειρηματικού κινδύνου (VENTURE CAPITAL) όπως είναι γνωστές οι οποίες παρέχουν τα απαιτούμενα μακροπρόθεσμα κεφάλαια για την υλοποίηση της σχεδιαζόμενης επένδυσης σαν συμπλήρωμα των μετοχικών κεφαλαίων που συνεισφέρει για την επένδυση ο επιχειρηματίας.

Οι ΕΚΕΣ δεν δανείζουν αποσκοπώντας σε τόκους, δεν επενδύουν σε εισηγμένες σε χρηματιστηρία εταιρείες, δεν αποβλέπουν σε γρήγορα κέρδη, ούτε διατηρούν τη συμμετοχή τους για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η χρηματοδότηση παρέχεται κυρίως μέσω της συμμετοχής της ΕΚΕΣ σε αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου μιας εταιρείας, ενώ εναλλακτικά μπορεί να γίνει και με εξαγορά μετοχών ή υπό μορφή ομολογιακού δανείου. Οι

ΕΚΕΣ συμμετέχουν στον επιχειρηματικό κίνδυνο της εταιρείας και προσδοκούν υψηλή απόδοση, αντίστοιχη αυτής του επιχειρηματία, στο διηνεκές με σκοπό τη διανομή μερίσματος και μόνο. Οι εταιρείες Venture Capital επενδύουν με μακροπρόθεσμο σκοπό, αλλά ρευστοποιούν τη συμμετοχή τους σε προσυμφωνημένο χρόνο και με προσυμφωνημένο τρόπο, αντλώντας κέρδη από την υπεραξία των μετοχών που δημιουργήθηκε κατά την παραμονή τους στην επιχείρηση. Κατά συνέπεια, ενδιαφέρονται άμεσα για την αύξηση της κερδοφορίας και της αξίας της επιχείρησης και συμμετέχουν ενεργά στη διοίκηση, χωρίς συνήθως να αποβλέπουν στην πλειοψηφία και τον έλεγχο των μετοχών.

Με την είσοδο της εταιρείας επιχειρηματικού κινδύνου στο μετοχικό κεφάλαιο του φορέα της επένδυσης στο βαλκανικό χώρο, η ΕΚΕΣ καλύπτει στην ουσία ταυτόχρονα μέρος του επιχειρηματικού και χρηματοοικονομικού κινδύνου και έτσι καθιστά δυνατή την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών οι οποίες έχουν μεν πολύ καλές προοπτικές κερδοφορίας, αλλά λόγω του εξαιρετικά υψηλού επενδυτικού κινδύνου που εμπεριέχουν, η υιοθέτησή τους από τον επιχειρηματία θα ήταν προβληματική αν όχι αδύνατη. Επίσης, σημαντικός είναι ο συμβουλευτικός ρόλος σε ένα οικονομικό περιβάλλον άγνωστο για τον επιχειρηματία και όπου τα έμπειρα στελέχη είναι δυσεύρετα. Η εταιρεία παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου είναι σε θέση να καλύψει σε μεγάλο βαθμό τις ελλείψεις αυτές και με τις επαφές της στο εσωτερικό και το εξωτερικό είναι σε θέση να παράσχει βοήθεια στην επιχειρηματική δραστηριότητα του φορέα της επένδυσης.

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΖΩΝΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ

ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ ΑΞΙΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΓΙΑ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Η Ελληνική κεφαλαιαγορά και η Βαλκανική οικονομική συνεργασία

Α. Η κεφαλαιαγορά δεν μπορεί και δεν πρέπει να θεωρείται ως ο πρωταρχικός, ο αφετηριακός μοχλός μιας ελληνικής οικονομικής επέκτασης στις άλλες βαλκανικές οικονομίες. Ο βασικός λόγος που υποστηρίζει αυτή την άποψη είναι ότι η κεφαλαιοδοσία παρουσιάζει πάντοτε μεγάλη ευαισθησία σε αβεβαιότητες και σε ανεπάρκειες πληροφόρησης. Δεν μπορούν επομένως να αποτελέσουν οι μηχανισμοί της κεφαλαιαγοράς τους μοχλούς διάνοιξης δίοδων σε ένα άγνωστο περιβάλλον, χωρίς να έχουν προηγηθεί άλλες, πιο θεμελιώδεις και πιο πρωταρχικές πρωτοβουλίες, που συμβάλλουν στην άρση των αβεβαιοτήτων και στη θεμελίωση επαρκών μηχανισμών πληροφόρησης. Ο ρόλος που θα αποκτήσει η ελληνική κεφαλαιαγορά στην προώθηση της οικονομικής συνεργασίας στα Βαλκάνια, δεν θα απαντά σε μια απλή αλλά σε μια σύνθετη στρατηγική. Αυτό οφείλεται στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα. Δεν παρατηρούμε σήμερα στην Ελλάδα αφθονία κεφαλαίων, ούτε προβλέπεται ότι θα παρατηρήσουμε σύντομα τέτοια αφθονία. Δεν μπορούμε επομένως να προσδοκούμε ότι ο ρόλος που θα κληθούν να παίξουν οι κεφαλαιαγορές, θα είναι ένας ρόλος απλού "καναλιού", που θα λειτουργεί προς μια μόνο κατεύθυνση (αρχικά) και θα διοχετεύει τα υπερβάλλοντα ελληνικά κεφαλαία προς διασυνοριακές χρήσεις. Φαίνεται ότι ο ρόλος των ελληνικών κεφαλαιαγορών θα είναι πιο σύνθετος, θα πρέπει να οικοδομηθεί ως

μηχανισμός αμφίδρομων διασυνοριακών ροών και η συμβολή τους θα είναι, επομένως πιο περίπλοκη.

Β. Ο ρόλος των μηχανισμών της κεφαλαιαγοράς θα είναι παρακολουθητικός μάλλον παρά πρωτοπόρος, ο φυσικός κύκλος ωρίμανσης των ελληνικών συνεργασιών στα Βαλκάνια θα αναδειξει σταδιακά αλλά σύντομα τις σχέσεις μέσω κεφαλαιαγοράς σε πρωτεύουσα θέση και σε στρατηγικής σημασίας παράγοντα. Στο σκεπτικό αυτής της θέσης εγγράφεται η άποψη ότι οι οικονομικές σχέσεις που δημιουργούνται "εκ των κάτω", δηλαδή στο επίπεδο των πρωτογενών κυττάρων της οικονομίας, αποκτούν όλο και πιο περίπλοκες μορφές καθώς ωριμάζουν κινούνται, για παράδειγμα, από το εμπόριο στην παραγωγή και από την παραγωγή στην κεφαλαιακή συναλλαγή. Αυτό σημαίνει ότι η διαδικασία ωρίμανσης φθάνει σε ένα σημείο όπου η οικοδόμηση σχέσεων κεφαλαιαγοράς γίνεται ρυθμιστής της περαιτέρω εξέλιξης του συνόλου των σχέσεων. Μεταξύ των διαφόρων μορφών που μπορούν να προσλάβουν οι μηχανισμοί της κεφαλαιαγοράς, οι λεγόμενες "έμμεσες" μορφές κεφαλαιοδοσίας (τράπεζες, άλλοι οργανισμοί χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης) θα κληθούν (ήδη καλούνται) πολύ ενωρίτερα και θα έχουν τη δυνατότητα πολύ ευκολότερα να παρέμβουν (ήδη παρεμβαίνουν) στην οικονομική συνεργασία από ό,τι οι λεγόμενες άμεσες μορφές κεφαλαιοδοσίας (χρηματιστήρια αξιών, ομόλογων κλπ.). Το βασικό σκεπτικό που στηρίζει αυτή την άποψη είναι ότι η έμμεση χρηματοδότηση διαθέτει μεγαλύτερη ικανότητα προσαρμογής σε ειδικές συνθήκες, ενώ η άμεση κεφαλαιοδότηση βασίζεται κυρίως σε τυποποιημένα προϊόντα.

Γ. Η θέση ότι οι μηχανισμοί κεφαλαιαγοράς δεν αποτελούν αφετηριακούς μοχλούς διάνοιξης νέων περιοχών σχέσεων, σχετίζεται, όπως αναφέρθηκε, με τις προϋποθέσεις που απαιτεί μια κεφαλαιοδοτική συνεργασία. Οι χώρες της βαλκανικής χερσονήσου εμφανίζουν αβεβαιότητες πολύ πιο θεμελιακές από τις αβεβαιότητες που συνήθως χειρίζονται οι κλασικοί μηχανισμοί της κεφαλαιαγοράς. Οι συνήθεις αβεβαιότητες πηγάζουν είτε από φαινόμενα διακύμανσης της παραγωγής, των τιμών, των παραγόντων κόστους μιας επιχείρησης ή

από γενικούς κινδύνους, όπως ο κίνδυνος συναλλαγματικών ανακατατάξεων, ο κίνδυνος γενικής μεταβολής των αξιών του χρηματιστηρίου. Οι ασυνήθεις αβεβαιότητες, που συναντώνται στις οικονομίες που πραγματοποιούν "μετάβαση" από τον κεντρικό σχεδιασμό στην ελεύθερη αγορά, πηγάζουν κατά κύριο λόγο από τρεις ειδικές κατηγορίες παραγόντων:

(α). Θεσμικές αβεβαιότητες που συνδέονται με την ασάφεια στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των μεγάλων (κυρίως) επιχειρήσεων, με την έλλειψη αποτελεσματικών μεθόδων και στελεχών για τη διαχείριση των επιχειρήσεων, με την ατέλεια έως ανυπαρξία πτωχευτικού δικαίου και μηχανισμών εκκαθάρισης επιχειρήσεων που πτωχεύουν. Οι αβεβαιότητες αυτές επιδρούν αρνητικά στην ικανότητα σύναψης κεφαλαιοδοτικών σχέσεων, αφού πλήττουν την πεποίθηση του υποψήφιου δανειστή για την αξιοπιστία και τη σταθερότητα του οφειλέτη.

(β). Σε όλες τις υπό μετάβαση οικονομίες υπάρχει ένας αναδυόμενος ιδιωτικός τομέας, στον οποίο επικρατεί ένας έντονος δυϊσμός: Μετρημένες στα δάκτυλα είναι οι επιχειρήσεις που διαθέτουν κάποια "φήμη", κάποια έξωθεν καλή μαρτυρία των πλεονεκτημάτων τους ή, τέλος πάντων, κάποια εχέγγυα καλής υπόληψης. Πληθώρα, από την άλλη πλευρά, είναι οι επιχειρήσεις, που είτε λόγω μικρού μεγέθους είτε λόγω νεότητας δεν έχουν καμία "φήμη", άρα δεν διαθέτουν αλλά πρέπει να οικοδομήσουν έξωθεν καλές μαρτυρίες και υπόληψη. Αν σκεφθούμε λίγο το πώς λειτουργούν οι υπάρχουσες κεφαλαιαγορές, θα διαπιστώσουμε αμέσως ότι η λειτουργία τους προϋποθέτει ένα ελάχιστο όριο οικοδόμησης καλών ονομάτων, κάτι που δεν υπάρχει σήμερα σε πολλές από τις οικονομίες σε μετάβαση. Αυτή η κατάσταση επιτείνει την αβεβαιότητα και τις ανεπάρκειες στον τομέα της πληροφόρησης.

(γ). Τέλος, σοβαρή πηγή ασυνήθους αβεβαιότητας αποτελεί και η ρευστή κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή του κράτους και του κρατικού προϋπολογισμού. Δεν εννοώ εδώ μόνον την αβεβαιότητα που δημιουργούν τα μεγάλα ελλείμματα και ο κίνδυνος νομισματικής - πληθωριστικής χρηματοδότησης τους. Εννοώ επίσης ότι, επειδή σε όλες αυτές τις οικονομίες επανασυγκροτείται ο οικονομικός ρόλος του κράτους μέσα σε ένα κλίμα έντονου αντι-κρατισμού, ελλοχεύει ο κίνδυνος να

καταλήξουν σε πολύ αδύναμους -άρα, διαρθρωτικά ελλειμματικούς και ανίκανους να διαδραματίσουν τον απαραίτητο ρυθμιστικό ρόλο-κρατικούς θεσμούς. Εμφανίζεται, δηλαδή, ένας θεμελιώδης κίνδυνος κρατικής ακεραιότητας και αξιοπιστίας.

Είναι φανερό ότι η υπέρβαση των ασυνήθων αυτών κινδύνων ή η δημιουργία ενός πλαισίου θωράκισης απέναντι τους, δεν μπορεί να παρασχεθεί από μόνους τους μηχανισμούς της κεφαλαιαγοράς. Ορισμένες περιοχές κινδύνου απλώς δεν αντιμετωπίζονται, με αποτέλεσμα κάποιες επιχειρήσεις να μένουν για μεγάλο διάστημα αποκλεισμένες από την εθνική ή την διεθνική κεφαλαιοδοσία. Άλλες περιοχές αντιμετωπίζονται με τη διείσδυση εμπορικών και παραγωγικών επιχειρήσεων από το εξωτερικό, που είτε αγοράζουν εντόπιες επιχειρήσεις είτε συγκροτούν μεικτά σχήματα και με τον τρόπο αυτό προσφέρουν εξωτερικές "ενέσεις υπόληψης" για να δημιουργηθεί στοιχειώδης κεφαλαιοληπτική ικανότητα στο εσωτερικό των βαλκανικών οικονομιών. Τέλος, η δημιουργία κρατικών σχημάτων εγγύησης των διασυνοριακών χρηματοδοτήσεων αποτελεί έναν από τους πιο επιτυχείς και δοκιμασμένους διεθνώς μηχανισμούς διαχείρισης κινδύνου. Τα σχήματα αυτά, στην περίπτωση των βαλκανικών συνεργασιών, μπορούν να είναι όχι απλώς κρατικά αλλά και διακρατικά.

Δ. Ο ρόλος των κεφαλαιαγορών, μολονότι παρακολουθητικός, σταδιακά αλλά γρήγορα αναδεικνύεται σε στρατηγικής σημασίας παράγοντα για τη διαβαλκανική συνεργασία. Μια τεκμηρίωση αυτής της άποψής προέρχεται από την εμπειρία της διεθνοποίησης των οικονομικών λειτουργιών που έχουμε παρατηρήσει σε άλλες περιοχές και εμπειρίες κατά το παρελθόν. Αν πάρουμε το πιο γνωστό και πιο ξεκάθαρο παράδειγμα, αυτό αναφέρεται στη μορφολογία της διείσδυσης των κάποτε πανίσχυρων αμερικανικών πολυεθνικών εταιρειών, όπως τις παρατηρήσαμε στις δεκαετίες του 1950 και 1960. Η διείσδυση (που ασφαλώς ήταν πελώριας κλίμακας) είχε γνωρίσματα που μας παρέχουν χρήσιμα μαθήματα. Πρώτα πρώτα, ήταν μια διαδικασία, όπου κατά βάση οι πολυεθνικές εταιρείες πρωτοστάτησαν στη διείσδυση, ακολούθησαν οι τράπεζες που εξυπηρετούσαν τις πολυεθνικές - αναπτύσσοντας όμως σταδιακά και αυτόνομες περιοχές συναλλαγών -

και, τέλος, ακολούθησαν οι εξελίξεις στη διεθνοποίηση των άμεσων αγορών χρήματος - κεφαλαίου. Έπειτα, η κίνηση αυτή προς διεθνοποίηση στηρίχθηκε αποφασιστικά στη σταθερότητα και στον τότε ρόλο του δολαρίου ως νομίσματος - κλειδιού. Κατά τρίτο λόγο, η σημαντική χρονική περίοδος που μεσολάβησε μεταξύ διεθνοποίησης εταιρειών και διεθνοποίησης τραπεζών, ήταν αποτέλεσμα της αφθονίας κεφαλαίων και της ικανότητας αυτοχρηματοδότησης που διέθεταν, αρχικά τουλάχιστον, οι υποκινούσες τη διεθνοποίηση πολυεθνικές εταιρείες. Αυτά είναι λίγο πολύ γνωστά πράγματα. Έχουν να μας δώσουν χρήσιμα συμπεράσματα; Πρώτο: Η σύνδεση χρηματοοικονομικών και παραγωγικών μηχανισμών διείσδυσης είναι επωφελέστερη από την αυτόνομη κίνηση των δυο τύπων διεθνούς δραστηριοποίησης. Δεύτερο: Όσο λιγότερη διαθεσιμότητα κεφαλαίων έχουν οι παραγωγικοί φορείς που διεθνοποιούνται, τόσο ταχύτερα θα πρέπει να συμπορευτούν στη διεθνοποίηση οι χρηματοοικονομικοί μηχανισμοί. Τρίτο: Ο ρόλος ενός νομίσματος ως νομίσματος - κλειδί προσφέρει, βέβαια, σημαντικά πλεονεκτήματα στις προσπάθειες διεθνοποίησης, δημιουργεί όμως και κόστη ή κινδύνους που βαρύνουν την οικονομία της χώρας εκκίνησης της διεθνοποίησης. Τα αδιέξοδα του δολαρίου στις δεκαετίες του '70 και του '80 αποτελούν μια σοβαρή υπόμνηση αυτού του συμπεράσματος και, βέβαια, η σύγκριση δολαρίου με τη δραχμή είναι έτσι κι αλλιώς μια σύγκριση παρακινδυνευμένη και εκτός αναλογιών.

Ε. Ο ρόλος των χρηματοοικονομικών μηχανισμών στην ανάπτυξη διασυνωριακών συνδέσεων και συναλλαγών δεν θα είναι απλός αλλά σύνθετος, διότι η Ελλάδα δεν διαθέτει αφθονία κεφαλαίων. Σταθερή παράμετρος αποτελεί η διαπίστωση ότι οι χώρες που επιχειρούν τη μετάβαση από το σύστημα κεντρικού σχεδιασμού στην ελεύθερη οικονομία της αγοράς έχουν τώρα - και θα έχουν για μεγάλο διάστημα - πολύ υψηλές ανάγκες κεφαλαίων (σε σχέση με το τρέχον εισόδημα τους) για την αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων, για επενδύσεις υποδομής, για αποκατάσταση περιβαλλοντικών καταστροφών, για αναχρηματοδότηση των προβληματικών συστημάτων τους, όπως το τραπεζικό, το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης κλπ. Αυτά ισχύουν κατ'

εξοχήν για τις βαλκανικές χώρες. Αν υποθέταμε, προς στιγμή, ότι υπήρχε αφθονία κεφαλαίων στην Ελλάδα, τότε το πρόβλημα της διεθνοποιημένης δραστηριότητας των ελληνικών μηχανισμών κεφαλαιαγοράς θα ήταν μονοδιάστατο: Θα επικεντρωνόταν στη δημιουργία μηχανισμών και κριτηρίων αναγνώρισης των "καλών" επενδυτικών ευκαιριών, εκείνων, δηλαδή, που προσφέρουν υψηλή οικονομική απόδοση και στην κατανομή των κεφαλαίων προς τις ευκαιρίες αυτές. Θα είχαμε, με άλλα λόγια, να επεξεργασθούμε μια στρατηγική - μονόδρομο, που θα διευκόλυνε και θα βελτιστοποιούσε την αποτελεσματικότητα της κίνησης κεφαλαίων από την Ελλάδα προς τις βαλκανικές χώρες. Με το δεδομένο, όμως, ότι η Ελλάδα δεν διαθέτει αφθονία κεφαλαίων, μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι μια μονοσήμαντη στρατηγική εξόδου κεφαλαίων από την Ελλάδα, θα προσέκρουε πολύ γρήγορα σε απαγορευτικές αυξήσεις επιτοκίων ή σε επικίνδυνες περιστολές της εγχώριας ρευστότητας. Άρα, μια τέτοια μονοσήμαντη στρατηγική ούτε εθνικά ωφέλιμη μπορεί να αποβεί - δεδομένου ότι τελικά θα υποκαθιστά επενδύσεις του ελληνικού χώρου με επενδύσεις εκείθεν των συνόρων -, αλλά ούτε και βιώσιμη θα είναι με όρους αγοράς. Πρέπει επίσης να υπογραμμισθεί ότι ο ανταγωνισμός προς την ελληνική χρηματοοικονομική επέκταση στις βαλκανικές χώρες θα προέρχεται από χώρες της ΕΕ ή ακόμη και από υπερατλαντικές, που και μεγαλύτερη άνεση κεφαλαιοδότησης διαθέτουν και ισχυρότερες κρατικές εγγυήσεις παρέχουν και, τέλος, διαθέτουν τέτοια μεγάλα μεγέθη κεφαλαιακών συσσωρεύσεων, ώστε μπορούν ευκολότερα να αναλάβουν κινδύνους σε συγκριτικά μικρότερες οικονομίες. Άρα, η όποια ελληνική στρατηγική δεν θα συγκροτείται ούτε βέβαια θα υλοποιείται σε ανταγωνιστικό κενό.

Η ακαταλληλότητα μιας μονοσήμαντης στρατηγικής οδηγεί αμέσως στην ανάγκη για μια περίπλοκη αλλά αποτελεσματική σύλληψη, που θα συνδυάζει την κεφαλαιοδοσία με την προσέλκυση κεφαλαίων. Μόνο πάνω σε τέτοια βάση μπορεί να οικοδομηθεί αποτελεσματικά η διεθνοποίηση της ελληνικής κεφαλαιαγοράς. Η προσέλκυση κεφαλαίων που θα συνδυάζεται με αυτή την κεφαλαιοδοσία, μπορεί να έχει δύο περιοχές στρατηγικής ανάπτυξης, και μεταξύ αυτών οφείλουν να γίνουν επιλογές. Μια περιοχή είναι η προσέλκυση κεφαλαίων από τρίτες χώρες,

π.χ. από χώρες της Ε.Ε., και η λειτουργία της ελληνικής κεφαλαιαγοράς ως "σταθμού" στη δίοδο κεφαλαίων προς τις βαλκανικές χώρες. Η διαδικασία αυτή έχει πιθανότητες επιτυχίας, μόνον εάν οι μηχανισμοί της ελληνικής κεφαλαιαγοράς προσφέρουν κάποιο πλεονέκτημα ή κάποια συγκριτική διευκόλυνση σε σχέση με την απευθείας κεφαλαιοδοσία από τρίτες χώρες προς τις βαλκανικές. Τέτοια πλεονεκτήματα δεν υπάρχουν σε αφθονία στις σημερινές συνθήκες, αλλά μπορούν ενδεχομένως να αποκτηθούν χάρη στην επιτόπια γνώση των βαλκανικών οικονομιών και στην ικανότητα ταχύτερης πληροφόρησης ως προς τις τρέχουσες εκεί καταστάσεις, χάρη σε ένα πληροφοριακό, δηλαδή, πλεονέκτημα των ελληνικών χρηματοοικονομικών φορέων που θα στηρίζεται στη γεωγραφική γειτνίαση και στην εκτεταμένη προϋπάρχουσα εμποροβιομηχανική διείσδυση. Στον τομέα αυτόν θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να ευδοκιμήσουν συμμαχίες ελληνικών τραπεζών με επιχειρήσεις που ήδη δρουν στον βαλκανικό χώρο αφ' ενός και συνεργασίες με ξένες τράπεζες αφ' έτερου, ή θα μπορούσαν να αναπτυχθούν συνεργασίες ελληνικών τραπεζών με την ΕΤΑΑ ή με άλλους διεθνείς οργανισμούς.

Η άλλη περιοχή στρατηγικής ανάπτυξης της εισροής κεφαλαίων σε συνδυασμό με την κεφαλαιοδοσία πέραν των συνόρων είναι η προσφορά και η διείσδυση ελληνικών αποταμιευτικών προϊόντων στις χώρες προς τις οποίες ταυτόχρονα ενεργείται η κεφαλαιοδοσία. Μολονότι τα εισοδήματα είναι ακόμη χαμηλά, τα αποταμιευτικά προϊόντα μπορούν να προωθηθούν σε τρεις τουλάχιστον κατευθύνσεις. Πρώτο: Η εμπειρία των οικονομιών σε μετάβαση, που έχουν προχωρήσει πολύ περισσότερο από τις βαλκανικές οικονομίες (πρβλ. Πολωνία, Τσεχία, Ουγγαρία) επισημαίνει μια σημαντική αύξηση της εγχώριας αποταμίευσης, που πρέπει να σχετίζεται με την ανάγκη εξασφάλισης του μέλλοντος σε κοινωνίες που παραδοσιακά αυτή η εξασφάλιση προερχόταν από το κράτος, αλλά που αυτό δεν συμβαίνει πλέον. Αυτή η προληπτική αποταμίευση ενεργείται κυρίως από νοικοκυριά και επιζητεί κυρίως τοποθετήσεις σε προϊόντα χαμηλού κινδύνου και σταθερής απόδοσης. Τέτοια προϊόντα μπορούν να είναι είτε εκπεφρασμένα σε τοπικά νομίσματα είτε ακόμη σε δραχμές, για παράδειγμα. Δεύτερο: Σε όλες τις

κοινωνίες υπό καθεστώς μετάβασης παρατηρείται ταχύρυθμη συγκρότηση μιας κοινωνικής ομάδας πλούσιων επιχειρηματιών, που επιτυγχάνει γρήγορες συσσωρεύσεις κεφαλαίων και που επιζητεί μόνιμη ή προσωρινή χρηματοοικονομική τοποθέτηση. Η ζήτηση προϊόντων από αυτή την κατηγορία αποταμιευτών είναι πιο σοφιστική και διαφοροποιημένη. Τρίτο: Όταν μιλούμε για αποταμιευτικά προϊόντα, δεν εννοούμε αποκλειστικά τα προϊόντα που απευθύνονται στις "λιανικές" ανάγκες των νοικοκυριών. Εννοούμε, επίσης, αποταμιευτικά προϊόντα για χρήση των επιχειρήσεων, οι οποίες, ως γνωστόν, μη έχοντας άλλη διέξοδο, επιλέγουν συχνά τη συγκρότηση υλικών αποθεμάτων ως επενδυτική πρακτική, ενώ θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν αυτά τα αποθέματα με αξιόπιστα χρηματοοικονομικά προϊόντα που θα παρείχαν αντιπληθωριστική προστασία και μεγαλύτερη ρευστότητα.

ΣΤ. Οι μηχανισμοί της κεφαλαιαγοράς ανήκουν σε δύο τουλάχιστον κατηγορίες. Από τη μια πλευρά περιλαμβάνουν οργανισμούς και σωρευμένα κεφάλαια που ενεργούν χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση, που λειτουργούν, δηλαδή ως τραπεζικά ιδρύματα ή ως άλλου τύπου χρηματοοικονομικές εταιρείες. Η βασική λειτουργία αυτών των διαμεσολαβητικών οργανισμών είναι να συλλέγουν κεφάλαια εκδίδοντας ενός τύπου υποχρεώσεις και να τα κατανέμουν σε χρήσεις συλλέγοντας διαφορετικού τύπου απαιτήσεις. Από την άλλη πλευρά, οι μηχανισμοί της κεφαλαιαγοράς περιλαμβάνουν επίσης τις λεγόμενες άμεσες αγορές χρήματος και κεφαλαίου, δηλαδή εκείνες τις αγορές στις οποίες η κεφαλαιοδοσία δεν συνεπάγεται διαφοροποίηση του τίτλου που εκδίδει ο κεφαλαιολήπτης από τον τίτλο που αποκτά ο κεφαλαιοδότης. Οι δύο τύποι μηχανισμών κεφαλαιαγοράς συνήθως συνυπάρχουν στις ανεπτυγμένες οικονομίες και συνυπάρχουν, βέβαια και στην Ελλάδα. Διαφέρουν όμως πολύ σημαντικά τόσο ως προς τα μεγέθη της ροής κεφαλαίων που χειρίζονται όσο και ως προς τις ανάγκες και τις κατανομές κινδύνου που μπορούν να υποστηρίξουν. Για παράδειγμα, οι διαμεσολαβητικοί οργανισμοί έχουν τη δυνατότητα να διαχειρίζονται κινδύνους κάνοντας κατάλληλους συνδυασμούς του ενεργητικού και του παθητικού τους. Στις άμεσες αγορές, από την άλλη πλευρά, η διαχείριση κινδύνων παίρνει κυρίως τη μορφή της στρατηγικής διαφοροποίησης

χαρτοφυλακίου -της διασποράς δηλαδή των τοποθετήσεων σε χρήσεις των οποίων οι κίνδυνοι δεν αλληλεξαρτώνται. Η διασυνοριακή χρηματοοικονομική επέκταση υπόκειται σε στρατηγικές επιλογές σχετικά με το ποιος από τους δύο τύπους μηχανισμού προσφέρεται καλύτερα στις ιδιότυπες συνθήκες που επικρατούν στις χώρες της βόρειας Βαλκανικής. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αποκλείεται μια απάντηση που θα περιλαμβάνει και τους δύο τύπους, υπάρχουν, ζητήματα που θα απαιτούσαν προβληματισμό για το ποιος θα προπορευθεί, για το ποιος τύπος θα λειτουργήσει ως προπομπός. Πλεονεκτούν ως στρατηγικό εργαλείο επέκτασης οι τραπεζικοί οργανισμοί και ότι αυτοί θα πρέπει να αναλάβουν το βάρος και τη διενέργεια των πρώτων ωθήσεων. Πολλά από τα επιχειρήματα και τις διαπιστώσεις που ήδη αναφέρθηκαν στα προηγούμενα, συνηγορούν στην άποψη αυτή. Οι τραπεζικοί οργανισμοί μπορούν οικονομικότερα να χειρισθούν τις πληροφοριακές αβεβαιότητες και τις θεσμικές ατέλειες που παρατηρούνται στις βαλκανικές χώρες. Μπορούν, επίσης, ευκολότερα και οικονομικότερα να προσφέρουν συνδυασμούς χρηματοοικονομικών προϊόντων, που, ενώ δεν θα είναι κατ' ανάγκη τυποποιημένα, θα μπορούν να εξυπηρετούν ταυτόχρονα και τις δύο κατευθύνσεις προς τις οποίες είναι επιθυμητή η διασυνοριακή κίνηση του κεφαλαίου. Μπορούν, τέλος, να αξιοποιούν πληροφορίες από μια σφαίρα της δραστηριότητας τους για την ανάπτυξη εργασιών σε άλλη σφαίρα η εμπειρία π.χ. από εμπορική χρηματοδότηση αξιοποιείται για την πρόκριση επενδυτικής χρηματοδότησης ή η χρήση της τοπικής αγοράς για την απόκτηση βαλκανικών τίτλων (π.χ. μετοχών -όταν υπάρξουν και λειτουργήσουν βαλκανικά χρηματιστήρια) και για την διακίνηση των τίτλων αυτών με διάφορες αποθετικές και εγγυητικές καλύψεις στην Ελλάδα (εν είδη ADRs, ας πούμε). Υπάρχει, δηλαδή, ένα μεγάλο εύρος ενεργειών και δραστηριοτήτων που προσφέρονται στη διεθνοποιημένη λειτουργία των ελληνικών τραπεζικών ή άλλων χρηματοοικονομικών οργανισμών, στη βαλκανική οικονομία. Η προηγούμενη επέκταση ελληνικών χρηματοοικονομικών οργανισμών και δραστηριοτήτων στις βαλκανικές οικονομίες αποτελεί προϋπόθεση και για τη διεθνοποιημένη λειτουργία των μηχανισμών της άμεσης αγοράς χρήματος και κεφαλαίου. Η διεθνοποίηση αυτή θα πρέπει, με άλλα λόγια,

να αποτελέσει το έσχατο στάδιο στη συγκρότηση της οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών της Βαλκανικής.

Το αίτημα της Θεσσαλονίκης είναι να υπάρξει ένα ανεξάρτητο Χρηματιστήριο ή μια αναβάθμιση της συμμετοχής της Θεσσαλονίκης στις χρηματιστηριακές συναλλαγές. Τι άλλα πράγματα χρειάζεται ένα Χρηματιστήριο; Υπάρχει μια αναγκαία αρχική δαπάνη της τάξεως, των 4 - 5 δισεκατομμυρίων για να δημιουργήσεις την εγκατάσταση και να πάρεις τον εξοπλισμό, τον ηλεκτρονικό πλέον, διότι δεν νοείται Χρηματιστήριο το οποίο να ενεργεί με τον παλιό τρόπο διενέργειας των συναλλαγών χρειάζεται να εξασφαλιστεί η τεχνογνωσία, που είναι διττής μορφής. Μια τεχνογνωσία, η οποία θα εκφράζεται μέσα από το ηλεκτρονικό σύστημα που θα επιλεγεί, αλλά και μια τεχνογνωσία, η οποία θα είναι σαφής και υπάρχουσα στο περιβάλλον, δηλαδή οι παίκτες οι οποίοι εκφράζονται μέσα από τις χρηματιστηριακές εταιρείες θα πρέπει να είναι σε θέση να λειτουργούν μ' αυτή την αναβαθμισμένη τεχνολογία. Θα πρέπει να υπάρξει ένας εκκαθαριστικός μηχανισμός, διότι το χρηματιστήριο δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα μηχανογραφικό σύστημα, ένας εκκαθαριστικός μηχανισμός, ο οποίος θα πρέπει να έχει όμως αξιοπιστία. Να υπάρξει, λοιπόν, ένας εκκαθαριστικός μηχανισμός, ο οποίος να εκπέμπει την αξιοπιστία του όχι μόνο στον άμεσο περίγυρο -ας πούμε στη Μακεδονία- αλλά και στον ευρύτερο χώρο, για να μπορέσει να προσελκύσει και τίτλους, οι οποίοι να αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης αλλά και επενδύτες, οι οποίοι να είναι διατεθειμένοι να έρθουν σ' αυτό το συγκεκριμένο χρηματιστηριακό περιβάλλον για να ενεργοποιηθούν. Και, τέλος, χρειάζεται μια διασύνδεση με τις άλλες αγορές. Όσο δεν υπήρχε η διασύνδεση με τις άλλες αγορές, τα χρηματιστήρια δεν μπορούσαν να αναπτυχθούν. Υπάρχει μια στρατηγική επιλογή, ότι θα πρέπει να αναβαθμιστεί η κεφαλαιαγορά στη Βόρεια Ελλάδα. Υπάρχει ένας αναμφισβήτητος δυναμισμός του χώρου, ο οποίος εκφράζεται στο βιομηχανικό και στον εμπορικό τομέα και η έκφραση του είναι πιο έντονη απ' ότι του υπολοίπου της χώρας και δεύτερον, υπάρχει η δυνατότητα, την οποία όλοι διαβλέπουμε, όσον αφορά τον ευρύτερο βαλκανικό χώρο και η οποία, όμως, είναι αρκετά πιο ασαφής. Εν πάση περιπτώσει, είναι μια δυνατότητα. Είναι μια δυνατότητα πολύ πιο ισχυρή

στην περίπτωση της Μακεδονίας, και ιδιαίτερα της Θεσσαλονίκης, από οποιοδήποτε άλλο μέρος της Ελλάδας. Το πρώτο βήμα, λοιπόν, που πρέπει να γίνει, είναι να εξασφαλιστούν οι προϋποθέσεις ούτως ώστε αυτός ο δυναμισμός να εκφραστεί σε μια ισότιμη βάση με τους ήδη συμμετέχοντες.

Πρέπει να γίνει μια συντονισμένη προσπάθεια για την αναβάθμιση της τεχνολογικής βάσης της ελληνικής κεφαλαιαγοράς. Να προχωρήσουμε, να εκσυγχρονιστούμε ως χώρα στα θέματα της κεφαλαιαγοράς όσο γίνεται περισσότερο, διότι οι εξελίξεις πάνε πιο γρήγορα από εμάς. Και μπορεί να σημειώσαμε, πράγματι, ιδιαίτερα εντυπωσιακά αποτελέσματα τα τελευταία 6-7 χρόνια, όσον αφορά τα θέματα του τραπεζικού εκσυγχρονισμού και του εκσυγχρονισμού της κεφαλαιαγοράς, ωστόσο είμαστε πάλι παρά πολύ πίσω για να μπορέσουμε να πούμε ότι με επαρκείς πιθανότητες θα είμαστε ανταγωνιστικοί σ' αυτό που διαμορφώνεται, που είναι ένας παραμερισμός των συνόρων και ένας ανταγωνισμός των διαφόρων αγορών, ο οποίος φαίνεται να καταλήγει πιθανόν σε μια ενίσχυση των μεγάλων χρηματιστηριακών αγορών εις βάρος των περιφερειακών. Εάν μια περιφερειακή αγορά, όμως, μπορέσει να εκμεταλλευτεί κάποια ειδικά χαρακτηριστικά τα οποία έχει -και ας πούμε ένα τέτοιο χαρακτηριστικό θα μπορούσε να είναι η δυνατότητα που διανοίγεται στο βαλκανικό χώρο-, τότε είναι πολύ πιθανό, εάν αυτή η δυνατότητα συνταιριαστεί με τον εκσυγχρονισμό, να δώσει πιθανότητες επιτυχίας στην ελληνική κεφαλαιαγορά.

Τρίτη βασική προϋπόθεση, την οποία πρέπει κανείς να 'χει στο μυαλό του, είναι ότι ζούμε σε μια εποχή όπου προχωρεί η λεγόμενη απόυλοποίηση. Πάρα πολλές κεφαλαιαγορές έχουν προωθήσει τη διαδικασία της κατάργησης των τίτλων ως υλικών πραγμάτων, ως μετοχών ή ομολογιών που κανείς τις παίρνει στα χέρια του όταν τις αγοράζει ή όταν τις πουλάει, και αυτό γίνεται μέσα από μια διαδικασία ηλεκτρονικών συναλλαγών. Αυτή η εξέλιξη, όπως καταλαβαίνετε, όταν εμπλέκονται γεωγραφικές αποστάσεις, μπορεί να εξασφαλίσει μεγάλη διευκόλυνση στις συναλλαγές. Αν αυτές οι προϋποθέσεις δεν εξασφαλιστούν, δεν είναι δυνατόν να μπορέσει κανείς με αποτελεσματικότητα να αντιμετωπίσει την πρόκληση του να δημιουργήσει μια ζώσα

κεφαλαιαγορά σε μια άλλη γεωγραφική περιοχή ή σε ένα άλλο γεωγραφικό σημείο. Κι αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ανάπτυξη στο χώρο των Βαλκανίων, διότι, εάν δεν έχεις εκσυγχρονιστεί σε υψηλό βαθμό και δεν έχεις αποκτήσει τη δυνατότητα της ασφάλειας και της ταχύτητας που απαιτείται, τότε οι πελάτες -και πελάτες δεν είναι μόνο όσοι ζουν γύρω, αλλά και αυτοί που έρχονται από πιο μακριά, πέρα από τη χώρα σου- δεν θα σε προτιμήσουν. Για τον ίδιο λόγο που δεν προτιμούν τα Χρηματιστήρια του Βουκουρεστίου και της Σόφιας. Προσέξτε, στις βαλκανικές αγορές υπάρχουν χρηματιστήρια, τύποις, υπανάπτυκτα, αλλά υπάρχουν χρηματιστήρια. Γιατί δεν πάνε τα ξένα κεφαλαία εκεί; Δεν πάνε, διότι δεν εξασφαλίζονται οι βασικές προϋποθέσεις της ταχύτητας, της ασφάλειας και της αξιοπιστίας.

Τα βήματα τα οποία διαμορφώνονται είναι τα εξής: Πρώτο, η on-line σύνδεση που υπάρχει, θα μπορούσε να γίνει απευθείας με το Χρηματιστήριο αλλά δεν νομίζω ότι είναι πιο αποτελεσματική από τη σύνδεση που ήδη υπάρχει. Είτε βρίσκεσαι στην Αθήνα είτε στην Θεσσαλονίκη, για να δώσεις εντολή πρέπει να είσαι μέσα στο κτίριο. Άρα, το πρόβλημα αυτό εν πολλοίς το υφίσταται και η περιφέρεια των Αθηνών.

Το δεύτερο θέμα είναι ότι ίσως υπάρχει μια σχετική καθυστέρηση στην εκτέλεση των εντολών. Δηλαδή, υπάρχει ένα χρονικό διάστημα μερικών δεκάτων του δευτερολέπτου μεν αλλά υπαρκτό, ανάμεσα στο χρόνο που δίνεται μια εντολή από ένα μακρινό γεωγραφικό σημείο και στη στιγμή που ο υπολογιστής τη λαμβάνει υπόψη του για να εκτελέσει, να παντρέψει -ας το πούμε έτσι- την εντολή.

Αν αυτά τα δύο θέματα επιλυθούν από τον Ο.Τ.Ε. μπορούμε να προχωρήσουμε σε σύνδεση και της Θεσσαλονίκης, ώστε να συμμετέχει ισότιμα στη διαδικασία των εντολών.

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

Οι ευκαιρίες για τους Έλληνες επιχειρηματίες εντοπίζονται αποκλειστικά στον τομέα των εξαγωγών. Υπάρχουν δυνατότητες για παραδοσιακά ελληνικά αγροτικά προϊόντα (εσπεριδοειδή, λάδι, φρούτα και λαχανικά), επεξεργασμένα τρόφιμα, είδη ένδυσης και βαμβάκι.

Στον τομέα της παραγωγής δεν υπάρχουν πολλές δυνατότητες για τους Έλληνες επιχειρηματίες, λόγω τους υψηλού κόστους εργασίας και λόγω της παρουσίας επενδυτών από ανεπτυγμένες χώρες τους οποίους δύσκολα θα ανταγωνιστούν οι Έλληνες.

ΑΛΒΑΝΙΑ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Επίσημη Ονομασία: Δημοκρατία της Αλβανίας

Γεωγραφική θέση: Βρίσκεται στη Ν.Α. Ευρώπη επί της βαλκανικής χερσονήσου και συνορεύει με την Ελλάδα, την ΠΜΓΔ, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο και βρέχεται από την Αδριατική Θάλασσα και το Ιόνιο Πέλαγος. Είναι ορεινή και σεισμογενής χώρα.

Πληθυσμός: Περίπου 3.400.000, εκ των οποίων το 65% ζει σε αγροτικές περιοχές.

Πρωτεύουσα: Τίρανα με πληθυσμό 400.000.

Έκταση: 28.748 τετρ. χλμ., 111 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ.

Γλώσσες: Αλβανική (επίσημη), Ελληνική

Θρησκείματα: Μουσουλμάνοι (κυρίως Μπεχτσήδες) (70%), Ελληνορθόδοξοι (20%), Ρωμαιοκαθολικοί (10%).

Νόμισμα: Νέο Λεκ

2. ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές γίνονται το Μάρτιο - Απρίλιο του 1991 και τον Ιούνιο σχηματίζεται η πρώτη πολυκομματική Κυβέρνηση υπό την ηγεσία όμως των πρώην κομμουνιστών.

Το Μάρτιο του 1992 τις εκλογές κερδίζει το Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα του Σαλί Μπερίσα, ο οποίος απολαμβάνει της υποστήριξης των Δυτικών Χωρών και των ΗΠΑ ειδικότερα. Στις εκλογές του Μαρτίου 1996 το Δημοκρατικό Κόμμα κερδίζει και πάλι τις εκλογές, με μεθόδους όμως που προκάλεσαν την έντονη αντίδραση της αντιπολίτευσης και την αποχή της από το δεύτερο γύρο των εκλογών.

Πολιτική και Κοινωνική Κατάσταση: Μέχρι το 1990 το μοναδικό επίσημα αναγνωρισμένο κόμμα ήταν το Κόμμα Εργασίας της Αλβανίας (κομμουνιστικό). Σήμερα τα σημαντικότερα πολιτικά κόμματα είναι το Δημοκρατικό Κόμμα (κυβερνητικό), το κόμμα της Δημοκρατικής Συνεργασίας, το Σοσιαλιστικό (πρώην κομμουνιστικό), το Σοσιαλδημοκρατικό, η

Σοσιαλδημοκρατική Ένωση, η Ένωση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (που εκπροσωπεί την ελληνική μειονότητα), το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα και το Δημοκρατικό Κόμμα της Δεξιάς).

Το σύνταγμα της χώρας είναι το προσωρινό σύνταγμα του 1991, αφού το 1994 απέτυχε η προσπάθεια του Προέδρου Σαλί Μπερίσα για την ψήφιση του νέου συντάγματος.

Η Νομοθετική Εξουσία ασκείται από τη Συνέλευση του Λαού που έχει 100 μέλη εκ των οποίων οι 60 εκλέγονται απευθείας από το εκλογικό σώμα και οι 40 με αναλογική εκπροσώπηση των κομμάτων.

Η κοινωνική κατάσταση της χώρας είναι τραγική, αφού μετά την πτώση του Κομμουνισμού υπήρξε πλήρης κατάρρευση του οικονομικού και κοινωνικού της ιστού. Τα συστήματα κοινωνικής προστασίας, εκπαίδευσης και υγείας που κατά το παρελθόν λειτουργούσαν σχετικά ικανοποιητικά έχουν σχεδόν διαλυθεί, με αποτέλεσμα την εξαθλίωση μεγάλου μέρους του πληθυσμού. Η εγκληματικότητα και ιδίως το οργανωμένο έγκλημα έχει αναπτυχθεί σε βαθμό που θέτει σοβαρά προβλήματα στην αναπτυξιακή προσπάθεια της χώρας. Η κατάρρευση των παρατραπεζικών οργανισμών (Πυραμίδων), μέσω των οποίων εικάζεται ότι το οργανωμένο έγκλημα πραγματοποιούσε ευρείας έκτασης ξέπλυμα χρήματος, συγκλονίζει σήμερα τη χώρα με απρόβλεπτες συνέπειες για την κοινωνική ειρήνη και την ομαλή πορεία της οικονομίας.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1 Μετάβαση στην Οικονομία της Αγοράς

Το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της Αλβανίας ξεκίνησε στα τέλη του 1990, αλλά λόγω των αρνητικών συνεπειών του υιοθετήθηκε τον Απρίλιο του 1992 ένα νέο σταθεροποιητικό πρόγραμμα, τα αποτελέσματα του οποίου κρίνονται ικανοποιητικά.

3.2 Φιλελευθεροποίηση της Αγοράς

Η απελευθέρωση των αγορών υπήρξε ταχύτατη και αποτελεσματική.

Στο εξωτερικό εμπόριο δεν υφίστανται από το 1992 ποσοτικοί περιορισμοί στις εισαγωγές, ενώ οι περιορισμοί στις εξαγωγές είναι ελάχιστοι.

Λόγω της αφθονίας συναλλαγματικών πόρων το συναλλαγματικό σύστημα έχει απελευθερωθεί σε ικανοποιητικό βαθμό, ενώ η συναλλαγματική ισοτιμία καθορίζεται ελεύθερα στη διατραπεζική αγορά, η οποία υφίσταται τον ανταγωνισμό των χρηματιστών συναλλάγματος, καθώς και του Γραφείου Ξένου Συναλλάγματος.

Η απελευθέρωση των τιμών εμπορευμάτων έχει σχεδόν ολοκληρωθεί και ο διοικητικός καθορισμός της τιμής επιβάλλεται σε πολύ μικρό αριθμό προϊόντων.

Στον τραπεζικό τομέα δεν ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητικές. Ο κρατικός παρεμβατισμός παραμένει ισχυρός, ενώ λόγω του αθέμιτου ανταγωνισμού των παρατραπεζών οι επίσημες τράπεζες (τα επιτόκια των οποίων καθορίζονται διοικητικά) δεν κατόρθωσαν να αναπτυχθούν επαρκώς. Καταβάλλονται πάντως σημαντικές προσπάθειες για περιορισμό του υπό κρατικό έλεγχο τραπεζικού τομέα, ενώ μετά το σκάνδαλο των πυραμίδων η εξυγίανση και ο εκσυγχρονισμός του ευρύτερου τραπεζικού τομέα αποτελεί βασική προτεραιότητα της κυβερνητικής πολιτικής.

Το Χρηματιστήριο των Τιράνων ιδρύθηκε το Μάιο του 1996, αλλά προς το παρόν διαπραγματεύονται μόνο Τίτλοι του Δημοσίου και κουπόνια ιδιωτικοποίησης (Vouchers).

3.3 Ιδιωτικοποιήσεις

Η ιδιωτικοποίηση των μικρών μονάδων που ξεκίνησε το 1991 προχώρησε ταχύτατα, αφού ήδη στο τέλος του 1993 είχε ιδιωτικοποιηθεί το 92% της γεωργικής γης και το 80% των κτιρίων κρατικής ιδιοκτησίας. Από τα μέσα του 1993 η ευθύνη υλοποίησης του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων μικρής κλίμακας ανατέθηκε στην Εθνική Υπηρεσία Ιδιωτικοποιήσεων και μέχρι τα μέσα του 1995 είχαν πωληθεί περισσότερες από 3.000 μονάδες (με απασχολούμενο προσωπικό των 300 ατόμων ή με λογιστική αξία μικρότερη των 500.000 δολαρίων), ενώ εκτιμάται ότι σήμερα έχει ιδιωτικοποιηθεί το σύνολο σχεδόν των μικρών επιχειρήσεων.

Ο αριθμός των ιδιωτικών επιχειρήσεων αυξήθηκε από 21.800 το 1994 σε 47.100 το 1995. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Στατιστικής, το 83% των

επιχειρήσεων είναι προσωπικές και το 17% εταιρικές. Το μεγαλύτερο ποσοστό αποτελούν οι εμπορικές επιχειρήσεις (51%), ενώ ακολουθούν οι επιχειρήσεις Παροχής Υπηρεσιών (19%), Μεταφορών (15), Βιομηχανικές (10), Αγροτικές (3%) και Κατασκευαστικές (2%).

Αντίθετα, τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα στον τομέα της ιδιωτικοποίησης μεγάλων επιχειρήσεων δεν κρίνονται ικανοποιητικά. Η ιδιωτικοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας αποφασίστηκε μόλις το 1994 και στη συνέχεια λήφθηκαν μέτρα για την ιδιωτικοποίηση ή την εκκαθάριση 20 μεγάλων επιχειρήσεων. Όμως λόγω της παρωχημένης τεχνολογίας των μονάδων και του απαρχαιωμένου εξοπλισμού τους δεν υπήρξε σημαντική ανταπόκριση εκ μέρους των ξένων επενδυτών, με συνέπεια οι περισσότερες μονάδες να περάσουν στα χέρια εγχώριων επενδυτών, να δοθούν στους εργαζόμενους ή να κλείσουν.

3.4 Εξέλιξη Βασικών Οικονομικών Μεγεθών

Οι ρυθμοί ανάπτυξης της αλβανικής οικονομίας κατά τα τελευταία χρόνια ήταν οι υψηλότεροι μεταξύ όλων των πρώην Σοσιαλιστικών Χωρών. Στην πραγματικότητα όμως η χώρα δεν έχει ξεπεράσει το στάδιο της ένδειας (παρά τη σημαντική βοήθεια που έχει δεχτεί από το εξωτερικό) και το ΑΕΠ της βρίσκεται ακόμη σε επίπεδο πολύ χαμηλότερο από αυτό της δεκαετίας του 1980.

Το ενθαρρυντικό όμως είναι ότι για πρώτη φορά παρουσίασαν βελτίωση ορισμένοι βασικοί κλάδοι της βιομηχανίας, οι οποίοι κατά το παρελθόν είχαν αρνητικές επιδόσεις (χαλκού, χρωμίου, οικοδομικών υλικών κ.λπ).

Ο πληθωρισμός συνέχισε τη φθίνουσα πορεία του και το Φεβρουάριο του 1996 ήταν 5,7% σε ετήσια βάση, αλλά στη συνέχεια (τέλη του 1996) λόγω κυρίως της αρνητικής επίδρασης των υπέρογκων επιτοκίων των παρατραπεζών ανήλθε σε 20%. Το εθνικό νόμισμα παρουσίασε ικανοποιητική σταθερότητα και το 1996 η ισοτιμία του έναντι του δολαρίου ήταν περίπου η ίδια με αυτή του 1992.

ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΑΛΒΑΝΙΑΣ						
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ΑΕΠ (% μεταβολή)	-27,1	-9,7	11,0	7,0	13,0	8,0
Βιομ. Παραγωγή (% μεταβολή)	-38,6	-51,3	-10,0	-2,0	3,7	Μ.Δ
Αγροτική Παραγωγή (% μεταβολή)	-21,4	11,8	14,4	6,8	13,0	Μ.Δ
Ανεργία (%)	8,6	26,9	29,0	19,5	15,0	12,4
Πληθωρισμός (%)	36,0	226,0	85,0	22,6	7,0	20,0
Συναλλαγματική Ισοτιμία (Λεκ / \$ τέλος έτους)	25	97	101	95,4	101	100
Μ.Δ = Μη διαθέσιμα στοιχεία						

3.5 Κλάδοι της Οικονομίας

Γεωργία

Λόγω της μορφολογίας του εδάφους η καλλιεργήσιμη έκταση καλύπτει μόνο το 1/5 της συνολικής επιφάνειας της χώρας. Παρά τα σημαντικά αρδευτικά έργα που έγιναν κατά το παρελθόν υπάρχει αδυναμία κάλυψης των εγχώριων αναγκών σε βασικά τρόφιμα. Σχετικά ανεπτυγμένη είναι η αιγοπροβατοτροφία (περίπου 1.000.000 πρόβατα και 800.000 κατσίκια), ενώ οικονομικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα δάση και η αλιεία. Η γεωργία καλύπτει σήμερα το 55,5% του ΑΕΠ (από 40,2% το 1990) και απασχολεί περίπου το 50% του πληθυσμού.

Εξορυκτική Βιομηχανία

Ο κλάδος έχει τεράστια σημασία για τη χώρα, αφού παραδοσιακά είναι από τους πλέον συναλλαγματοφόρους. Κύρια παραγωγή είναι το χρώμιο {5% περίπου της παγκόσμιας παραγωγής}, ο χαλκός το νικέλιο, τα φωσφάτα και το πετρέλαιο. Παρά τα τεράστια προβλήματα των τελευταίων χρόνων οι προοπτικές είναι ελπιδοφόρες, λόγω του έντονου ενδιαφέροντος των πολυεθνικών εταιρειών.

Βιομηχανία

Η βιομηχανία της χώρας που οικοδομήθηκε πάνω σε ένα ανορθολογικό μοντέλο αυτάρκειας έχει σήμερα καταρρεύσει ολοκληρωτικά. Το σύνολο σχεδόν των μονάδων είναι χαμηλού τεχνολογικού επιπέδου, ο εξοπλισμός τους είναι απαρχαιωμένος και τα μεγέθη παραγωγής ανεπαρκή υπό τις σημερινές συνθήκες ανοικτής οικονομίας.

Η βιομηχανική παραγωγή κατά τη διάρκεια της τελευταίας πενταετίας μειώθηκε κατά 80%, ενώ η συμμετοχή της στο ΑΕΠ από 37,2% που ήταν το 1990 έπεσε σήμερα στο 12% περίπου.

Υπηρεσίες

Παρά τη σημαντική αύξηση μεγεθών που παρουσίασε ο τομέας των Υπηρεσιών τα τελευταία χρόνια, η ανάπτυξη του κρίνεται ως μη ικανοποιητική, αφού αφορά κυρίως το μικροεμπόριο. Οι προοπτικές πάντως είναι σημαντικές, ιδιαίτερα στον τομέα του τουρισμού όπου η χώρα διαθέτει σοβαρά πλεονεκτήματα (άριστο και παρθένο φυσικό περιβάλλον, κλίμα, αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία, εγγύτητα με την Ιταλία και την ανεπτυγμένη τουριστικά Κέρκυρα, κ.λπ).

3.7 Προοπτικές της Οικονομίας

Η χώρα διέρχεται σήμερα μια σοβαρή οικονομική και κοινωνική κρίση, η έξοδος από την οποία θα απαιτήσει μακροχρόνια προσπάθεια. Ο κοινωνικός αλλά και ο οικονομικός της ιστός έχει διαλυθεί και η επιβίωση της χώρας εξαρτάται ακόμη και σήμερα από την ξένη οικονομική βοήθεια και τα εμβάσματα των μεταναστών. Η αποτυχία των παρατραπεζών να μετεξελιχθούν σε κανονικές τράπεζες απετέλεσε σοβαρότατο πλήγμα στην οικονομία της χώρας με απρόβλεπτες συνέπειες για το μέλλον. Οι άμεσες επιπτώσεις της κατάρρευσης των παρατραπεζών (ο ρόλος των οποίων στην οικονομική ζωή της χώρας ήταν κυρίαρχος) είναι η μείωση της αγοραστικής ικανότητας του πληθυσμού, η άνοδος του πληθωρισμού, η υποτίμηση του νομίσματος, η απώλεια της εμπιστοσύνης στην ελεύθερη οικονομία και η όξυνση των κοινωνικών και πολιτικών αντιθέσεων.

Θετικό στοιχείο αποτελεί η σταθερότητα και η συνέπεια της μέχρι σήμερα ακολουθούμενης πολιτικής μετάβασης προς την οικονομία της αγοράς. Χάρη στην πειθαρχημένη δημοσιονομική πολιτική υπήρξε υπερκάλυψη όλων των στόχων που είχαν τεθεί από τους Διεθνείς Οργανισμούς για τη συνέχιση της παροχής βοήθειας.

Το θεσμικό πλαίσιο για τη λειτουργία της ελεύθερης οικονομίας είναι από τα πλέον σύγχρονα που έχουν δημιουργηθεί διεθνώς, ενώ γίνεται σοβαρή προσπάθεια για τη δημιουργία βασικής υποδομής.

Κατά την άποψή μας αν η παρούσα κρίση ξεπερασθεί και αν αποφευχθούν πολιτικές ή εθνικές περιπέτειες (Κόσοβο, Σκόπια) η χώρα έχει σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης λόγω των σοβαρών συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει και τα οποία θα αναλυθούν στη συνέχεια.

4. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 Επιχειρηματικοί Κίνδυνοι

Όξυνση των Κοινωνικών και Πολιτικών Εντάσεων

Παρά το γενικότερο χαμηλό εισοδηματικό επίπεδο οι ανισότητες τόσο σε περιφερειακό επίπεδο όσο και μεταξύ ομάδων του πληθυσμού έχουν αρχίσει να γίνονται ιδιαίτερα έντονες. Είναι χαρακτηριστικό ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα στα Τίρανα είναι υπερτριπλάσιο από ότι στη λοιπή χώρα, ενώ διάφορες ομάδες του πληθυσμού που συνδέονται με την παραοικονομία ή ασκούν παράνομες δραστηριότητες πραγματοποιούν όχι μόνο συσσώρευση αλλά και ιδιαίτερα προκλητική επίδειξη πλούτου. Μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές και στις βόρειες επαρχίες της χώρας ζει κάτω από το όριο της φτώχειας χωρίς ορατές προοπτικές βελτίωσης του βιοτικού του επιπέδου.

Η συσσωρευμένη δυσαρέσκεια των περιθωριοποιημένων στρωμάτων αλλά και των εξαπατηθέντων επενδυτών πιθανόν να λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις ή να εκφραστεί πολιτικά με την υποστήριξη πολιτικών δυνάμεων που αντιτίθενται στον εκσυγχρονισμό της χώρας.

Προβλήματα των Σχέσεων με τις Γειτονικές Χώρες

Το θέμα του Κοσσυφοπεδίου και των Αλβανόφωνων των Σκοπίων ίσως αποτελεί σήμερα τη σημαντικότερη πηγή έντασης στην περιοχή των Βαλκανίων. Στην ίδια την Αλβανία πάντως η ιδέα της ενσωμάτωσης χάνει συνεχώς έδαφος, ενώ στην άλλη πλευρά (Σερβία, Σκόπια) λόγω και των συνεχών πιέσεων των Δυτικών χωρών δημιουργούνται ευνοϊκές προϋποθέσεις για σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της αλβανικής μειονότητας.

Οι σχέσεις με την Ελλάδα βελτιώνονται συνεχώς, ενώ με τη ρύθμιση σημείων τριβής (εκπαίδευση Ελληνικής μειονότητας, λαθρομετανάστες), αναμένεται να βελτιωθούν ακόμη περισσότερο.

Θεσμικοί Κίνδυνοι

Παρά τα σημαντικά βήματα που έχουν γίνει στον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου της επιχειρηματικής δραστηριότητας, υπάρχουν ακόμη σοβαρά προβλήματα που οφείλονται στην κακή λειτουργία του κράτους (γραφειοκρατία, διαφθορά, αναποτελεσματικότητα) και στις συχνές υπαναχωρήσεις που υπάρχουν σε διάφορα θέματα.

Οικονομικοί Κίνδυνοι

Λόγω της σχετικής αφθονίας συναλλαγματικών πόρων (ξένη βοήθεια, μετάναστες κ.λπ) οι οικονομικοί κίνδυνοι αμβλύνονται σημαντικά. Πρόβλημα παραμένει όμως το χαμηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο σε συνδυασμό με τις καταστρεπτικές επιπτώσεις του σκανδάλου των πυραμίδων δημιουργεί κινδύνους αποδιάρθρωσης της οικονομίας και της κοινωνίας.

4.2 Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Χαμηλός Ανταγωνισμός στην Εγχώρια Αγορά

Λόγω της διάλυσης του βιομηχανικού συστήματος της χώρας ο ανταγωνισμός από τις εγχώριες επιχειρήσεις είναι ουσιαστικά ανύπαρκτος. Οι ξένοι επιχειρηματίες έχουν τη δυνατότητα να δραστηριοποιηθούν σε όλους τους τομείς χωρίς να συναντήσουν εμπόδια εισόδου.

Ύπαρξη Συγκριτικών Πλεονεκτημάτων

Η χώρα διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα, η εκμετάλλευση των οποίων μπορεί να οδηγήσει σε εκπληκτικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Αναφέρουμε ενδεικτικά την προνομιακή γεωγραφική της θέση (βρίσκεται επί συγκοινωνιακών αξόνων), την εγγύτητα με χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ελλάδα, Ιταλία), την ύπαρξη σημαντικών φυσικών πόρων (μέταλλο, ενέργεια), το άριστο φυσικό περιβάλλον (ανάπτυξη τουρισμού), το

δημογραφικό δυναμισμό (μέσος όρος ηλικίας του πληθυσμού 29 έτη), το φθηνό εργατικό κόστος και το σχετικά ικανοποιητικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού.

5. ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

Οι Έλληνες επιχειρηματίες διαθέτουν σοβαρά συγκριτικά πλεονεκτήματα για τη δραστηριοποίηση τους στη χώρα. Το χαμηλό κόστος μεταφοράς, η γνώση της ελληνικής γλώσσας από μεγάλο μέρος του πληθυσμού, η γνώση των ελληνικών προϊόντων (μετανάστες, τηλεόραση, κ.λπ), η ύπαρξη σημαντικής και δραστήριας ελληνικής μειονότητας, η δυνατότητα ένταξης των επενδύσεων στον Ν. 1892, κ.λπ., είναι ορισμένα από αυτά.

Στον τομέα των εξαγωγών υπάρχουν δυνατότητες για το σύνολο σχεδόν των ελληνικών προϊόντων ιδιαίτερα όμως για τα καταναλωτικά. Θετικό στοιχείο για την προώθηση των ελληνικών προϊόντων είναι το σύστημα λιανικού εμπορίου (χιλιάδες περίπτερα και μικρομάγαζα) που δημιουργήθηκε στο σύνολό του από πρώην μετανάστες στην Ελλάδα.

Στον τομέα της παραγωγής υπάρχουν δυνατότητες δραστηριοποίησης κυρίως στους τομείς των καταναλωτικών αγαθών και στον κλάδο της ένδυσης. Η μετατόπιση μέρους της ελληνικής παραγωγής του κλάδου ένδυσης και ορισμένων άλλων κλάδων εντάσεως εργασίας στην Αλβανία θα πρέπει να αποτελέσει στρατηγικό στόχο της χώρας μας, διότι μόνο έτσι θα γίνει δυνατή η αντιμετώπιση του ανταγωνισμού από τις χώρες χαμηλού κόστους.

Δυνατότητες δραστηριοποίησης υπάρχουν επίσης στους τομείς των οδικών μεταφορών, της ναυτιλίας, του τουρισμού και των ιχθυοκαλλιεργειών.

ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ - ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Αλβανικής Στατιστικής Υπηρεσίας, το δημόσιο έλλειμμα τον Οκτώβριο του 1996 ανήλθε σε ποσοστό 10% του ΑΕΠ. Το δημόσιο έλλειμμα τον Ιούνιο του 1996 ήταν 5,9% του ΑΕΠ και σύμφωνα με την αλβανική κυβέρνηση η αύξηση αυτή οφείλεται στο χαμηλό ποσοστό είσπραξης των φορολογικών εσόδων. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους του ΔΝΤ, η μείωση του ελλείμματος και η βελτίωση της

αποτελεσματικότητας του συστήματος συγκέντρωσης των φορολογικών εσόδων έχουν ιδιαίτερη σημασία για το μέλλον της αλβανικής οικονομίας.

Πάντως, η αλβανική κυβέρνηση ανακοίνωσε πρόσφατα ότι μέσα στο 1997 θα λάβει μέτρα για τη βελτίωση του συστήματος είσπραξης των φόρων. Ένα επιπλέον σημαντικό πρόβλημα για την αλβανική κυβέρνηση αποτελεί και η σημαντική άνοδος του πληθωρισμού κατά τη διάρκεια του 1996.

Η κυβέρνηση, στην προσπάθεια της να ελέγξει το μέγεθος του πληθωρισμού και σκοπεύοντας στην ευθυγράμμιση των αυξήσεων των αποδοχών των εργαζομένων με το ύψος του πληθωρισμού, ήρθε σε συμφωνία με τα εργατικά συνδικάτα στα μέσα Δεκεμβρίου για σταδιακή αύξηση των μισθών και διατήρηση του πραγματικού κατώτατου μισθού στον ιδιωτικό τομέα.

ΜΙΣΘΟΙ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία το ποσοστό της ανεργίας σημείωσε κάμψη, με αποτέλεσμα τον Αύγουστο του 1996 να διαμορφωθεί στο 10,7% του εργατικού δυναμικού έναντι 15% το 1995. Η μείωση της ανεργίας αποδίδεται στην επιτυχή εφαρμογή των οικονομικών μεταρρυθμίσεων της κυβέρνησης, οι οποίες οδήγησαν στην εντυπωσιακή ανάπτυξη των μικρών στους τομείς των υπηρεσιών και του εμπορίου, καθώς και στην αντίστοιχη ανάπτυξη του κλάδου της γεωργίας.

ΚΙΝΗΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, το ύψος των ξένων επενδύσεων το 1996 προσέγγισε τα 270 εκ. δολάρια έναντι 210 εκ. δολαρίων το 1995.

Εκτιμάται ότι περίπου 2.000 ξένες εταιρείες δραστηριοποιούνται στην Αλβανία, ενώ οι εκκλήσεις της αλβανικής κυβέρνησης για αύξηση των ξένων επενδύσεων στη χώρα συνεχίζονται, καθώς, σύμφωνα με πρόσφατες δηλώσεις του πρωθυπουργού κ. Α. Μέξι, οι ξένες επενδύσεις αποτελούν προτεραιότητα στο οικονομικό πρόγραμμα της κυβέρνησης.

ΕΜΠΟΡΙΟ, ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ, ΔΙΕΘΝΕΣ ΧΡΕΟΣ

Επιδείνωση παρουσίασε το εμπορικό ισοζύγιο της Αλβανίας στο τρίτο τρίμηνο του 1996. Έτσι, το εμπορικό έλλειμμα ανήλθε στα 19,5 δις. λεκ, περίπου διπλάσιο των 10,3 δις. λεκ της αντίστοιχης χρονικής περιόδου του 1995.

Η επιδείνωση αυτή στο εμπορικό ισοζύγιο αποδίδεται κυρίως στη σημαντική αύξηση των εισαγωγών, το ύψος των οποίων ανήλθε στους πρώτους 9 μήνες του 1996 σε 24,7 δις. λεκ έναντι 15,5 δις. λεκ της αντίστοιχης χρονικής περιόδου του 1995, ενώ το ύψος των εξαγωγών ήταν της τάξης των 5,2 δις. λεκ.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ

Δάνειο ύψους 12 εκ. ECU χορηγήθηκε από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων για την αποκατάσταση του δικτύου μεταφοράς και διανομής ενέργειας της Αλβανίας.

Σύμφωνα με πρόσφατο νόμο, οι ξένοι επενδυτές θα μπορούν πλέον να συναλλάσσονται και να επενδύουν απ' ευθείας σε αποδεικτικά ιδιωτικοποιήσεων και όχι μέσω αλβανικών εταιρειών όπως ίσχυε μέχρι πρόσφατα.

Η κυβέρνηση ανακοίνωσε τα σχέδιά της για την ιδιωτικοποίηση μέχρι το 2000 των τριών εμπορικών τραπεζών (National Commercial Bank, Rural Commercial Bank και Savings Bank).

Εν τω μεταξύ, μετά το θόρυβο που ξέσπασε για τις ιδιωτικές εταιρείες οι οποίες λειτουργούν σαν τράπεζες προσφέροντας υπέρογκα επιτόκια στους καταθέτες και τις ανησυχίες που εξέφρασε το ΔΝΤ, το κοινοβούλιο ψήφισε πρόσφατα νόμο με τον οποίο ιδρύεται επιτροπή που θα εξετάσει τη δραστηριότητα των εταιρειών αυτών.

ΜΕΓΑΛΑ ΕΡΓΑ ΜΕ ΕΛΛΗΝΙΚΟ "KNOW - HOW"

Τι θα προβλέπει το πρωτόκολλο συνεργασίας ελληνικής - αλβανικής κυβέρνησης.

Σε συμφωνία για την παροχή βοήθειας σε θέματα τεχνογνωσίας, οργάνωσης, χρηματοδότησης και νομολογίας στην εκτέλεση έργων

συμφώνησαν στα Τίρανα ο υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ Χρ.Βερελής και ο υπουργός Δημόσιων Έργων και Μεταφορών της Αλβανίας Γρ.Αποστόλι.

Στο πλαίσιο αυτό, θα έρθει την 1^η Σεπτεμβρίου στην Αθήνα ομάδα στελεχών του αλβανικού υπουργείου προκειμένου να ενημερωθούν, κατά το διάστημα της περίπου 15νθήμερης παραμονής τους, σε θέματα που αφορούν στην οργάνωση, τη χρηματοδότηση, τη διαδικασία ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων έργων στη χώρα μας, καθώς και στο καθεστώς της νομοθεσίας που διέπει αυτά.

Μετά το πέρας της ενημέρωσης αυτής και περί τα τέλη Σεπτεμβρίου θα μεταβούν στα Τίρανα οι Κ. Λαλιώτης και Χρ.Βερελής, προκειμένου να υπογράψουν ένα πρωτόκολλο συνεργασίας με την αλβανική κυβέρνηση για την εκπόνηση από το ΥΠΕΧΩΔΕ, ενός ολοκληρωμένου σχεδίου δράσης (master plan). Το σχέδιο αυτό θα αφορά θέματα χωροταξίας, κυκλοφοριακού, ύδρευσης και αποχέτευσης για την πόλη των Τιράνων και την ευρύτερη περιοχή του.

Παράλληλα και σύμφωνα με πληροφορίες του "Ε", ο κ. Αποστόλι ζήτησε τη μεσολάβηση του κ. Βερελή προκειμένου να υπάρξει συνάντησή του με Έλληνες κατασκευαστές προκειμένου να συμβάλουν στην προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος σύγχρονης στέγης που αντιμετωπίζει η Αλβανία στα Τίρανα και τα υπόλοιπα μεγάλα αστικά κέντρα. Με τους Έλληνες εργολάβους θεωρείτο σίγουρο ότι η αλβανική κυβέρνηση θα συζητήσει - εκτός του προβλήματος της στέγης - και αυτό του εκσυγχρονισμού των υποδομών της, κυρίως στην ανάπτυξη των οδικών αξόνων, ενώ το ΥΠΕΧΩΔΕ θα συμβάλει σε θέματα τεχνογνωσίας που αφορούν τη διασυνοριακή σύνδεση των δύο χωρών.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι σε συνεργασία με το ΥΠΕΘΟ ήδη πολλές ελληνικές μελετητικές εταιρείες έχουν αναλάβει τη σύνταξη των μελετών σκοπιμότητας για τέσσερις οδικούς άξονες της Αλβανίας.

Συγκεκριμένα η κοινοπραξία των γραφείων ΑΔΚ, Συστάς, Κ. Μιχαλόπουλος έχει αναλάβει τη σύνταξη της προμελέτης για τον άξονα Κακαβιάς - Αργυροκάστρου, η κοινοπραξία Τομή, Έψιλον, ΟΤΜ τη μελέτη για τον άξονα Κακαβιάς - Τεπελενίου - Ρογκοζίνας, το γραφείο Ελληνική Μελετών για τον άξονα Αργυροκάστρου - Τεπελενίου και το γραφείο Δοξιάδη την αντίστοιχη για τον άξονα Κονσίπολης - Αυλώνα -Φιέρι.

ΤΙ ΣΥΜΦΩΝΗΣΕ ΤΟ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟ ΚΛΙΜΑΚΙΟ ΣΤΑ ΤΙΡΑΝΑ (χρονικό μιας αποστολής)

Τα κέρδη ενός ταξιδιού

Ένας ανώτερος αξιωματικός της Ελληνικής Αστυνομίας ετοιμάζει αυτή τη στιγμή τις βαλίτσες του για τα Τίρανα. Ο έλληνας αξιωματικός, μόλις ρυθμιστούν ορισμένες διαδικαστικές λεπτομέρειες, θα εγκατασταθεί στην αλβανική πρωτεύουσα και θα λειτουργήσει ως σύνδεσμος ανάμεσα στις ελληνικές και στις αλβανικές αστυνομικές αρχές για όλα τα θέματα που αφορούν την αντιμετώπιση εγκληματικών δραστηριοτήτων, από τις κλοπές των κοπαδιών στις παραμεθόριες περιοχές μας ως το λαθρεμπόριο και τα ναρκωτικά.

Η εγκατάσταση του έλληνα αξιωματικού στο αλβανικό υπουργείο Εσωτερικών είναι ένα από τα πολλά παραδείγματα που στοιχειοθετούν την ανοικτή, ειλικρινή γραμμή συνεργασίας που διαμορφώνεται στις σχέσεις των δύο χωρών, μια γραμμή που επιβεβαιώθηκε με τον πλέον πανηγυρικό τρόπο κατά τη διάρκεια της επίσκεψης - αστραπής του επταμελούς κυβερνητικού κλιμακίου την περασμένη Τρίτη στα Τίρανα.

Οι "πρακτικές πλευρές" αυτών των συμφωνιών φαίνεται ότι ήταν και το μεγάλο κέρδος της επίσκεψης του κυβερνητικού κλιμακίου, επικεφαλής του οποίου ήταν ο υπουργός Εξωτερικών κ. Θεόδωρος Πάγκαλος. "Για πρώτη φορά συνειδητοποιήσαμε ότι δεν υπάρχουν προβλήματα για αντιπαράθεση αλλά προβλήματα προς επίλυση", επισημαίνει χαρακτηριστικά ο υφυπουργός Εξωτερικών κ. Γιάννος Κρανιδιώτης. Ο υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Γιώργος Ρωμαίος εκτιμά ότι "όλα όσα συμφωνήθηκαν στους τομείς της αποκατάστασης της τάξης, της οικονομικής ενίσχυσης και της μερικής νομιμοποίησης των λαθρομεταναστών ανταποκρίνονται στο νέο κλίμα των σχέσεων που επιθυμούν τα Τίρανα".

Ο κατάλογος των "πρακτικών πλευρών" είναι μακρύς : αρχίζει από την εγκατάσταση του έλληνα "αστυνομικού συνδέσμου" για να καταλήξει στην ίδρυση νέων ελληνικών προξενείων και στη δημιουργία του πρώτου ελληνικού σχολείου στην αλβανική πρωτεύουσα. "Η πρώτη προτεραιότητα για τη νέα αλβανική κυβέρνηση είναι η αποκατάσταση της τάξης", λει ο κ. Γιώργος Ρωμαίος, ο οποίος στο πρόσωπο του κ. Νεριτάν Τσέκα, ηγέτη της

μετριοπαθούς Δημοκρατικής Συμμαχίας που ανέλαβε το δύσκολο πόστο του υπουργού Εσωτερικών, βρήκε έναν αξιόπιστο συνομιλητή που γνωρίζει τα προβλήματα, που κατανοεί τις ευαισθησίες της ελληνικής κοινής γνώμης και πάνω απ' όλα έχει τη θέληση να συμβάλει, στο μέτρο των δυνατοτήτων του, στην αποκατάσταση της τάξης και στην ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας στις παραμεθόριες περιοχές. Έτσι κι αλλιώς η αποκατάσταση της τάξης έχει για την αλβανική ηγεσία και μια σημαντική οικονομική διάσταση. Οι αλβανοί πολιτικοί ηγέτες γνωρίζουν πριν απ' όλους ότι ούτε επενδύσεις θα γίνουν ούτε τουρίστες θα περάσουν τα σύνορα για όσο χρονικό διάστημα τα "Καλάσνικοφ" κυκλοφορούν στους δρόμους και τα "φουσκωτά" των λαθρέμπορων αλωνίζουν στο Ιόνιο. Άλλωστε, ήταν χαρακτηριστική και η φράση του κ. Τσέκα : "Με τη σημερινή κατάσταση ούτε μια ημερήσια τουριστική εκδρομή από την Κέρκυρα στους Αγίους Σαράντα δεν μπορούμε να διεκδικήσουμε".

Η ελληνική πλευρά δεσμεύθηκε να βοηθήσει με έμπυχο δυναμικό και τεχνικό εξοπλισμό την ανασυγκρότηση της αλβανικής αστυνομίας, την ίδια ώρα που ο κ. Τσέκα πληροφορούσε τον κ. Ρωμαίο για τη συγκρότηση ενός ειδικού σώματος από αλβανούς αστυνομικούς που θα εγκατασταθεί στις περιοχές του Νότου για την αποκατάσταση της τάξης και της ασφαλούς διέλευσης στον βασικό άξονα Κακαβιάς - Αργυροκάστρου. Ανάλογης εμβέλειας πρακτικά μέτρα συμφωνήθηκαν κατά τη συνάντηση του υφυπουργού Εθνικής Άμυνας κ. Δημήτρη Αποστολάκη με τους κκ. Σαμπί Μπροκάι και Περικλή Τέτα, υπουργό και υφυπουργό Άμυνας αντιστοίχως. Ο ελληνικός λόχος παραμένει στα Τίρανα και θα αποτελέσει την "μαγιά" των τεχνικών συμβούλων για την ανασυγκρότηση των αλβανικών ένοπλων δυνάμεων, ενώ παράλληλα θα συνεχισθεί η βοήθεια σε όλους τους τομείς.

Το κορυφαίο ζήτημα για την αλβανική πολιτική ηγεσία ήταν η μερική νομιμοποίηση των χιλιάδων συμπατριωτών τους που ζουν και εργάζονται υπό καθεστώς παρανομίας στη χώρα μας. Το πακέτο των ρυθμίσεων γύρω από την καταγραφή των λαθρομεταναστών και τη χορήγηση κάρτας εργασίας για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα που προσέφερε ο υφυπουργός Εργασίας κ. Χρήστος Πρωτόπαπας ήταν το "καλύτερο χαρτί" που περίμεναν τα Τίρανα στην προσπάθειά τους να ικανοποιήσουν την κοινή γνώμη της χώρας τους. "Είναι και δικό μας συμφέρον να νομιμοποιήσουμε μια ιδιόμορφη αγορά

εργασίας που έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα", λέει ο υφυπουργός Εργασίας, που δεσμεύθηκε να βοηθήσει τους Αλβανούς στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν έναν οργανισμό αντίστοιχο του ελληνικού ΟΑΕΔ.

"Οι Αλβανοί γνωρίζουν ότι δεν πάμε να τους κηδεμονεύσουμε ούτε να ακολουθήσουμε μια πολιτική προτεκτοράτου. Θέλουμε να συνεργαστούμε με ειλικρίνεια προκειμένου να λύσουμε όλα τα εκκρεμή ζητήματα", τονίζει με έμφαση ο κ. Κρανιδιώτης, που πιστεύει ότι τι γόνιμο έδαφος που υπάρχει για πρώτη φορά στις ελληνοαλβανικές σχέσεις χρειάζεται να αξιοποιηθεί προς το συμφέρον και των δύο χωρών.

ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Επίσημη Ονομασία: Δημοκρατία της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης

Γεωγραφική θέση: Η Βοσνία - Ερζεγοβίνη βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα των Βαλκανίων και συνορεύει προς βορρά και προς δυσμάς με την Κροατία και ανατολικά και νότια με τη Σερβία και το Μαυροβούνιο. Με τις συμφωνίες του Ντέιτον (14-12-1995) η χώρα διαιρέθηκε σε δύο τμήματα: το Σερβικό που καλύπτει το 51% της έκτασης της χώρας και το Κροατομουσουλμανικό με 49%.

Πληθυσμός: Ο πληθυσμός της χώρας εκτιμάται σε 4.480.000 κατοίκους. Τα στοιχεία δεν είναι ακριβή, γιατί μεγάλο μέρος του πληθυσμού έχει προσφυγοποιηθεί.

Κυριότερες Πόλεις: Σαράγιεβο, πρωτεύουσα της χώρας (4.15.631 κάτοικοι το 1991), Zenica (145.577), Banja Luca (142.644).

Έκταση: 51.129 τετρ. χλμ.

Θρήσκευμα: Μουσουλμάνοι (Σουνίτες) (39%), Χριστιανοί Ορθόδοξοι (31%), Ρωμαιοκαθολικοί (17%), Λοιποί (13%).

Εθνότητες: Βόσνιοι Μουσουλμάνοι (39%), Σέρβοι (31%), Κροάτες (17%), Λοιποί (13%).

Νόμισμα: Δηνάριο Βοσνίας - Ερζεγοβίνης.

2. ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Προεδρική Δημοκρατία η οποία παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες. Βάσει της συμφωνίας του Ντέιτον, η χώρα χωρίσθηκε σε δύο πολιτικές οντότητες, τη Σερβική Δημοκρατία και την Κροατομουσουλμανική Ομοσπονδία. Καθεμία απ' αυτές έχει το δικό της σύνταγμα, τη δική της αστυνομία και το δικό της στρατό και έχει το δικαίωμα να δημιουργεί ειδικές διμερείς σχέσεις με τα γειτονικά κράτη (Βλέπε Σερβία και Κροατία). Η Κροατομουσουλμανική Ομοσπονδία που ιδρύθηκε βάσει της Συμφωνίας της Ουάσινγκτον (Μάρτιος 1994) αποτελείται από 9 καντόνια (τέσσερα μουσουλμανικά, δύο κροατικά και τρία μικτά).

Η Συμφωνία του Ντέιτον προβλέπει δύο νομοθετικά σώματα, συλλογική προεδρία, κοινά ανώτατο δικαστήριο, κοινή κεντρική τράπεζα, υπεύθυνους εξωτερικών θεμάτων, καθώς και υπεύθυνους στα νομισματικά και στα τελωνειακά θέματα και από τις δύο πλευρές (Σέρβους και Κροατομουςουλμάνους).

Λόγω του πολέμου και της αιματοχυσίας, η πολιτική κατάσταση είναι εξαιρετικά ρευστή.

Τα σημαντικότερα κόμματα της Σερβικής Δημοκρατίας είναι το Δημοκρατικό Κόμμα των Σέρβων (κυβερνητικό), το Σοσιαλιστικό Κόμμα της Σερβικής Δημοκρατίας και το Φιλελεύθερο Κόμμα (αντιπολίτευση).

Τα σημαντικότερα κόμματα της Κροατομουςουλμανικής Ομοσπονδίας είναι το Κόμμα της Δημοκρατικής Δράσης (μουςουλμανικό κυβερνητικό), η Δημοκρατική Κροατική Κοινότητα - HDZ (κροατικό κυβερνητικό), το Κόμμα για τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, η Ένωση των Βοσνίων Σοσιαλδημοκρατικών και το Σοσιαλιστικό Κόμμα.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1 Μετάβαση στην Οικονομία της Αγοράς - Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Οι συνέπειες του πολέμου στην οικονομία της χώρας ήταν τραγικές. Μεγάλο τμήμα της υποδομής καταστράφηκε, ενώ η οικονομική δραστηριότητα αποδιοργανώθηκε. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας, που ήταν ήδη από τα χαμηλότερα της πρώην Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας, μειώθηκε από 1.900 δολάρια το 1990 στα 500 δολάρια το 1995, με συνέπεια τη δραματική πτώση του βιοτικού επιπέδου του λαού. Κατά τη διάρκεια του πολέμου οι πολεμικές δαπάνες απορροφούσαν μεγάλο ποσοστό του ΑΕΠ (47% το 1993). Το 1995 το εξωτερικό χρέος της χώρας ανήλθε στα 3,2 δις. δολάρια.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου, όπως ήταν φυσικό, δεν υπήρξε καμία προσπάθεια εκσυγχρονισμού της οικονομίας και ομαλής προσαρμογής στην οικονομία της αγοράς. Παρ' όλα αυτά η χώρα επέδειξε αξιοσημείωτη μακροοικονομική σταθερότητα, οι προϋποθέσεις διατήρησης της οποίας ενισχύθηκαν με την κατάρτιση το 1996 ενός τριετούς προγράμματος ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού συνολικού ύψους 5,1 δις. δολαρίων. Το πρόγραμμα στοχεύει στην αποκατάσταση των υποδομών και των

λειτουργιών του κοινωνικού κράτους, καθώς και στην ενίσχυση της γεωργίας και της βιομηχανίας. Υπό την εποπτεία της Παγκόσμιας Τράπεζας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης συστάθηκε ήδη ομάδα χρηματοδοτών και έχουν ήδη εξασφαλιστεί τα αναγκαία κεφάλαια για το πρώτο έτος εφαρμογής του προγράμματος ύψους 1,8 δις δολαρίων.

Σε επίπεδο οικονομικής πολιτικής το πρόγραμμα επιδιώκει τη διατήρηση της τρέχουσας σχετικής μακροοικονομικής σταθερότητας με τον περιορισμό του δημοσιονομικού ελλείμματος στο ύψος της διαθέσιμης εξωτερικής χρηματοδότησης. Ως μέσα άσκησης της πολιτικής αυτής επελέγησαν: α) η διατήρηση της σταθερής ισοτιμίας μεταξύ δηναρίου και μάρκου σε αναλογία 100 προς 1, β) η αποφυγή χρηματοδότησης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων μέσω της έκδοσης πληθωριστικού χρήματος από την κεντρική τράπεζα, γ) ο περιορισμός της χρηματοδότησης των εμπορικών τραπεζών από την κεντρική τράπεζα και δ) η αποφυγή συσσώρευσης νέων χρεών από την καταβολή μισθών και κοινωνικών παροχών.

3.2 Κλάδοι της Οικονομίας

Γεωργία

Ο αγροτικός τομέας μάλλον παράγει σήμερα το μεγαλύτερο μέρος του ΑΕΠ και απασχολεί το μεγαλύτερο μέρος του ΑΕΠ και απασχολεί το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού (το 1991 απασχολούσε το 22,9%).

Η σημαντικότερη δραστηριότητα είναι η εκμετάλλευση των δασών, ενώ η γεωργική παραγωγή γίνεται στο λιγοστό καλλιεργήσιμο έδαφος (20% της συνολικής επιφάνειας της χώρας) που βρίσκεται κυρίως στα νότια σύνορα με την Κροατία. Οι κυριότερες καλλιέργειες το 1994 ήταν το καλαμπόκι που κάλυπτε το 21% των καλλιεργούμενων εκτάσεων (με παραγωγή 694.000 τόνων) και το σιτάρι (13% των εκτάσεων) και σε μικρότερη έκταση ο καπνός και τα φρούτα.

Η κτηνοτροφία δεν ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, αφορούσε δε κυρίως την προβατοτροφία (600.000 πρόβατα) και λιγότερο την αγελαδοτροφία και τη χοιροτροφία.

Εξορυκτική Βιομηχανία

Πριν την εκβιομηχάνιση ο ορυκτός πλούτος είχε μεγάλη σημασία για την οικονομία της χώρας, αλλά σήμερα ελάχιστα ορυχεία παρουσιάζουν ενδιαφέρον (κυρίως ορυχεία κάρβουνου και σιδήρου).

Βιομηχανία

Η βιομηχανία ήταν αρκετά ανεπτυγμένη πριν τον πόλεμο και υπήρχαν τεράστια βιομηχανικά συγκροτήματα όπως το σιδηρουργικό συγκρότημα της Zenica (75.000 απασχολούμενοι), η βιομηχανία επεξεργασίας ξύλου του Sipad (87.000 απασχολούμενοι), η μηχανολογική βιομηχανία Energoinvest στο Σαράγιεβο, το εργοστάσιο αλουμινίου του Mostar (ιδιοκτησίας της γαλλικής Pechiney), καθώς και αρκετές μονάδες παραγωγής πολεμικού υλικού.

Εκτιμάται ότι το 80% των βιομηχανικών εγκαταστάσεων έχει υποστεί ανεπανόρθωτες καταστροφές, ενώ η βιομηχανική παραγωγή του 1993 ήταν μόλις το 4,8% αυτής του 1992 και αφορούσε κυρίως την παραγωγή όπλων και στρατιωτικών στολών.

3.3 Προοπτικές της Οικονομίας

Το γεγονός ότι η ειρήνη στην περιοχή παραμένει ακόμη εύθραυστη, η ανοικοδόμηση απαιτεί μεγάλα κεφάλαια, η διαδικασία εκσυγχρονισμού της οικονομίας και μετάβασης στην οικονομία της αγοράς έχει μόλις ξεκινήσει και το πιο αξιόλογο ανθρώπινο δυναμικό έχει πληρώσει το τίμημα του πολέμου (θάνατοι, ακρωτηριασμοί) ή έχει μεταναστεύσει στις συγγενείς χώρες και το εξωτερικό καθιστά την καταγραφή των προοπτικών της οικονομίας επισφαλή και δύσκολη.

Δεδομένου, ωστόσο, του πολύ χαμηλού επιπέδου στο οποίο έχει διαμορφωθεί η οικονομική δραστηριότητα στη χώρα και υπό την προϋπόθεση της εξασφάλισης απρόσκοπτης χρηματοδότησης και αυστηρής εφαρμογής του προγράμματος ανασυγκρότησης, αναμένεται η ταχεία αύξηση του ΑΕΠ τα επόμενα χρόνια. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 1996 η αύξηση του ΑΕΠ υπολογίζεται σε 35-40%. Εκτιμάται ότι μέχρι το 2000 ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ θα κινηθεί γύρω στο 15% κατ' έτος.

4. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΝΕΑ

4.1 Επιχειρηματικοί Κίνδυνοι

Όπως είναι λογικό όλοι οι επιχειρηματικοί κίνδυνοι (πολιτικοί, θεσμικοί, οικονομικοί κ.λπ.) βρίσκονται αυτήν την περίοδο στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο. Οι ελπίδες όμως για βελτίωση της κατάστασης υπάρχουν και είναι βάσιμες.

4.2 Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Όπως προκύπτει από την παράθεση των προοπτικών της χώρας και με τις επιφυλάξεις που διατυπώθηκαν, οι ευκαιρίες που υπάρχουν για τους επιχειρηματίες είναι σημαντικές. Λόγω της καταστροφής του παραγωγικού της συστήματος η χώρα έχει ανάγκη από εισαγωγές σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων. Ένα μέρος βέβαια των αναγκών θα καλυφθούν από τις συγγενείς χώρες (Σερβία και Κροατία), οι οποίες ωστόσο αντιμετωπίζουν και οι ίδιες προβλήματα κάλυψης των εσωτερικών τους αναγκών.

Η ανοικοδόμηση της χώρας θα απαιτηθεί τεράστιες ποσότητες υλικών κατασκευής, καθώς και τη σύνδρομη ξένων τεχνικών και κατασκευαστικών εταιρειών. Η ελληνική βιομηχανία υλικών κατασκευής (τσιμέντα, σίδηρος, λοιπά οικοδομικά υλικά) που σήμερα έχει αργούσα παραγωγική δυναμικότητα (λόγω της μειώμενης οικοδομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα) μπορεί να βρει σημαντικές διεξόδους για τα προϊόντα της τουλάχιστον στη Σερβοβοσνιακή Δημοκρατία.

Οι ελληνικές τεχνικές εταιρείες μπορούν να αναλάβουν επίσης ένα μεγάλο κομμάτι από τα σημαντικά έργα που απαιτούνται για την αποκατάσταση και την ανάπτυξη των υποδομών. Η διεθνής βοήθεια και χρηματοδότηση φαίνεται ότι δεν θα λείψει, αφού όλος ο δυτικός κόσμος θεωρεί τη Βοσνία σαν μια πληγή στην καρδιά της Ευρώπης που πρέπει να κλείσει.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Επίσημη Ονομασία: Δημοκρατία της Βουλγαρίας

Γεωγραφική θέση: Βρίσκεται στη ΝΑ Ευρώπη, στην ανατολική πλευρά της βαλκανικής χερσονήσου και συνορεύει με την Ελλάδα, την ΠΓΔΜ, τη Σερβία, τη Ρουμανία, την Τουρκία και βρέχεται από τη Μαυρή Θάλασσα. Ο Δούναβης αποτελεί φυσικά όρια προς Βόρρα. Οι πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές βρίσκονται γύρω από τη Σόφια στα δυτικά, στο Πλοβντιβ - πρώην Φιλιππούπολη - νοτιοανατολικά και κατά μήκος της πεδιάδας του Δούναβη.

Πληθυσμός: 9.000.000 εκ των οποίων το 33% ζει στην επαρχία

Πρωτεύουσα: Σοφια, με πληθυσμό 1.200.000

Έκταση: 110.910 τετρ. χλμ., 81 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ.

Γλώσσες: Βουλγαρική (επίσημη), Τουρκική, Σερβική, Ρομ, Αρμενική, Ρωσική.

Θρησκείματα: Βούλγαροι Ορθόδοξοι (85%), Μουσουλμάνοι (13%), Εβραίοι (1%), Λοιποί (1%).

Εθνότητες: Βούλγαροι (85%), Τούρκοι (9%), Σκοπιάνοι (3%), Τσιγγάνοι (3%).

Νόμισμα: Λέβα

2. ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Βουλγαρία διανύει περίοδο έντονης πολιτικής και κοινωνικής αναταραχής. Μετά την κατάρρευση του συστήματος κεντρικού σχεδιασμού το 1989, η χώρα υιοθέτησε δυτικού τύπου κοινοβουλευτικό σύστημα με ελεύθερες βουλευτικές και προεδρικές εκλογές. Ωστόσο, οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση των αναγκαίων οικονομικών μεταρρυθμίσεων και οι - αντικειμενικές σε μεγάλο βαθμό - δυσκολίες προσαρμογής του οικονομικού συστήματος στις απαιτήσεις της οικονομίας της αγοράς οδήγησαν στην κατάρρευση του οικονομικού συστήματος με άμεσες αρνητικές επιπτώσεις και στο πολιτικό σύστημα.

Στο πολιτικό πεδίο η κρίση κορυφώθηκε στα τέλη του 1996 - αρχές του 1997 με την παραίτηση του πρωθυπουργού της χώρας κ. Ζαν Βιντένοφ, αρχηγού του Βουλγαρικού Σοσιαλιστικού Κόμματος, και ενώ στην προεδρία

βρισκόταν (και βρίσκεται ακόμη) ο μετριοπαθής κ. Πέταρ Στογιάνοφ. Η παραίτηση αυτή συντελέστηκε υπό την πίεση βίαιων και παρατεταμένων απεργιακών κινητοποιήσεων και διαδηλώσεων εξαιτίας της οικονομικής κρίσης που ξέσπασε και η οποία εξώθησε στα όρια της φτώχειας μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Ο πρόεδρος της χώρας προκειμένου να οδηγήσει σε εκτόνωση την κατάσταση προκήρυξε πρόωρες εκλογές για τις 20 Απριλίου 1997.

Το πολιτικό σύστημα της Βουλγαρίας είναι η Προεδρευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Το κοινοβούλιο της χώρας αποτελείται από 240 αντιπρόσωπους. Τα κυριότερα πολιτικά κόμματα είναι το Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (πρώην κομμουνιστικό - BSP), ή Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (φιλελεύθερο κόμμα), η Λαϊκή Ένωση (συντηρητικό κόμμα), η Κίνηση για τα Δικαιώματα της Ελευθερίας (εκφράζει τη μουσουλμανική μειονότητα), το Βουλγαρικό Επιχειρηματικό Μπλοκ (εκφράζει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις).

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1 Μετάβαση στην Οικονομία της Αγοράς - Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Η πορεία μετάβασης της Βουλγαρίας στην οικονομία της αγοράς ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 1991 βάσει ενός φιλόδοξου μεταρρυθμιστικού προγράμματος και με την υποστήριξη της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΔΝΤ. Η έλλειψη εμπειρίας στον τρόπο λειτουργίας της οικονομίας της αγοράς σε συνδυασμό με την κατά καιρούς χαλάρωση της εφαρμογής του προγράμματος αυτού οδήγησε σύντομα στη σημαντική πτώση του ΑΕΠ και των εισοδημάτων, την αύξηση του πληθωρισμού και της ανεργίας και την υποτίμηση του εθνικού νομίσματος (λέβα).

Σημεία ανάκαμψης παρουσιάστηκαν το 1995 όταν το ΑΕΠ σημείωσε αύξηση 2,5%, τα δημόσια οικονομικά βελτιώθηκαν, ο πληθωρισμός και η ανεργία σημείωσε κάμψη, ο ιδιωτικός τομέας της οικονομίας παρουσίασε άνοδο, ενώ το εξωτερικό εμπόριο και οι ξένες επενδύσεις στη χώρα ανέκαμψαν. Οι εξελίξεις αυτές απετέλεσαν το επιστέγασμα των προσπαθειών της βουλγαρικής κυβέρνησης που συνίστατο στη φιλελευθεροποίηση της αγοράς μέσω της απελευθέρωσης των τιμών, της κατάργησης των

επιδομάτων, της κατάργησης του κρατικού μονοπωλίου, στο σύνολο σχεδόν της οικονομίας, της έναρξης του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων των κρατικών επιχειρήσεων, καθώς και της απελευθέρωσης του εξωτερικού εμπορίου με την παράλληλη σύναψη συμφωνίας σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελεύθερη Ζώνη Ευρωπαϊκής Συνεργασίας.

Η οικονομική κατάσταση ανατράπηκε το 1996 με την εμφάνιση μιας βαθιάς οικονομικής κρίσης, η οποία κλιμακώθηκε στη διάρκεια του έτους και επιδεινώθηκε περαιτέρω τους πρώτους μήνες του 1997. Οι επιπτώσεις της κρίσης έγιναν έντονα αισθητές και στο κοινωνικό πεδίο με την εμφάνιση φαινόμενων φτώχειας σε όλο και μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού. Ως αιτία της κρίσης αυτής αναφέρονται τα υψηλά ελλείμματα μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων και κρατικών τραπεζών και η εμμονή της κυβέρνησης στη χρηματοδότησή τους μέσω του κρατικού προϋπολογισμού. Τα βαθύτερα αίτια του προβλήματος, ωστόσο, εντοπίζονται στις καθυστερήσεις εκσυγχρονισμού των τομέων αυτών της οικονομίας, κυρίως μέσω της καθυστέρησης στην προσέλκυση ικανού αριθμού ξένων επενδύσεων και της ιδιωτικοποίησης των υπάρχοντων μονάδων.

Το σύνολο των μακροοικονομικών μεγεθών παρουσίασε σημαντική επιδείνωση το 1996. Το ΑΕΠ της χώρας σημείωσε μεγάλη πτώση της τάξης του 8% σε σχέση με το 1995. Πτωτικά κινήθηκε και η βιομηχανική παραγωγή μετά από την αύξηση που σημείωσε το 1995. Καταστροφική χρονιά αποδεικνύεται το 1996 για την αγροτική παραγωγή, αφού μια σειρά από προβλήματα όπως οι κακές καιρικές συνθήκες, η ελλιπής χρηματοδότηση και οι χαμηλές τιμές των αγροτικών προϊόντων είχαν σαν αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγής. Είναι χαρακτηριστικό ότι η παραγωγή του σιταριού είναι η χαμηλότερη των τελευταίων 50 ετών.

Ο πληθωρισμός ανήλθε στα τέλη του 1996 στο 310% έναντι 62% το 1995, σημειώνοντας έτσι το δεύτερο κατά σειρά υψηλότερο επίπεδο από την έναρξη των μεταρρυθμίσεων το 1990.

Στα τέλη του 1996 η ισοτιμία λέβα /δολάριο διαμορφώθηκε στα 510 από 67 λέβα/ δολάριο που ήταν στις αρχές του ίδιου έτους.

Η διεθνής πιστοληπτική ικανότητα της Βουλγαρίας έχει υποστεί σημαντικό πλήγμα κατά τους τελευταίους μήνες. Διεθνείς αναλυτές συνιστούν στους πελάτες τους την πώληση των κρατικών ομολόγων της Βουλγαρίας,

καθώς η πιθανότητα αδυναμίας εξυπηρέτησής τους από το Βουλγαρικό κράτος είναι πλέον πολύ μεγάλη. Μια τέτοια εξέλιξη θα είχε παρόμοια αποτελέσματα με αυτά της χρηματοοικονομικής κρίσης στις χώρες της Λατινικής Αμερικής κατά τη διάρκεια των δύο προηγούμενων δεκαετιών με σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην ομαλή οικονομική και κυρίως κοινωνική ζωή της χώρας. Κρίνεται επομένως αναγκαία η επιτυχής εφαρμογή σειράς μέτρων για την εξυγίανση της οικονομίας που εξήγγειλε πρόσφατα η βουλγαρική κυβέρνηση και τα οποία εκπληρούν τους όρους που έθεσε το ΔΝΤ για τη χορήγηση δανείου - σωτηρίας ύψους 450 εκ. δολαρίων. Τα μέτρα αυτά συνίστανται στην άμεση διακοπή λειτουργίας 63 ζημιογόνων και μη βιώσιμων κρατικών επιχειρήσεων και τον αποκλεισμό από κάθε χρηματοδότηση άλλων 70, την αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος και την επιτάχυνση του ρυθμού των ιδιωτικοποιήσεων.

Μακροοικονομικά Μεγέθη Βουλγαρίας						
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ΑΕΠ (%)	-16,7	-12,4	-6,2	-2,0	2,5	-8,0
Βιομ. Παραγωγή (%)	-27,8	-15,0	-7,0	-4,0	4,1	-2
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	333,5	82	73	96,3	62	310
Ανεργία	11,1	15,3	16,4	12,8	12,5	Μ.Δ
Ισοτιμία Λέβα/ Δολάριο	18,4	23,3	27,6	54,2	67,1	510
Εξωτ. Χρέος (δισ. δολ.)	11,2	12,01	11,8	9,4	8,4	9,2
Μ.Δ. = Μη διαθέσιμα στοιχεία						

Πρέπει να επισημανθεί ιδιαίτερος η ιδιομορφία που παρουσιάζει η οικονομική κρίση στη Βουλγαρία όσον αφορά τις επιπτώσεις της στους δύο τομείς της οικονομίας, το δημόσιο και τον ιδιωτικό. Συγκεκριμένα, η βιομηχανική παραγωγή στο δημόσιο τομέα τους πρώτους 8 μήνες του 1996 σημείωσε πτώση κατά 3% έναντι του αντίστοιχου διαστήματος του 1995, πτώση η οποία συνεχίστηκε και κατά τους μήνες Σεπτέμβριο και Οκτώβριο με ρυθμό 12% και 6,5% αντίστοιχα. Αντίθετα, η βιομηχανική παραγωγή στο μικρό, ακόμη, ιδιωτικό τομέα κατά το ίδιο δίμηνο παρουσίασε άνοδο της τάξης του 6% σε σχέση με την αντίστοιχη χρονική περίοδο του 1995. Σημειώνεται ότι το πρώτο οκτάμηνο του 1996 η αύξηση της παραγωγής στον τομέα αυτό της οικονομίας προσέγγισε το 30%.

Ένας επιπλέον στοιχείο ιδιομορφίας της οικονομικής κρίσης στη Βουλγαρία αποτελεί το αποτέλεσμα πρόσφατης έρευνας της Ευρωπαϊκής

Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) μεταξύ επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία - ανάμεσα τους περιλαμβάνονται και γνωστές ελληνικές εταιρείες. Η έρευνα αποδεικνύει ότι η πλειοψηφία των επιχειρηματιών σκοπεύει να εντείνει παρά να περιορίσει τις δραστηριότητές της στη χώρα κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Ως αιτία αναφέρεται η δυνατότητα, μετά τη σημαντική υποτίμηση του λεβ, εξαγοράς επιχειρήσεων και αύξησης των εξαγωγών, αφού οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες επιχειρηματίες έχουν δραστηριοποιηθεί σε προϊόντα και υπηρεσίες με εξαγωγικό προσανατολισμό, αντισταθμίζοντας έτσι τις ζημιές λόγω της μείωσης των πωλήσεων στην εσωτερική αγορά.

3.2 Ιδιωτικοποιήσεις

Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων στη Βουλγαρία ξεκίνησε το 1991 με την ψήφιση του Νόμου περί Αγροτικής Γης που προέβλεπε την επιστροφή της στους νόμιμους ιδιοκτήτες της περιόδου πριν το 1948. Παράλληλα καταργήθηκαν οι κρατικοί γεωργικοί συνεταιρισμοί και έγιναν προσπάθειες για τη δημιουργία νέων πάνω σε ιδιωτικοοικονομική βάση.

Αυτή τη στιγμή λειτουργούν στη Βουλγαρία δύο προγράμματα ιδιωτικοποίησης: η μικρής κλίμακας ιδιωτικοποίηση (το Μάιο του 1992 εγκρίθηκε από τη Βουλή ο σχετικός Νόμος περί ιδιωτικοποίησης) και η μαζική (μεγάλης κλίμακας) ιδιωτικοποίηση (τον Ιούλιο του 1994 υιοθετήθηκε από τη Βουλή ο σχετικός νόμος).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η βουλγαρική κυβέρνηση δεν στοχεύει κατά κύριο λόγο στο βραχυπρόθεσμο όφελος αλλά επιδιώκει την εξασφάλιση μακροπρόθεσμων ωφελειών για την οικονομία της χώρας. Για το λόγο αυτό εισάγει ειδικές ρήτρες στα συμβόλαια ιδιωτικοποίησης, όπως δέσμευση για μελλοντικές επενδύσεις, διατήρηση ή ακόμη και αύξηση των απασχολούμενων στην επιχείρηση κ.α.

Ωστόσο, το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων παρουσιάζει σημαντικές καθυστερήσεις. Μέχρι τις αρχές του 1996, επί συνόλου 3.800 κρατικών επιχειρήσεων, μόνο 500 περίπου επιχειρήσεις είχαν ιδιωτικοποιηθεί, εκ των οποίων μάλιστα μόνο οι 30 ήταν μεγάλου μεγέθους. Υπό την πίεση του ΔΝΤ, η κυβέρνηση έχει δεσμευτεί για την επιτάχυνση εφαρμογής του προγράμματος, θέτοντας το φιλόδοξο στόχο ιδιωτικοποίησης του 50% των

κρατικών επιχειρήσεων κατά το τρέχον έτος, στόχος που δύσκολα θα επιτευχθεί μετά την έξαρση μάλιστα που παρουσίασε η οικονομική κρίση το τελευταίο διάστημα.

3.3 Κλάδοι της Οικονομίας

Γεωργία

Η γεωργία και η επεξεργασία γεωργικών προϊόντων αποτελούσαν δύο παραδοσιακά δυναμικούς τομείς της βουλγαρικής οικονομίας. Τα τελευταία χρόνια όμως, οι οικονομικές οργανωτικές και διοικητικές δυσχέρειες που αντιμετωπίζει η Βουλγαρία δεν έχουν αφήσει ανέπαφη ούτε τη γεωργία. Οι συνεχείς αυξήσεις των τιμών (στα λιπάσματα, φυτοφάρμακα, ζωοτροφές κ.α.), η μη ικανοποιητική παροχή πιστώσεων, η σύγχυση και η καθυστέρηση στη διαδικασία αποκατάστασης των αγροτικών περιουσιών είναι μόνο μερικοί από τους παράγοντες που οδήγησαν στην κατακόρυφη πτώση της παραγωγής (π.χ., το 1976 η Βουλγαρία παρήγαγε 160.000 τ. καπνού, 2^η θέση στον κόσμο) ενώ για το 1995 η παραγωγή ήταν μόνο 25.000 τ., τη στιγμή που διαθέτει 22 καπνοβιομηχανίες.

Η Βουλγαρία διαθέτει σημαντικό ζωικό κεφάλαιο και αξιοσημείωτη παραγωγή τυροκομικών προϊόντων. Σημαντική επίσης είναι η παραγωγή κρασιού που εξάγεται κυρίως στη Μεγάλη Βρετανία.

Βιομηχανία

Μείωση 2% περίπου παρουσίασε η βιομηχανική παραγωγή το 1996, ενώ το 1995 είχε καταγραφεί αύξηση 4,1% σχετικά ισχυρότερες παρουσιάζονται οι βιομηχανίες στους κλάδους ενέργειας, σιδήρου, χάλυβος, μη σιδηρούχων μετάλλων, ύαλου, χάρτου και ξύλου. Η βιομηχανική παραγωγή παρουσίασε ανάλογη πορεία με το σύνολο της οικονομίας μετά τη πτώση του παλαιού καθεστώτος. Η πτώση της βιομηχανικής παραγωγής (27,8% το 1991, 15% το 1992, 7% το 1993 και 4% το 1994) οφείλονταν κυρίως στη μείωση της βιομηχανίας τροφίμων και ποτών, της καπνοβιομηχανίας και της βιομηχανίας κατασκευής μηχανολογικού εξοπλισμού.

Ο τομέας της κλωστοϋφαντουργίας είναι ένας από τους πλέον ανταγωνιστικούς κλάδους της χώρας. Λόγω έλλειψης χρημάτων, τα βουλγαρικά εργοστάσια συχνά δουλεύουν με τις πρώτες ύλες των πελατών τους. Ο αξιοποιήσιμος τεχνολογικός εξοπλισμός και το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό - ιδιαίτερα χαμηλού κόστους - έχουν τραβήξει το ενδιαφέρον ξένων επιχειρήσεων. Το εμπόριο κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων μεταξύ Βουλγαρίας και Ε.Ε. ρυθμίζεται από ειδικό πρωτόκολλο που προβλέπει σταδιακή κατάργηση δασμών με μεταβατική περίοδο 6 ετών από την έναρξη ισχύος της Συμφωνίας Σύνδεσης.

Στον τομέα της μεταλλουργίας η Βουλγαρία διαθέτει δύο εργοστάσια παραγωγής χαλυβουργικών προϊόντων: το Kremikontzi στη Σόφια και ένα μικρότερο, το Stomana στο Πέρνικ. Και τα δύο εργοστάσια παρουσίασαν κέρδη το 1995. Για τις εισαγωγές στην Ε.Ε. προβλέπεται σταδιακή κατάργηση δασμών μέσα σε τέσσερα χρόνια με ετήσιες μειώσεις 20%, με αρχή την έναρξη ισχύος της Συμφωνίας Σύνδεσης. Οι ποσοτικοί περιορισμοί καταργήθηκαν, αλλά από την 1^η Μαρτίου 1995 επιβλήθηκε στις εξαγωγές προς την Ε.Ε. καθεστώς διπλού ελέγχου.

Στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας σημειώθηκε μια μεγάλη απώλεια με το κλείσιμο του εργοστασίου της ROVER στη Βάρνα. Οι εισαγωγές καινούριων αυτοκινήτων στη Βουλγαρία ακολουθούν φθίνουσα πορεία, ενώ πρώτη στις πωλήσεις εξακολουθεί να είναι η LADA (με 4.500 κομμάτια το 1994).

Στον τομέα της βιομηχανίας τροφίμων τα μεγάλα χρέη και η έλλειψη πιστώσεων επιδρούν δυσμενώς στην ανταγωνιστικότητα των προϊόντων του κλάδου. Η Ελλάδα κατέχει τη δεύτερη θέση στις εισαγωγές ζώντων προβάτων και την Τρίτη θέση στις εισαγωγές αρνίσιου και κατσικίσιου κρέατος. Η παραγωγή τυριού της Βουλγαρίας για το 1995 σημείωσε μια μικρή αύξηση σε σχέση με το 1994 φθάνοντας στους 45.000 τόνους από τους οποίους το 30% εξάγεται.

Ο τομέας του αμυντικού εξοπλισμού κατέχει, παραδοσιακά, ιδιαίτερα σημαντική θέση στην οικονομική ζωή της χώρας. Όντας προσανατολισμένη στις εξαγωγές προς τις χώρες του Τρίτου Κόσμου και του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η βιομηχανία αμυντικού εξοπλισμού υπέστη μεγάλες απώλειες τα τελευταία χρόνια (την τελευταία δεκαετία τα έσοδα της μειώθηκαν στο 1/10).

Υπηρεσίες

Στις τηλεπικοινωνίες η Βουλγαρία διαθέτει το πλέον ανεπτυγμένο δίκτυο από πλευράς πυκνότητας γραμμών σε σχέση με όλες τις άλλες χώρες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ. Η ποιότητα και η τεχνολογία βρίσκονται όμως σε πολύ χαμηλό επίπεδο, γεγονός που καθιστά την αναβάθμιση των τηλεπικοινωνιών ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων στη χώρα. Μεγάλες εταιρείες όπως η Cable & Wireless, Siemens και Sprint International έχουν ξεκινήσει προγράμματα στους τομείς των ψηφιακών τηλεφώνων, των φαξ και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Στον τομέα των μεταφορών το οδικό και το σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας μπορεί να χαρακτηριστεί ως αρκετά ανεπτυγμένο. Το διεθνές αεροδρόμιο της Σόφιας καθώς και τα άλλα μικρότερα αεροδρόμια της Βάρνας και του Μπουργάς θα χρειαστούν εκσυγχρονισμό, γεγονός που απαιτεί σημαντική διεθνή χρηματοδότηση.

3.4 Εξωτερικό Εμπόριο

Σημαντική μείωση παρουσίασε ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών κατά το πρώτο εννεάμηνο του 1996 λόγω της οικονομικής κρίσης. Εν τούτοις, το εμπορικό ισοζύγιο παραμένει πλεονασματικό.

Το βουλγαρικό εξωτερικό εμπόριο αυξήθηκε το 1995 κατά 13% σε σχέση με το 1994. Αντίθετα με τις τάσεις που είχαν διαμορφωθεί τα προηγούμενα χρόνια, το 1995 οι εξαγωγές αυξήθηκαν με πολύ υψηλότερο ρυθμό (19,2% φτάνοντας στα 5 δις \$) από ότι οι εισαγωγές (8% φτάνοντας στα 4,7 δις. \$) και το εμπορικό ισοζύγιο ήταν θετικό.

Το μεγαλύτερο μέρος στο εξωτερικό εμπόριο της Βουλγαρίας κατέχουν οι χώρες του ΟΟΣΑ με 53,7%. Το μερίδιο των Χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης συνεχίζει να είναι περίπου 35%, ενώ το μερίδιο των Βαλκανικών Χωρών αγγίζει το 20% - γεγονός που τις κατατάσσει ανάμεσα στους πιο σημαντικούς εμπορικούς εταίρους. Σημαντικός εμπορικός εταίρος της Βουλγαρίας είναι και η Ε.Ε. με 1/3 του συνόλου των εξαγωγών, δύο φορές περισσότερο από τις εξαγωγές προς τη Ρωσία.

Μετά την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης εμπειρογνώμονες υποστηρίζουν ότι η τάση μείωσης των εισαγωγών θα συνεχιστεί για

τουλάχιστον δύο χρόνια, ενώ οι εξαγωγές θα διατηρηθούν στα ίδια επίπεδα ή και θα αυξηθούν με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο να είναι θετικό.

Μετά την πτώση του συστήματος κεντρικού σχεδιασμού, οι διμερείς συναλλαγές Ελλάδας - Βουλγαρίας σημείωσαν ραγδαία αύξηση της τάξης του 400%. Οι ελληνικές εισαγωγές αφορούν κατά 80-90% πρώτες ύλες και ημικατεργασμένα προϊόντα, ενώ οι εξαγωγές αφορούν κυρίως καταναλωτικά προϊόντα, η ζήτηση των οποίων αυξήθηκε απότομα στη Βουλγαρία μετά τη διάλυση της παραγωγικής της βάσης.

Ο συνδυασμός ποιότητας - τιμής των ελληνικών προϊόντων, η γεωγραφική εγγύτητα, η συγγενής νοοτροπία και η ιδιότητα της Ελλάδας ως χώρας - μέλους της Ε.Ε. είναι οι κυριότεροι παράγοντες που συνετέλεσαν στη μεγάλη επιτυχία της Ελλάδας στον εμπορικό τομέα.

Οι ελληνικές εξαγωγές αφορούν κυρίως : φρούτα, λαχανικά και παρασκευάσματα φρούτων και λαχανικών, πετρέλαιο ασφαλτώδεις ύλες, έπιπλα, ποτά, βαμβάκι, ενδύματα, ηλεκτρικά μηχανήματα και συσκευές, καπνό και μπαχαρικά.

Οι ελληνικές εισαγωγές από Βουλγαρία αφορούν κυρίως : μη σιδηρούχα μέταλλα [χαλκός], ηλεκτρική ενέργεια, ανόργανα χημικά, βιομηχανικά λιπάσματα, σίδηρο και χάλυβα, πλαστικές ύλες σε πρωτογενή μορφή, ξηλεία, γυάλινες φιάλες, ζώντας ζώα.

3.5 Ξένες Επενδύσεις.

Αν και η Βουλγαρία έχει ένα από τα πιο φιλελεύθερα νομοθετικά πλαίσια στον τομέα των ξένων επενδύσεων, το επίπεδο του ξένου κεφαλαίου που έχει εισρεύσει στη χώρα διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα, κατά πολύ χαμηλότερα των υπολοίπων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η κυβέρνηση ωστόσο προσπαθεί να ενθαρρύνει την εκτέλεση ξένων επενδύσεων στη χώρα.

Στις αρχές του 1995 οι ξένες επενδύσεις στη Βουλγαρία ήταν περίπου 800 εκ. από τα οποία τα 536 εκ. άμεσες επενδύσεις, 120 εκ. μέσω συμφωνιών ιδιωτικοποίησης και 150 εκ. επενδύσεις χαρτοφυλακίου. Μόνο το 5% των επενδύσεων ξεπερνούν σε αξία τα 100.000 ενώ το 88% δεν ξεπερνούν τα 10.000 . Από τους βασικούς παράγοντες που ευθύνονται για το χαμηλό επίπεδο ξένων επενδύσεων είναι : το μικρό μέγεθος της εγχώριας

αγοράς, η φτωχή υποδομή, οι καθυστερήσεις στο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα και τις ιδιωτικοποιήσεις, το αναποτελεσματικό τραπεζικό σύστημα και η κυβερνητική γραφειοκρατία

Οι γερμανικές επιχειρήσεις καταλαμβάνουν το 39% των συνολικών επενδεδυμένων κεφαλαίων το διάστημα 1991-1995 και ακολουθούν η Ελβετία με 8%, το Βέλγιο και η Ελλάδα με 7% και η Ολλανδία και οι ΗΠΑ 6%. Η βιομηχανία συγκεντρώνει το 36.5% των κεφαλαίων, οι μεταφορές το 20,4%, το εμπόριο το 19,8% και οι κατασκευές το 5,5%.

3.6 Προοπτικές της Οικονομίας

Βραχυπρόθεσμα η κατάσταση κρίνεται ως ιδιαίτερα επισφαλής. Αναμένεται η συνέχιση της συρρίκνωσης της οικονομικής δραστηριότητας και η αναβολή λήψης μέτρων εξυγίανσης και εκσυγχρονισμού της οικονομίας εν όψει των επικείμενων πρόωρων εκλογών του προσεχούς Απριλίου. Επίσης αναμένεται η περαιτέρω επιδείνωση των μακροοικονομικών μεγεθών, με εξαίρεση ίσως την οικονομική δραστηριότητα στο μικρό τμήμα που καταλαμβάνει ο ιδιωτικός τομέας της οικονομίας. Η συνεχιζόμενη υποτίμηση του λέβα θα πλήξει περαιτέρω τις εξαγωγές προς τη Βουλγαρία, ενώ θα ευνοήσει τις εξαγωγικές επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες στη χώρα. Άμεσα πρέπει να αντιμετωπιστεί και η εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους, το μέγεθος του οποίου έχει λάβει δυσβάστακτο για τη Βουλγαρία μέγεθος.

Μακροπρόθεσμα οι προοπτικές εξαρτώνται από το βαθμό επιτυχίας του νέου σταθεροποιητικού προγράμματος, το οποίο αναμένεται να συμβάλλει στη σταδιακή ανάκαμψη της οικονομίας με πιθανή αύξηση του ΑΕΠ κατά 1,5% το 1997 και προοδευτικά πάνω από 3% έως τα τέλη της δεκαετίας. Προς την κατεύθυνση της ανάκαμψης θα συμβάλλουν : α) η άνοδος των εξαγωγών προς την Ε.Ε. εξαιτίας της ανάκαμψης που παρατηρείται στις χώρες - μέλη της και των δασμολογικών εκπτώσεων από πλευράς Ε.Ε., β) η αναζωογόνηση των εξαγωγών προς τη Ρωσία και η προοπτική αύξησης τους και προς τη Γιουγκοσλαβία, μια παραδοσιακά σημαντική αγορά και γ) η αποκατάσταση των εμπορικών και μεταφορικών δεσμών με τη Δ. Ευρώπη μέσω της Γιουγκοσλαβίας μετά την αποκατάσταση της ειρήνης στο τμήμα αυτό των Βαλκανίων. Μέσα στο πλαίσιο αυτό αναμένεται η σταθεροποίηση σε πρώτη φάση και η βελτίωση σε δεύτερη των μακροοικονομικών μεγεθών,

μεταξύ αυτών και της ισοτιμίας του λέβα και του πληθωρισμού, ο οποίος μεσοπρόθεσμα προβλέπεται να διαμορφωθεί στα επίπεδα του 30-40%.

4. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 Επιχειρηματικοί Κίνδυνοι.

Η Βουλγαρία παρουσίαζε σχετικά χαμηλό βαθμό επιχειρηματικού κινδύνου στην πορεία μετάβασης προς την οικονομία της αγοράς, κυρίως λόγω της σταθερότητας που τη χαρακτήριζε. Οι πρόσφατες εξελίξεις, ωστόσο, δείχνουν την ανάγκη τήρησης επιφυλακτικότερης στάσης, ενώ αποδεικνύουν τον υψηλό βαθμό δυσκολίας όσον αφορά τις προβλέψεις.

Πολιτικοί Κίνδυνοι

Θεωρείται απίθανη η διακοπή της πορείας της χώρας προς την οικονομία της αγοράς. Αντίθετα αναμένεται να επιταχυνθεί στο άμεσο μέλλον ιδιαίτερα μετά τη διεξαγωγή των βουλευτικών εκλογών του προσεχούς Απριλίου, οπότε το πολιτικό τοπίο θα αποσαφηνισθεί. Πιθανό σημείο τριβής αποτελεί η τουρκογενής μειονότητα που αριθμεί 500.000 μουσουλμάνους, τα συμφέροντα των οποίων εκφράζονται και από πολιτικά κόμματα.

Θεσμικοί Κίνδυνοι

Η καθυστέρηση της υλοποίησης του απαραίτητου θεσμικού πλαισίου για τη λειτουργία της οικονομίας της αγοράς αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ξένοι επιχειρηματίες. Η συμπλήρωση και ο εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου που οδηγούν στην ευθυγράμμιση με την ευρωπαϊκή νομοθεσία θα δημιουργούσαν κοινωνική αναστάτωση και γι' αυτό αποφεύγονται από τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Σε νομικό επίπεδο παρατηρούνται ελλείψεις όσον αφορά τους τομείς της ιδιοκτησίας, προστασίας του επενδυτή, προστασίας του ενοικιοστασίου, σύστασης ανώνυμων μεικτών εταιρειών και φορολογικού συστήματος.

Οικονομικοί Κίνδυνοι

Υψηλός χαρακτηρίζεται ο οικονομικός κίνδυνος μετά την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης. Το πιστωτικό σύστημα το οποίο φέρει μεγάλο μέρος της

ευθύνης έχει υποστεί σημαντικό πλήγμα, ενώ η φερεγγυότητα που απολαμβάνουν οι βουλγαρικές τράπεζες στο εξωτερικό έχει ουσιαστικά μηδενιστεί. Σημαντικό οικονομικό κίνδυνο αποτελεί και η συνεχής υποτίμηση του εθνικού νομίσματος τόσο για το εξωτερικό εμπόριο όσο και για τη δυνατότητα εξυπηρέτησης του εξωτερικού χρέους της χώρας.

Λοιποί Κίνδυνοι

Το οργανωμένο έγκλημα έχει πάρει αρκετή έκταση σε σχέση με τις άλλες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η σημασία του όμως δεν θα πρέπει να υπερτονίζεται, δεδομένου ότι δεν έχουν αναφερθεί εγκλήματα κατά ξένων επιχειρηματιών. Η έντονη κοινωνική αναταραχή που εμφανίστηκε με την εκδήλωση - και εξαιτίας - της οικονομικής κρίσης αναμένεται να υποχωρήσει μετά τη διεξαγωγή των εκλογών του προσεχούς Απριλίου.

5. ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ¹

Οι Βούλγαροι καταναλωτές δείχνουν μια ιδιαίτερη προτίμηση στα ελληνικά προϊόντα και εφ' όσον ξεπεραστεί η οικονομική κρίση οι προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη των οικονομικών και κυρίως εμπορικών σχέσεων είναι πολύ ενθαρρυντικές.

- Το σύνολο της δαπάνης για είδη διατροφής θα ξεπεράσει το 55% του συνολικού ετήσιου εισοδήματος . Όπως εκτιμούν οι ειδικοί το μεγαλύτερο μέρος των ειδών διατροφής που θα εισάγει η Βουλγαρία στα επόμενα δύο χρόνια θα είναι είδη βασικής διατροφής (σίτος, αραβόσιτος, κρέατα, γαλακτομικά προϊόντα, λαχα-νικά). Αυτό θα εξαρτηθεί και από τις καιρικές συνθήκες, που τουλάχιστον για το 1995 ήταν πολύ κακές.
- Η αλλαγή στον τρόπο ζωής και στα καταναλωτικά πρότυπα της βουλγαρικής κοινωνίας θα συντελέσει στην αύξηση των εισαγωγών δερμάτινων ειδών, κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και έτοιμων ενδυμάτων, όπου η Ελλάδα έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα σε σχέση με την Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία. Ωστόσο, μόλις το 10% του πληθυσμού έχει ικανοποιητικό επίπεδο αγοραστικής δύναμης.
- Τα μέτρα για την αναδιάρθρωση και ενίσχυση του γεωργικού τομέα (επιδοτήσεις, εγγυημένα δάνεια, φοροαπαλλαγές) θα επιφέρουν αύξηση

της ζήτησης των ειδών γεωργικού εξοπλισμού. Η εξέλιξη αυτή θα είναι προς όφελος των Ελλήνων επιχειρηματιών που ασχολούνται με την παραγωγή και διάθεση μικρών γεωργικών μηχανημάτων, σύγχρονων συστημάτων καλλιέργειας, θερμοκηπίων και λιπασμάτων. Μπορούν επίσης να επωφεληθούν οι επιχειρηματίες που εμπορεύονται σπόρους και γεωργικά φάρμακα. Στην κτηνοτροφία ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πτηνοτροφικές και χοιροτροφικές μονάδες.

- Η Βουλγαρία θα πρέπει να θεωρείται σαν η σύνδεση με τη ρωσική και ουκρανική αγορά. Θα πρέπει να αξιοποιηθούν τα δίκτυα διανομής μέσω Βουλγαρίας κυρίως τροφίμων και διαρκών καταναλωτικών προϊόντων για την κάλυψη των αναγκών της ευρύτερης περιοχής του Εύξεινου Πόντου.
- Στον τομέα των κατασκευών οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν ένα ευρύτατο πεδίο δράσης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα εμπορικά κέντρα, τα κτίρια γραφείων, τα κτίρια καταστημάτων και άλλα ειδικά κτίρια.
- Επιβάλλεται η αξιοποίηση του προγράμματος JDP PHARE της Ε.Ε. που απευθύνεται κατά προτεραιότητα στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της Ε.Ε. που επιθυμούν να επενδύσουν στο πλαίσιο μεικτών επιχειρήσεων στη Βουλγαρία. Οι διευκολύνσεις που παρέχονται περιλαμβάνουν:
 - Χρηματοδότηση σεμιναρίων σε μεικτές ελληνοβουλγαρικές επιχειρήσεις έως και 50% των εξόδων.
 - Χρηματοδότηση μελετών μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων κεφαλαιακών αναγκών.
 - Χρηματοδότηση τεχνικής υποστήριξης μέχρι και 50% των εξόδων.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ

Οι πωλήσεις του λιανικού εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών στους πρώτους 10 μήνες του 1996 παρουσίασαν πτώση κατά 1,2% έναντι της αντίστοιχης χρονικής περιόδου του 1995, καθώς οι επιπτώσεις από την υποτίμηση του λεβ και ο υψηλός πληθωρισμός επέδρασαν αρνητικά στην εσωτερική ζήτηση. Οι παραπάνω παράγοντες επέδρασαν αρνητικά και στα εισοδήματα, καθώς στους πρώτους 9 μήνες του 1996 παρουσίασαν πτώση η οποία υπολογίζεται σε 25% περίπου.

ΜΙΣΘΟΙ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Όπως αναμενόταν, μετά τους μήνες του καλοκαιριού και την πρόσκαιρη αύξηση της απασχόλησης εξ αιτίας εποχιακών παραγόντων, το ποσοστό της ανεργίας παρουσίασε αύξηση και τον Οκτώβριο του 1996 κυμάνθηκε σε 11% του εργατικού δυναμικού έναντι του ποσοστού 10,5% του προηγούμενου μήνα. Όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο τεύχος του Οικονομικού Δελτίου, με την εφαρμογή των μέτρων της κυβέρνησης για το κλείσιμο των προβληματικών επιχειρήσεων αναμένεται περαιτέρω αύξηση του ποσοστού της ανεργίας.

Η σημαντική μείωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του λεβ και ο υπερπληθωρισμός συνετέλεσαν στη σημαντική πτώση των πραγματικών μισθών. Έτσι, το Σεπτέμβριο ο μέσος μηνιαίος μισθός στον κρατικό τομέα ήταν περίπου 60 δολάρια σε σύγκριση με 127 δολάρια που ήταν στο τέλος του 1995.

Η ΕΛΛΑΔΑ Ο ΤΡΙΤΟΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΣ ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Πρώτη η Γερμανία και δεύτερη η Ελβετία, σύμφωνα με έκθεση του εμπορικού ακολούθου της πρεσβείας μας στη Σόφια.

Ο τρίτος μεγαλύτερος επενδυτής στη Βουλγαρία είναι η Ελλάδα, η οποία έχει παράλληλα το μεγαλύτερο αριθμό εγκατεστημένων εταιριών μεταξύ όλων των άλλων χωρών και αυτό, παρά τι γεγονός ότι πολλές από αυτές είναι με μικρή δραστηριότητα, αποτελεί αν μη τι άλλο σημαντικό δείκτη του ελληνικού ενδιαφέροντος για την αγορά της Βουλγαρίας και όχι μόνο. Εκτός του ότι η εν λόγω αγορά είναι σε φάση ανάπτυξης και παρουσιάζει έντονο επιχειρηματικό ενδιαφέρον, η άμεση γεινίαση της Βουλγαρίας με πέντε βαλκανικά κράτη, δίνει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα σε όσους ενδιαφέρονται για δοσοληψίες με την ευρύτερη βαλκανική περιοχή ή ακόμα με τον ευρύτερο χώρο που καλύπτει η Οικονομική Συνεργασία Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ).

Σύμφωνα με έκθεση του εμπορικού ακολούθου της ελληνικής πρεσβείας κ. Γ.Δουδούμη, οι ξένες επενδύσεις στη Βουλγαρία, την εξαετία 1990 - 1995

ανήλθαν σε 850 εκ. δολάρια και σύμφωνα με εκτιμήσεις η Ελλάδα καλύπτει με 85 εκ. δολάρια το 10% του συνόλου των επενδεδυμένων κεφαλαίων. Με βάση δε, την αξία των άμεσων επενδύσεων, πρώτη εμφανίζεται η Γερμανία με 39%, η Ελβετία με 8%, η Ελλάδα με 7%, η Ολλανδία με 6% κ.α. Όμως οι καθαρώς ελληνικές επενδύσεις εκτιμώνται σε 35-50 εκ. δολάρια και τούτο διότι αρκετές εταιρείες ενώ είναι γνωστό ότι ανήκουν σε Έλληνες επιχειρηματίες έχουν την έδρα τους σε άλλη χώρα ή λειτουργούν για λογαριασμό πολυεθνικών. Σήμερα στη Βουλγαρία βρίσκονται πάνω από 261 εταιρείες ελληνικών συμφερόντων, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων ασκεί εμπορική δραστηριότητα σε διάφορους κλάδους με αιχμή τα τρόφιμα και τα καταναλωτικά προϊόντα, δημιουργώντας σε αρκετές περιπτώσεις καταστήματα λιανικής πώλησης.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αξιόλογης παρουσίας στη λιανική πώληση είναι ο Όμιλος Επιχειρήσεων Παπαέλληνα και η "Sportsman AE". Ο Όμιλος, μέσω της "P&C" στην οποία συμμετέχει με 50% (το άλλο 50% ανήκει στην B.M.S.), έχει δημιουργήσει 6 σημεία πώλησης με την επωνυμία "Pretty Shop". Δύο καταστήματα καλλυντικών στη Σόφια, ένα στη Φιλιππούπολη και τρία shop in the shop στα Duty Free του αεροδρομίου της Σόφιας, ενώ σύντομα θα λειτουργήσει και κατάστημα στη Βάρνα. Ο τζίρος των pretty shop για το 1996 υπολογίζεται σε 2 εκ. δολάρια. Η "Sportsman AE" μέσω της "Bulsport" που είναι επίσης προϊόν συνεργασίας της με την "BMS", έχει δύο καταστήματα στη Σόφια και ετοιμάζει άλλο ένα. Τα ενδύματα Lacoste, θα τα δει κανείς και σε 3 shop in shops στα Duty Free του αεροδρομίου της Σόφιας. Ο τζίρος τους το 1996 θα ανέλθει σε 800.000 δολάρια. Στη Βουλγαρία επίσης υπάρχουν καταστήματα της "Neoset", της "Diesel Hellas" κ.τ.λ. Όλα τα καταστήματα που έχουν ανοίξει ελληνικές εταιρείες στη Βουλγαρία είναι αισθητικής εφάμιλλης με των καταστημάτων στην Ελλάδα. Στον τομέα της παραγωγής οι κυριότερες επενδύσεις έχουν γίνει από την "3 E" (θεωρείται και ο μεγαλύτερος Έλληνας επενδυτής), η οποία προχωρεί στην ανέγερση νέου εργοστασίου παραγωγής στη Φιλιππούπολη και από τη "Δέλτα" που δημιούργησε μονάδα παραγωγής παγωτού αρχικής επένδυσης 6 εκ. δολαρίων. Ετοιμάζονται δε, οι μονάδες της αλλαντοβιομηχανίας "Π.Γ.ΝΙΚΑΣ" και της "Charita". Στον τραπεζικό τομέα λειτουργούν δύο καταστήματα ελληνικών τραπεζών, της ΧΙΟΣBANK και της ΙΟΝΙΚΗΣ, ενώ γραφεία

αντιπροσωπειών έχουν η Εθνική, η Αγροτική και η Τράπεζα Μακεδονίας-Θράκης. Παρά τις πιέσεις της Ένωσης Εμπορικών Τραπεζών της Βουλγαρίας για να περιορισθεί ο ρυθμός χορήγησης αδειών λειτουργίας καταστημάτων ξένων εμπορικών τραπεζών στη χώρα, πήρε άδεια για υποκατάστημα και η Εθνική Τράπεζα.

Ο διευθυντής της Διεύθυνσης Βαλκανικών Χωρών του υπ. Εμπορίου και Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, κ. Γκερτζίκωφ χαρακτήρισε επιτυχημένη την ελληνική παρουσία στη Βουλγαρία, προσθέτοντας ότι η χώρα του έχει ανάγκη από επενδύσεις κυρίως στον τομέα της παραγωγής και του τουρισμού. Ωστόσο, παρά τις σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης, η Βουλγαρία σίγουρα δεν είναι εύκολη αγορά, καθώς παρουσιάζει λόγω της πρόσφατης αλλαγής του καθεστώτος σύνθετα προβλήματα, που μεταξύ άλλων έχουν να κάνουν με την οικονομική δυνατότητα των πολιτών, το βιοτικό τους επίπεδο, τα καταναλωτικά τους πρότυπα κ.τ.λ.

Επιχειρηματικοί κύκλοι αλλά και κυβερνητικά στελέχη της Βουλγαρίας, επισημαίνουν με ιδιαίτερη έμφαση ότι η εγκληματικότητα αυξάνεται ραγδαία. Ανέφεραν ενδεικτικά ότι το πλέον πρόσφορο και αναπτυσσόμενο επάγγελμα είναι αυτό του σωματοφύλακα σε ξένους αλλά και εγχώριους επιχειρηματίες.!!!

ΚΡΟΑΤΙΑ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Επίσημη Ονομασία: Δημοκρατία της Κροατίας

Πολίτευμα: Προεδρική Δημοκρατία

Γεωγραφική Θέση: Βαλκανική χώρα συνορεύει με τη Σλοβενία και την Ουγγαρία προς βορρά, τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη προς νότο και ανατολάς και τη Σερβία προς ανατολάς. Προς δυσμάς βρέχεται από την Αδριατική Θάλασσα. Περιλαμβάνει τις ιστορικές περιοχές της Ίστριας, της Δαλματίας και της Σλοβενίας.

Έκταση: 56.538 τετρ. χλμ., 81 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ.

Κυριότερες Πόλεις: Ζάγκρεμπ (πρωτεύουσα, 931.000 κάτοικοι), Σπλιτ (190.000 κάτοικοι), Ριγιέκα (167.000 κάτοικοι), όσιγιεκ (105.000 κάτοικοι).

Πληθυσμός: 4,8 εκ. κάτοικοι εκ των οποίων το 51% ζει σε αστικές περιοχές.

Εθνολογική Σύθεση: Κροάτες (78%), Σέρβοι (12%), Μουσουλμάνοι (1%), Ούγγροι (0,5), Σλοβένοι (0,5%), Λοιποί (8%).

Γλώσσα: Κροατική (επίσημη), Σερβική

Θρησκευματα: Ρωμαιοκαθολικοί (77%), Ορθόδοξοι (11%), Σλάβοι Μουσουλμάνοι (1%), Διαμαρτυρομενοι (1%), Λοιποί (10%).

Νόμισμα: Κούνα

2. ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Κροατία έγινε μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1996 μετά από πολύμηνη καθυστέρηση λόγω των επιφυλάξεων που υπήρχαν όσον αφορά το δημοκρατικό της κεθεσώς. Ειδικότερα έχουν αναφερθεί προβλήματα που αφορούν την ελευθερία του Τύπου, την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, την επιστροφή των προσφύγων στην Κράινα, κ.λπ.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του Δεκεμβρίου 1990, αρχηγός του κράτους είναι ο πρόεδρος της δημοκρατίας, ο οποίος εκλέγεται με άμεσες εκλογές για μια περίοδο επτά ετών. Ο πρόεδρος ορίζει την κυβέρνηση και τον πρωθυπουργό.

Η Βουλή αποτελείται από δύο σώματα: τη Βουλή των Κοινοτήτων με 138 μέλη η οποία νομοθετεί και τη Βουλή των Περιφερειών η οποία προτείνει νόμους ή ζητά την αναθεώρηση νόμων. Τα μέλη και των δύο Βουλών εκλέγονται με άμεσες εκλογές για μια περίοδο τεσσάρων ετών. Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ο κ. Φράντσιο Τούζμαν, η θητεία του οποίου λήγει το 1997 και πρωθυπουργός ο κ. Ζλάτκο Ματέσα του κυβερνώντος Κόμματος της Κροατικής Δημοκρατικής Ένωσης (HDZ). Η αντιπολίτευση απαρτίζεται από ένα μεγάλο αριθμό κομμάτων, μεταξύ των οποίων τα σημαντικότερα είναι το Φιλελεύθερο Κόμμα, το Κόμμα των Αγροτών της Κροατίας, το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Αλλαγής (πρώην Κομμουνιστικό) και το Κροατικό Κόμμα του Δικαίου (νεοφασιστές).

Η ειρήνη φαίνεται να εδραιώνεται στην περιοχή, ιδιαίτερα δε μετά την επίτευξη της Συμφωνίας του Ντέιτον και την επίλυση του βοσνιακού προβλήματος. Ωστόσο οι σχέσεις της Κροατίας με τους γείτονες της - πρώην δημοκρατίες της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας δεν είναι οι καλύτερες δυνατές. Πρόσφατη είναι η περίπτωση ψύχρασης των σχέσεων Κροατίας - Σλοβενίας στο θέμα της ρύθμισης των αναλογούντων σε κάθε χώρα χρεών της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Η πολιτική βούληση για τη μετάβαση της χώρας στην οικονομία της αγοράς και την ένταξή της στο ευρωπαϊκό οικονομικό σύστημα πρέπει να θεωρείται δεδομένη, καθώς επίσης και οι δυνατότητες της να πετύχει τους στόχους αυτούς. Απομένει ωστόσο να αποκατασταθεί το κατάλληλο επιχειρηματικό κλίμα, το οποίο θα προσελκύσει τους ξένους επενδυτές και μαζί με αυτούς την αναγκαία δυτική τεχνολογία και τεχνογνωσία.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1 Μετάβαση στην οικονομία της Αγοράς - Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Η Κροατία αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί μία από τις πλουσιότερες περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η δομή της κροατικής οικονομίας παρουσιάζει χαρακτηριστικά ανεπτυγμένης βιομηχανικής οικονομίας με το βιομηχανικό τομέα να συμβάλει κατά περίπου 30% στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, τον αγροτικό τομέα κατά περίπου 12% και τις υπηρεσίες κατά 60%.

Το οικονομικό σύστημα της χώρας ήταν ανέκαθεν προσανατολισμένο προς την οικονομία της αγοράς. Παρά την εφαρμογή του συστήματος κοινωνικής ιδιοκτησίας που ίσχυε στη χώρα, οι επιχειρήσεις είχαν σημαντικά περιθώρια κινήσεων όσον αφορά την τιμολόγηση των προϊόντων και υπηρεσιών τους και τις επενδυτικές αποφάσεις. Επιπλέον απολάμβαναν τα οφέλη του απελευθερωμένου εξωτερικού εμπορίου - με εξαίρεση κάποιους ποσοτικούς περιορισμούς στη διακίνηση αγροτικών προϊόντων.

Από τις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας έως και το 1993, η οικονομία της Κροατίας διήνυσε περίοδο βαθιάς κρίσης. Τα αίτια της κρίσης αυτής ανάγονται: α) στην έλλειψη πιστώσεων, ιδιαίτερα του εξωτερικού, προς τις κροατικές επιχειρήσεις στις αρχές της δεκαετίας λόγω της σημαντικής πτώσης της δανειοληπτικής τους ικανότητας, β) στην αποδιοργάνωση του οικονομικού της συστήματος μετά την ανεξαρτητοποίησή της από την πρώην ενιαία Γιουγκοσλαβία τον Ιούνιο του 1991 αλλά, κυρίως, γ) στις εκτεταμένες ένοπλες συγκρούσεις κατά τη διάρκεια της διάλυσης της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

	1992	1993	1994	1995	1996
ΑΕΠ (% μεταβολή)	-9,0	-3,0	0,8	5,0	5,0
Βιομ. Παραγωγή (% μεταβολή)	-15,0	-6,0	-2,7	0,3	Μ.Δ.
Πληθωρισμός (% μεταβολή τέλος έτους)	937,0	1.150,0	97,5	3,7	2,1
Εξαγωγές (εκ. \$ ΗΠΑ)	3.127	2.938	3.293	3.572	Μ.Δ.
Εισαγωγές (εκ. \$ ΗΠΑ)	3.430	3.944	4.657	6.660	Μ.Δ.
Εμπορικό Ισοζύγιο (\$ ΗΠΑ)	-303	-1.006	-1.364	3.088	Μ.Δ.
Ανεργία	17,8	17,4	17,3	17,6	17,0

Μ.Δ. = Μη διαθέσιμα στοιχεία

Την περίοδο μεταξύ 1991 και 1993 το ΑΕΠ της χώρας μειώθηκε κατά 30% και η βιομηχανική παραγωγή κατά 50%, ενώ ανάλογη επιδείνωση παρουσίασαν και τα υπόλοιπα μακροοικονομικά μεγέθη. Την ίδια περίοδο η οικονομία της Κροατίας, παραδοσιακά εξωστρεφής - το εξωτερικό της εμπόριο αντιστοιχεί σε αξία στο 80% περίπου του ΑΕΠ της χώρας - έχασε σημαντικό μερίδιο των αγορών του εξωτερικού, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων της από τον τουρισμό που αποτελούσε σημαντική πηγή εσόδων.

Τον Οκτώβριο του 1993 η κυβέρνηση υιοθέτησε ένα σταθεροποιητικό πρόγραμμα βασισμένο στη σταθεροποίηση της ισοτιμίας του εθνικού

νομίσματος και με παράλληλη εφαρμογή περιοριστικής εισοδηματικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Το πρόγραμμα ενισχύθηκε το Μάιο του 1994 με την εισαγωγή νέου εθνικού νομίσματος, το κούνα. Η κυβέρνηση εφάρμοσε έκτοτε με συνέπεια το πρόγραμμα, τα αποτελέσματα του οποίου αποδείχθηκαν ιδιαίτερα θετικά. Το εθνικό νόμισμα επανέκτησε τις απώλειες του έναντι των άλλων νομισμάτων, ο πληθωρισμός παρουσίασε δραστική πτώση και σταθεροποιήθηκε σε χαμηλά επίπεδα, ενώ τα εισοδήματα και οι μισθοί βελτιώθηκαν σε πραγματικούς όρους.

Το σταθεροποιητικό πρόγραμμα της Κροατίας θεωρείται ένα από τα πλέον πετυχημένα μεταξύ των χωρών σε μετάβαση. Το ΑΕΠ επανέκαμψε σημαντικά τα δύο τελευταία χρόνια (1995 - 1996), σημειώνοντας ετήσια αύξηση 5%. Εν τούτοις, η μακροοικονομική ισορροπία δεν έχει ακόμη αποκατασταθεί, ενώ το ζητούμενο είναι η διατήρηση του αναπτυξιακού ρυθμού της οικονομίας.

3.2 Φιλελευθεροποίηση της Αγοράς

Όσον αφορά τη φιλελευθεροποίηση της αγοράς τα μέχρι τώρα αποτελέσματα έχουν ως εξής:

- Όλες οι τιμές διαμορφώνονται ελεύθερα με εξαίρεση τις τιμές σε ορισμένους στρατηγικούς τομείς, όπως αυτόν της ενέργειας, στις οποίες το κράτος ασκεί έμμεσο έλεγχο.
- Δεν υπάρχουν έλεγχοι στη διαμόρφωση των μισθών.
- Το εξωτερικό εμπόριο έχει απελευθερωθεί. Όλοι οι ποσοτικοί περιορισμοί έχουν καταργηθεί, καθώς και οι δασμοί και τα τέλη στις περισσότερες εισαγωγές και εξαγωγές.
- Εισήχθη το κούνα ως νέο εθνικό νόμισμα το Μάιο του 1994 με ευεργετικές επιπτώσεις στο επίπεδο των τιμών. Η ισοτιμία του κούνα διαμορφώνεται ελεύθερα, με εξαίρεση κάποιες παρεμβάσεις της κεντρικής τράπεζας στη διατραπεζική αγορά. Η μετατρεψιμότητα του εθνικού νομίσματος είναι ελεύθερη για τις περισσότερες πράξεις του λογαριασμού τρεχουσών συναλλαγών.
- Τα επιτόκια διαμορφώνονται σε επίπεδο που να εναρμονίζονται με τους στόχους του σταθεροποιητικού προγράμματος της κυβέρνησης.

3.3 Ιδιωτικοποιήσεις

Ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα υπήρχε σε μικρή κλίμακα και κατά τη διάρκεια της σοσιαλιστικής διακυβέρνησης της χώρας. Όσον αφορά τις κρατικές επιχειρήσεις, η ιδιωτικοποίησή τους προχωρεί με αργούς ρυθμούς.

Η αποκατάσταση των περιουσιών που απαλλοτριώθηκαν κατά τη διάρκεια της σοσιαλιστικής διακυβέρνησης της χώρας δεν έχει γίνει ακόμη.

Η ιδιωτικοποίηση των μικρών κρατικών μονάδων προχωρεί με αρκετό ικανοποιητικό ρυθμό, αφού ένα μεγάλο μέρος των μονάδων αυτών έχει ιδιωτικοποιηθεί.

Μικρή πρόοδος σημειώθηκε στην ιδιωτικοποίηση των μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τον υψηλό βαθμό κινδύνου της χώρας λόγω της εμπόλεμης κατάστασης στην οποία βρισκόταν επί σειρά ετών είχε σαν αποτέλεσμα τη διστακτικότητα των ξένων επενδυτών στο να προβούν στην υλοποίηση επενδύσεων στη χώρα. Επιπλέον, η χώρα στερήθηκε της αναγκαίας δυτικής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας έτσι ώστε σημαντικές καθυστερήσεις να σημειωθούν και στον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων. Ωστόσο, η επιτάχυνση των διαδικασιών ιδιωτικοποίησης αποτελεί σήμερα προτεραιότητα της κυβέρνησης.

Επιτρέπεται η συμμετοχή αλλοδαπών στις ιδιωτικοποιήσεις κατόπιν αδείας από τους αρμόδιους εθνικούς φορείς.

3.4 Κλάδοι της Οικονομίας

Γεωργία

Τα 2/3 του εδάφους της Κροατίας είναι καλλιεργήσιμα. Η χώρα παράγει ζαχαρότευτλα, σιτάρι και αραβόσιτο. Η μετάβαση της χώρας στην οικονομία της αγοράς και η καθυστέρηση στο θέμα της αποκατάστασης των γεωργικών περιουσιών που είχαν απαλλοτριωθεί κατά τη σοσιαλιστική περίοδο οδήγησαν στη σημαντική πτώση της αγροτικής παραγωγής κατά την τελευταία πενταετία ενώ πτωτική πορεία ακολούθησε και η παραγωγικότητα.

Τα αγροτικά προϊόντα δεν αποτελούν σημαντικά εξαγωγικό προϊόν, ενώ εισάγονται σημαντικές ποσότητες βαμβακιού.

Ενέργεια

Η Κροατία καλύπτει τις μισές ενεργειακές της ανάγκες από θερμικές πηγές και τις άλλες μισές από υδροηλεκτρικές. Έχει πλούσιο υπέδαφος σε ορυκτά (γαιάνθρακες, βωξίτη, σίδηρο, καολίνη), καθώς και περιοχές με πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Τα ορυχεία αποτελούν σημαντικό τομέα της οικονομίας.

Βιομηχανία

Η βιομηχανική παραγωγή ακολούθησε πτωτική πορεία από τις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας. Οι προοπτικές του τομέα δεν είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές, αφού το πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης και ανασυγκρότησης των κρατικών επιχειρήσεων προχωράει με πολύ αργά βήματα.

Οι βασικότερες δραστηριότητες της κροατικής βιομηχανίας είναι η διύλιση πετρελαίου, η σιδηρομεταλλουργία, τα ναυπηγεία, τα χημικά, τα τρόφιμα, οι μηχανές, οι μεταλλοκατασκευές και η κλωστοϋφαντουργία. Πολλές παραγωγικές μονάδες καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Μεγάλο μέρος από αυτές ανασυγκροτήθηκε αργότερα.

Τα βιομηχανικά προϊόντα, όπως τα κλωστοϋφαντουργικά, πετρέλαιο και λιπαντικά υποδήματα και ηλεκτρικά μηχανήματα, αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών της Κροατίας.

3.5 Εξωτερικό Εμπόριο

Το εξωτερικό εμπόριο της Κροατίας έχει απελευθερωθεί. Επιβάλλεται εισαγωγικός δασμός ύψους 10% στο πλαίσιο του σταθεροποιητικού προγράμματος της κυβέρνησης. Όλοι οι ποσοτικοί περιορισμοί έχουν καταργηθεί.

Οι δυτικές χώρες αποτελούν τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους της Κροατίας. Η ζήτηση για προϊόντα δυτικών χωρών σημειώνει ραγδαία αύξηση κατά τα τελευταία χρόνια. Το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών της χώρας απορροφάται από τη Γερμανία, την Ιταλία, τη Σλοβενία, τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη και τη Σουηδία, ενώ η Κροατία εισάγει κυρίως από τη Γερμανία, την Ιταλία, τη Σλοβενία, την Αυστρία και την Αγγλία.

Το ύψος του εμπορίου μεταξύ Ελλάδας και Κροατίας κινείται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Το 1994 οι ελληνικές εισαγωγές από την Κροατία ανήλθαν σε μόλις 11,8 εκ. ECU περίπου και οι εξαγωγές σε 7,9 εκ. ECU περίπου. Έτσι, το εμπορικό ισοζύγιο ήταν ελλειμματικό για την Ελλάδα. Το πρώτο πεντάμηνο του 1995, οι ελληνικές εισαγωγές διαμορφώθηκαν σε 2,9 εκ. ECU, με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο το διάστημα αυτό να είναι αποτελεσματικό για την Ελλάδα. Η Ελλάδα εισάγει κυρίως ζώα, ζωντανά, οργανικά χημικά προϊόντα, πλαστικές ύλες και χαρτί και χαρτόνια, και εξάγει καρπούς, φρούτα, καπνό, μεταλλεύματα, ορυκτά καύσιμα, οργανικά χημικά προϊόντα και βαμβάκι.

3.6 Ξένες Επενδύσεις

Το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών για την Κροατία είναι πολύ περιορισμένο. Ελάχιστες αξιόλογες ξένες επενδύσεις έχουν γίνει έως τώρα εξαιτίας των πρόσφατων πολεμικών συγκρούσεων και των ελλείψεων στην υποδομή.

Υπάρχουν περιορισμοί για τη δραστηριότητα αλλοδαπών σε στρατηγικής σημασίας τομείς της οικονομίας, όπως η αμυντική βιομηχανία, τα μεταφορικά μέσα, οι τηλεπικοινωνίες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Δεν υπάρχουν περιορισμοί στον επαναπατρισμό κερδών και κεφαλαίων.

4 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 Επιχειρηματικοί Κίνδυνοι

Η επίτευξη της συμφωνίας του Ντέιτον που είχε σαν αποτέλεσμα την επίλυση του βοσνιακού προβλήματος φαίνεται να απομακρύνει τον κίνδυνο επανάληψης των πολεμικών συγκρούσεων του πρόσφατου παρελθόντος. Έτσι ο σημαντικότερος επιχειρηματικός κίνδυνος στην Κροατία αίρεται. Αναμένεται ότι τόσο το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα όσο και η προσπάθεια ένταξης της χώρας στο δυτικό οικονομικό σύστημα θα ενταθούν στο άμεσο μέλλον. Σε αυτό θα συμβάλλουν αφενός μεν η προς αυτήν την κατεύθυνση διαμορφωμένη πολιτική βούληση στη χώρα και αφετέρου τα ερείσματα της Κροατίας στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και ιδιαίτερα στη Γερμανία.

Σοβαρό πρόβλημα συνεχίζει να αποτελεί το υψηλό κόστος αποκατάστασης των ζημιών του πολέμου που επιβαρύνει σημαντικά τον κρατικό προϋπολογισμό, καθώς και οι πολύ υψηλές αμυντικές δαπάνες.

4.2 Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Η Κροατία αποτελούσε μια από τις πιο ευημερούσες και αναπτυσσόμενες περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η βιομηχανική της βάση ήταν ανεπτυγμένη και το εργατικό της δυναμικό εξειδικευμένο. Τα δύο αυτά στοιχεία μπορούν να αποτελέσουν τις βάσεις πάνω στις οποίες θα στηριχθεί η οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Τα μέχρι τώρα θετικά αποτελέσματα του σταθεροποιητικού προγράμματος (αύξηση του ΑΕΠ, πτώση του πληθωρισμού, σταθερότητα του νομίσματος) προδιαγράφουν καλές προοπτικές για τη χώρα.

Σημαντική ανάκαμψη παρουσιάζουν οι κλάδοι τροφίμων και ποτών, καπνού, επεξεργασίας μετάλλων και μεταλλευμάτων, εκτυπώσεων και χάρτου.

Σημαντική ανάκαμψη παρουσιάζει η τουριστική βιομηχανία. Πριν την έναρξη των πολεμικών συγκρούσεων η Κροατία προσέλκυε μεγάλο αριθμό τουριστών χάρις στις ακτές και τα νησιά της που εκτείνονται κατά μήκος των παραλίων της στην Αδριατική Θάλασσα. Μετά τη συμφωνία ειρήνης στην περιοχή αναμένεται η επιτάχυνση της ανάκαμψης στην εν λόγω βιομηχανία.

Επιπλέον, μεγάλη είναι η ανάγκη εκτέλεσης έργων υποδομής, δεδομένων των σημαντικών ελλείψεων που παρουσιάζονται αλλά και των καταστροφών που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου

Ο.Δ. ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Επίσημη Ονομασία: Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας

Γεωγραφική Θέση: Βρίσκεται στη Ν. Ευρώπη, στο βόρειο τμήμα της βαλκανικής χερσονήσου και συνορεύει με την ΠΓΔΜ, την Αλβανία, τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, την Κροατία, την Ουγγαρία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία.

Πληθυσμός: Περίπου 10.400.000 εκ των οποίων το 51,2 κατοικεί σε αστικές περιοχές.

Πρωτεύουσα: Βελιγράδι

Έκταση: 102.173 τετρ. χλμ. (Σερβία 88.361, Μαυροβούνιο 13.812 τ.χ.)

Γλώσσα : Σερβική (επίσημη).

Θρησκείματα: Χριστιανοί Ορθόδοξοι (65%), Μουσουλμάνοι (19%), Ρωμαιοκαθολικοί (4%), Προτεστάντες (1%), Λοιποί (11%).

Εθνότητες: Σέρβοι (63%), Αλβανοί (14%), Μαυροβούνιοι (6%), Ούγγροι (4%), Λοιποί (13%).

Νόμισμα: Νέο Δηνάριο

2. ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Σερβία και το Μαυροβούνιο ενώθηκαν επίσημα στις 27 Απριλίου 1992 δημιουργώντας την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Σύμφωνα με το Σύνταγμα που ψηφίσθηκε την ίδια ημερομηνία οι δύο χώρες έχουν από μία δημοκρατικά εκλεγόμενη Βουλή και από έναν πρόεδρο και στέλνουν αντιπρόσωπους τους στην Ομοσπονδιακή Εθνοσυνέλευση η οποία αποτελείται από δύο Σώματα. Την ουσιαστική εξουσία όμως ασκεί ο Πρόεδρος της Σερβίας Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς.

Η πολιτική ζωή έχει διαταραχθεί από τις σοβαρές τριβές της κυβέρνησης με την αντιπολίτευση όχι μόνο λόγω των αποτελεσμάτων των δημοτικών εκλογών, αλλά κυρίως λόγω των κατηγοριών ότι το περιβάλλον του Προέδρου έχει αναδειχθεί στο κυρίαρχο οικονομικοπολιτικό κατεστημένο της χώρας.

Τα κυριότερα πολιτικά κόμματα είναι το Σοσιαλιστικό Κόμμα της Σερβίας, το Σερβικό Δημοκρατικό Κίνημα, το Σερβικό Ριζοσπαστικό Κόμμα, η Ένωση της Γιουγκοσλαβικής Αριστεράς, το Σοσιαλιστικό Δημοκρατικό Κόμμα του

Μαυροβουνίου, το Κόμμα του Λαού (Μαυροβούνιο) και η Φιλελεύθερη Συμμαχία (Μαυροβούνιο).

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1 Μετάβαση στην Οικονομία της Αγοράς

Οι όποιες προσπάθειες έγιναν προς την κατεύθυνση της κατάρτισης και εφαρμογής προγράμματος μετάβασης στην οικονομία της αγοράς, προσέκρουσαν στα πολύ μεγάλα προβλήματα που δημιούργησε ο πολυετής πόλεμος και η επιβολή οικονομικού εμπάργκο από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Οι δύο αυτοί παράγοντες συνέβαλαν στην αποδιοργάνωση της οικονομικής δραστηριότητας με αποκορύφωμα το έτος 1993. Η γιουγκοσλαβική οικονομία, από αναπτυσσόμενη και στηριζόμενη σε μια βιομηχανία με εξαγωγικό προσανατολισμό, εμφάνισε την τάση μετατροπής της σε μια κλειστή οικονομία, υπανάπτυκτη και με διευρυνόμενο αγροτικό τομέα σε βάρος του βιομηχανικού.

Τον Ιανουάριο του 1994 η γιουγκοσλαβική κυβέρνηση υιοθέτησε ένα πρόγραμμα Νομισματικής Αναδιάρθρωσης και Οικονομικής Ανάπτυξης που κατάρτισε ο τότε διοικητής της κεντρικής τράπεζας της χώρας Ντραγκοσλαβ Αβράμοβιτς, το οποίο είχε θετικές επιπτώσεις στη σταθεροποίηση της οικονομίας. Το πρόγραμμα όμως αυτό εγκαταλείφθηκε την άνοιξη του 1996 λόγω της κοινωνικής αναταραχής που προκλήθηκε από τα μέτρα λιτότητας.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις διεθνών αναλυτών θα χρειαστούν αρκετά χρόνια έως ότου η γιουγκοσλαβική οικονομία καταφέρει να ανακάμψει στα προπολεμικά επίπεδα. Ακόμη όμως και όταν αυτό συμβεί θα υστερεί σημαντικά από τα άλλα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, τα οποία έχουν προωθήσει σε ικανοποιητικό βαθμό τα προγράμματα μετάβασης στην οικονομία της αγοράς.

3.2 Ιδιωτικοποιήσεις

Όταν η διαδικασία ιδιωτικοποιήσεων ξεκίνησε το 1987, 82.000 επιχειρήσεις, κυρίως μικρά καταστήματα, βρίσκονταν στα χέρια ιδιωτών. Η υιοθέτηση νέας νομοθεσίας επέτρεψε την ίδρυση ιδιωτικών επιχειρήσεων, ενώ οι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα απέκτησαν το δικαίωμα να ιδρύουν

επιχειρήσεις. Σήμερα υπάρχουν περισσότερες από 400.000 ιδιωτικές επιχειρήσεις στη Γιουγκοσλαβία. Ωστόσο, παρά το φαινομενικά μεγάλο αριθμό ιδιωτικών εταιρειών, μόνο το 1/3 των συνολικών κεφαλαίων της χώρας βρίσκονται σε ιδιωτικά χέρια. Το θέμα των ιδιωτικοποιήσεων ήρθε και πάλι στην επικαιρότητα μετά την άρση του οικονομικού εμπάργκο και έχουν προγραμματισθεί σημαντικές ιδιωτικοποιήσεις με τη συμμετοχή και του ξένου κεφαλαίου. Μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνονται η Κρατική Τηλεφωνική Εταιρεία, ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων και ορισμένοι άλλοι οργανισμοί των οποίων το 47% του Κεφαλαίου θα πωληθεί σε ξένους επενδυτές.

3.3 Εξέλιξη Βασικών Οικονομικών Μεγεθών

Το ΑΕΠ της χώρας παρουσίασε έντονη πτωτική πορεία το 1992 και το 1993 σημείωσε, αύξηση της τάξης του 6,5 το 1994 αποτέλεσμα της εφαρμογής του σταθεροποιητικού προγράμματος. Ακόμα πιο έντονη ήταν η πτώση της βιομηχανικής παραγωγής το ύψος της οποίας ανήλθε στο 22% και 37% το 1992 και 1993, αντίστοιχα. Η πτώση αυτή συνοδεύτηκε από μείωση της αποδοτικότητας στο σύνολο του βιομηχανικού τομέα.

Στο νομισματικό και δημοσιονομικό τομέα της οικονομίας της, η Ο.Δ. Γιουγκοσλαβίας παρουσίασε εικόνα πλήρους διάλυσης. Ο πληθωρισμός το 1992 προσέγγισε το 8,999%, ενώ το 1993-94 πήρε τη μορφή υπερπληθωρισμού, κατατάσσοντας έτσι τη χώρα μεταξύ των λίγων χωρών παγκοσμίως που έχουν εμφανίσει παρόμοια φαινόμενα. Στα τέλη του 1993 ο μηνιαίος πληθωρισμός ανήρχετο σε ποσοστό αρκετών εκατοντάδων εκατομμυρίων. Το φαινόμενο αυτό είχε την αιτία του στην προσπάθεια της κυβέρνησης να καλύψει τα συνεχώς αυξανόμενα δημοσιονομικά ελλείμματα εκδίδοντας νέο, καθαρά πληθωριστικό χρήμα. Τα ελλείμματα αυτά ανήλθαν στα 20% και 40% του ΑΕΠ το 1992 και 1993, αντίστοιχα. Χάρης στην εισαγωγή νέου εθνικού νομίσματος (νέο δηνάριο) στο πλαίσιο του εφαρμοζόμενου σταθεροποιητικού προγράμματος, ο πληθωρισμός το 1995 μειώθηκε στο 78,6% αναμένεται ωστόσο να διαμορφωθεί στο 100% για το 1996.

Μακροοικονομικά Μεγέθη Ο.Δ. Γιουγκοσλαβίας						
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ΑΕΠ (% μεταβολή)	14,2	-26,1	-27,7	6,5	6	5
Βιομ. Παραγωγή (% μεταβολή)	-17,6	-21,4	-37,3	+1,2	+3,8	Μ.Δ.
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	81,3	8.999	Υπερπληθωσμός	Υ	78,6	100
Εμπορικό Ισοζύγιο (δισ. δολάρια)	-0,9	-1,4	-0,1	-0,4	-1	-1,5
Εξωτερικό χρέος (σε δισ. \$)	16,5*	Μ.Δ.*	5,6	5,6	6,5	Μ.Δ.
Ισοτιμία δηνάριο/ δολάριο				1,6	4,7	5,2

Μ.Δ. = Μη διαθέσιμα στοιχεία
* Αφορά το συνολικό χρέος της παλαιάς Γιουγκοσλαβίας

Η επίσημη ανεργία ανήλθε το 1993 στο 32% του ενεργού πληθυσμού, αν και η γεωγραφική κατανομή της ήταν ανομοιογενής, με προεξέχουσα την περιοχή του Κόσοβο όπου η ανεργία ξεπέρασε το 50% του ενεργού πληθυσμού. Όσον αφορά το εξωτερικό εμπόριο, αυτό μειώθηκε το 1992 κατά 70% ενώ από το 1993 και μετά έπαυσε ολοσχερώς (επίσημα βέβαια γιατί υπήρξε συστηματική παραβίαση του εμπάργκο).

3.4 Κλάδοι της Οικονομίας

Τόσο η παραγωγή όσο και η παραγωγικότητα όλων των τομέων και κλάδων της οικονομίας σημείωσαν μεγάλη πτώση τα τελευταία χρόνια λόγω του πολέμου στην περιοχή και της επιβολής του οικονομικού εμπάργκο.

Γεωργία

Οι αγροτικές καλλιέργειες καλύπτουν το 35% της έκτασης της χώρας. Τα βασικότερα αγροτικά προϊόντα είναι τα δημητριακά (67% των αροτριαίων καλλιεργειών), οι πατάτες, τα ζαχαρότευτλα και τα λαχανικά. Η κτηνοτροφία είναι αρκετά ανεπτυγμένη και αφορά κυρίως βοοειδή (1,8 εκ. κεφαλές το 1994), χοιροτροφία (4,0 εκ. κεφαλές), αιγοπροβατοτροφία (2,8 εκ. κεφαλές).

Βιομηχανία

Η Γιουγκοσλαβία είχε ανεπτυγμένη βιομηχανία και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Ο πόλεμος και το εμπάργκο οδήγησαν στην αναβολή των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων στον τομέα αυτό (ιδιωτικοποιήσεις, ανασυγκρότηση επιχειρήσεων) και στην αποθάρρυνση των ξένων επενδύσεων, στερώντας έτσι τη Γιουγκοσλαβία από την αναγκαία εισαγωγή δυτικής τεχνολογίας και τεχνογνωσία. Επιπλέον, λόγω και της απώλειας παραδοσιακών αγορών,

η Σερβική βιομηχανία λειτουργούσε τον προηγούμενο χρόνο μόνο στο 37% της δυναμικότητάς της.

Παραδοσιακά βιομηχανικά προϊόντα είναι η επεξεργασία τροφίμων, τα μεταλλουργικά προϊόντα, τα υφάσματα, τα φαρμακευτικά, τα χημικά, οι ελαφρές και βαριές μηχανοκατασκευές και τα ηλεκτρονικά.

Υπηρεσίες

Λόγω της μείωσης της αγοραστικής ικανότητας του πληθυσμού η συμμετοχή των υπηρεσιών στο ΑΕΠ μειώθηκε από 39% το 1990 σε 28% το 1994. Με τη βελτίωση πάντως των συνθηκών αναμένεται σημαντική βελτίωση αρχικά στο λιανικό εμπόριο και στη συνέχεια σε άλλους κλάδους των υπηρεσιών. Η χώρα (με εξαίρεση τα παράλια του Μαυροβούνιου) δεν έχει σημαντικές δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης.

3.5 Εξωτερικό Εμπόριο

Μετά την άρση των διεθνών κυρώσεων, οι γιουγκοσλαβικές αρχές έλαβαν σημαντικά μέτρα για την απελευθέρωση των εισαγωγών. Σήμερα το 85% περίπου των εισαγωγών είναι απελευθερωμένες και παραμένουν στο καθεστώς ποσοτώσεων τα προϊόντα του τομέα της μεταλλουργίας και της μεταποίησης μετάλλων.

Οι δασμοί εισαγωγών κυμαίνονται μεταξύ 2% και 30%. Τα φάρμακα, οι πρώτες ύλες, υλικά αναπαραγωγής και ανταλλακτικά που δεν παράγονται στη χώρα έχουν τους ελάχιστους δασμούς, ενώ τα καταναλωτικά προϊόντα και τα προϊόντα πολυτελείας επιβαρύνονται με δασμούς ύψους 30%.

Αναμένεται σταδιακή επαναπροσέγγιση με τους διεθνείς οικονομικούς και λοιπούς οργανισμούς μετά από την περίοδο απομόνωσης κατά τη διάρκεια ισχύος του εμπάργκο. Ανάλογη εξέλιξη θα έχουν και οι διακρατικές σχέσεις που θα αναπτύξει.

3.6 Ξένες Επενδύσεις

Το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών τα τελευταία χρόνια ήταν ανύπαρκτο. Αναμένεται, ωστόσο, σύντομα η εκδήλωση τέτοιου ενδιαφέροντος, δεδομένης της στρατηγικής θέσης της χώρας στην Ευρώπη, της

μεγάλης ανάγκης αποκατάστασης και επέκτασης των υποδομών αλλά και της βιομηχανικής της παράδοσης και του εξειδικευμένου εργατικού της δυναμικού.

Ένας νέος νόμος για τις ξένες επενδύσεις υιοθετήθηκε το 1994, ο οποίος προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι οι ξένοι επενδυτές έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους ημεδαπούς, επιτρέπει τον επαναπατρισμό κερδών και κεφαλαίων των επενδυτών και παρέχει φορολογικά κίνητρα.

Έχει συγκροτηθεί μία ειδική επιτροπή για την αξιοποίηση των επενδυτικών σχεδίων, την οποία συντονίζει ο διοικητής της Παγκόσμιας Τράπεζας, με στόχο την εύκολη πρόσβαση στις πολυμερείς χρηματοδοτήσεις από διεθνή χρηματοδοτικά ιδρύματα.

4. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 Επιχειρηματικοί Κίνδυνοι

Πολιτικοί Κίνδυνοι

Παρά την εξεύρεση λύσης στο Βοσνιακό πρόβλημα, η Γιουγκοσλαβία συνεχίζει να αποτελεί χώρα υψηλού κινδύνου. Σε αυτό συμβάλλουν κάποιες εκκρεμότητες στο θέμα της διευθέτησης του καθεστώτος της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, κυρίως όμως η άσχημη κατάσταση που επικρατεί στο Κόσοβο, το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως η πυριτιδαποθηκή των Βαλκανίων.

Η κυβέρνηση αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα με την αντιπολίτευση λόγω της μη αναγνώρισης των αποτελεσμάτων των Δημοτικών εκλογών, ενώ ξένοι αναλυτές εκτιμούν ότι η χώρα έχει εισέλθει σε φάση πολιτικής αποσταθεροποίησης. Λόγω της πολιτικής ρευστότητας αλλά και των οικονομικών προβλημάτων, το Μαυροβούνιο έχει αρχίσει να αποστασιοποιείται από το Βελιγράδι και εκφράζονται ήδη φόβοι για μελλοντική απόσχιση του από την Ομοσπονδία.

Οικονομικοί Κίνδυνοι

Η συσσωρευμένη λαϊκή δυσαρέσκεια εκφράστηκε το προηγούμενο έτος όχι μόνο με την υποστήριξη της αντιπολίτευσης στις δημοτικές εκλογές, αλλά και με ένα απεργιακό κύμα που δημιούργησε τεράστια προβλήματα στην οικονομία. Η Κυβέρνηση στην προσπάθειά της να κατευνάσει την κοινωνική

αναταραχή εγκατέλειψε το Μάιο του 96 τη συνετή δημοσιονομική πολιτική του Ντραγκοσλαβ Αβράμοβιτς, η οποία είχε μέχρι τότε ικανοποιητικά αποτελέσματα. Η έκδοση πληθωριστικού χρήματος και οι καθυστερήσεις των προγραμμάτων φιλελευθεροποίησης είναι πιθανόν να οδηγήσουν ξανά σε υπερπληθωρισμό και σε πτώση της οικονομικής δραστηριότητας.

Σοβαρό κίνδυνο για την οικονομική ανάπτυξη αποτελούν η διόγκωση της παραοικονομίας και οι παράνομες δραστηριότητες ορισμένων κύκλων που πλούτισαν κατά τη διάρκεια του πολέμου και του οικονομικού αποκλεισμού. Οι εκτιμήσεις σοβαρών Σέρβων οικονομολόγων για το μέγεθος της παραοικονομίας είναι μεταξύ 50% και 60%, ποσοστά που γίνονται αποδεκτά και από τον κυβερνητικό Τύπο.

Ο συναλλαγματικός κίνδυνος παραμένει επίσης πολύ υψηλός λόγω των προβλημάτων της οικονομίας, των κακών σχέσεων του Βελιγραδίου με τους πιστωτές του (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Κλαμπ των Παρισίων και Κλαμπ του Λονδίνου), αλλά και λόγω της μη οριστικής επίλυσης του προβλήματος των οφειλών της πρώην Γιουγκοσλαβίας. (Η Ρωσία έθεσε πρόσφατα σαν όρο για την παροχή ενεργειακών πόρων, την ρύθμιση των παλαιών οφειλών της πρώην Γιουγκοσλαβίας).

4.2 Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Η Γιουγκοσλαβία αποτελούσε μία από τις βιομηχανικά ανεπτυγμένες περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας με εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, δύο στοιχεία τα οποία μπορούν να αποτελέσουν τις βάσεις πάνω στις οποίες θα στηριχθεί η μελλοντική οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Η κυβέρνηση έχει καταρτίσει κατάσταση σχεδίων επενδύσεων υψηλής προτεραιότητας για τα επόμενα χρόνια, τα οποία θα απαιτήσουν κονδύλια ύψους 8,5 δις. δολαρίων. Εκτιμάται ότι 1,5-2 δις. δολάρια ετησίως θα εξασφαλίσουν από κρατικές πηγές. Τα πιο επείγοντα σχέδια αφορούν τον κλάδο ηλεκτρικής ενέργειας, τους σιδηροδρόμους, τις χερσαίες μεταφορές, τον εκσυγχρονισμό των μέσων μεταφορών, τα δίκτυα παροχής νερού και αερίου και την τηλεθέρμανση. Προβλέπονται επίσης και άλλα σημαντικά σχέδια στους τομείς ορυκτών και μεταλλουργίας σιδήρου, παραγωγής μη σιδηρούχων μετάλλων, προϊόντων μεταποίησης μετάλλων, βιομηχανίας ηλεκτρικού εξοπλισμού, υλικών στον τομέα κατασκευών, φαρμακευτικών και

χημικών προϊόντων, βιομηχανιών ξύλου, κλωστοϋφαντουργίας, δερμάτων, υποδημάτων, χάρτου και χαρτονιού, καθώς και έργων σε λιμάνια και σε ελεύθερες ζώνες.

Ειδικό ενδιαφέρον για τους Έλληνες επιχειρηματίες παρουσιάζουν οι εξής τομείς: βιομηχανία τροφίμων, μετάλλων - ορυκτών, δέρματος, γούνας, υποδημάτων, ξυλείας και εγκαταστάσεων στον τουριστικό και ξενοδοχειακό τομέα.

Επιπλέον, μεγάλη είναι η ανάγκη εκτέλεσης έργων υποδομής, δεδομένων των σημαντικών ελλείψεων που οξύνθηκαν κατά την περίοδο του εμπάργκο.

ΤΙΜΕΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Ο μηνιαίος πληθωρισμός το Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο του 1996 συνέχισε την καθοδική του πορεία και ανήλθε στο 1,2% και 1,4% αντίστοιχα. Ο ετήσιος πληθωρισμός τον Οκτώβριο ήταν 69,1% σε σύγκριση με 99,5% που ήταν τον Αύγουστο του 1996.

Όμως οι αυξήσεις στην τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος, η ανησυχητική αύξηση της προσφοράς χρήματος και η επικείμενη υποτίμηση του δηναρίου αναμένεται ότι θα εντείνουν τις πληθωριστικές πιέσεις στους επόμενους μήνες.

ΜΙΣΘΟΙ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Ο μέσος μισθός στο δημόσιο τομέα το Σεπτέμβριο του 1996 ήταν 707 δηνάρια, σημειώνοντας αύξηση κατά 91,6% σε σύγκριση με το Σεπτέμβριο του 1995.

Αντίθετα η αντίστοιχη μεταβολή στους πραγματικούς μισθούς για το ίδιο χρονικό διάστημα ήταν μόλις 5,3%, ενώ εκτιμάται ότι ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας, καθώς ο μέσος όρος των αποδοχών του αντιστοιχεί στο 10% των αντίστοιχων αποδοχών προ της έναρξης του πολέμου στη Βοσνία.

Παρά τη βελτίωση του ποσοστού απασχόλησης εξ αιτίας της βελτίωσης της δραστηριότητας στο βιομηχανικό τομέα, υπολογίζεται ότι πάνω από 1 εκατομμύριο Γιουγκοσλάβοι είναι άνεργοι, ενώ άλλοι 800.000 περίπου λαμβάνουν επίδομα ανεργίας.

ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ - ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Σύμφωνα με τις επίσημες αρχές, ο στόχος της κυβέρνησης για προοδευτική μείωση των δημοσίων δαπανών σε ποσοστά 44,4% του αναμενόμενου ΑΕΠ κατά τη διάρκεια του 1996 παραμένει εφικτός, αφού το ποσοστό αύξησης αυτών κατά τους πρώτους 9 μήνες του 1996 κυμάνθηκε μέσα στα προβλεπόμενα πλαίσια.

Από το 1994 η Κεντρική Τράπεζα της Γιουγκοσλαβίας έχει σταματήσει να χρηματοδοτεί το δημόσιο έλλειμμα και οι δημόσιες δαπάνες χρηματοδοτούνται μόνο από τα έσοδα, παρά το γεγονός ότι παρατηρείται σημαντική καθυστέρηση στη συλλογή τους. Η κυβέρνηση πάντως ανακοίνωσε ότι η είσπραξη των φόρων παρουσίασε σημαντική βελτίωση κατά τη διάρκεια του 1996, εξ αιτίας των μέτρων που λήφθηκαν για την πάταξη της παραοικονομίας. Ο στόχος της γιουγκοσλαβικής κυβέρνησης για το 1997 είναι περαιτέρω μείωση των δαπανών σε ποσοστό 43% του ΑΕΠ.

Ύστερα από την ανησυχητική αύξηση της προσφοράς χρήματος κατά τη διάρκεια του δεύτερου και τρίτου τριμήνου του 1996, η Κεντρική Τράπεζα της Γιουγκοσλαβίας, πιστή στην αυστηρή νομισματική πολιτική που ακολουθεί, αύξησε το ποσοστό των αποθεματικών της κατά 10% στις αρχές του Σεπτεμβρίου και αργότερα κατά 15%, επιχειρώντας έτσι να αποφύγει την αύξηση του βασικού επιτοκίου, το οποίο διατήρησε σταθερό στο 4,5%.

ΠΓΔΜ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Επίσημη Ονομασία: Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ)

Γεωγραφική θέση: Βρίσκεται στη ΝΑ Ευρώπη, στο κέντρο της βαλκανικής χερσονήσου και συνορεύει με την Ελλάδα, την Αλβανία, την Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας και τη Βουλγαρία.

Πληθυσμός: 2.100.000, εκ των οποίων το 46% ζει στην επαρχία

Πρωτεύουσα: Σκόπια

Έκταση: 25.715 τετρ. χλμ., 84 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ.

Γλώσσες: Σκοπιανή, Αλβανική, Σερβοκροατική

Θρήσκευμα: Χριστιανοί Ορθόδοξοι, Μουσουλμάνοι.

Εθνότητες: Σκοπιανοί (67%), Αλβανοί (20%), Τούρκοι (4%), Σέρβοι (2%), Λοιποί (7%).

Νόμισμα: Νέο Δηνάριο

2. ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1991, η χώρα είναι Προεδρική Δημοκρατία. Οι Αλβανοί κάτοικοι της χώρας δεν αναγνωρίζουν το Σύνταγμα και προσπαθούν να δημιουργήσουν παράλληλη διοίκηση με στόχο κάποιου είδους αυτονομία.

Τη Νομοθετική Εξουσία ασκεί η Βουλή (Σομπρώνιε) με 120 μέλη.

Η πολιτική κατάσταση είναι περίπλοκη λόγω των εθνικιστικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η χώρα. Τα κόμματα της αλβανικής μειονότητας έχουν αρχίσει να ριζοσπαστικοποιούνται κατά μεγάλο μέρος κι έχουν γίνει σημαντικοί παράγοντες του πολιτικού παιχνιδιού, συνεργαζόμενοι κατά περίπτωση με την κυβερνητική παράταξη ή και την εθνικιστική αντιπολίτευση (VMRO).

Τα σημαντικότερα πολιτικά κόμματα είναι η Συμμαχία για τη Μακεδονία (κυβερνητικός συνασπισμός που περιλαμβάνει το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, τις ανανεωτικές δυνάμεις του Μακεδονικού Φιλελεύθερου Κόμματος και το Σοσιαλιστικό), η Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση

(είναι γνωστό από τις αρχές του αιώνα Μεγαλοβουλγαρικό VMRO), το Δημοκρατικό Κόμμα της Μακεδονικής Εθνικής Ενότητας, το Δημοκρατικό Λαϊκό Κόμμα (αλβανικό) και το Κόμμα της Δημοκρατικής Ευημερίας.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1 Μετάβαση στην Οικονομία της Αγοράς.

Οι πρώτες μεταρρυθμίσεις είχαν αρχίσει από το 1988 (πρόγραμμα Μάρκοβιτς), όταν ακόμη ήταν ενιαία και αφορούσαν την απελευθέρωση των τιμών και του εξωτερικού εμπορίου. Με την ανεξαρτητοποίηση της χώρας έγινε προσπάθεια επιτάχυνσης των μεταρρυθμίσεων, αλλά τα εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της προσπάθειας αυτής.

3.2 Φιλελευθεροποίηση της Αγοράς

Τα βήματα που έγιναν μέχρι σήμερα είναι αρκετά ικανοποιητικά. Στον τομέα των τιμών έχουν απελευθερωθεί το σύνολο σχεδόν των προϊόντων, με εξαίρεση ορισμένα προϊόντα για τα οποία απαιτείται γνωστοποίηση στο Υπουργείο της μεταβολής της τιμής τους. στο ηλεκτρικό ρεύμα και τα καύσιμα οι τιμές είναι ελεγχόμενες, αλλά δεν είναι χαμηλότερες του κόστους παραγωγής όπως σε άλλες πρώην Σοσιαλιστικές Χώρες.

Στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου, καταργήθηκε σταδιακά το πολύπλοκο εμπορικό σύστημα της πρώην Γιουγκοσλαβίας, ενώ καταργήθηκαν και οι φραγμοί στις εισαγωγές (δασμολογικοί και μη δασμολογικοί).

Στον τομέα του συναλλάγματος, εισήχθη το 1993 νέο εθνικό νόμισμα (νέο δηνάριο) το οποίο είναι μετατρέψιμο και η ισοτιμία του είναι ελεύθερα κυμαινόμενη.

Στον τραπεζικό τομέα έγιναν σημαντικές προσπάθειες κυρίως από το 1995, οι οποίες περιλαμβάνουν τροποποίηση του Τραπεζικού Νόμου με την εισαγωγή ενός συγχρόνου συστήματος εποπτείας και ελέγχου των Τραπεζών. Ιδρύθηκε επίσης ένας φορέας που θα προωθήσει την αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος. Τα επιτόκια έχουν απελευθερωθεί αλλά παραμένει

σημαντικός ο ρόλος της Εθνικής Τράπεζας, η οποία έμμεσα μπορεί να επηρεάζει τον καθορισμό του επιτοκίου.

3.3 Ιδιωτικοποιήσεις

Οι ιδιωτικοποιήσεις μεγάλων επιχειρήσεων γίνονται μετά από αίτηση των ιδίων των επιχειρήσεων προς την Κρατική Υπηρεσία Ιδιωτικοποιήσεων. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων αφορά μερικές εκατοντάδες μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις, με εξαίρεση ορισμένες μεγάλες επιχειρήσεις (58), οι οποίες κρίνονται σαν κοινής ωφελείας. Τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα δεν ήταν ικανοποιητικά λόγω του υψηλού πολιτικού κινδύνου που απεθάρρυνε τους ξένους επενδυτές. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία κατά τα δύο τελευταία έτη ιδιωτικοποιήθηκαν 866 επιχειρήσεις, ενώ προβλέπεται η ιδιωτικοποίηση άλλων 312 επιχειρήσεων. Στις περισσότερες των περιπτώσεων όμως πρόκειται για εξαγορά από τους ίδιους τους εργαζόμενους ή από διευθυντικά στελέχη των επιχειρήσεων αυτών.

Ο ιδιωτικός τομέας αντιπροσώπευε το 1995 περισσότερο από 20% του ΑΕΠ (από 12% το 1990) και της απασχόλησης και παρά το μικρό μέγεθός του επιδεικνύει αξιοσημείωτο δυναμισμό.

3.4 Εξέλιξη Βασικών Οικονομικών Μεγεθών

Η ΠΓΔΜ, που ήταν η φτωχότερη Δημοκρατία της πρώην Γιουγκοσλαβίας, αντιμετώπισε από την ίδρυσή της σοβαρά οικονομικά προβλήματα και τη συρρίκνωση του ΑΕΠ της κατά 64%. Μετά την άρση του οικονομικού αποκλεισμού που της επέβαλε η Ελλάδα και την άρση των κυρώσεων προς τη Νέα Γιουγκοσλαβία, η κατάσταση φαίνεται να βελτιώνεται αλλά όχι αισθητά.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ΑΕΠ (% μεταβολή)	-12,1	-15,0	-8,4	-8,4	-3,0	2,0
ΑΕΠ/ κεφαλή σε USD	Μ.Δ	926	820	790	750	840
Πληθωρ. (%)	115,0	1.691,0	334,0	123,0	16,1	2,0
Δημόσιο έλλειμμα/ ΑΕΠ	Μ.Δ	-5,6	-7,1	-2,0	-2,0	-1,0
Εξωτερικό χρέος (εκ. \$)	806	970	1.000	1.080	Μ.Δ	Μ.Δ*

Μ.Δ = Μη διαθέσιμα στοιχεία

* Μετά την ομαλοποίηση των σχέσεων με τη Νέα Γιουγκοσλαβία, η ΠΓΔΜ συνήψε συμφωνία με όμιλο Τραπεζών, βάσει της οποίας αναλαμβάνει το μέρος του χρέους της πρώην ενιαίας Γιουγκοσλαβίας που της αναλογεί (4,3 δις. \$)

3.5 Κλάδοι της Οικονομίας

Γεωργία

Ο αγροτικός τομέας παράγει το 16% του ΑΕΠ και απασχολεί το 30% του ενεργού πληθυσμού. Η γεωργία της χώρας δεν είναι ιδιαίτερα παραγωγική, αλλά το ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων είναι ισοσκελισμένο ή ελαφρά θετικό. Κυριότερες καλλιέργειες είναι ο καπνός (με ετήσια παραγωγή 21.000 τόνων περίπου), η αμπελουργία, το σιτάρι (19% της καλλιεργήσιμης έκτασης και παραγωγή 340.000 τόνων), το καλαμπόκι και η σίκαλη (15% της καλλιεργήσιμης έκτασης) και τα λαχανικά.

Η κτηνοτροφία της χώρας αφορά κυρίως την προβατοτροφία (2.440.000 αιγοπρόβατα) και σε μικρότερο βαθμό την αγελαδοτροφία.

Βιομηχανία

Η βιομηχανία παράγει το 50% του ΑΕΠ και απασχολεί το 46% του ενεργού πληθυσμού. Αν και τα μεγέθη αυτά φανερώνουν σημαντική ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα, στην πραγματικότητα η βιομηχανία της χώρας αποτελείται από λίγες μονάδες κρατικής ιδιοκτησίας, οι οποίες έχουν χαμηλή απόδοση και δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν στο διεθνή ανταγωνισμό. Είναι χαρακτηριστικό ότι 25 μεγάλες επιχειρήσεις πραγματοποιούν το 50% περίπου των συνολικών ζημιών του βιομηχανικού τομέα. Οι μικρές επιχειρήσεις βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση, αλλά αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα από την απώλεια των αγορών της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Οι κλάδοι είναι η μεταλλουργία, η χημική βιομηχανία, ενώ αρκετά ανεπτυγμένοι είναι και οι κλάδοι της κλωστοϋφαντουργίας, των επίπλων και της κεραμικής βιομηχανίας.

3.5 Προοπτικές της Οικονομίας.

Λόγω της βελτίωσης των σχέσεων με την Ελλάδα και την Αλβανία και της άρσης του διεθνούς εμπάργκο κατά της Σερβίας, προβλέπεται κάποια βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της χώρας και η αύξηση του ΑΕΠ για τα επόμενα χρόνια αναμένεται να κυμανθεί μεταξύ 3 και 5% ετησίως.

Οι μακροπρόθεσμες προοπτικές πάντως δεν είναι σημαντικές, αφού η χώρα δεν διαθέτει κανένα σοβαρό συγκριτικό πλεονέκτημα. Ο ορυκτός

πλούτος είναι περιορισμένος (με εξαίρεση κάποιο ορυχείο σιδήρου, χαλκού και άνθρακα - λιγνίτη), ο αγροτικός και τουριστικός τομέας δεν είναι ιδιαίτερα ελπιδοφόροι, ενώ τα φιλόδοξα σχέδια για τη διέλευση από τη χώρα του οδικού και σιδηροδρομικού άξονα Ανατολής - Δύσης (η γνωστή Παραεγνατία) φαίνονται προς το παρόν τουλάχιστον ανέφικτα.

4. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 Επιχειρηματικοί Κίνδυνοι

Πολιτικοί Κίνδυνοι

Οι σημαντικότεροι πολιτικοί κίνδυνοι προέρχονται από τον πολυεθνικό χαρακτήρα της χώρας και από τις κακές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες. Η αλβανική μειονότητα (παρά τις καλύτερες συνθήκες συγκριτικά με αυτές της Σερβίας) έχει αρχίσει να ριζοσπятиκοποιείται και να εγκαθιστά παράλληλες δομές κράτους (Πανεπιστήμιο, Μέση Εκπαίδευση, Σύστημα Υγείας κ.λπ) απολαμβάνοντας της υποστήριξης ορισμένων δυτικών χωρών. Γενικά οι σχέσεις με τις γειτονικές χώρες δεν είναι καλές αφού η προσέγγιση με την Ελλάδα (που θα μπορούσε να είναι ο φυσικός σύμμαχος της χώρας) εμποδίζεται από το θέμα του ονόματος, οι σχέσεις με την Αλβανία είναι κακές λόγω των μειονοτικών, ενώ οι δύο συγγενείς χώρες (Βουλγαρία και Σερβία) επιδιώκουν την πολιτική και πολιτιστική κυριαρχία.

Οικονομικοί Κίνδυνοι

Η οικονομία της χώρας είναι εύθραυστη και θα μπορούσε να κλονισθεί ανεπανόρθωτα από μία αποτυχία των οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Το εξωτερικό χρέος (κυρίως λόγω της ανάληψης μέρους των παλαιών χρεών της πρώην Γιουγκοσλαβίας) είναι σχετικά υψηλό (40% του ΑΕΠ του 1995) και αποτελεί σημαντικό πρόβλημα, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη η διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος που εκτιμάται ότι θα ξεπεράσει τα 500 εκ. \$ για το 1996. Θετικό στοιχείο παραμένει πάντως η υποστήριξη των Διεθνών Οργανισμών και η ικανοποιητική πιστοληπτική ικανότητα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το αναπτυξιακό πρόγραμμα, που άρχισε να εφαρμόζεται από τον Οκτώβριο του 1996 και έχει σαν κύριους στόχους την αύξηση των

επενδύσεων, την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό, θα χρηματοδοτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την Παγκόσμια Τράπεζα, την Ε.Β.Ρ.Δ. και τη Γερμανική Κυβέρνηση.

4.3 Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Ευκαιρίες σε Κλάδους της Οικονομίας

Οι επενδυτικές ευκαιρίες είναι σχετικά περιορισμένες και εντοπίζονται κυρίως στη μεταλλουργία, την καπνοβιομηχανία και τη βιομηχανία τροφίμων και ποτών (κρασιά). Κατά καιρούς έχουν δει το φως της δημοσιότητας διάφορα σενάρια για μεταφορά στη χώρα μεγάλων βιομηχανιών της Γερμανίας ή και δημιουργίας εγκαταστάσεων υποδοχής, αλλά μέχρι σήμερα τίποτε δεν έχει επιβεβαιωθεί (με εξαίρεση την παραγωγή του μοντέλου A3 της AUDI).

5. ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

Παρά τις σημερινές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της Ελλάδας είναι υπέρ της διατήρησης και της οικονομικής ανάπτυξης του Κράτους των Σκοπίων. Εάν υπάρξει μια αξιοπρεπής για την Ελλάδα επίλυση των προβλημάτων, οι Έλληνες επιχειρηματίες θα πρέπει να αναλάβουν μια οργανωμένη προσπάθεια οικονομικής διείσδυσης στη γειτονική χώρα (π.χ. αξιοποίηση διασυνοριακών προγραμμάτων, ενθάρρυνση των επενδύσεων κ.λπ).

Οι ευκαιρίες που υπάρχουν για τους Έλληνες εξαγωγείς είναι σημαντικές λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας, του ρόλου της Θεσσαλονίκης και της εκτίμησης που απολαμβάνουν τα ελληνικά προϊόντα. Καλές προοπτικές υπάρχουν για τα επεξεργασμένα τρόφιμα, το βαμβάκι, τις ζωτροφές, τα εσπεριδοειδή, καθώς και για διάφορα καταναλωτικά προϊόντα (ρούχα, καλλυντικά, οικιακά σκεύη και συσκευές κ.λπ).

Στον τομέα της παραγωγής υπάρχουν επενδυτικές ευκαιρίες για τους Έλληνες στη βιομηχανία τροφίμων (κυρίως στην επεξεργασία λαχανικών), στην καπνοβιομηχανία, στην ένδυση και σε άλλες βιομηχανίες εντάσεως εργασίας (λόγω του χαμηλού εργατικού κόστους). Δυνατότητες υπάρχουν

επίσης και στο λιανικό εμπόριο και στις υπηρεσίες (σούπερ μάρκετ, είδη ένδυσης - υπόδησης, εστιατόρια γρήγορου φαγητού κ.λπ).

ΑΛΜΑΤΩΔΗΣ ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΜΕ ΤΑ ΣΚΟΠΙΑ. ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Το 1993 η Ελλάδα επέβαλε εμπορικό αποκλεισμό στην ΠΓΔΜ τον οποίο ήρε μετά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας τον Σεπτέμβριο του 1995 και τη μεσολάβηση της διεθνούς κοινότητας.

- Το 1997 ο όγκος εμπορίου έφτασε τα 333,3 εκατ. δολάρια σημειώνοντας αύξηση 22,8% σε σχέση με το 1996.
- Μεταξύ των εμπορικών εταιρών της ΠΓΔΜ, η Ελλάδα κατέχει την τρίτη θέση. Η ΟΔΓ και η Γερμανία κατέχουν αντίστοιχα την πρώτη και δεύτερη θέση. Η Τουρκία βρίσκεται στην 11^η θέση.

Ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στην ΠΓΔΜ. Οι ελληνικές επενδύσεις αυξάνονται συνεχώς.

- Ενδεικτικές περιπτώσεις ελληνικών επενδύσεων είναι οι ακόλουθες :
- Η καπνοβιομηχανία Καπνική Μιχαιλίδης υπέγραψε τον Απρίλιο του 1996 συμφωνία για την εξαγορά της Strumica Tabak. Η ίδια εταιρεία έχει ήδη αγοράσει φύλλα καπνού αξίας 10 εκατ. δολαρίων από την εταιρεία Macedonian Tabak
- Η εταιρεία Μυτιληναίος ΑΕ υπέγραψε τον Απρίλιο του 1996 πρωτόκολλο συνεργασίας για την εκμετάλλευση των ορυχείων Zletovo-Sasa, έναντι καταβολής ποσού 3 εκατ. δολαρίων.
- Οι γαλακτοβιομηχανίες ΕΒΓΑ, ΚΡΙ-ΚΡΙ, ΔΕΛΤΑ και άλλες μικρότερες έχουν ήδη πολύ καλή θέση στην αγορά παγωτού.
- Η εταιρεία Βερόπουλος έχει εξασφαλίσει τη λειτουργία σουπερμάρκετ με το όνομα Vero.
- Η ελληνική εταιρεία Argoinvest ΑΕ προτείνει τη διάθεση των λιμενικών και αποθηκευτικών εγκαταστάσεων της που βρίσκονται στην περιοχή Αχλαδιού Φθιώτιδας και επί της εθνικής οδού Αθηνών - Θεσσαλονίκης, για τη φόρτωση και εκφόρτωση φορτίων για λογαριασμό της ΠΓΔΜ.

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

- Το πρωτόκολλο για τις μεταφορές και επικοινωνίες που υπεγράφη στις 20.10.1995 αναφέρεται στην ανάγκη υπογραφής συμφωνίας ΟΣΕ - CFARYM που να ρυθμίζει τη συνοριακή σιδηροδρομική κυκλοφορία. Τον Δεκέμβριο του 1995 ορίστηκε ομάδα από εμπειρογνώμονες των δύο δικτύων με έργο την επεξεργασία κειμένου συμφωνίας.
- Η Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας αντιμετωπίζει κατ' αρχάς θετικά το ενδεχόμενο αεροπορικής σύνδεσης Ελλάδας - ΠΓΔΜ.

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

- Υπάρχει άμεση ανάγκη από την ΠΓΔΜ για εισαγωγές ζωοτροφών σε κόκκους, αλεύρων, ζάχαρης, μαγειρικού ελαίου, γάλακτος και γαλακτοκομικών, βοείου κρέατος και πουλερικών.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

- Συζητεί τη δημιουργία διασυνοριακής ψηφιακής ζεύξης Βόρειας Ελλάδας και ΠΓΔΜ, μέσω της θυγατρικής του Hellascom, η οποία έχει εκπονήσει στρατηγικό σχέδιο επενδύσεων για όλη τη Βαλκανική.

Η ΔΕΗ ενδιαφέρεται για τα ακόλουθα :

- Αγορές ή ανταλλαγή ηλεκτρικής ενέργειας.

ΠΕΤΡΕΛΑΪΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

- Η ΔΕΠ και τα ΕΛΔΑ ενδιαφέρονται να αναλάβουν τη διύλιση αργού πετρελαίου για λογαριασμό της ΠΓΔΜ και επαναπροώθηση των προϊόντων στη χώρα (μέσω του σταθμού Καλοχωρίου στη Θεσσαλονίκη).
- Η ΔΕΠ ενδιαφέρεται επίσης για συνεργασία με τη Mac Petrol (εταιρεία εμπορίας πετρελαιοειδών) για την ανάπτυξη δικτύου πρατηρίων καυσίμων ή την επέκταση των εγκαταστάσεων της. Αυτό θα μπορούσε να γίνει μέσω των ΕΛΔΑ και της Asprofos Engineering (θυγατρικές της ΔΕΠ).

ΡΟΥΜΑΝΙΑ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Επίσημη Ονομασία: Δημοκρατία της Ρουμανίας

Γεωγραφική θέση: Βρίσκεται στην Ανατολική Ευρώπη, στη ΒΑ πλευρά της βαλκανικής χερσονήσου και συνορεύει με την Βουλγαρία, την πρώην Γιουγκοσλαβία, την Ουγγαρία, την Ουκρανία, τη Μολδαβία και βρέχεται από τη Μαύρη θάλασσα. Τα νότια σύνορά της ορίζονται από τον ποταμό Δούναβη. Τα ανατολικά Καρπάθια όρη σχηματίζουν ένα τόξο στο κέντρο της χώρας, γύρω από τα υψίπεδα της Τρανσυλβανία.

Πληθυσμός: Περίπου 23.300.000, εκ των οποίων το 47% ζει στην επαρχία.

Πρωτεύουσα: Βουκουρέστι, με πληθυσμό 2.351.000.

Έκταση: 237.500 τετρ. χλμ., 98 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ

Γλώσσες: Ρουμανική (επίσημη), Ουγγρική, Γερμανική.

Θρησκείματα: Ορθόδοξοι (70), Ρωμαιοκαθολικοί (6%), Προτεστάντες (6%), Ουνίτες (3%), Λοιποί (15%).

Εθνότητες: Ρουμάνοι (89%), Ούγγροι (9%), Λοιποί (2%).

Νόμισμα: Λέι

2. ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το κομμουνιστικό καθεστώς της χώρας κατέρρευσε το 1989 (μετά από τα αιματηρά γεγονότα που ξεκίνησαν από την Τιμισοάρα και κατέληξαν στην εκτέλεση του ζεύγους Τσαουσέσκου) και την εξουσία ανέλαβε το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας υπό τον Ιόν Ιλιέσκου.

Σύμφωνα με το σύνταγμα του 1991, το πολίτευμα της χώρας είναι η Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Ανώτατος άρχοντας είναι ο πρόεδρος της χώρας, ενώ τη νομοθετική εξουσία ασκούν η Βουλή (με 341 μέλη) και η Γερουσία (143 μέλη).

Σημαντικές πρόοδοι έχουν γίνει στο θέμα του εκδημοκρατισμού και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η σημερινή, η σύσταση της οποίας ανακοινώθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 1996, αποτελείται από στελέχη του κεντροδεξιού συνασπισμού που κέρδισε τις τελευταίες εκλογές (Δημοκρατικός Συνασπισμός, Σοσιαλδημοκρατική Ένωση, Ουγγρική Δημοκρατική Ένωση).

Τα κυριότερα κόμματα είναι το Κόμμα της Κοινωνικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας, το Κόμμα της Ρουμανικής Εθνικής Ενότητας, το Κόμμα της Μεγάλης Ρουμανίας, το Εθνικό Αγροτικό Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα, το Εθνικό Φιλελεύθερο Κόμμα - Δημοκρατική Συνεννόηση, το Σοσιαλδημοκρατικό και η Ουγγρική Δημοκρατική Ένωση Ρουμανίας.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1 Μετάβαση στην Οικονομία της Αγοράς

Το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της Ρουμανίας που ξεκίνησε το 1990 είχε να αντιμετωπίσει τεράστια προβλήματα, λόγω των δυσμενών πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών που επικρατούσαν τότε στη χώρα. Χωρίς τις εμπειρίες της μερικής φιλελευθεροποίησης των δεκαετιών του 70 και του 80 που είχαν άλλες ανατολικές χώρες, με ένα αναχρονιστικό παραγωγικό σύστημα και με έναν πληθυσμό εξαθλιωμένο από την πολιτική μηδενισμού του εξωτερικού χρέους που ακολούθησε το προηγούμενο καθεστώς, οι προοπτικές επιτυχίας της μετάβασης προς την οικονομία της αγοράς φαίνονταν περιορισμένες. Λόγω των προβλημάτων αυτών η πολιτική που επιλέχθηκε ήταν η σταδιακή μετάβαση, με κύρια μέριμνα την ελαχιστοποίηση, όσο ήταν δυνατόν, του κοινωνικού κόστους.

3.2 Φιλελευθεροποίηση της Αγοράς

Η απελευθέρωση των τιμών άρχισε το Νοέμβριο του 1990 και αφορούσε το 50% των προϊόντων. Η απελευθέρωση επεκτάθηκε σημαντικά μετά το 1993, όταν καταργήθηκαν τα όρια ανατιμήσεων και μειώθηκαν σταδιακά οι καταναλωτικές επιδοτήσεις. Σήμερα το σύνολο σχεδόν των προϊόντων έχει απελευθερωθεί ενώ το Πρόγραμμα της νέας Κυβέρνησης προβλέπει και την πλήρη απελευθέρωση των τιμών της ενέργειας εντός του 1997, καθώς και τη σταδιακή απελευθέρωση των τιμών των τροφίμων.

Στον τομέα του συναλλάγματος, σύμφωνα με το οικονομικό πρόγραμμα, προβλέπεται η πλήρης απελευθέρωση της αγοράς και η άρση ορισμένων εμποδίων για τον επαναπατρισμό των κερδών των ξένων επενδυτών.

Το θεσμικό πλαίσιο για το εξωτερικό εμπόριο έχει εκσυγχρονισθεί, αν και υπάρχουν ακόμη προβλήματα που οφείλονται στις συναλλαγματικές

δυσκολίες και στον προστατευτισμό με μη δασμολογικά εμπόδια. Το νέο δασμολογικό καθεστώς που είναι σε ισχύ από το 1992 στηρίχθηκε στο διεθνές εναρμονισμένο σύστημα και σύμφωνα με εκπροσώπους διεθνών οργανισμών το πραγματικό επίπεδο της δασμολογικής προστασίας δεν είναι ανώτερο του 10% (λόγω των εκπτώσεων και των εξαιρέσεων δασμολογίου κυρίως στο εμπόριο με την Ευρωπαϊκή Ένωση).

Η ρουμανική τραπεζική αγορά χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό συγκέντρωσης, αφού τρεις κρατικές τράπεζες ελέγχουν ποσοστό μεγαλύτερο του 80% της επιχειρηματικής πίστης, ενώ μία μόνο τράπεζα (Saving Loan Bank) διαθέτει περισσότερο από τα 2/3 του τραπεζικού δικτύου της χώρας και ελέγχει το μεγαλύτερο μέρος των καταθέσεων των νοικοκυριών.

Η τραπεζική αγορά μπορεί να χαρακτηριστεί συνολικά σαν μη ανεπτυγμένη και αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα που εμποδίζουν την ανάπτυξή της. η κεφαλαιακή βάση του συνόλου σχεδόν των ρουμανικών αλλά και των μεικτών τραπεζών είναι μικρή και δεν μπορεί να υποστηρίξει την προσπάθεια εκσυγχρονισμού και επέκτασής τους.

3.3 Ιδιωτικοποιήσεις

Οι ιδιωτικοποιήσεις είναι από τα βασικά στοιχεία της οικονομικής μεταρρύθμισης που επιχειρήθηκε στη Ρουμανία τα τελευταία χρόνια. Οι κυριότεροι τομείς στους οποίους έγιναν σημαντικές ενέργειες είναι αυτοί της γεωργίας και της βιομηχανίας.

Το πρόγραμμα των ιδιωτικοποιήσεων στο γεωργικό τομέα, που προέβλεπε η διανομή στους αγρότες του 80% περίπου του συνόλου της καλλιεργούμενης γης (περισσότερο από 8.000.000 εκτάρια), έχει ολοκληρωθεί με επιτυχία. Το πρόγραμμα του βιομηχανικού τομέα είναι εκ των πραγμάτων πιο σύνθετο και μακροχρόνιο, έχει στους στόχους του τη δημιουργία ενός αποδοτικού ιδιωτικού τομέα, τη συγκέντρωση των απαιτούμενων κεφαλαίων για την αναδιάρθρωση της οικονομίας, τη δημιουργία υποδομής για μία αποτελεσματική κεφαλαιαγορά και την εκπαίδευση του ρουμανικού λαού στον τρόπο λειτουργίας της ελεύθερης οικονομίας. Η διαδικασία ιδιωτικοποίησης των κρατικών εταιρειών περιελάμβανε τρεις φάσεις: α) Μετατροπή των κρατικών εταιρειών σε εμπορικές εταιρείες, β) Διανομή σε όλους τους Ρουμάνους πολίτες που έχουν εκλογικά δικαιώματα του 30% του κεφαλαίου

των εμπορικών εταιρειών, γ) Πώληση του υπολοίπου 70% σε Ρουμάνους ή ξένους επενδυτές.

Στο πρώτο στάδιο σύμφωνα με τα όσα προέβλεπε ο Νόμος 15/1990, όλες οι κρατικές επιχειρήσεις μετατράπηκαν σε εμπορικές εταιρείες (ΑΕ και ΕΠΕ) ή σε αυτόνομους οργανισμούς (*regies autonome*). Δημιουργήθηκαν με τον τρόπο αυτό 6.500 εμπορικές εταιρείες και 390 *regies autonome*. Οι εμπορικές εταιρείες εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύουν περίπου το 53% του συνολικού κεφαλαίου των κρατικών επιχειρήσεων και οι *regies autonome* το 47%. Οι αυτόνομοι οργανισμοί (*regies autonome*) περιλαμβάνουν τομείς στρατηγικής σημασίας ή κοινής ωφέλειας, όπως η αμυντική βιομηχανία, οι αστικές και σιδηροδρομικές μεταφορές, η ενέργεια και το φυσικό αέριο, τα ορύχια κ.λπ.

Το δεύτερο στάδιο περιελάμβανε τη δημιουργία πέντε ιδιωτικών ταμείων (*Private Ownership Funds*), τα οποία ελέγχουν το 30% του μετοχικού κεφαλαίου όλων των ΑΕ και ΕΠΕ, και ενός κρατικού ταμείου που ελέγχει το υπόλοιπο 70%. Το κεφάλαιο των ιδιωτικών ταμείων (POF) διανεμήθηκε σε όλους τους Ρουμάνους πολίτες (που έχουν εκλογικά δικαιώματα) και αποτελείται από 16,5 εκ. πιστοποιητικά συμμετοχής (*certificates of ownership*).

Το τρίτο στάδιο είναι η πώληση του 70% του μετοχικού κεφαλαίου των κρατικών επιχειρήσεων που ελέγχεται από το κρατικό ταμείο σε Ρουμάνους ή ξένους επενδυτές. Μέχρι σήμερα, τα προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων που εφαρμόστηκαν αποσκοπούσαν κυρίως στην πώληση στοιχείων ενεργητικού αρκετών εκατοντάδων εταιρειών και σε μικρότερο βαθμό στην πώληση μετοχών.

Σημειώνουμε ότι από το 1991 μέχρι σήμερα η πορεία των ιδιωτικοποιήσεων ήταν αρκετά αργή, αφού μόνο ένα μικρό ποσοστό των κρατικών εταιρειών έχει ιδιωτικοποιηθεί ή βρίσκεται στο στάδιο των σχετικών διαδικασιών. Η επιτυχία του νέου προγράμματος αποτελεί βασικό στόχο της νέας Κυβέρνησης, αλλά και έναν από τους βασικούς όρους που τέθηκαν από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα για τη συνέχιση της χορήγησης πιστώσεων προς τη Ρουμανία.

3.4 Εξέλιξη Βασικών Οικονομικών Μεγεθών

Τα αποτελέσματα της μεταρρυθμιστικής πολιτικής κατά την πρώτη τριετία εφαρμογής της, δεν ήταν ικανοποιητικά αφού υπήρξε χειροτέρευση όλων των μακροοικονομικών δεικτών, αλλά στη συνέχεια από το 1994 μέχρι σήμερα η ρουμανική οικονομία εισήλθε σε φάση σταθεροποίησης και ανάκαμψης. Το ουσιαστικότερο επίτευγμα όμως είναι ότι κατά τη διάρκεια της μεταβατικής αυτής περιόδου η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού συνέχισε να υποστηρίζει την οικονομική μεταρρύθμιση παρά τη χειροτέρευση του βιοτικού επιπέδου.

Μακροοικονομικά Μεγέθη Ρουμανίας						
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ΑΕΠ (% μεταβολή)	-12,9	-10%	+1,3	+3,9	+6,9	4
Βιομ. Παραγωγή (% μεταβολή)	-12,9	-13,6	1,3	3,3	3,5	5,5
Πληθωρισμός (%)	174,5	210,9	256,1	137	32,2	33
Έλλειμμα ισοζυγίου πληρωμών (εκ. \$)	-1,0	-1,5	-1,2	-0,7	-0,3	-1,3
Συναλλαγματικά αποθέματα (εκ. \$)	637	815	994	1,6	2.031	ΜΔ
Συναλλαγματική ισοτιμία (Λέι/\$)	76,36	307,95	765,05	1.500	1.655,1	3.400
Ανεργία	6	9,6	10,2	10,9	10,9	7,0
Μ.Δ = Μη διαθέσιμα στοιχεία						

3.5 Κλάδοι της Οικονομίας

Γεωργία

Η γεωργία αποτελεί σημαντικό τομέα της οικονομίας της Ρουμανίας, αφού συμμετέχει κατά 19,6% στο ΑΕΠ και κατά 35% στην απασχόληση. Η συνολική αγροτική έκταση της χώρας ανέρχεται σε 14,8 εκ. εκτάρια, από τα οποία τα 9,2 είναι αροτριάσιες καλλιέργειες, ενώ οι αρδεύσιμες εκτάσεις καλύπτουν ένα σχετικά υψηλό ποσοστό (περίπου 35%). Το μεγαλύτερο μέρος των καλλιεργούμενων εκτάσεων καλύπτουν τα δημητριακά και σε μικρότερα ποσοστά τα λαχανικά, τα φρούτα και τα διάφορα βιομηχανικά φυτά.

Οι μεσοπρόθεσμες προοπτικές της ρουμανικής γεωργίας, φαίνονται θετικές και ήδη από το 1995 (σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργίας) η χώρα κάλυψε τις βασικές της ανάγκες σε τρόφιμα και πραγματοποίησε και κάποιες εξαγωγές. Μακροπρόθεσμα όμως προβλέπεται να υπάρξουν σημαντικά προβλήματα που θα προκύψουν από τις δυσκολίες προσαρμογής του αγροτικού τομέα στο διεθνή καταμερισμό εργασίας. οι εδαφοκλιματολογικές συνθήκες της χώρας δεν ευνοούν τη διαφοροποίηση της παραγωγής και τη

στροφή προς προϊόντα με αυξημένη ζήτηση, ενώ στα παραδοσιακά προϊόντα της Ρουμανίας (δημητριακά, γαλακτοκομικά, κρέατα κ.λπ) η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ήδη πλεονασματική.

Βιομηχανία

Η Ρουμανία διαθέτει ένα σημαντικό βιομηχανικό τομέα, ο οποίος όμως υποφέρει και αδυνατεί να αντιμετωπίσει το διεθνή ανταγωνισμό. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι ο γιγαντισμός των μονάδων, το χαμηλό τεχνολογικό επίπεδο, ο ενεργοβόρος και ρυπογόνος χαρακτήρας τους, η υψηλή εξειδίκευση σε φθίνοντες διεθνώς κλάδους και η έλλειψη κεφαλαιακών πόρων για επενδύσεις αλλά και κεφάλαιο κίνησης. Το σημαντικότερο όμως πρόβλημα εντοπίζεται στη δυστοκία που υπάρχει για τη γέννηση μιας ισχυρής εγχώριας επιχειρηματικής τάξης. Η έντονη παρουσία ξένων μικρομεσαίων επιχειρηματιών σε χώρους που λογικά αποτελούν φυτώρια για την ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας (εμπόριο, υπηρεσίες, βιοτεχνία) είναι πιθανόν να οδηγήσει τη νέα επιχειρηματική τάξη στο μεταπρατισμό, διαστρεβλώνοντας έτσι τη φάση που θα ακολουθήσει την πρωταρχική συσσώρευση του κεφαλαίου.

Οι εξελίξεις στη βιομηχανική παραγωγή ήταν τα τελευταία χρόνια αρνητικής, ιδιαίτερα στη μεταποιητική βιομηχανία όπου ο δείκτης παραγωγής μειώθηκε από το 1988 έως το 1993 κατά 56%. Στη συνέχεια (1993 μέχρι σήμερα) σημειώθηκε κάποια ανάκαμψη στην παραγωγή, αλλά τα διαρθρωτικά προβλήματα της βιομηχανίας έγιναν οξύτερα.

Τα προϊόντα για τα οποία φαίνεται ότι η χώρα διατηρεί ακόμη κάποια διεθνή ανταγωνιστικότητα είναι τα προϊόντα ξύλου, τα βασικά μεταλλουργικά, τα είδη υπόδησης και σε μικρότερο βαθμό τα μεταφορικά μέσα και τα κλωστοϋφαντουργικά. Οι εξελίξεις στο χώρο του εξωτερικού εμπορίου αντανakλούν τα σοβαρά προβλήματα του ρουμανικού παραγωγικού συστήματος και φανερώνουν τις αρνητικές προοπτικές στο θέμα της ένταξης της χώρας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας.

Υπηρεσίες

Ο τομέας των υπηρεσιών, ο οποίος ήταν κατά το παρελθόν σχετικά υποανάπτυκτος, παρουσίασε τα τελευταία χρόνια σημαντική πρόοδο, κυρίως

λόγω της έντονης δραστηριοποίησης (ιδιαίτερα στο χώρο του λιανικού εμπορίου) πολλών ξένων μικροεπενδυτών (Αράβων, Ευρωπαίων, Τούρκων και λοιπών). Υπάρχουν καλές προοπτικές για την ανάπτυξη του τουρισμού, των μεταφορών - επικοινωνιών, των ιατρικών υπηρεσιών, των χρηματοοικονομικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών, καθώς και των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

3.6 Προοπτικές της οικονομίας

Οι προοπτικές της ρουμανικής οικονομίας είναι καλές έως πολύ καλές. Το σημαντικό μέγεθος της χώρας, ο μεγάλος φυσικός πλούτος, η στρατηγική θέση και το σχετικά υψηλό επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι μακροοικονομικές προοπτικές της Ρουμανίας είναι πολύ ενθαρρυντικές.

Πολλοί αναλυτές εκτιμούν ότι η σχετικά αργή πορεία της Ρουμανίας προς την οικονομία της αγοράς οφείλεται στις κακές αποφάσεις και στην καθυστέρηση λήψης αποφάσεων της προηγούμενης κυβέρνησης.

Η άνοδος στην εξουσία του φιλελεύθερου συνασπισμού αναμένεται να συμβάλει στην επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης. Βραχυπρόθεσμα όμως θα πρέπει να αντιμετωπισθεί το τεράστιο πρόβλημα της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης, το οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό κόστος της οποίας αναμένεται σημαντικό.

4. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 Επιχειρηματικοί Κίνδυνοι

Πολιτικοί Κίνδυνοι

Όξυνση των κοινωνικών εντάσεων λόγω των οικονομικών μεταρρυθμίσεων

Η αποδιάρθρωση του συστήματος, ο υπερπληθωρισμός και οι υποτιμήσεις των τελευταίων ετών είχαν σαν αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του ήδη χαμηλού πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων. Η επιτάχυνση των ιδιωτικοποιήσεων σε συνδυασμό με την αναδιάρθρωση των μεγάλων επιχειρήσεων θα έχει σαν συνέπεια την κατάργηση σημαντικού αριθμού

θέσεων εργασίας και την όξυνση των κοινωνικών εντάσεων. Η συσσωρευμένη δυσαρέσκεια ενδέχεται να εκφραστεί πολιτικά με μεταστροφή του εκλογικού σώματος προς δυνάμεις που είναι αντίθετες με τη μεταρρυθμιστική προσπάθεια (νεοκομμουνιστές, μοναρχικοί, εθνικιστές κ.λπ). Πρέπει να τονισθεί πάντως ότι μέχρι σήμερα η πλειοψηφία του ρουμανικού λαού υποστηρίζει τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις, ενώ η πιθανότητα σημαντικής ισχυροποίησης των πολιτικών δυνάμεων που προαναφέρθηκαν είναι (υπό ομαλές συνθήκες) παρά πολύ μικρή.

Διέγερση των εθνικιστικών ανακλαστικών του ρουμανικού λαού λόγω της ξένης διείσδυσης

Αν λάβουμε υπόψη την ανυπαρξία μιας ισχυρής εγχώριας επιχειρηματικής (αστικής) τάξης, τους περιορισμένους πόρους των νοικοκυριών και τη γενικότερη οικονομική δυσπραγία της χώρας, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η επιτάχυνση του προγράμματος των ιδιωτικοποιήσεων θα έχει σαν συνέπεια τη μεταβίβαση (σε μεγάλο βαθμό) του ελέγχου της οικονομίας σε ξένους. Ο περιορισμός του εθνικού ελέγχου στην οικονομία σε συνδυασμό με την ιδιαίτερα έντονη παρουσία ορισμένων εθνικών ομάδων (Αράβων κ.λπ) στο χώρο του εμπορίου και των υπηρεσιών είναι πιθανόν να διεγείρει τα εθνικιστικά αντανεκλαστικά του ρουμανικού λαού με απρόβλεπτες συνέπειες για την πορεία των μεταρρυθμίσεων.

Το πρόβλημα των σχέσεων με τις γειτονικές χώρες

Κατά το παρελθόν υπήρξαν ορισμένα προβλήματα στις σχέσεις με την Ουγγαρία λόγω της αλυτρωτικής πολιτικής που ακολούθησε η Βουδαπέστη στο θέμα της ουγγρικής μειονότητας της Τρανσυλβανίας. Σήμερα όμως ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Ουγγαρίας την υποχρεώνει να ακολουθήσει μια πιο ρεαλιστική πολιτική που συνίσταται στην αποδοχή του απαραβίαστου των συνόρων και στη διεκδίκηση περισσότερων δικαιωμάτων για την μειονότητα. Έτσι το Σεπτέμβριο του 1996 υπεγράφη το Σύμφωνο Φιλίας και Συνεργασίας Ρουμανία - Ουγγαρίας, το οποίο θέτει τις βάσεις μιας ιστορικής συμφιλίωσης των δύο χωρών. Όσον αφορά τις σχέσεις με τη Μολδαβία, το θέμα της Βεσσαραβίας (εδάφη που αποσπάστηκαν από τη Ρουμανία με τη συμφωνία Ribbetrov - Molotov) φαίνεται να έχει συμβολική και

ηθική σημασία, αφού δεν υφίστανται σήμερα οι προϋποθέσεις για επαναφορά του εδαφικού καθεστώτος που ίσχυε πριν το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οικονομικοί Κίνδυνοι

Επιδείνωση του επενδυτικού κλίματος και επιβράδυνση των μεταρρυθμίσεων

Το υψηλό κοινωνικό και πολιτικό κόστος της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης ενδέχεται να προκαλέσει επιδείνωση του επενδυτικού κλίματος και να θέσει σε κίνδυνο τη συνολική μεταρρυθμιστική προσπάθεια.

Οι καθυστερήσεις που σημειώθηκαν στη διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων, το σχετικό χαμηλό (συγκριτικά με το μέγεθος της χώρας) ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών και οι δυσκολίες ανάπτυξης μιας εγχώριας επιχειρηματικής τάξης επιβράδυναν την επίλυση του βιομηχανικού προβλήματος και σε συνδυασμό με τη λογική του πολιτικού κόστους το μετέθεσαν στο μέλλον, σε περίοδο που οι συνθήκες θα ήταν ευνοϊκότερες. Σήμερα όμως τα περιθώρια μιας προστατευτικής πολιτικής είναι πολύ πιο περιορισμένα και ο κίνδυνος κατάρρευσης του βιομηχανικού ιστού της χώρας είναι πολύ υψηλότερος.

Συναλλαγματικός κίνδυνος και διεθνής φερεγγυότητα της χώρας

Ο συναλλαγματικός κίνδυνος της χώρας είχε μειωθεί κατά τη διάρκεια του 1995 σαν αποτέλεσμα της επιτυχούς αντιπληθωριστικής πολιτικής και των παρεμβάσεων της Κεντρικής Τράπεζας για στήριξη του εθνικού νομίσματος. Στην συνέχεια όμως λόγω της επιδείνωσης του εμπορικού ελλείμματος και των τριβών που υπήρξαν με αφορμή το πάγωμα των πιστώσεων από τους διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κ..τ.λ.), σημειώθηκε μείωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων και της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας.

Θεσμικοί και λοιποί κίνδυνοι

Σοβαροί παράγοντες κινδύνου είναι και αυτοί που σχετίζονται με το νομικό και θεσμικό πλαίσιο, καθώς και το γενικότερο περιβάλλον λειτουργίας των επιχειρήσεων.

Οι συνεχείς αλλαγές στη νομοθεσία καθιστούν τα μεσοπρόθεσμα σχέδια των επιχειρήσεων εξαιρετικά δύσκολα. Ιδιαίτερα στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου έχει αναπτυχθεί η τάση στις διάφορες εμπλεκόμενες υπηρεσίες να προβάλλουν διάφορα μη δασμολογικά εμπόδια, στην εισαγωγή προϊόντων, μέσω γραφειοκρατικών διαδικασιών και διαρκώς τροποποιούμενων αποφάσεων.

Η Δημόσια Διοίκηση λειτουργεί με γραφειοκρατικό τρόπο και πολλές σχετικά απλές διαδικασίες όπως η έκδοση αδειών ή η παροχή πληροφοριών απαιτούν χρονοβόρες διαπραγματεύσεις. Επίσης, παρά τις σοβαρές προσπάθειες της κυβέρνησης για την πάταξη της διαφθοράς αυτής, φαίνεται να είναι αρκετά διαδεδομένη.

Το στατιστικό σύστημα της χώρας είναι εξαιρετικά ανεπτυγμένο σε ότι αφορά την παρακολούθηση βασικών μεγεθών των διαφόρων τομέων της οικονομίας, αλλά υπάρχουν σοβαρά προβλήματα για τα οικονομικά στοιχεία των επιχειρήσεων λόγω της ανεπαρκούς λογιστικής υποδομής.

Η τεχνογνωσία για τη λειτουργία της αγοράς είναι σε ανεπαρκές επίπεδο. Οι επιχειρηματικές διαδικασίες και πρακτικές (business ethics), καθώς και η λογιστική λειτουργία και το marketing δεν είναι επαρκώς ανεπτυγμένα. Επιπλέον, λόγω της παράδοσης και της πολιτικής που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια δεκαετιών έχουν παγιωθεί οι "αξίες εξισωματισμού" μεταξύ των εργαζομένων, ενώ αποφεύγεται η ανάληψη ευθυνών και πρωτοβουλιών.

4.2 Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Η Ρουμανία είναι η δεύτερη μεγαλύτερη Βαλκανική Χώρα (μετά την Τουρκία) και διαθέτει αξιόλογους φυσικούς πλουτοπαραγωγικούς πόρους, σημαντικό παραγωγικό δυναμικό (από άποψη υλικής βάσης) και ειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Παρά τη σοβαρή οικονομική και κοινωνική κρίση των προηγούμενων χρόνων, το δημοκρατικό πολιτικό σύστημα άντεξε στους κλυδωνισμούς διατηρώντας παράλληλα τα χαρακτηριστικά μιας ευνομούμενης κοινωνίας.

Τα όσα προαναφέρθηκαν τεκμηριώνουν την άποψη ότι υπάρχουν σήμερα οι βασικές προϋποθέσεις για την οικονομική και κοινωνική χώρας. Οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται για τους ξένους και ειδικότερα τους Έλληνες

επιχειρηματίες εντοπίζονται όχι μόνο στο επίπεδο της εμπορικής συνεργασίας, αλλά κυρίως στο παραγωγικό επίπεδο με τη δημιουργία θυγατρικών ή μεικτών επιχειρήσεων.

Δυνατότητες εμπορικής συνεργασίας

Η συμπληρωματικότητα που υπάρχει μεταξύ των παραγωγικών δομών της Ελλάδας και της Ρουμανίας αποτελεί ένα σημαντικό θετικό στοιχείο για την ανάπτυξη των εμπορικών τους σχέσεων. Όπως είναι γνωστό, η ρουμανική βιομηχανία χαρακτηρίζεται από υπερβολική ανάπτυξη του τομέα κεφαλαιουχικών αγαθών σε βάρος της ελαφριάς βιομηχανίας, ενώ η ελληνική από σημαντική ανάπτυξη του τομέα καταναλωτικών αγαθών.

Η ελληνική βιομηχανία και ειδικότερα οι κλάδοι τροφίμων, ποτών, κλωστοϋφαντουργίας, ένδυσης - υπόδησης, ειδών οικιακής χρήσης, διύλισης πετρελαίου, και τσιμέντων διαθέτουν σημαντικά πλεονεκτήματα για την εμπορική διείσδυση στη ρουμανική αγορά. Τα πλεονεκτήματα αυτά είναι η καταλληλότητα των ελληνικών προϊόντων από άποψη τιμής και ποιότητας, η σχετικά εύκολη πρόσβαση λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας, η ανυπαρξία εγχώριας παραγωγής για κλιματολογικούς λόγους πολλών αγροτικών προϊόντων κ.λπ.

Η ρουμανική παραγωγή μπορεί να καλύψει σημαντικές ανάγκες της ελληνικής βιομηχανίας σε χημικές ύλες, σε μέταλλα, ξυλεία, διάφορα ορυκτά και πρώτες ύλες. Η επιτυχία της εμπορικής διείσδυσης θα εξαρτηθεί από τη δυνατότητα των Ελλήνων επιχειρηματιών να αναπτύξουν δίκτυα διανομής ή και δίκτυα λιανικής πώλησης. Η ανάπτυξη των δικτύων επιβάλλεται λόγω των σοβαρών συναλλαγματικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ρουμανικές επιχειρήσεις στη χρηματοδότηση των εισαγωγών τους.

Δυνατότητες επιχειρηματικής συνεργασίας

Ο μόνος τρόπος για να επιτύχει η ελληνική επιχειρηματική διείσδυση και για να υπάρξει μόνιμη παρουσία είναι η πραγματοποίηση παραγωγικών επενδύσεων. Όπως προαναφέρθηκε, οι εισαγωγές αντιμετωπίζουν και από ότι φαίνεται θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν προβλήματα χρηματοδότησης, ενώ η εγχώρια παραγωγή έχει το πλεονέκτημα των ανταγωνιστικών τιμών λόγω δασμολογικής προστασίας και χαμηλού εργατικού κόστους. Η

επιτάχυνση του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων σε συνδυασμό με την αύξηση των διεθνών πηγών χρηματοδότησης δημιουργούν σημαντικές ευκαιρίες για την απόκτηση από τις ελληνικές επιχειρήσεις παραγωγικής βάσης στη Ρουμανία.

Οι τομείς της βιομηχανίας που προσφέρονται για δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων είναι τα τρόφιμα - ποτά, η κλωστοϋφαντουργία, η ένδυση - υπόδηση και γενικά όλα τα μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης και ο τομέας της βαριάς βιομηχανίας, όπου οι ελληνικές επιχειρήσεις μπορούν με μικρό κόστος να επιτύχουν καθετοποίηση της παραγωγής τους. αναφέρουμε ενδεικτικά τον κλάδο της χημικής βιομηχανίας (όπου η παραγωγή της πρώτης ύλης θα γίνεται στη Ρουμανία και το τελικό προϊόν στην Ελλάδα), τον κλάδο της μεταλλουργίας, ξύλου και επίπλων κ.λπ.

Άλλοι τομείς που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τις ελληνικές επιχειρήσεις είναι τα αγροτικά μηχανήματα και ιδιαίτερα τα συστήματα άρδευσης, τα ιατρικά μηχανήματα και φάρμακα, τα ναυπηγεία, ο τηλεπικοινωνιακός εξοπλισμός και το λογισμικό. Σημαντικός τομέας επιχειρηματικής συνεργασίας στον οποίο οι Έλληνες έχουν σημαντικές δυνατότητες είναι και ο ναυτιλιακός.

Δυνατότητες συνεργασίας υπάρχουν επίσης στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, του τουρισμού και των υπηρεσιών γενικότερα, στο λιανικό εμπόριο, στα δημόσια έργα (εκσυγχρονισμός λιμανιών, οδικού δικτύου, τηλεπικοινωνιών κ.λ).

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Μετά τη νίκη του κεντροδεξιού συνασπισμού, ο οποίος αποτελείται από τα κόμματα του Δημοκρατικού Συνασπισμού, της Σοσιαλδημοκρατικής Ένωσης και τους εκπροσώπους της ουγγρικής μειονότητας, στις κοινοβουλευτικές και προεδρικές εκλογές του περασμένου Νοεμβρίου, ο νέος πρωθυπουργός της χώρας κ. Βίκτωρ Τσιορμπέα ανακοίνωσε στις 10 Δεκεμβρίου το νέο υπουργικό συμβούλιο. Η αλλαγή αυτή στο πολιτικό σκηνικό της χώρας αναμένεται ότι θα ωφελήσει τη διεθνή εικόνα της χώρας και ενδεχομένως θα οδηγήσει στη βελτίωση των σχέσεων της με τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, καθώς η νέα κυβέρνηση υπόσχεται σημαντικές

αλλαγές στο οικονομικό της πρόγραμμα, με γενική μεταρρύθμιση του δημοσιονομικού συστήματος, επιτάχυνση των ιδιωτικοποιήσεων, θεσμική υποστήριξη των ξένων επενδύσεων και πάταξη της διαφθοράς. Όμως, η επιρροή των απερχόμενων σοσιαλιστών στον κρατικό μηχανισμό, τις διευθύνσεις των μεγάλων επιχειρήσεων και τα συνδικάτα παραμένει ακόμη σημαντική, ενώ το γεγονός ότι κατάφεραν να συγκεντρώσουν ένα αξιοσημείωτο ποσοστό 22% στις εκλογές πιθανόν να δημιουργήσει τριβές στο μέλλον και δυσκολίες στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων που επικαλείται ο νέος κυβερνητικός συνασπισμός.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ

Οι πωλήσεις του λιανικού εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών στους πρώτους 9 μήνες του 1996 παρουσίασαν αύξηση κατά 14,3% σε σύγκριση με την αντίστοιχη χρονική περίοδο του 1995. Παρά το γεγονός ότι ο ρυθμός αύξησης αυτών κατά τη διάρκεια του τρίτου τριμήνου επιβραδύνθηκε, καθώς το Σεπτέμβριο του 1996 ήταν μικρότερες κατά 1% από τον αντίστοιχο μήνα του 1996, τον Οκτώβριο παρουσίασαν κατά 1% από τον αντίστοιχο μήνα του 1996, τον Οκτώβριο παρουσίασαν εκ νέου αύξηση κατά 5,4% έναντι του Σεπτεμβρίου.

ΤΙΜΕΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, ο ετήσιος πληθωρισμός το Νοέμβριο του 1996 παρουσίασε περαιτέρω αύξηση και προσέγγισε το επίπεδο του 47,4% από 45,1% που ήταν τον προηγούμενο μήνα. Έτσι, παρουσιάζεται σημαντική απόκλιση από τους αρχικούς στόχους της κυβέρνησης για πληθωρισμό 20% στο τέλος του 1996. Η χαλάρωση της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς και η ανακοίνωση της ρουμανικής κυβέρνησης για διπλασιασμό της τιμής των καυσίμων από την αρχή του 1997, προκειμένου να ικανοποιήσει μια από τις βασικές απαιτήσεις του ΔΝΤ, είχαν σαν αποτέλεσμα την αύξηση των πληθωριστικών πιέσεων και τη σημαντική αύξηση στις τιμές των βασικών αγαθών.

ΜΙΣΘΟΙ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Το ποσοστό της ανεργίας τον Οκτώβριο του 1996 παρέμεινε σε χαμηλά σχετικά επίπεδα, καθώς κυμαινόταν στο 5,9% του εργατικού δυναμικού έναντι ποσοστού 9% της αντίστοιχης χρονικής περιόδου του 1995. Το Νοέμβριο του 1996 παρουσίασε ελαφρά αύξηση και κυμάνθηκε στο 6,1% του εργατικού δυναμικού, ενώ αναμένεται ότι θα υπάρξει περαιτέρω αύξηση στους επόμενους μήνες.

Οι ονομαστικοί μισθοί παρουσίασαν αύξηση κατά 9,7% τον Οκτώβριο του 1996 έναντι του Σεπτεμβρίου. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις σημειώθηκαν στους μισθούς των κλάδων εξόρυξης πετρελαίου κατά 26% εξόρυξης άνθρακα κατά 15% και στον τραπεζικό τομέα κατά 12%.

ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΕΣ - ΚΙΝΗΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Σύμφωνα με στοιχεία του Ρουμανικού Οργανισμού Ανάπτυξης, στα τέλη Νοεμβρίου 1996 το συνολικό ύψος της άμεσης διεθνούς επένδυσης ήταν 2,155 δις. δολάρια. Υπολογίζεται ότι ποσοστό 61% της συνολικής άμεσης διεθνούς επένδυσης προέρχεται από την Ευρώπη, 15% από την Ασία και 10% από τις ΗΠΑ.

Όπως αναμενόταν, η παράλληλη αγορά του χρηματιστηρίου ξεκίνησε τις εργασίες της στα τέλη του Οκτωβρίου με αποκλειστικό σκοπό τη συναλλαγή των μετοχών που δημιουργήθηκαν βάσει του προγράμματος μαζικών ιδιωτικοποιήσεων. Οι συναλλαγές στο νέο χρηματιστήριο θα αποτελέσουν το βασικό μέσο μεταβίβασης και συγχώνευσης ιδιοκτησίας στις περίπου 4.000 επιχειρήσεις

ΔΑΝΕΙΑ

Σύμφωνα με τους οικονομικούς αναλυτές, οι διαπραγματεύσεις της νέας ρουμανικής κυβέρνησης με το ΔΝΤ για την επανένταξη της χορήγησης των πιστώσεων, οι οποίες έχουν παγώσει από τον περασμένο Δεκέμβριο, αναμένεται ότι θα έχουν θετική κατάληξη για τη Ρουμανία, ενώ παράλληλα η ρουμανική κυβέρνηση ελπίζει και στη λήψη δανείου ύψους 200 εκ. δολαρίων από την Παγκόσμια Τράπεζα για την επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων στον αγροτικό τομέα της χώρας.

Πιστώσεις 87,5 και 85,9 εκ. δολαρίων για τη βελτίωση του οδικού δικτύου της Ρουμανίας πρόκειται να χορηγήσουν η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης αντίστοιχα.

Συμφωνία υπεγράφη για τη χορήγηση πιστώσεων ύψους 30 εκ. δολαρίων από τη Νότια Κορέα προς τη Ρουμανία με σκοπό την αναβάθμιση του τηλεπικοινωνιακού συστήματος της Ρουμανίας, ενώ παράλληλα η Κεντρική Τράπεζα χορήγησε άδεια λειτουργίας προς την Daewoo Bank Romania. Η νέα τράπεζα ξεκίνησε με μετοχικό κεφάλαιο 75 δις. λεί. Η Daewoo, η οποία αποτελεί το μεγαλύτερο ξένο επενδυτή στη Ρουμανία, προχώρησε ακόμη σε διαπραγματεύσεις για την αγορά μεριδίου 70% της κρατικής εταιρείας κατασκευής αγροτικών μηχανημάτων Tractorul, ενώ σχεδιάζει να πραγματοποιήσει για αυτό το σκοπό επενδύσεις ύψους 50 εκ. δολαρίων.

ΣΛΟΒΕΝΙΑ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Επίσημη Ονομασία: Δημοκρατία της Σλοβενίας

Γεωγραφική θέση: Η χώρα βρίσκεται στη βορειοδυτική βαλκανική και συνορεύει βόρεια με την Αυστρία, βορειοδυτικά με την Ουγγαρία, νοτιοανατολικά και νότια με την Κροατία και δυτικά με την Ιταλία, ενώ βρέχεται και από την Αδριατική Θάλασσα. Η έκταση της χώρας είναι 20.300 τετρ. χλμ.

Πληθυσμός: Ο πληθυσμός της χώρας ήταν το 1995 2.000.000 με πυκνότητα 99 κατ./τ.χ.

Εθνότητες: Σλοβένοι 88%, Κροάτες 3%, Σέρβοι 2%, Λοιποί 7%. Οι Σλοβένοι είναι σλαβικός λαός με ισχυρές όμως επιδράσεις από τους γερμανικούς λαούς (Αυστρία, Γερμανία). Η κουλτούρα της έχει επηρεασθεί ελάχιστα από την ενσωμάτωσή της στη Γιουγκοσλαβία, ενώ η επίδραση της γερμανοαυστριακής κουλτούρας είναι συνεχής εδώ και μια χιλιετία.

Γλώσσες: Σλοβένικα (σλαβική γλώσσα με λατινικό αλφάβητο), Σερβοκροατικά.

Θρησκείματα: Καθολικοί 95%, Χριστιανοί Ορθόδοξοι (3,5%), Μουσουλμάνοι (1,5).

Κυριότερες Πόλεις: Ljubljana, πρωτεύουσα της χώρας (321.000 κάτοικοι), Maribor (150.616 κάτοικοι), Kranj (972.299 κάτοικοι).

Νόμισμα: Τόλαρ

2. ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σύμφωνα με το σύνταγμα του 1991, η χώρα είναι Προεδρική Δημοκρατία. Αρχηγός του κράτους είναι ο πρόεδρος, τη νομοθετική εξουσία ασκεί η Εθνοσυνέλευση με 90 μέλη, ενώ το 40μελές Εθνικό Συμβούλιο έχει σαν μοναδική εξουσία τον έλεγχο των νομοσχεδίων.

Η ήρεμη πολιτική κατάσταση της χώρας διαταράχθηκε το 1996, λόγω της προσπάθειας περιορισμού του κοινωνικού κράτους. Το κόμμα των πρώην Κομμουνιστών εγκατέλειψε τον κυβερνητικό συνασπισμό λόγω των αντιθέσεων του στα θέματα χρηματοδότησης των συντάξεων. Σημαντικό στοιχείο της πολιτικής ζωής είναι επίσης η αντιπαράθεση καθολικών και

λαϊκών στο θέμα της επιστροφής της εκκλησιαστικής περιουσίας. Τις εκλογές του Νοεμβρίου 96 κέρδισε το Κόμμα της Φιλελεύθερης Δημοκρατίας (του Πρωθυπουργού Janez Drnovsek), το οποίο έχει σαφή φιλοευρωπαϊκό προσανατολισμό.

Τα σημαντικότερα κόμματα είναι:

- το Κόμμα της Φιλελεύθερης Δημοκρατίας της Σλοβενίας
- οι Χριστιανοδημοκράτες
- το Σλοβενικό Εθνικό Κόμμα
- το Σλοβενικό Λαϊκό Κόμμα
- οι Πράσινοι
- το Κόμμα της Ενωμένης Ομάδας των Σοσιαλιστών (πρώην κομμουνιστές) και
- το Σοσιαλδημοκρατικό

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1 Μετάβαση στην Οικονομία της Αγοράς

Οι πρώτες μεταρρυθμίσεις άρχισαν το 1988 (στο πλαίσιο του προγράμματος Μάρκοβιτς της πρώην Γιουγκοσλαβίας) και περιελάμβαναν μέτρα απελευθέρωσης των τιμών και του εξωτερικού εμπορίου. Μετά την ανεξαρτητοποίηση της χώρας υιοθετήθηκε ένα πιο ολοκληρωμένο πρόγραμμα, το οποίο κρίνεται επιτυχές παρά την καθυστέρηση που σημειώθηκε στον τομέα των ιδιωτικοποιήσεων.

3.2 Φιλελευθεροποίηση της Αγοράς

Στον τομέα της φιλελευθεροποίησης τα βήματα που έγιναν ήταν ταχύτατα και εντυπωσιακά. Η απελευθέρωση των τιμών έχει ολοκληρωθεί και δεν υπάρχει σήμερα κανένας έλεγχος.

Στο εξωτερικό εμπόριο μετά την ψήφιση του νόμου για τις εξωτερικές συναλλαγές (1993) η φιλελευθεροποίηση ήταν επίσης εντυπωσιακή. Οι διαδικασίες απλοποιήθηκαν, οι ποσοτικοί και δασμολογικοί περιορισμοί και φραγμοί καταργήθηκαν, αλλά η κυβέρνηση έχει το δικαίωμα να επαναφέρει κάποιους από αυτούς εάν κρίνει ότι αυτό είναι απαραίτητο για την ανάπτυξη ή

την προστασία της εγχώριας παραγωγής. Η συναλλαγματική ισοτιμία είναι κυμαινόμενη και καθορίζεται ελεύθερα. Η μετατρεψιμότητα του νομίσματος είναι πλήρης με ελάχιστους περιορισμούς που προβλέπεται σύντομα να καταργηθούν.

Στον τραπεζικό τομέα υιοθετήθηκε ένα σύγχρονο σύστημα από το 1991 και έγιναν προσπάθειες μείωσης της κυριαρχίας της μεγαλύτερης τράπεζας της χώρας (της Ljubjanska Banka) με τη διάσπασή της σε χωριστές τράπεζες. Η Τράπεζα της Σλοβενίας έχει το ρόλο της κεντρικής τράπεζας και ασκεί, εκτός από την εποπτεία και τον έλεγχο του τραπεζικού συστήματος, και τη νομισματική και συναλλαγματική πολιτική.

Τα επιτόκια καθορίζονται ελεύθερα και είναι θετικά σε προγραμματικούς όρους.

3.3 Ιδιωτικοποιήσεις

Το παράδοξο με τη σλοβενική οικονομία είναι ότι πέτυχε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης χωρίς ιδιωτικοποίηση. Αν και ο νόμος για τις ιδιωτικοποιήσεις ψηφίσθηκε το 1992, τα βήματα που έγιναν μέχρι σήμερα δεν ήταν σημαντικά.

Από το τέλος του 1995 το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων φαίνεται να επιταχύνθηκε και προβλέπεται ότι το 40% των μετοχών θα πουληθεί μέσω δημοπρασιών, το 20% θα δοθεί στους εργαζομένους, ενώ το υπόλοιπο 40% θα διατεθεί στα Κρατικά Ταμεία (20%) αφενός και στο Ταμείο Επενδύσεων (20%) αφετέρου. Το ταμείο Επενδύσεων θα ανήκει αποκλειστικά σε ιδιώτες οι οποίοι θα χρησιμοποιήσουν τα *vouchers* αξίας 100.000 έως 400.000 τόλαρ που τους έχουν παραχωρηθεί δωρεάν για την απόκτηση μετοχών.

Στον τομέα του εμπορίου και των μικρών επιχειρήσεων η ιδιωτικοποίηση έχει ολοκληρωθεί.

Ο ιδιωτικός τομέας δεν αντιπροσώπευε το 1996 παρά μόνο το 45% περίπου του ΑΕΠ, ποσοστό που κρίνεται χαμηλό συγκριτικά με άλλες χώρες που βρίσκονται επίσης στο στάδιο μετάβασης στην ελεύθερη οικονομία.

3.4 Εξέλιξη Βασικών Οικονομικών Μεγεθών

Οι επιτυχίες της σλοβενικής οικονομίας αποτελούν σπαζοκεφαλιά για τους Δυτικούς οικονομολόγους, οι οποίοι δεν μπορούν να συνδυάσουν την

παρουσία ισχυρού κρατικού τομέα (55% του ΑΕΠ) με τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Οι ερμηνείες του φαινομένου που έχουν διατυπωθεί συνδέουν τους υψηλούς ρυθμούς με τη μεγάλη εισροή ξένων κεφαλαίων (από σλοβενικής καταγωγής επενδυτές), την ευεργετική επίδραση του τουρισμού (7% - 8% του ΑΕΠ) ή ακόμη και την εργατικότητα των Σλοβένων.

Μακροοικονομικά Μεγέθη Σλοβενίας						
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ΑΕΠ (% μεταβολή)	-8,0	-5,4	+1,3	+5,0	+5,3	+3,5
Βιομηχανική Παραγωγή (% μεταβολή)	-10,3	-12,4	-2,8	+6,4	+6,5	+4,4
Ανεργία (%)	Μ.Δ.	12,0	15,5	14,3	14,2	13,0
Πληθωρισμός (%)	117,7	156,6	32	19,8	12,6	9,0
Δημόσιο Έλλειμμα / ΑΕΠ (+ πλεόνασμα)	+2,6	+0,2	+0,5	-1,0	-0,6	0
Συναλλαγματική ισοτιμία τόλαρ / USD	Μ.Δ.	81,3	113,24	131,8	118,52	140,9

3.5 Κλάδοι της Οικονομίας

Γεωργία

Ο αγροτικός τομέας παράγει το 4,4% του ΑΕΠ και απασχολεί το 8,4 του ενεργού πληθυσμού της χώρας. Λόγω της μορφολογίας του εδάφους (καλλιεργήσιμη έκταση 12% μόνον) η γεωργία δεν είναι σημαντικός τομέας, παρά τις υψηλές πραγματικές αποδόσεις που επιτυγχάνονται.

Κυριότερες καλλιέργειες είναι το καλαμπόκι (20% των εκτάσεων και 330.000 τόνοι παραγωγής το 1995), το σιτάρι (14% των εκτάσεων και 170.000 τόνοι), οι πατάτες (10% των εκτάσεων και 360.000 τόνοι).

Η κτηνοτροφία είναι αρκετά ανεπτυγμένη (504.000 βοοειδή και 504.000 χοίροι το 1995), με πολύ υψηλές αποδόσεις του ζωικού κεφαλαίου.

Σημαντική δραστηριότητα είναι επίσης και η δασοπονία με ετήσια παραγωγή 1,17 εκ. κυβικά μέτρα ξυλείας.

Βιομηχανία

Η βιομηχανία απασχολεί το 38,5% του ενεργού πληθυσμού και παράγει το 34,4 του ΑΕΠ. Οι σημαντικότεροι κλάδοι είναι η μεταλλουργία (εργοστάσιο αλουμινίου της Ptuj, σιδηρουργικό συγκρότημα του Maribor κ.λπ), η βιομηχανία αυτοκινήτων (εργοστάσιο Renault), η φαρμακευτική βιομηχανία (εργοστάσιο του Krka και του Lek), η μηχανολογική βιομηχανία και η

βιομηχανία επίπλων. Το μεγαλύτερο μέρος του βιομηχανικού προϊόντος (21%) αφορά μηχανήματα και μεταφορικά μέσα, καθώς και επεξεργασία τροφίμων (15%).

Η χώρα διαθέτει άφθονους ενεργειακούς πόρους από τα φράγματα των ποταμών Sava, Drava και Soca (3,2 δις. Kwh) και από την πυρηνική μονάδα του Knsko (4,8 δις. Kwh).

3.6 Προοπτικές της Οικονομίας

Η Σλοβενία, που ήταν ήδη η πιο ανεπτυγμένη Ομόσπονδη Δημοκρατία της πρώην Γιουγκοσλαβίας δυτικοποιείτε ακόμη περισσότερο και το μέλλον της διαγράφεται αισιόδοξο. Η επιτάχυνση των ιδιωτικοποιήσεων, η άρση του εμπάργκο προς τη Σερβία και το Μαυροβούνιο (παραδοσιακές αγορές της Σλοβενίας) και η αύξηση των ξένων επενδύσεων μέσω της Κεφαλαιαγοράς (ενεργοποίηση του Χρηματιστηρίου), αποτελούν τους καλύτερους οίονους για την οικονομία της χώρας. Τον Ιούνιο του 1996 υπεγράφη τελικά (μετά την άρση του βέτο της Ιταλίας) η Συμφωνία Σύνδεσης με την Ε.Ε. και εκτιμάται ότι η πλήρης ένταξη στην Ε.Ε. θα επιτευχθεί πριν από το 2001. Σημειώνεται ότι η Ε.Ε. απορροφά ήδη τό 67% των εξαγωγών της Σλοβενίας, η οποία αναμένεται στο τέλος του 97, να πληροί όλους τους όρους της Συνθήκης του Μάαστριχ.

4. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 Επιχειρηματικοί Κίνδυνοι

Δεν υπάρχουν σημαντικοί πολιτικοί κίνδυνοι. Κάποιες τριβές υπάρχουν που υπάρχουν με την Ιταλία (σχετικά με περιουσιακά στοιχεία στη Χερσόνησο της Ιστρίας) οφείλονται κυρίως στην παρουσία νεοφασιστών στην πολιτική ζωή της Ιταλίας, οι οποίοι αναζητούν σημεία τριβής σε μη ουσιώδη θέματα. Ο δυτικός προσανατολισμός του λαού και όλων των πολιτικών δυνάμεων είναι αδιαμφισβήτητος και δεν υπάρχει καμία πιθανότητα επανόδου στο προηγούμενο καθεστώς.

Οικονομικοί Κίνδυνοι

Οι οικονομικοί κίνδυνοι είναι επίσης ασήμαντοι, αφού όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη εξελίσσονται πολύ ικανοποιητικά, τα δημοσιονομικά ελλείμματα είναι σχεδόν μηδενικά, το εμπορικό ισοζύγιο θετικό και ο πληθωρισμός έχει δαμαστεί. Κάποια προβλήματα υπάρχουν στον τραπεζικό τομέα (κληρονομιά της γιουγκοσλαβικής περιόδου), αλλά με τις παρεμβάσεις που ήδη γίνονται (για ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας και για διαγραφή του προβληματικού χαρτοφυλακίου δανείων) προβλέπεται η επίλυσή τους.

4.2 Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Ύπαρξη Ισχυρών Συγκριτικών Πλεονεκτημάτων σε Ορισμένους Κλάδους

Η χώρα εξειδικεύεται σε ορισμένους κλάδους στους οποίους διαθέτει ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως η μεταλλουργία (φθηνή ενέργεια), η βιομηχανία επίπλων (καλής ποιότητας ξυλεία), φαρμακευτική, μηχανολογική και ηλεκτρονική βιομηχανία (όπου διαθέτει έμπειρο και υψηλής εκπαίδευσης ανθρώπινο δυναμικό). Πολλές δυτικές εταιρείες ενδιαφέρονται για επενδύσεις στους τομείς αυτούς, με την απόκτηση υπαρχόντων εταιρειών ή μέσω κοινοπραξιών. Η εγγύτητα των ευρωπαϊκών αγορών και των αγορών των πρώην Ομόσπονδων Δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας, καθώς και των άλλων πρώην σοσιαλιστικών χωρών αποτελεί επίσης σημαντικό πλεονέκτημα.

ΕΧΟΥΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΕΙ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Ο γενικός διευθυντής του κλάδου παγωτού της γαλακτοβιομηχανίας "Δέλτα" κ. Διονύσης Νικολάου δήλωσε προς την "Ε" : "Η Δέλτα παρακολουθεί με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τις εξελίξεις και πιστεύει ότι εφόσον οι πολεμικές επιχειρήσεις έχουν περιορισμένη χρονική διάρκεια, οι επιπτώσεις τους δεν θα είναι αξιόλογες. Η ρευστότητα στη Γιουγκοσλαβία ήταν άλλωστε αναμενόμενη, γι' αυτό η Δέλτα δεν είχε υπερβάλλει στις προσδοκίες για οικονομικά αποτελέσματα από τη Σερβία.

Το θετικό γεγονός για τη Δέλτα σε ότι αφορά τις πωλήσεις της στη Σερβία είναι ότι η περίοδος Μαρτίου - Απριλίου δεν είναι κρίσιμη, αφού η σεζόν για τη παραγωγή παγωτού ξεκινά ουσιαστικά από τον Μάιο, οπότε και ελπίζουμε ότι μέχρι τότε όλα θα έχουν πάει καλά. Ως προς το εργοστάσιο στην περιοχή, μια επένδυση 20 εκατ. δολαρίων, βρίσκεται περίπου 20 χμ. βορείως του Βελιγραδίου, μακριά από στρατιωτικούς στόχους και μέχρι τώρα δεν έχει υποστεί απολύτως καμία ζημία. Σε συνεργασία άλλωστε με τις τοπικές αρχές, έχουν ήδη ληφθεί πρόσθετα μέτρα ασφαλείας, ενώ εκ των 340 συνολικά εργαζομένων στο εργοστάσιο, οι 10 Έλληνες έχουν ήδη προωθηθεί με ασφάλεια στην Ελλάδα".

Από την εταιρεία Ασπίς Πρόνοια, η οποία σε συνεργασία με τη σέρβικη Dunan πρόκειται να ιδρύσουν ασφαλιστική εταιρεία στην ΟΔΓ, ο διευθυντής διεθνών συνεργασιών κ. Κωνσταντίνος Χολέβας δήλωσε στην "Ε" : "Η κρίση στο Κόσοβο δεν μας ανησυχεί ιδιαίτερα ούτε έχει επηρεάσει της προθέσεις της Ασπίς να δραστηριοποιηθεί επιχειρηματικά στην περιοχή. Άλλωστε τα σχέδια της εταιρείας βρίσκονται ακόμη σε στάδιο προσυμφώνου συνεργασίας με τη Dunan, γεγονός που σημαίνει ότι η εταιρεία δεν έχει προχωρήσει σε συγκεκριμένες επενδύσεις κεφαλαίων ώστε να διατηρούμε φόβους για υλικές ή οικονομικές ζημιές.

Ελληνικά Πετρέλαια.

- Η διοίκηση των Ελληνικών Πετρελαίων δεν δείχνει ανήσυχη απ' την πολεμική έκρηξη στα Βαλκάνια. Σύμφωνα με τον πρόεδρο και διευθύνοντα σύμβουλο της κρατικής εταιρείας Λευτέρη Τζέλλα, η Γιουγκοσλαβία βρίσκεται έξω απ' τους βραχυπρόθεσμους επιχειρηματικούς σχεδιασμούς της. Στην παρούσα φάση, επισημαίνει ο ίδιος, τα Ελληνικά Πετρέλαια

αναπτύσσουν συνεργασίες στα Σκόπια και στην Αλβανία, ενώ σε συνεργασία με τη ρωσική Lukoil έχουν προγραμματίσει έντονη παρουσία στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Σύμφωνα με τον κ. Τζέλλα, η κατάσταση στα Σκόπια, όπου και το πλέον φιλόδοξο πρόγραμμα της ΕΛΠΕ ύψους 150 εκατομμυρίων δολαρίων, είναι ελεγχόμενη και δεν εμπνέει ανησυχίες. Έτσι την ερχόμενη εβδομάδα στελέχη των Ελληνικών Πετρελαίων θα επισκεφθούν εκ νέου τα Σκόπια προκειμένου να προωθηθεί η υπογραφή της οριστικής συμφωνίας με την κυβέρνηση των Σκοπίων για την αναβάθμιση του διυλιστηρίου ΟΚΤΑ και την κατασκευή του αγωγού που θα συνδέει το διυλιστήριο με το λιμάνι της Θεσσαλονίκης.

ΟΤΕ : ΚΑΗΚΕ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ ΦΥΣΑΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Προβληματισμένη, σε σχέση με τη προσφορά που έχει καταθέσει για την εξαγορά του βουλγαρικού τηλεπικοινωνιακού οργανισμού, εμφανίζεται η διοίκηση του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (ΟΤΕ) λόγω της αναστάτωσης στα Βαλκάνια. Υπενθυμίζεται ότι ο ΟΤΕ μαζί με την ολλανδική KPN έχουν καταθέσει τη μοναδική προσφορά που υπεβλήθη για την εξαγορά ποσοστού 51% της Bulgarian Telecom. Ο φάκελος της προσφοράς αποσφραγίσθηκε από τους αρμοδίους της βουλγαρικής κυβέρνησης. Ήταν προγραμματισμένες να ξεκινήσουν οι συζητήσεις μεταξύ ΟΤΕ και KPN, ώστε στη συνέχεια να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις με την κυβέρνηση της Σόφιας και τους συμβούλους της. Η διοίκηση του ΟΤΕ δεν είχε ενημέρωση για συγκεκριμένες απώλειες και καταστροφές στο τηλεπικοινωνιακό δίκτυο του σερβικού "ΟΤΕ", όπου ο ελληνικός έχει το 20% και άλλο 29% η Τέλεκομ Ιταλία. Οι βομβαρδισμοί είχαν πλήξει μόνο στρατιωτικού προσανατολισμού τηλεπικοινωνίες, αλλά κανένας δεν γνωρίζει τι θα γίνει κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών. Το ενδεχόμενο της επέκτασης της ανάφλεξης στα Βαλκάνια, πάντως προκαλεί προβληματισμό για την επένδυση στη Βουλγαρία. Οι επιφυλάξεις εμφανίζονται με μεγαλύτερη ένταση από την πλευρά των Ολλανδών "συνεταίρων" του ΟΤΕ. Σύμφωνα με πληροφορίες, η εταιρεία "Merrill Lynch", που έχει ρόλο συμβούλου για την κοινοπραξία ΟΤΕ - KPN θα κληθεί σύντομα να υποβάλλει τις εκτιμήσεις της για το μέλλον της προσφοράς.

ΕΛΛΗΝΟΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ : ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΘΗΣΗ ΣΤΟΝ ΜΑΡΑΣΜΟ (?)

ΤΙ ΑΝΑΦΕΡΕΙ Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η θεαματική άνοδος των σχέσεων της Ελλάδας με την Γιουγκοσλαβία και οι "επιχειρηματικοί δρόμοι" που άνοιξαν τα τελευταία χρόνια με επενδύσεις 300 δις. δρχ. και βομβαρδίζονται τώρα από τις αμερικανονατοϊκές δυνάμεις, προκύπτουν από ενημερωτική έκθεση του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, την οποία δημοσιεύουμε ολόκληρη :

1. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Η Ελλάδα αναγνώρισε επίσημα την ΟΔΓ στις 25 Απριλίου 1996.

2. ΣΥΜΒΑΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- Αντηλλάγησαν στο Βελιγράδι μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (ΟΔΓ) ρηματικές διακοινώσεις οι οποίες καθορίζουν ποιες από τις παλιές συμφωνίες Ελλάδος - πρώην Γιουγκοσλαβίας διατηρούνται σε ισχύ. Οι συμφωνίες αρμοδιότητας του ΥΠΕΘΟ είναι :

Συμφωνία μακροπρόθεσμης Οικονομικής Συνεργασίας και Εμπορικών ανταλλαγών μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδος και της Λαϊκής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. (Συμφωνήθηκε να εφαρμοστεί μόνο το άρθρο 8 αυτής της συμφωνίας) (1 Οκτωβρίου 1960).

Μακροπρόθεσμη Συμφωνία μεταξύ της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβερνήσεως της Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας αφορούσα εις τας εμπορικές ανταλλαγές και εις την οικονομική, επιστημονική και τεχνική συνεργασία (25 Μαρτίου 1977).

- Το 1997 προχώρησε η υπογραφή των ακόλουθων νέων Συμφωνιών :
 Συμφωνία Αμοιβαίας Προστασίας και Προώθησης Επενδύσεων. Υπογράφηκε στην Αθήνα στις 25.6.1997, κυρώθηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο (ΦΕΚ 36/25-2/98) και τέθηκε σε ισχύ την 8^η Μαΐου 1998.
 Συμφωνία αποφυγής διπλής φορολογίας Εισοδήματος. Υπογράφηκε επίσημα στις 25.6.1997 στην Αθήνα. Καθυστερεί η κύρωση της από το

Ελληνικό Κοινοβούλιο διότι το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας έχει αντιρρήσεις ως προς τα κριτήρια με τα οποία φορολογούνται τα κέρδη από την εκμετάλλευση των πλοίων.

- **Εκκρεμότητες :**

1. Συμφωνία Οικονομικής και Τεχνολογικής Συνεργασίας, σχέδιο της οποίας επιδόθηκε στη Γιουγκοσλαβική πλευρά το Δεκέμβριο 1995 κατά την εκεί επίσκεψη του ΥΦΥΠΕΘΟ. Δεν υπάρχουν εξελίξεις επί του θέματος.
2. Οικονομικής, Επιστημονικής και Τεχνικής Συνεργασίας στον Γεωργικό Τομέα και Συνεργασίας στον Τομέα της Κτηνιατρικής. (Τα δύο σχέδια έχουν δοθεί από το Υπουργείο στο ΥΠΕΞ προκειμένου να τα προωθήσει).
3. Επιστημονικής και Τεχνικής Συνεργασίας (επιδόθηκε γιουγκοσλαβικό σχέδιο το Νοέμβριο 1996). Οι συζητήσεις επί των ανωτέρω δύο Συμφωνιών δεν προχώρησαν λόγω των γεγονότων στο Κοσσυφοπέδιο).
4. Συμφωνία Ναυτιλιακής Συνεργασίας (επιδόθηκε γιουγκοσλαβικό σχέδιο τον Ιούλιο 1998).

3. ΔΙΜΕΡΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

- Το 1997 η Ελλάδα καταλαμβάνει την 6η θέση από πλευράς συνόλου χωρών και την τρίτη θέση από πλευράς της Ε.Ε. όσον αφορά τις εμπορικές συναλλαγές.
- Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, η εξέλιξη του διμερούς εμπορίου έχει σύμφωνα με τους παρατιθέμενους πίνακες :
Σύμφωνα με στοιχεία του Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου ο όγκος του διμερούς εμπορίου παρουσίασε αύξηση 10,75% κατά το πρώτο εννεάμηνο του 1998 σε σχέση με το αντίστοιχο εννεάμηνο του 1997, οι δε ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 20%.
Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές εξαγωγές είναι :
 - Οι ποσοτικοί και ποιοτικοί περιορισμοί ή περιορισμοί στην αξία (plafond) που εφαρμόζει η ΟΔΓ στις εισαγωγές κάποιων προϊόντων.

- Οι υψηλοί δασμοί, ιδιαίτερα για κάποιες κατηγορίες προϊόντων συγκεκριμένα, προβλέπονται δασμολογικοί συντελεστές που κυμαίνονται από 1 - 40%. Οι συντελεστές αυτοί είναι αυξημένοι όσον αφορά τα καταναλωτικά αγαθά και χαμηλότεροι (1 - 15%) όσον αφορά τις πρώτες ύλες.
- Ο εκτελωνισμός στα σύνορα και όχι στις πόλεις δημιουργεί καθυστερήσεις (αποστολή δείγματος στο Βελιγράδι για εξέταση) οι οποίες συνεπάγονται προβλήματα, ειδικά στα ευπαθή προϊόντα, τα οποία θα ήταν σκόπιμο να εξαιρεθούν από τη διαδικασία αυτή.
- Η ανεπάρκεια ρευστότητας και η αδυναμία, πολλές φορές, των Γιουγκοσλάβων πελατών Ελλήνων εξαγωγέων να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους λόγω της οικονομικής κατάστασης της χώρας.

Παρατήρηση :

Η χώρα μας διαθέτει αυτή τη στιγμή ένα συγκυριακό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων ανταγωνιστριών χωρών. Λόγω του συνεχιζόμενου αποκλεισμού της ΟΔΓ από το διεθνές οικονομικό γίνεσθαι οι επιχειρήσεις πολλών χωρών βρίσκονται σε κατάσταση αναμονής και δεν ενεργοποιούνται οι εθνικοί μηχανισμοί στήριξης τους. Αντίθετα μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις έχουν εγκατασταθεί στη χώρα και το διμερές εμπόριο είτε απευθείας είτε μέσω Βουλγαρίας και Π.Γ.Δ.Μ. πραγματοποιείται σχετικά ικανοποιητικά. Η δομή των εξαγωγών μας όμως δεν είναι ικανοποιητική, αφού μεγάλο τμήμα αυτών αποτελούν τα καύσιμα και τα προϊόντα πετρελαίου, έτσι σε μια μελλοντική ομαλοποίηση της κατάστασης θα παρουσιαστεί υποχώρηση τους.

4. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΟΔΓ

Σύμφωνα με στοιχεία του Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου σχετικά με τη δραστηριοποίηση ελληνικών εταιρειών στην ΟΔΓ, σημειώνεται η παρουσία 150 μεικτών ελληνογιουγκοσλαβικών εμπορικών εταιρειών, καθώς και 80 περίπου αμιγώς ελληνικών. Στις επενδύσεις η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση, με συνολικά επενδεδυμένο κεφάλαιο για τα τελευταία δύο έτη στην ΟΔΓ 1δισ. \$ (δολάρια).

Ενδεικτικά παραδείγματα ελληνικών επιχειρήσεων που έχουν επιχειρηματική παρουσία στη χώρα ή συνεργάζονται με γιουγκοσλαβικές, είναι :

- ΟΤΕ, εξαγόρασε το 20% του μετοχικού κεφαλαίου του σερβικού ΡΤΤ έναντι του ποσού 675 εκατ. DM (γερμανικά μάρκα).
- ΕΒΓΑ, ΙΟΝ Α.Ε.(τρόφιμα, ποτά).
- ΔΕΛΤΑ (γαλακτοκομικά προϊόντα). Κατασκευή μονάδας παραγωγής (επένδυση 40 εκατ. DM) η οποία ήδη λειτουργεί.
- 3 Ε. Εξαγόρασε το 68% του εργοστασίου εμφιαλώσεως ΙΒΡ.
- ΙΝΤΡΑΛΟΤ. Επένδυσε (18 εκατ. δολ.) υπό μορφή Leasing.
- ΕΛΒΟ Α.Ε., Hundai Hellas Α.Ε. (οχήματα).
- ΕΝΡΟΙΛ, ΒΡ ΟΙΛ (πετρελαιοειδή).
- ΜΑΜΙΔΑΚΗΣ κ. ΣΙΑ (Κυριότερη προμηθεύτρια της Γιουγκοσλαβίας σε αργό πετρέλαιο. Κατέχει το 80% της αγοράς).
- ΑΣΠΡΟΦΩΣ Α.Ε. Εκσυγχρόνισε το διυλιστήριο Ρανσενο ύψους έναντι του ποσού 4 εκατ. δολ. ΗΠΑ.
- Μυτιληναίος (ορυχεία μολύβδου και ψευδαργύρου). Υπέγραψε συμφωνία συνεργασίας με την ΤRΕΡCΑ αξίας 517 εκατ. δολ. με χρονική διάρκεια 5 έτη. Υπάρχει συμφωνία γενικής συνεργασίας με το μεταλλουργικό συγκρότημα χαλκού "RTB BOR" της Σερβίας στις 19.2.98, που η αξία του θα ξεπεράσει το 1 δις. \$ με χρονική διάρκεια 7 έτη.
- ΓΕΝΕΡ ΑΕ, ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ, ΑΤΤΙΚΑ ΑΤΕ (κατασκευαστικός τομέας).
- ΑΛΜΑ Α.Ε. , ΑΣΠΙΣ Πρόνοια (ίδρυση με τη σερβική DUNAV , της ASPIS - DUNAV, της πρώτης ασφαλιστικής εταιρείας που θα ασχολείται με ασφάλειες ζωής στην ΟΔΓ).
- Internacional Marine Service Oil Trading LTD (ναυτιλιακή). Συζητά τη μεταφορά καυσίμων, ναύλωση πλοίων κ.ά.
- "Ελλάς" (Θεσσαλονίκη) ελληνική εταιρεία τσιγάρων, ίδρυσε μαζί με τη Γιουγκοσλαβική DIN (Nis) στις 17.5.1996 την μεικτή DIN - Hellas με στόχο την κατασκευή εργοστασίου παραγωγής τσιγάρων στην Κεντρική Ασία.
- ABC Group. Συνεργασία με αλυσίδα σουπερ μάρκετ (κρατική εταιρεία GRMJA που διαθέτει 100 περίπου σουπερ μάρκετ στο Κόσοβο) για την

τοποθέτηση ελληνικών προϊόντων σε σούπερ μάρκετ της Πρίστινα, το οποίο θα ονομαστεί Ελληνικό Εμπορικό Κέντρο (GTC). Επίσης δημιουργία μόνιμου εκθεσιακού κέντρου European Business Center στο Βελιγράδι (συμβόλαιο για 5 χρόνια με Beggared Fair, για χώρο 3.500 τ.μ., κάτω από το περίπτερο 3).

Το Σεπτέμβριο του 1998 δημιουργήθηκε η Ελληνογιουγκοσλαβική Επιχειρηματική Ένωση με έδρα την Αθήνα και σκοπό την ανάπτυξη και ενίσχυση των εν γένει δεσμών μεταξύ Ελλάδος και ΟΔΓ και την προώθηση των επενδύσεων και συναλλαγών μεταξύ των δύο χωρών.

Αντικίνητρα και προβλήματα

- Η δομή του συστήματος της γιουγκοσλαβικής οικονομίας και η πολιτική απομόνωση της χώρας λόγω της επιβολής των κυρώσεων.
- Η Κυβέρνηση εισήγαγε από 1/7/1998 το μέτρο της υποχρεωτικής προκαταβολής από πλευράς του εισαγωγέα του 50% του συνολικού ποσού εισαγωγής σε λογαριασμό στην Κεντρική Τράπεζα της χώρας, σε συνάλλαγμα, 30 ημέρες πριν την εισαγωγή. Το μέτρο αφορά την εισαγωγή καταναλωτικών αγαθών. Όμως στις κατηγορίες τις οποίες περιγράφει περιέχονται και προϊόντα που αφορούν τις πρώτες ύλες.

5. ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Από 6 έως 9 Οκτωβρίου 1998 πραγματοποιήθηκε στο Βελιγράδι από την HELEXPO Έκθεση ελληνικών επιχειρήσεων με 35 συμμετοχές.

ΤΟΜΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Οι Γιουγκοσλάβοι ενδιαφέρονται παραδοσιακά για εξαγωγές baby beef προς τη χώρα μας. Εμπόδια όμως προκύπτουν κυρίως από τις ποσοτώσεις που τίθενται σε επίπεδο Ε.Ε.

2. ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

- Οι ελληνικές τράπεζες θα ήταν πρόθυμες να δραστηριοποιηθούν στην ΟΔΓ, πλην όμως η εγκατάσταση των ξένων Τραπεζών τέλει υπό την συνταγματικά καθιερωμένη προϋπόθεση της αμοιβαιότητας.
- Η ΑΤΕ και η Beobanka έχουν υπογράψει Συμφωνία Συνεργασίας που προβλέπει τη δυνατότητα της Beobanka να ανοίγει λογαριασμούς καταθέσεων στους πελάτες της στη Σερβία οι οποίοι θα μπορούν να κάνουν αναλήψεις ή καταθέσεις στην Ελλάδα στα καταστήματα της ΑΤΕ.
- Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος είχε προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για τη λειτουργία Καταστήματος της στο Βελιγράδι εντός του 1998. Όμως λόγω των κυρώσεων που επέβαλε η Ε.Ε. στην ΟΔΓ πάγωσε κάθε τέτοιου είδους ενέργεια.
- Η Εμπορική Τράπεζα έχει σχέση ανταποκρίτριας Τράπεζας με Τράπεζες της ΟΔΓ.

3. ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

- Τον Ιούνιο του '97 υπεγράφη συμφωνία ύψους 1,586 DM για την αγορά 49% των μετοχών της Serbia Telecom από τον ΟΤΕ (20%) και την ιταλική ΣΤΕΤ (29%). Η συμφωνία εξασφαλίζει το μονοπώλιο για 8 χρόνια της σταθερής τηλεφωνίας και 20ετή άδεια. Επίσης περιλαμβάνει και τα δικαιώματα για κινητή τηλεφωνία που θα δοθούν για 20 χρόνια.

5. ΔΙΣ. ΔΡΧ. ΕΠΕΝΔΥΕΙ Η ΑΓΕΤ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

Υπεγράφη η σύμβαση για επαναλειτουργία εργοστασίου

Σύμβαση με το αλβανικό δημόσιο υπέγραψε η ΑΓΕΤ Ηρακλής, σε συνεργασία με τη γαλλική τσιμεντοβιομηχανία Lafarge και την τοπική εταιρεία Κ.Α. Holding.

Σύμβαση με το αλβανικό δημόσιο για την επαναλειτουργία και εκμετάλλευση ενός εργοστασίου παραγωγής τσιμέντου στην περιοχή Αυλώνας υπέγραψε η ΑΓΕΤ Ηρακλής, σε συνεργασία με τη γαλλική

τσιμεντοβιομηχανία Lafarge και την τοπική εταιρεία K.A. Holding. Στο επιχειρηματικό πρόγραμμα των τριών εταιρειών συμπεριλαμβάνεται επίσης η εγκατάσταση και λειτουργία ενός Κέντρου Διανομής τσιμέντου στην ίδια περιοχή. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς της ΑΓΕΤ, η συνολική επένδυση στη γειτονική χώρα θα προσεγγίσει τα πέντε δις. δραχμές (περί τα 15 εκατ. δολάρια ΗΠΑ). Να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη πρωτοβουλία αποτελεί την πρώτη σημαντική κίνηση της ΑΓΕΤ στις αγορές της Βαλκανικής, μολονότι ήδη διαθέτει ισχυρή παρουσία στην αγορά της Αλβανίας, αφού είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας τσιμέντου.

Της συμφωνίας μεταξύ Lafarge και ΑΓΕΤ είχε προηγηθεί η συνεργασία των Γάλλων με την TITAN για την από κοινού εξαγορά της μεγαλύτερης τσιμεντοβιομηχανίας στην Αίγυπτο. Οι τελευταίες εξελίξεις αναδεικνύουν το νέο επίπεδο ισορροπίας μεταξύ των ελληνικών τσιμεντοβιομηχανιών και των πολυεθνικών επιχειρήσεων του κλάδου, σε μια περίοδο που οι πρώτοι επιδιώκουν να ισχυροποιήσουν τη θέση τους στη μεσογειακή αγορά.

Το 1998 τα ενοποιημένα κέρδη προ φόρων του ομίλου ΑΓΕΤ Ηρακλής παρουσίασαν αύξηση κατά 20,33% και διαμορφώθηκαν σε 21,96 δις. δραχμές, ενώ ο ενοποιημένος κύκλος εργασιών βελτιώθηκε κατά 8,2% και ξεπέρασε τα 158 δις. δραχμές. Η εισηγμένη μητρική εταιρεία παρουσίασε έσοδα 105,6 δις. δραχμές έναντι 100 δις. στη χρήση 1997 (αύξηση 5,6%). Τα κέρδη προ φόρων της ΑΓΕΤ Ηρακλής διαμορφώθηκαν σε 21,5 δις. δραχμές, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 26,34% σε σχέση με την προηγούμενη χρήση.

ΕΡΓΟΤΑΞΙΟ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΕΣ

Κινήσεις κορυφής με αντικείμενο τη συγκρότηση "αντίπαλου δέους" στο ισχυρό σχήμα που ανακοίνωσαν πρόσφατα οι κατασκευαστικές εταιρείες Ελληνική Τεχνοδομική - ΤΕΒ και ΑΚΤΩΡ, εμφανίζονται στο χώρο των τεχνικών εταιρειών με τη συμμετοχή και μεγαλοεπιχειρηματιών που θέλουν να μπουν δυναμικά "στο παιχνίδι". Εξελίξεις όμως κυοφορούνται και από την πλευρά ξένων εταιρειών που θέλουν να συμμετάσχουν στον "οργασμό" μεγάλων έργων που αναμένεται ότι θα λάβει χώρα στην Ελλάδα αλλά και τα Βαλκάνια.

- Προς το τέλος της εβδομάδας κατέσπει σαφές ότι οι επαφές του ομίλου Μυτιληναίος με σειρά κατασκευαστικών γίνονται στο πλαίσιο δημιουργίας ενός σχήματος "τουλάχιστον ισοδύναμου με αυτό των ΕΛΛ ΤΕΧ. - ΤΕΒ - ΑΚΤΩΡ", όπως ανέφερε χαρακτηριστικά στέλεχος του ομίλου. Στο πλαίσιο αυτό, ο όμιλος επιβεβαιώνει συζητήσεις με την ΓΕΚ (που ήδη έχει κλείσει στρατηγική συμφωνία με την ΤΕΡΝΑ) αλλά και την Προοδευτική, ενώ πληροφορίες κάνουν λόγο και για επαφές με ακόμη μια εταιρεία, την Κ.Ι.Σαραντόπουλος.
- "Κινητικότητα" αναμένεται ότι θα εκδηλωθεί και από την πολύ μεγάλου μεγέθους μη εισηγμένη κατασκευαστική Ιωάννου Παρασκευαΐδη (J&B), η οποία είχε επαφές με το ήδη συγκροτηθέν σχήμα των "τριών", διατηρεί όμως και "στενές σχέσεις" με τον όμιλο της Μυτιληναίος.
- Από πλευράς μεγάλων ξένων εταιρειών, οι πληροφορίες για απόκτηση μεγαλύτερου ποσοστού της Impregillo στη Γνώμων συνδυάζονται με αυτές που θέλουν την γαλλική Bouygues να αποκτήσει ποσοστό 20% στην ΑΛΤΕ με βάση τη συνεργασία τους στο Μετρό Θεσσαλονίκης και στόχο άλλα έργα μεγάλου οικονομικού αντικειμένου.
- Τελευταίες πληροφορίες κάνουν επίσης λόγο για συνομιλίες μεταξύ Ελληνικής Τεχνοδομικής - ΤΕΒ και μιας άλλης μεγάλης γαλλικής εταιρείας, της GTM.

ΟΙ ΞΕΝΟΙ

Πάντως, σημειώνουν στελέχη της αγοράς, οι κινήσεις των ξένων για στρατηγικές συνεργασίες με ελληνικές εταιρείες γίνονται μόνο για να εξασφαλίσουν ευκολότερη πρόσβαση στην εγχώρια και τις γειτονικές αγορές καθώς, από πλευράς τεχνογνωσίας και εξοπλισμού, οι ελληνικές μειονεκτούν.

Με ενδιαφέρον αναμένονται από την αγορά και οι κινήσεις δύο μεγάλων παικτών που έχουν τη δύναμη να πρωταγωνιστήσουν στην αναδιάρθρωση του κλάδου.

- Η ΑΕΓΕΚ έχει δηλώσει ότι προωθεί εξαγορές πλειοψηφικών ή μειοψηφικών ποσοστών όχι σε μια αλλά σε δύο εταιρείες, ενώ οι πληροφορίες για προχωρημένες συζητήσεις με την ΕΤΑΝΕ - ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ

κάθε άλλο παρά διαψεύδονται. Σημειώνεται ότι μέτοχος στην τελευταία είναι ο μεγαλοεπιχειρηματίας Κ. Αγγελόπουλος, βασικός μέτοχος και της Τράπεζας Πειραιώς. Ο κ. Αγγελόπουλος έχει ήδη δεχθεί "κρούσεις" για αύξηση του ποσοστού του στην ETANE, η οποία συντόμως πρόκειται να εγκρίνει αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου. Ωστόσο, ο όμιλος της Πειραιώς φέρεται να συζητεί με πολλούς παίκτες του κατασκευαστικού χώρου, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται και το υπό την ΑΤΤΙΚΑΤ "σχήμα", στο οποίο συμμετέχει και η Θεμελιοδομή ανάμεσα στους μετόχους της οποίας συγκαταλέγεται και η οικογένεια Βαρδινογιάννη. Όπως είναι επόμενο, ενδιαφέρον για το χώρο - που όμως ίσως να περιορίζεται σε θέματα χρηματοδότησης φέρεται να εκδηλώνει και η Eurobank. Και τούτο καθώς έως τώρα, όλες οι φήμες για αγορά ή στρατηγική συνεργασία με κατασκευαστική εταιρεία διαψεύδονται διακριτικά.

- Έχοντας ήδη αποκλείσει το ενδεχόμενο εξαγοράς της, η Μηχανική κρατά μέχρι στιγμής κλειστά τα χαρτιά της, ενώ προωθεί αύξηση των κεφαλαίων της κατά 42 δις με στόχο τη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων εντός και εκτός Ελλάδος. Εξίσου ασαφείς παραμένουν και οι προθέσεις του ομίλου Πίστεως παρ' ότι επίμονες είναι οι πληροφορίες που στηρίζονται στη σχέση της με την Ελληνική Τεχνοδομική. Εν κατακλείδι, αναφέρει παράγοντας της κατασκευαστικής αγοράς, παρ' ότι το σχήμα των "τριών μεγάλων" πιέζει προς επίσπευση των εξελίξεων (ΕΛΛ.ΤΕΧ.- ΤΕΒ.- ΑΚΤΩΡ αναμένεται να δώσουν λεπτομέρειες για τα σχέδια τους αύριο), τα σχέδια των υπολοίπων φαίνονται ακόμη "ρευστά", ακόμη και σε επίπεδο βασικών συμφωνιών. Καταλύτης στις συνεργασίες αυτές αναμένεται ότι θα είναι η δημοσιοποίηση των κινήτρων για συγχωνεύσεις και εξαγορές στο χώρο, που έχουν ήδη καθυστερήσει να ανακοινωθούν.

ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΣΕ ΠΡΩΤΟ ΡΟΛΟ

ΣΥΣΚΕΨΗ ΓΙΑΝΝΟΥ ΜΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Με όλα τα ενδεχόμενα ανοιχτά και ενώ "θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι για κάθε εξέλιξη και για συνέχιση των βομβαρδισμών για αρκετές εβδομάδες ακόμη, αλλά και για μια σχετικά σύντομη λήξη των εχθροπραξιών", η κυβέρνηση προωθεί σχέδια για την επόμενη μέρα της κρίσης στη Γιουγκοσλαβία.

Είναι πολύ πρόωρο και παρακινδυνευμένο να γίνει οποιαδήποτε πρόβλεψη και πιστεύω ότι η κοινή γνώμη και οι αγορές είναι καλό να έχουν και τις δύο αυτές εξελίξεις κατά νου", δήλωσε ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας Γιάννος Παπαντωνίου αμέσως μετά την πραγματοποίηση συνάντησης του με 57 επιχειρηματίες, που δραστηριοποιούνται στο χώρο των Βαλκανίων.

ΝΕΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΣΑΛ 10 - 20 ΔΙΣ. ΔΟΛΑΡΙΩΝ

- Το Διεθνές Πρόγραμμα Στήριξης των Βαλκανίων, το νέο σχέδιο Μάρσαλ, που θα προετοιμάσουν οι διεθνείς οργανισμοί, θα είναι ύψους 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων κατ' ελάχιστον, αλλά διάφοροι εκτιμητές το ανεβάζουν σε 20 και πλέον δισεκατομμύρια δολάρια (περίπου 6 τρισεκ. δρχ.).
- Ένα μεγάλο ποσοστό των κονδυλίων αυτών θα αφορά έργα (τα λεγόμενα Πολιτικού Μηχανικού), τα οποία μπορούν να διεκδικήσουν ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες. Οι εταιρείες αυτές, για να ανταγωνιστούν με τις γιγάντιες διεθνείς τεχνικές εταιρείες, θα πρέπει να επιταχύνουν το βηματισμό τους σε συγχωνεύσεις και συνεργασίες.
- Ηγετικό ρόλο στη διοχέτευση διεθνών κεφαλαίων προς τις βαλκανικές χώρες μπορούν να παίξουν οι ελληνικές τράπεζες. Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να συνεργαστούν ακόμη πιο ουσιαστικά ενδεχομένως και με διάφορες συγχωνεύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων (venture capital), που είτε έχουν είτε ελέγχουν. Αν προχωρήσουν στη σύσταση ενός νέου φορέα επιχειρηματικών κεφαλαίων, θα μπορούσε να εισφέρει κεφάλαια και η Εταιρεία Συμμετοχών του Δημοσίου (ΔΕΚΑ).

- Η Ελλάδα θα διεκδικήσει αποζημιώσεις μετά τη λήξη του πολέμου.
- Οι ΗΠΑ θα πρέπει να καταβάλλουν ένα σημαντικό μέρος του κόστους της ανασυγκρότησης των Βαλκανίων.
- Δεν υπάρχει επιβάρυνση του ελληνικού κρατικού προϋπολογισμού από τη Γιουγκοσλαβική κρίση. Το κόστος της συμμετοχής της Ελλάδας στην ανασυγκρότηση των Βαλκανίων θα περάσει στο Γ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (πακέτο Πρόντι).
- Η Θεσσαλονίκη θα είναι το επιτελικό κέντρο των ιδιωτικών πρωτοβουλιών για την ανασυγκρότηση των Βαλκανίων
- Δεν θα μετάσχει η Ελλάδα στις στρατιωτικές επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ με κανένα τρόπο, ούτε οικονομικά.
- Οι Έλληνες επιχειρηματίες δεν αφίστανται από το κοινό αίσθημα του λαού όσον αφορά τους ΝΑΤΟικούς βομβαρδισμούς.
- Για την αποτίμηση των επιπτώσεων της Γιουγκοσλαβικής κρίσης στην ελληνική οικονομία θα συνέλθει η Κυβερνητική Επιτροπή Οικονομικής και Πολιτικής Επιτροπής.

ΑΓΩΝΑΣ ΔΡΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΙΑΤΣΙΚΟ - ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ - ΜΕΓΑΛΟΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

Τα πάντα στην υπηρεσία των κερδών των μεγαλοεπιχειρηματιών θέτει η κυβέρνηση. Τους καλεί να λάβουν θέσεις για το "φαγοπότι" που θα ακολουθήσει μετά τους Νατοϊκούς βομβαρδισμούς, οι οποίοι εξακολουθούν να σπέρνουν το θάνατο και την καταστροφή και με τη δική της υπογραφή.

Ζεστό χρήμα δεκάδων ή και εκατοντάδων δισεκατομμυρίων δραχμών, τις δημόσιες επιχειρήσεις, το σύνολο του κρατικού μηχανισμού, είναι διατεθειμένη να θέσει στην υπηρεσία των μεγάλων επιχειρηματιών η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, ώστε οι τελευταίοι να συμμετάσχουν με αξιώσεις στο μοίρασμα της λείας, που θα ακολουθήσει όταν σταματήσουν οι Νατοϊκοί βομβαρδισμοί στη Γιουγκοσλαβία και αρχίσουν τα σχέδια ανοικοδόμησης.

Αυτό ήταν ουσιαστικά το αντικείμενο της συνάντησης του υπουργού Εθνικής Οικονομίας με 57 επιφανείς εκπροσώπους του μεγάλου κεφαλαίου της χώρας, οι οποίοι συζήτησαν το σχέδιο δράσης της "επόμενης μέρας". Της

μετά τους Νατοϊκούς βομβαρδισμούς δηλαδή εποχής, που φέρει διάφορες ονομασίες, όπως "σχέδιο ανοικοδόμησης των πληγείσων περιοχών", μικρό σχέδιο Μάρσαλ" κλπ.

Όπως δήλωσε ο Γ. Παπαντωνίου αμέσως μετά τη συνάντηση με τους επιχειρηματίες, οι τελευταίοι είδαν πολύ θετικά το πλαίσιο αναφοράς που αναπτύχθηκε, ενώ συγκροτήθηκε Ομάδα Δράσης με τη συμμετοχή κυβερνητικών εκπροσώπων (υπουργεία Εξωτερικών, Εθνικής Οικονομίας, Ανάπτυξης, γραφείο πρωθυπουργού) και φορέων των μεγαλοεπιχειρηματιών, η οποία θα ενεργοποιηθεί μόλις τελειώσει ο πόλεμος και αρχίσει η ανοικοδόμηση. Στο ενδιάμεσο διάστημα, η Ομάδα θα επεξεργαστεί το "εθνικό" σχέδιο συμμετοχής στα Βαλκάνια, το οποίο θα ενταχθεί στο διεθνές, ενώ οι συνολικές επενδύσεις του διεθνούς αυτού σχεδίου ανοικοδόμησης εκτιμάται ότι θα κινηθούν μεταξύ 10 και 20 δις. δολαρίων.

Με ύφος πολέμαρχου ο υπουργός συνέστησε στις κατασκευαστικές εταιρείες να επιταχύνουν τη διαδικασία συγχωνεύσεων και εξαγορών, ώστε να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό των διεθνών εταιρειών, που θα συμμετάσχουν στα έργα ανοικοδόμησης, ενώ χαρακτήρισε σαν πρότυπο επιχειρήσεων τις ελληνικές τράπεζες, τον άλλο μεγάλο κερδισμένο της βαλκανικής παραζάλης.

Όλους αυτούς τους σχεδιασμούς για το νέο "βαλκανικό Ελντοράντο", ο Γ. Παπαντωνίου επιχείρησε να τους καλύψει με το μανδύα "της πολιτικής και ηθικής υποχρέωσης της Ελλάδας να βοηθήσει τους λαούς των Βαλκανίων να ορθοποδήσουν οικονομικά, μόλις γυρίσει η σελίδα του ανθρώπινου δράματος".

Επιχειρείται δηλαδή να δικαιολογηθεί το πλιάτσικο που θα ακολουθήσει από τις ιμπεριαλιστικές χώρες και την Ελλάδα με την επίκληση του ανθρώπινου δράματος.

Η λογική του μικροϊμπεριαλιστή που διακατέχει την κυβέρνηση Σημίτη φάνηκε ανάγλυφα όταν ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας υποστήριξε ότι "μπορούμε να βοηθήσουμε επειδή έχουμε ισχυρή οικονομία, ισχυρή χώρα και είμαστε σε θέση να αναλάβουμε ευθύνες...".

"Την και ύδωρ" στο μεγάλο κεφάλαιο.

Τα επτά μέτρα στήριξης των επιχειρηματιών που ανακοίνωσε ο Γ. Παπαντωνίου είναι:

- Ενισχύεται ο Οργανισμός Ασφάλισης Εξαγωγικών Πιστώσεων με την αύξηση του εγγυητικού του κεφαλαίου, ενώ θα επιδιωχτεί η ενίσχυση της συνεργασίας με διεθνείς ασφαλιστικούς οργανισμούς (ανέφερε τον Οργανισμό Μίγκα της Παγκόσμιας Τράπεζας).
- Επεκτείνονται τα κίνητρα για επενδύσεις με βάση τους αναπτυξιακούς νόμους και προς τις βαλκανικές χώρες. Οι αναπτυξιακοί νόμοι χρηματοδοτούνται από τα Κοινοτικά Ταμεία.
- Ενισχύονται σε κεφάλαια και προσωπικό τα εμπορικά και οικονομικά γραφεία της Ελλάδας στις βαλκανικές χώρες.
- Ανακατανέμονται τα κονδύλια της διμερούς βοήθειας προς τρίτες χώρες υπέρ των βαλκανικών χωρών.
- Αυξάνονται τα κεφάλαια της διμερούς βοήθειας.
- Ενισχύονται οι εξαγωγικές πιστώσεις προς τις βαλκανικές χώρες (πρόκειται για δάνεια προς τις χώρες αυτές, με ρήτρα όμως, οι λήπτες να αγοράζουν "επιλεγμένα" εμπορεύματα).
- Θα δημιουργηθούν δύο ειδικά ταμεία με κεφάλαιο 3 δις δραχμών και με στόχο την ενίσχυση και στήριξη των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια.

Στο μοίρασμα της λείας πρόκειται να μπουν και οι δημόσιες επιχειρήσεις (ΟΤΕ, ΟΣΕ, ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ), με στόχο τη συμμετοχή στα έργα ανακατασκευής των κατεστραμμένων υποδομών.

Τέλος κατατέθηκε πρόταση από τον Γ. Παπαντωνίου για τη δημιουργία ταμείου επιχειρηματικού κεφαλαίου υψηλού κινδύνου (venture capital) με τη συμμετοχή επιχειρηματικών, τραπεζικών, αλλά και κεφαλαίων της Δημόσιας Εταιρείας Κινητών Αξιών (ΔΕΚΑ) που συγκεντρώνει τα χρήματα των ιδιωτικοποιήσεων.

ΠΛΗΡΩΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ

Ικανοποιημένοι - όπως αναμενόταν άλλωστε - από την πλήρη στήριξη που τους παρέχει η κυβέρνηση στις βλέψεις τους για οικονομική διείσδυση στο χώρο των Βαλκανίων, βγήκαν οι Έλληνες επιχειρηματίες από τη χτεσινή συνάντηση που είχαν με τον υπουργό Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, Γ. Παπαντωνίου. Όπως προκύπτει αναλυτικότερα από τις σχετικές δηλώσεις :

Ο Ι. Στράτος εκ μέρους του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων, δήλωσε ότι οι κινήσεις της ελληνικής κυβέρνησης βρίσκονται στη "σωστή κατεύθυνση", ενώ σε ό,τι αφορά το σχετικό όργανο δράσης, που πρόκειται να συσταθεί, εκτίμησε ότι "πρέπει να ενισχυθεί σε τεχνικό επίπεδο" για να είναι σε θέση να παίξει το ρόλο του.

Ο Θ. Καρατζάς, που συμμετείχε στη συνάντηση με την ιδιότητα του προέδρου της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών (ΕΕΤ), έκανε λόγο για ανάγκη παρέμβασης του υπουργού Εθνικής Οικονομίας στο ECOFIN, με στόχο να απλοποιηθεί το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις βαλκανικές χώρες στην πραγματοποίηση επενδύσεων από άλλες χώρες, επικαλούμενος σχετικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές επιχειρήσεις.

Ο Π. Ζερίτης, πρόεδρος της "Χαρτοποιίας Θράκης", επιχείρησε να δώσει πολιτικό χαρακτήρα στις δηλώσεις του αναφέροντας ότι "το επόμενο Κόσσοβο θα γίνει στη Θράκη" και προτρέποντας την κυβέρνηση να μην πάρει μέτρα ανασυγκρότησης εκ των υστέρων, αλλά να "θωρακίσει την περιοχή". Ο ίδιος τόνισε επίσης ότι η Ελλάδα θα πρέπει να ζητήσει αποζημιώσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση και να θέσει το θέμα στο επόμενο ECOFIN.

Η Χριστίνα Σακελλαρίδου, πρόεδρος του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων (ΠΣΕ), τόνισε από την πλευρά της ότι προς το παρόν δεν είναι σημαντικές οι επιπτώσεις, προσθέτοντας ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις στη Γιουγκοσλαβία δεν έχουν υποστεί ζημιές. "Υπάρχει πάγωμα των συναλλαγών με τη Γιουγκοσλαβία. Με τις υπόλοιπες χώρες οι δραστηριότητες συνεχίζονται" διευκρίνισε σχετικά.

Ο Δ. Δασκαλόπουλος, ιδιοκτήτης της γαλακτοβιομηχανίας ΔΕΛΤΑ, επιβράβευσε την ελληνική κυβέρνηση που "στέκεται δίπλα στους Έλληνες επιχειρηματίες", για να προσθέσει ότι "κυβέρνηση και επιχειρηματίες θα

παίξουν ενεργό ρόλο στην ανασυγκρότηση των Βαλκανίων". Χαρακτήρισε δε "ενδιαφέρουσα" τη συνάντηση, "καθώς η Ελλάδα είναι γειτονική χώρα και μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης". Σε ό,τι αφορά τη δική του δραστηριότητα στην περιοχή, ανέφερε ότι διαθέτει ένα εργοστάσιο παραγωγής παγωτού δίπλα στο Βελιγράδι, που απασχολεί 400 εργαζόμενους και το οποίο το διάστημα αυτό έχει σταματήσει την παραγωγή. Ο ίδιος εκτίμησε ότι αν οι πολεμικές επιχειρήσεις τερματιστούν σύντομα θα προκύψει μικρή απώλεια, ενώ αν συνεχιστούν θα χαθεί όλη η περίοδος παγωτού...

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Επιχειρείται αντιμετώπιση των συνεπειών

Για εντυπωσιακή μείωση του αριθμού των Αμερικανών τουριστών που μετέχουν σε ελληνικές κρουαζιέρες έκανε λόγο ο υπουργός Ανάπτυξης Ε. Βενιζέλος, απαντώντας σε Επίκαιρη Ερώτηση στη Βουλή σχετικά με τις επιπτώσεις στον τουρισμό από τους συνεχιζόμενους ΝΑΤΟϊκούς βομβαρδισμούς στη Γιουγκοσλαβία. Υποστήριξε, όμως, ότι η στάση αυτή των Αμερικανών τουριστών αφορά συνολικότερα τις ευρωπαϊκές χώρες ως προορισμό, λέγοντας ότι το ίδιο πρόβλημα έχει και η Ιταλία και η Τσεχία. Ο ίδιος αναφέρθηκε σε μια σειρά από μέτρα στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης των συνεπειών από τον πόλεμο σε περιοχές που πλήττονται περισσότερο. Ο Ε. Βενιζέλος είπε ότι οργανώνεται ένα σύστημα επιδότησης των οδικών μεταφορών προσώπων από τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης γερμανικής επιρροής με επιδότηση των μεταφορέων ή με επιδότηση των πτήσεων τσάρτερ που θα υποκαταστήσουν τις οδικές μεταφορές. Επίσης, ανέφερε ότι έχει ζητήσει από το υπουργείο Μεταφορών και από το υπουργείο Εθνικής Οικονομίας να ανασταλεί η είσπραξη του "Σπατόσημου" για τις πτήσεις που έρχονται από τις χώρες αυτές στα αεροδρόμια της Κέρκυρας, της Θεσσαλονίκης, της Καβάλας και της Αλεξανδρούπολης, καθώς αυτές είναι οι περιοχές που πλήττονται περισσότερο. Παράλληλα, σύμφωνα με τον ίδιο, θα ξεκινήσει διαφημιστική καμπάνια στο εξωτερικό με στόχο την προβολή της Ελλάδας ως χώρας ασφαλούς "τόσο όσο και οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες".

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Ε. Βενιζέλος αναφέρθηκε και στη δημόσια αμερικανική ανακοίνωση για το βαθμό ασφάλειας της Ελλάδας εκφράζοντας

από τη μια τη "λύπη" του για το γεγονός, και από την άλλη να μειώσει τη βαρύτητα αυτής της ανακοίνωσης, λέγοντας ότι "δεν πρόκειται για τουριστική οδηγία", αλλά "για ένα μέτρο πολύ μικρότερης σημασίας, διοικητικού χαρακτήρα".

Στο μεταξύ, με ανακοίνωση η Ένωση Ξενοδόχων Αθήνας σημειώνει ότι η βομβιστική επίθεση στο "Intercontinental" δημιούργησε άσχημο και δυσοίωνο κλίμα για τον τουρισμό και την προοπτική του στην Αττική. Καλεί όμως τους ξενοδόχους να μην προσφύγουν σε μείωση των τιμών προκειμένου να προσελκύσουν τουρίστες, καθώς, όπως υποστηρίζει, δεν υπάρχουν τέτοια περιθώρια. Εάν, συμπληρώνει, γίνουν τέτοιες κινήσεις, δε θα αυξηθεί η ροή των τουριστών, απλώς θα ανακατεμηθεί η "πίτα" μεταξύ των ξενοδόχων.

ΚΑΚΗ - ΨΥΧΡΗ Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ

Δεν βουλιάζουν μόνο οι γέφυρες στα λασπωμένα νερά του Δούναβη. Μαζί, όπως φαίνεται, καταποντίζονται και οι ελπίδες που είχαν δημιουργηθεί από το ελληνικό κεφάλαιο για μια θριαμβευτική επέλαση στα Βαλκάνια, με άρμα τις διεθνείς χρηματοδοτήσεις.

Η εικόνα, όπως διαμορφώνεται μέχρι στιγμής, είναι εξαιρετικά αντιφατική. Κυριαρχείται από δύο παραμέτρους που όσο περνάει ο καιρός αποκλίνουν προκαλώντας ανησυχία στην ελληνική ολιγαρχία.

Η πρώτη συνισταμένη προσδιορίζεται από τις θέσεις που ήδη κατέχει στα Βαλκάνια το ελληνικό κεφάλαιο και εξασφαλίζουν ένα συγκριτικό προβάδισμα, από το νόου χάου που ήδη υπάρχει στις βαλκανικές επιχειρήσεις και από τις διαθέσεις που έχουν ήδη εκδηλώσει οι κυβερνήσεις των βαλκανικών κρατών. Αυτά τα στοιχεία προσδίδουν βάσιμες ελπίδες για το μέλλον του ελληνικού κεφαλαίου στην περιοχή, περιορισμένου όμως βεληνεκούς. Σε αυτήν την κατεύθυνση είναι χαρακτηριστικά τα όσα ειπώθηκαν στο Βαλκανικό Συνέδριο, που οργανώθηκε στην Θεσσαλονίκη την εβδομάδα που πέρασε. Ο πρωθυπουργός των Σκοπίων τόνισε για πολλοστή φορά ότι η Ελλάδα είναι στρατηγικός εταίρος των Σκοπίων, χαρακτήρισε παραστατικότητα τα Βαλκάνια ως τρένο και την Ελλάδα ατμομηχανή του και τέλος ανέφερε ότι για τη χώρα του η οικονομική συνεργασία με τους Έλληνες

είναι σανίδα σωτηρίας για να μπορέσει να σταθεί στα πόδια της η ΠΓΔ της Μακεδονίας. Στον ίδιο ακριβώς τόνο μίλησε κι ο πρωθυπουργός της Αλβανίας, που κάλεσε τους Έλληνες επιχειρηματίες να επενδύσουν στη χώρα του.

Τέτοιου είδους εκκλήσεις μπορεί να είναι περιττές για να γίνουν επενδύσεις. Είναι όμως αντιπροσωπευτικές του κλίματος που έχει διαμορφωθεί στην περιοχή. Η Ελλάδα πλέον, μέσα στη γενικευμένη αστάθεια, φαντάζει σαν σανίδα σωτηρίας και οι κυβερνήσεις των βαλκανικών χωρών είναι διατεθειμένες να της προσφέρουν γη και ύδωρ. Οι προσδοκίες τους δεν εξαντλούνται στην εισροή ζεστού χρήματος από εξαγορές και επενδύσεις, αλλά πρώτα και κύρια αφορούν την πολιτική θωράκιση των καθεστώτων τους.

Η επόμενη μέρα, όμως, θα καθορισθεί κι από άλλους παράγοντες. Εξέχοντα ρόλο θα διαδραματίσει το διεθνές χρηματοδοτικό πακέτο. Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να το διαχειριστεί προνομιακά, όλα δείχνουν ότι αποτυγχάνουν παταγωδώς. Η Γερμανία θα δώσει χρήματα για την ανόρθωση της Γιουγκοσλαβίας, μόνο αν πρόκειται να τα εισπράξουν στη συνέχεια γερμανικές κατασκευαστικές επιχειρήσεις. Άλλωστε και το περιβόητο σχέδιο Μάρσαλ το διαχειρίστηκαν επιχειρήσεις από την Αμερική. Μπορεί να ανόρθωσε την Ευρώπη, αλλά ακόμη και σήμερα οι ρίζες του αμερικανικού οικονομικού παράγοντα στη γηραιά ήπειρο βρίσκονται στα χρόνια υλοποίησης του Σχεδίου Μάρσαλ.

Αν, λοιπόν, δοθεί η περιβόητη διεθνής βοήθεια, οι ελληνικές επιχειρήσεις θα εκτοπισθούν. Μονομιάς θα μειωθεί το ειδικό βάρος, που ήδη έχουν, προς όφελος των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων, των χωρών που θα εκταμιεύσουν τη χρηματοδότηση.

Ακόμα όμως κι αν δεν αποσταλεί ποτέ η βοήθεια, ο συγκεκριμένος κίνδυνος είναι υπαρκτός. Προβάλλει πεντακάθαρα σαν απειλή, γιατί τα χαλάσματα θα τραβήξουν σαν μαγνήτης κορυφαίες πολυεθνικές να επενδύσουν, ξέροντας ότι οι αποδόσεις των κεφαλαίων τους θα είναι ασύγκριτα υψηλότερες από οποιαδήποτε άλλη περιοχή του πλανήτη. Δεν μπορεί να αποκλειστεί μάλιστα, οι κυβερνήσεις των "Κούισλινγκ" που θα διαχειριστούν τα σπαρασσόμενα Βαλκάνια τα επόμενα χρόνια, ξεχρεώνοντας πολιτικά γραμμάτια που έχουν υπογράψει, να αναδείξουν εταίρους τους τις ΗΠΑ, τη Γερμανία ή την Ιταλία.

Το γήπεδο συνεπώς, όπου θα κριθεί το μέλλον του ελληνικού κεφαλαίου στα Βαλκάνια, δεν είναι οικονομικό. Γιατί αν δηλώσουν συμμετοχή κι οι ομάδες της Εσπερίας, ο υποβιβασμός είναι βέβαιος.

Το γήπεδο που θα κριθεί η επόμενη μέρα είναι το πολιτικό. Γι' αυτό το λόγο η Ελλάδα θα παίξει όλα της τα χαρτιά στον πολιτικοστρατιωτικό τομέα, ταυτιζόμενη με τις επιλογές των Νατοϊκών χωρών. Έτσι εξηγείται και η αποφασιστικότητα με την οποία ο κ. Τσοχατζόπουλος προεξόφλησε ότι η Ελλάδα θα στείλει στρατιωτικές δυνάμεις στη Γιουγκοσλαβία. Η στρατιωτική παρουσία της Ελλάδας στο Κόσοβο και - γιατί όχι και στη Σερβία - θα δώσει τη δυνατότητα να παίξει ένα ρυθμιστικό ρόλο στα πράγματα της χώρας και ως εκ τούτου θα μπορεί να εξασφαλιστεί η παρουσία του ελληνικού κεφαλαίου στην περιοχή.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΗ ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ένας βαλκανικός ΟΗΕ.

Η Πολυεθνική Ειρηνευτική Δύναμη των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αποτελεί ένα νέο περιφερειακό θεσμό ασφάλειας. Εντάσσεται στα πλαίσια των προγραμμάτων "Συνεργασία για την Ειρήνη" του ΝΑΤΟ. Αποτελεί ένα ακόμη μέσο στη διάθεση των διεθνών οργανισμών για να κατοχυρωθεί η ειρήνη, η σταθερότητα, η ασφάλεια και η συνεργασία στην περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Οι υπουργοί Άμυνας των χωρών της νοτιοανατολικής Ευρώπης υπέγραψαν στην Αθήνα τον Ιανουάριο του '99 το συμπληρωματικό πρωτόκολλο της ιδρυτικής συνθήκης.

Οι κυβερνήσεις των χωρών της νότιοανατολικής Ευρώπης, προκειμένου να αντιμετωπίσουν εγκαίρως φαινόμενα αποσταθεροποίησης, συμφώνησαν να συγκροτήσουν πολυεθνική στρατιωτική δύναμη.

Η αρχική ιδέα συζητήθηκε στις 3 Οκτωβρίου 1997 στη Σόφια, στη συνάντηση των υπουργών Άμυνας των κρατών της περιοχής, που μετέχουν στο ΝΑΤΟ ή στα προγράμματα PfP.

Στο τέλος της συνάντησης υιοθετήθηκε κοινό ανακοινωθέν όπου, ανάμεσα στα άλλα, είχε περιληφθεί και η δημιουργία της πολυεθνικής δύναμης.

Ακολούθως στα Σκόπια, στις 26 Σεπτεμβρίου 1998, οι υπουργοί Άμυνας κρατών της νοτιοανατολικής Ευρώπης θεμελίωσαν με τις υπογραφές τους το νέο θεσμό συλλογικής ασφάλειας. Την ιδρυτική διακήρυξη υπέγραψαν : η Ελλάδα, η Τουρκία, η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η FYROM, η Ιταλία (μόνιμα μέλη) και η Σλοβενία και οι ΗΠΑ (παρατηρητές). Οι εκκρεμότητες της ιδρυτικής διάσκεψης των Σκοπίων συζητήθηκαν διεξοδικά στην Κωνσταντινούπολη (15-20 Νοέμβριου '98).

Κατά τη συνάντηση που έγινε σε επίπεδο στρατιωτικών εμπειρογνομώνων, συμφωνήθηκε η αρχή της "εναλλαξιμότητας", σχετικά με τη θέση του στρατηγείου, του διοικητή της δύναμης και τη θέση και την προεδρία της μεικτής πολιτικοστρατιωτικής επιτροπής.

Πιο συγκεκριμένα συμφωνήθηκε :

1. ΘΕΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΥ

Η εναλλαγή θα γίνεται ανά τέσσερα έτη μεταξύ Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Τουρκίας, Ελλάδας. Η αρχική εγκατάσταση θα γίνει στο Πλόβντιβ της Βουλγαρίας.

2. ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ

Η εναλλαγή θα γίνεται ανά δύο έτη, ο διοικητής θα είναι αξιωματικός βαθμού ταξίαρχου, με πρώτο διοικητή από την Τουρκία. Η σειρά εναλλαγής θα είναι η εξής : Τουρκία, Ελλάδα, Ιταλία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Αλβανία, ΠΓΔΜ.

3. ΘΕΣΗ / ΠΡΟΕΔΡΟΣ / ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ PASCO

Η εναλλαγή θα γίνεται ανά δύο έτη, με πρώτη την Ελλάδα και με σειρά εναλλαγής των κρατών ως εξής : Ελλάδα, Ρουμανία, Τουρκία, Αλβανία, ΠΓΔΜ, Βουλγαρία, Ιταλία.

Για τα παραπάνω συνετάγη συμπληρωματικό πρωτόκολλο, το οποίο υπογράφηκε την Τρίτη 12 Ιανουαρίου '99, στην Αθήνα, από τους υπουργούς Άμυνας ή εκπρόσωπους τους των μονίμων μελών και των παρατηρητών. Η εφαρμογή της εκ περιτροπής εναλλαγής καθηκόντων θα αρχίσει από την ημερομηνία ενεργοποίησης του στρατηγείου (31 Αυγούστου '99).

Η πρώτη άσκηση της πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης της νοτιοανατολικής Ευρώπης εκτιμάται ότι θα πραγματοποιηθεί περί τα τέλη του 1999. Την έναρξη και τη λήξη των εργασιών της συνάντησης των Αθηνών κήρυξε ο υπουργός Άμυνας της Ελλάδας κ. Α. Τσοχατζόπουλος, ο οποίος και προήδρευσε της συνεδρίασης.

Ο υπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Α. Τσοχατζόπουλος, σε κοινή συνέντευξη Τύπου με τους υπουργούς Άμυνας της Αλβανίας, της Βουλγαρίας, της Ιταλίας, της ΠΓΔΜ, της Σλοβενίας, τον υφυπουργό Άμυνας της Ρουμανίας και τους πρέσβεις της Τουρκίας και των ΗΠΑ, ανάμεσα στα άλλα τόνισε και τα εξής :

"Επιτρέψτε μου και εκ μέρους των συναδέλφων μου να εκφράσω την εκτίμηση μας ότι η συνάντηση των Αθηνών υπήρξε μια επιτυχημένη και αποδοτική συνάντηση. Αναμένεται να συμβάλει στην ολοκλήρωση της προσπάθειας για τη δημιουργία της Πολυεθνικής Ειρηνευτικής Δύναμης Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Η συνεργασία μας στο θέμα αυτό θεωρώ ότι θα ενισχύσει την περαιτέρω βελτίωση των σχέσεων μας, τη σταθερότητα και την ασφάλεια στην ευρύτερη περιοχή και βέβαια θα δείξει ότι μέσα από ένα πλαίσιο συνεργασίας και αμοιβαίας κατανόησης βρίσκονται δρόμοι λύσεων των προβλημάτων μας, που οδηγούν σε ένα καλύτερο αύριο".

Η δύναμη που συγκροτήθηκε είναι επιπέδου ταξιαρχίας και αποστολή της θα είναι η πρόληψη συγκρούσεων ή επιχειρήσεων υποστήριξης της ειρήνης. Και ακόμη, η δύναμη αυτή θα αναλαμβάνει ανθρωπιστικές αποστολές.

ΕΓΚΑΙΝΙΑΣΤΗΚΕ ΣΤΗ ΝΕΑ ΣΑΝΤΑ ΤΟΥ ΚΙΛΚΙΣ ΤΟ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Ένα σχολείο για ...ΚΥΑΝΟΚΡΑΝΟΥΣ

Η δημιουργία του Εκπαιδευτικού Κέντρου προέκυψε ως ανάγκη για την πληρέστερη προετοιμασία των στρατιωτικών που συμμετέχουν σε επιχειρήσεις υποστήριξης της Ειρήνης. Το Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαίδευσης είναι συνεισφορά της Ελλάδας στη διεθνή ασφάλεια.

Εγκαινιάστηκε στις 20 Ιανουαρίου '99, στη Νέα Σάντα Κιλκίς, από τον ΥΕΘΑ κ. Α. Τσοχατζόπουλο, το Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαίδευσης Επιχειρήσεων Υποστήριξης της Ειρήνης (MPSOTC).

Πρόκειται για ένα σύγχρονο Εκπαιδευτικό Κέντρο, όπου οι εκπαιδευόμενοι στρατιωτικοί θα αποκτούν τα αναγκαία εφόδια για να συμμετέχουν σε στρατιωτικές αποστολές ειρηνευτικού χαρακτήρα, που θα γίνονται στη βάση των αποφάσεων του ΟΗΕ, με στόχο την υπεράσπιση της ειρήνης, του δικαίου και της σταθερότητας οπουδήποτε στον κόσμο.

Βασικός σκοπός της λειτουργίας του MPSOTC είναι η συστηματική και υψηλού επιπέδου εκπαίδευση του στρατιωτικού προσωπικού, σύμφωνα με τις νέες επιχειρησιακές απαιτήσεις των Επιχειρήσεων Υποστήριξης της Ειρήνης.

Οι δραστηριότητες του MPSOTC θα είναι σύμφωνες με τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών. Κι ακόμη, οι δραστηριότητες του Κέντρου είναι σύμφωνες με τις ιδρυτικές αρχές του EuroAtlantic Partnership

Council (EAPC) και εντάσσονται στα πλαίσια του προγράμματος PfP του NATO. Οποιαδήποτε χώρα που ασπάζεται τις παραπάνω αρχές και επιθυμεί να εκπαιδεύσει το προσωπικό της και να συνεισφέρει εποικοδομητικά σε Επιχειρήσεις Υποστήριξης της Ειρήνης, μπορεί να συμμετέχει στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Πολυεθνικού Κέντρου. Το ΠΚΕΕΥΕ είναι διακλαδική μονάδα των Ελληνικών Ένοπλων Δυνάμεων και υπάγεται διοικητικά στο ΓΕΕΘΑ της Ελλάδας. Στο ΠΚΕΕΥΕ λειτουργούν τα παρακάτω σχολεία :

- A) Βασικό και Προκεχωρημένο Σχολείο Επιχειρήσεων Υποστήριξης της Ειρήνης για Στελέχη διάρκειας δύο εβδομάδων.
- B) Βασικό και Προκεχωρημένο Σχολείο Επιχειρήσεων Υποστήριξης της Ειρήνης για Πολυεθνικές Υπομονάδες, διάρκειας δύο εβδομάδων.
- Γ) Βασικό και Προκεχωρημένο Σχολείο Επιχειρήσεων Υποστήριξης της Ειρήνης για Πολυεθνικές Μονάδες, διάρκειας μιας εβδομάδας.

Στα εγκαίνια παρέστησαν 18 υπουργοί Άμυνας, υφυπουργοί και αρχηγοί Γενικών Επιτελείων χωρών που μετέχουν στα προγράμματα "Συνεργασία για την Ειρήνη" του NATO. Μετά τα εγκαίνια, ο ΥΕΘΑ κ. Α. Τσοχατζόπουλος ανάμεσα στα άλλα δήλωσε και τα εξής :

"Με τη δημιουργία αυτού του Πολυεθνικού Κέντρου Εκπαίδευσης για ειρηνευτικές αποστολές, η Ελλάδα πραγματοποιεί τη συμβολή της στην ανάγκη να εγγωθηούμε, συλλογικά όλοι οι λαοί της Ευρώπης, την ειρήνη, τη σταθερότητα, τη συνεργασία και την ασφάλεια. Η συλλογική κοινή άμυνα είναι εγγύηση για την ειρήνη και τη σταθερότητα σε όλες τις περιοχές του κόσμου. Και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο θέλω να ευχαριστήσω όλους τους συναδέλφους μου, από όλες τις χώρες, που βρίσκονται σήμερα εδώ, στα εγκαίνια του Πολυεθνικού Κέντρου. Εκπαιδεύουμε τους στρατιώτες μας να αποκτήσουν νέα εφόδια και νέες ικανότητες. Όχι απλώς να μάθουν να χρησιμοποιούν όπλα, αλλά να μάθουν να είναι στρατιώτες της Ειρήνης. Στρατιώτες μέλη μιας αξιόπιστης ειρηνευτικής παρουσίας. Να δώσουν μηνύματα για την ανάγκη της ειρήνης, την οποία μόνο λαοί που έχουν στις χώρες τους ελευθερία, δημοκρατία, ειρήνη και ασφάλεια μπορούν να εγγωθούν.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ.

Η γεωγραφική περιοχή που οριοθετείται από τη νοτιοανατολική Ευρώπη, τα Βαλκάνια, την ανατολική Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή, τις περιοχές του Ευξείνου Πόντου και του Καυκάσου είναι ιδιαίτερα ασταθής και επικίνδυνη. Πολυάριθμες εστίες κρίσης δημιουργούν συνθήκες αποσταθεροποίησης, που απειλούν την ειρηνική συνύπαρξη των λαών. Σε αυτό λοιπόν το ρευστό και γεμάτο εντάσεις γεωπολιτικό περιβάλλον, που οι αιματηρές συγκρούσεις αποτελούν καθημερινή πραγματικότητα, οι υπεύθυνες κυβερνήσεις των κρατών αισθάνθηκαν την ανάγκη, μέσω διαφόρων αμυντικών συμμαχιών, να δημιουργήσουν ένα αρραγές μέτωπο κατά των δυνάμεων εκείνων που υπονομεύουν την ειρήνη, την ελευθερία και τη δημοκρατία. Η δημιουργία πολυεθνικών στρατιωτικών δυνάμεων ικανοποιεί αυτή ακριβώς την ανάγκη. Άλλωστε η σημερινή διεθνής πραγματικότητα εδραιώνει την άποψη ότι η συλλογική κοινή άμυνα αποτελεί εγγύηση για την ειρήνη και τη σταθερότητα, αναγκαίες προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική ευημερία και πολιτιστική δημιουργία των λαών. Οι πολυεθνικές στρατιωτικές δυνάμεις αποτελούν ένα νέο θεσμό ασφάλειας που θα δραστηριοποιείται μετά από απόφαση του ΟΗΕ ή του ΟΑΣΕ. Οι επιχειρήσεις των πολυεθνικών δυνάμεων εντάσσονται στα πλαίσια των προγραμμάτων "Συνεργασία για την Ειρήνη" του ΝΑΤΟ. Δεν στρέφονται εναντίον κάποιου κράτους, δεν υπηρετούν ευτελείς σκοπιμότητες, δεν υποδαυλίζουν κρίσεις και επιβάλλεται να βρίσκονται απέναντι σε κάθε εξτρεμισμό, μισαλλοδοξία, εθνικισμό, θρησκευτικό φανατισμό ή περιφρόνηση της ανθρώπινης ζωής ως υψίστου, μοναδικού και αναντικατάστατου αγαθού. Οι πολυεθνικές δυνάμεις έχουν μια και μοναδική αποστολή : να υπηρετούν το δίκαιο και την ειρήνη, την ηθική και τον άνθρωπο· να γεφυρώνουν τις διαφορές και να βρίσκουν εφικτές και αναίμακτες λύσεις σε αδιέξοδα να ανακουφίζουν τις αδύνατες πληθυσμιακές ομάδες από τα δεινά των ενόπλων συγκρούσεων.

Το στρατιωτικό προσωπικό των στρατιωτικών πολυεθνικών δυνάμεων πρέπει πρώτα από όλα να κατανοήσει ότι είναι στρατιώτες της Ειρήνης.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΙ

Η Άμυνα αντεπιτίθεται

Το εξοπλιστικό πρόγραμμα, ύψους 4,3 τρις. δρχ., δίνει την ευκαιρία και σε ελληνικές βιομηχανίες για παραγωγή υλικού αξίας 75 δις. δρχ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ κ. ΑΚΗ ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

250 εκατ. δολάρια (75 δις. δρχ.) σε ελληνικές εταιρείες.

Οι στρατηγικές συνεργασίες σε κυβερνητικό και σε επιχειρησιακό επίπεδο και στη σύγκλιση ιδιωτικών εταιρειών διαμορφώνουν νέο κύμα εξέλιξης στον τομέα της πολεμικής βιομηχανίας.

Η καλύτερη άμυνα μιας χώρας συνίσταται στην ύπαρξη ανθηρής και διαρκώς αναπτυσσόμενης οικονομίας. Ο υπουργός Εθνικής Άμυνας, θέτοντας ως βασικό στόχο την ενίσχυση της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας, μιλά για τη στρατηγική του υπουργείου προς αυτή την κατεύθυνση. Σε ότι αφορά δε το συνέδριο, ο "κυρίαρχος λαός" έχει το λόγο.

Κύριε υπουργέ, παρατηρήσαμε ότι το τελευταίο διάστημα - τα τελευταία τρία χρόνια, κυρίως - γίνεται ουσιαστικό άνοιγμα στον τομέα των αμυντικών βιομηχανιών. Υπάρχει μεγαλύτερη ελληνική συμμετοχή και, το σημαντικότερο, υπάρχει η λεγόμενη συμπαραγωγή, αλλά πλέον σε υψηλής τεχνολογίας επιτεύγματα και όχι "ως φασόν", όπως μας είχαν συνηθίσει τα παλαιότερα χρόνια. Που οφείλεται αυτή η προσπάθεια και ποια η στρατηγική σας σε αυτό το θέμα ;

Νομίζω ότι η αλλαγή που αποφασίστηκε, όσον αφορά την πολιτική εθνικής άμυνας στο υπουργείο μας, οδήγησε στο γεγονός οι αναγκαίοι εξοπλισμοί για την εθνική άμυνα να σχεδιαστούν αξιολογώντας και αξιοποιώντας πλέον και τις δυνατότητες της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας, ώστε ένα σημαντικό τμήμα κόστους που θα απαιτηθεί για την αγορά αυτών των εξοπλισμών να επενδυθεί τελικά στην Ελλάδα. Να επενδυθεί σε τεχνολογίες, σε θέσεις εργασίας και σε ανάπτυξη τοπικών παραγωγικών δυνάμεων. Η επιλογή αυτή έχει να κάνει με τη γενικότερη στρατηγική, που θα θέλαμε και σε άλλους τομείς να εφαρμόσουμε. Έχει να κάνει, δηλαδή, με την παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας, τη διαμόρφωση όρων

ανταγωνιστικότητας και την αύξηση του προϊόντος. Η ελληνική αμυντική βιομηχανία βρέθηκε, μετά την έγκριση του τελευταίου πενταετούς προγράμματος 1996-2000 στην κατάλληλη περίοδο, βρίσκοντας ευκαιρία, μέσα από αυτό το πρόγραμμα, να μπορέσει να ενταχθεί με διαφορετικό τρόπο, από ό,τι στο παρελθόν, στην υλοποίηση των εξοπλισμών των Ενόπλων Δυνάμεων.

- Αυτή η διαφορά σε σχέση με το παρελθόν πως επιτεύχθηκε ;

- Η διαφορά συνίσταται στο ότι τώρα, όταν προκηρύσσουμε ένα διαγωνισμό για να αγοράσουμε ένα οπλικό σύστημα, δεν μας ενδιαφέρουν ανταλλάγματα ιδιωτικής μορφής. Αναζητούμε τη συμπαραγωγή, τουλάχιστον σε ποσοστό 20% - 30%. Το ύψος του ποσοστού αυτού εξαρτάται από το συγκεκριμένο οπλικό σύστημα, την τεχνολογία του και τα ειδικά χαρακτηριστικά του. Πάντως - επαναλαμβάνω - το γεγονός είναι ένα : Υποχρεωτική συμπαραγωγή του προϊόντος που αγοράζουμε και συμμετοχή σε συμπαραγωγές άλλης μορφής από ελληνικές εταιρείες, στην ίδια τεχνολογία, από την εταιρεία που διεκδικεί να της ανατεθεί το οπλικό σύστημα. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο, έχουμε δύο ειδών συμμετοχές της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας. Πρώτον, σε συμπαραγωγή του οπλικού συστήματος που αγοράζουμε και, δεύτερον, στη δυνατότητα συμμετοχής στην παραγωγή από τη συγκεκριμένη εταιρεία, που ενδιαφέρεται να αποκτήσει την πώληση του οπλικού συστήματος σε εμάς, σε δικά της προϊόντα, ακόμη και τρίτης χώρας.

- Και το αποτέλεσμα ;

- Η εξέλιξη αυτή οδήγησε σειρά εταιρειών του ελληνικού παραγωγικού δυναμικού, είτε στη βιομηχανία είτε στην ηλεκτρονική τεχνολογία είτε στην πληροφορική, σε μακροχρόνια συμβόλαια που δίνουν τη δυνατότητα, πρώτη φορά έπειτα από πολλά χρόνια, στον τομέα αυτόν δημιουργίας θέσεων εργασίας. Παράλληλα, όμως, έχουμε και μεταφορά τεχνολογίας. Τρίτον, να αποκτήσουμε σταθερή σχέση, μακροχρόνιας πολιτικής, με μεγάλες εταιρείες - κολοσσούς στην Αμερική και την Ευρώπη.

- **Συμμετέχουν εξίσου και οι κρατικές και οι ιδιωτικές εταιρείες ή δίνετε κάπου προτεραιότητα :**

- Το χαρακτηριστικό που θα ήθελα να τονίσω, για να μη γίνει κανένα λάθος, είναι ότι η εξέλιξη αυτή αφορά τόσο το δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό τομέα. Δηλαδή, δεν αφορά μόνο τις κρατικές αμυντικές εταιρείες που κυριαρχούσαν κάποτε στο χώρο των ελληνικών αμυντικών βιομηχανιών, ως παραρτήματα του κράτους, όπως είναι η ΕΑΒ, η ΠΥΡΚΑΛ, η ΕΒΟ και η ΕΛΒΟ, αλλά και ένα μεγάλο αριθμό ιδιωτικών εταιρειών, που ενισχύοντας συνεχώς τις δυνατότητες τους, συμμετέχουν στην υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων.

Για παράδειγμα, πρόσφατα, υπογράψαμε τη σύμβαση για τα αντιαεροπορικά συστήματα Patriot με την αμερικανική εταιρεία Raytheon, ύψους 1,2 δις. δολαρίων. Η ελληνική συμπαραγωγή για το προϊόν αυτό ανέρχεται στο 20%. Περίπου 250 εκατομμύρια δολάρια από την υλοποίηση της σύμβασης αυτής πηγαίνουν σε ελληνικές εταιρείες. Το ίδιο συμβαίνει με τα ρωσικά αντιαεροπορικά συστήματα Τορ, που υπογράψαμε πρόσφατα για την προμήθειά τους και για τα οποία υπάρχει επίσης αντίστοιχη συμπαραγωγή. Το ίδιο συμβαίνει και με τα γαλλικά αντιαεροπορικά συστήματα Crotale, όπως θα συμβεί και με τα μαχητικά αεροπλάνα που θα αποφασισθεί σύντομα η αγορά τους και, φυσικά, όταν φθάσουμε στο δεύτερο εξάμηνο του 1999 και στο θέμα του άρματος μάχης, και εκεί θα επιδιώξουμε να υπάρξει μεγάλο ποσοστό συμπαραγωγής σε συμμετοχή ελληνικών εταιρειών.

- **Κύριε υπουργέ, πόσο δύσκολο είναι να επιλέγεις ένα οπλικό σύστημα; Πόσο δύσκολο είναι να αγοράζεις ένα όπλο, τη στιγμή που για πολύ μεγάλο διάστημα δεν είχαμε αγοράσει όπλα; Δεύτερον, συνεχώς μιλάτε για ποιοτικό άλμα προς τα εμπρός στους εξοπλισμούς. Τι ακριβώς εννοείτε ;**

- Κοιτάξτε, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι, αν επιχειρούσε η Ελλάδα, επειδή αγοράζει κάποιο όπλο, να στήσει πολεμική βιομηχανία, αυτό θα οδηγούσε σε αποτυχία. Εμείς θα καταναλώσουμε κάποια προϊόντα, και θα κάνουμε προσπάθεια σε αυτά να έχουμε μέγιστο ποσοστό συμπαραγωγής, αλλά η απορρόφηση θα κρατήσει κάποια χρόνια και μετά θα έχει ολοκληρωθεί.

- **Η δική σας στρατηγική, λοιπόν, πως προσπαθεί να απαντήσει;**

- Πρέπει να συνδέσουμε τη πολιτική ανάπτυξης της ελληνικής πολεμικής βιομηχανίας με την ευρωπαϊκή πολεμική βιομηχανία, την πολιτική, δηλαδή, που ασκείται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αυτό γίνεται ήδη σε δύο επίπεδα. Το ένα αφορά το πολιτικό επίπεδο. Αυτή τη χρονιά έχουμε την προεδρία του WEAG, του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Εξοπλισμών. Στο πλαίσιο αυτού του οργανισμού γίνεται προσπάθεια ενοποίησης της πολιτικής για τις αμυντικές βιομηχανίες μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Είμαστε σε καλό δρόμο, προωθούνται διάφορα πρότυπα, υπάρχουν ήδη επιλογές με τις οποίες φιλοδοξούμε να αποκτήσουμε μοντέλα συμπαραγωγής οπλικών συστημάτων. Όπως το Eurofighter, που υπάρχει φιλοδοξία να εκφράσει, κατά κάποιον τρόπο, το μοντέλο ευρωπαϊκής συνεργασίας. Εκείνο που όμως, επιπροσθέτως, πέραν της συνεργασίας μεταξύ των κρατών, γίνεται στο πλαίσιο του WEAG είναι η συνεργασία των ίδιων των ευρωπαϊκών πολεμικών βιομηχανιών. Βλέπουμε, αυτή τη στιγμή, σε ολόκληρη την Ευρώπη ότι οι πολεμικές βιομηχανίες προχωρούν σε συνενώσεις, σε συνεργασίες, σε εντάξεις, σε αφομοιώσεις, και αυτή η ενοποίηση προωθείται και στον ιδιωτικό τομέα.

Άρα, λοιπόν, αυτές οι πολιτικές συνεργασίες σε κυβερνητικό επίπεδο, σε επιχειρησιακό επίπεδο και στη σύγκλιση ιδιωτικών εταιρειών, διαμορφώνουν ένα νέο κύμα- αν θέλετε- εξέλιξης στον τομέα της πολεμικής βιομηχανίας.

- **Δεν μας μιλήσατε ακόμη όμως για την ελληνική προσπάθεια συμμετοχής.**

- Η Ελλάδα συμμετέχοντας και στις δύο αυτές διεργασίες, είτε μέσα από συμμετοχή στο WEAG είτε μέσα από τη συμμετοχή σε αυτά τα προγράμματα, όπως σας είπα προηγουμένως, δια των αγορών της εξασφαλίζει συμμετοχή και "στρώνει τις ράγες", ώστε να υπάρξει σταθερή προοπτική συμμετοχής και στο μέλλον προς αυτή την πορεία. Αυτό νομίζω ότι είναι η βασικότερη προοπτική που υπάρχει για την αμυντική βιομηχανία της Ελλάδας. Διότι, πρώτον, αυτή επιβάλλει εκ των πραγμάτων όρους παραγωγής σε ανταγωνιστική βάση, όπως γίνεται στην Ευρώπη. Δεύτερον, ποιοτική ολοκλήρωση τέτοια, που να είναι αποδεκτή σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τρίτον, και βασικότερο, σταθερή σχέση πλέον του ελληνικού παραγωγικού

δυναμικού με την εξέλιξη μελλοντικά. Αυτό είναι και το κρίσιμο θέμα, ότι θα μείνεις στα πράγματα. Θα ακολουθήσεις την πορεία. Δεν θα περιμένεις από προϊόν σε προϊόν να βρεις την ευκαιρία να μπεις σε κάποια προγράμματα.

- Και πως προωθείτε πρακτικά αυτή την πολιτική σας;

- Αυτή η πολιτική, βέβαια, για να υλοποιηθεί, δεν είναι εύκολο. Στο υπουργείο κάναμε μεγάλες αλλαγές για να μπορέσουμε να την προωθήσουμε σε όλα τα επίπεδα, που σας ανέφερα προηγουμένως. Έτσι, λοιπόν, σε σχέση με το παρελθόν, έχει δημιουργηθεί η Γενική Διεύθυνση Εξοπλισμών, που έχει απαλλάξει πλέον τα στρατιωτικά επιτελεία από την ευθύνη οικονομικής παρακολούθησης, διαπραγματεύσεως και ολοκλήρωσης των διαπραγματεύσεων για την τελική αξιολόγηση των διαγωνισμών, την καταγραφή και την τελική απόφαση αγοράς των συγκεκριμένων οπλικών συστημάτων. Όπως επίσης δημιουργήσαμε, πρόσφατα, και τη Γενική Διεύθυνση Αμυντικής Βιομηχανίας, Έρευνας και Τεχνολογίας, με σκοπό να συνδυάσουμε από την πλευρά του υπουργείου το συντονισμό της πολιτικής μας απέναντι σε όλες τις αμυντικές βιομηχανίες, δημόσιες και ιδιωτικές, με βάση τα προγράμματα μας. Να αποκτήσουμε, δηλαδή, στέρεη και μακροπρόθεσμη σχέση. Διότι οι Ένοπλες Δυνάμεις είναι παράγων που προγραμματίζει μακροχρόνια τις ανάγκες του. Στο βαθμό, λοιπόν, που και η αμυντική βιομηχανία ενημερώνεται και γνωρίζει τον προγραμματισμό και τις ανάγκες των Ενόπλων Δυνάμεων, τότε και εκείνη μπορεί να σχεδιάζει μακροπρόθεσμα τη δική της συμβολή στην υλοποίηση αυτής της πολιτικής.

Άρα, λοιπόν, μέσα από τη Γενική Διεύθυνση εξοπλισμών διαμορφώσαμε ένα φορέα που έχει σκοπό, από τη μια πλευρά, να διατηρεί στέρεες σχέσεις παρακολούθησης και εξέλιξης της λειτουργίας της βιομηχανίας στον τομέα της άμυνας. Συγχρόνως, όμως, να ενημερώνει και να συνδέει την εξέλιξη τόσο με την ελληνική όσο και με την ευρωπαϊκή προοπτική. Επιπροσθέτως, συντονίζουμε τα ερευνητικά προγράμματα, όπως τα προγράμματα εφαρμογών, που έχουν άμεση ανάγκη συνεργασίας με τα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ. Διότι σε τελική ανάλυση, και για τις Ένοπλες Δυνάμεις, η έρευνα και η εφαρμογή είναι βασικά στοιχεία για την επιτυχία της δουλειάς μας και της ποιοτικής μας κατάστασης. Και για αυτόν τον λόγο χρειάζεται η παρέμβαση.

- **Κύριε υπουργέ, ωστόσο, τα χρήματα είναι πολλά, μιλάμε για τρισεκατομμύρια. Τι μηχανισμούς έχετε ώστε να διασφαλίζεται η διαφάνεια σε όλα αυτά τα εξοπλιστικά προγράμματα;**

- Πράγματι, το κόστος των εξοπλισμών των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας μας είναι υψηλό. Όπως ξέρετε, αποφασίσαμε το '96, αντί ποσού 4 τρισεκατομμυρίων δραχμών, για ένα πρόγραμμα, το ΕΜΠΑΕ 1996-2000, που βρίσκεται στο τελευταίο στάδιο υλοποίησής του. Υπολογίζω μέχρι τέλους της φετινής χρονιάς να έχουν υπογραφεί συμβάσεις περί το 1 τρις. δραχμές, ώστε να μπορέσει να ολοκληρωθεί αυτό το πρόγραμμα. Η επιβάρυνση, για τα επόμενα δέκα χρόνια, του ελληνικού προϋπολογισμού όσον αφορά τους εξοπλισμούς ανέρχεται περίπου, κατά μέσο όρο, στα 400-800 δις. δραχμές. Εάν λάβετε υπόψη σας ότι ο λειτουργικός προϋπολογισμός των Ενόπλων Δυνάμεων κοστίζει ένα τρις. δραχμές, καταλαβαίνετε ότι η Ελλάδα υφίσταται ετήσια επιβάρυνση γύρω στο 1,5 δις. δραχμές από την άμυνα. Αυτό βέβαια είναι ένα υψηλό ποσοστό. Αν κριθεί σε σχέση με το ΑΕΠ της χώρας, είναι λιγότερο από αυτό που συνήθως υπολογίζουμε. Όμως δεν παύει να είναι ένα σημαντικό ποσοστό, γύρω στο 4%. Επομένως, η διαχείριση τέτοιων οικονομικών μεγεθών από πλευράς Ενόπλων Δυνάμεων, όπως καταλαβαίνετε, γίνεται με τη μεγαλύτερη δυνατή ευθύνη, την διαφάνεια και την αποτελεσματικότητα που χρειάζεται.

Οι Ένοπλες Δυνάμεις - το γνωρίζετε εσείς, ο περισσότερος κόσμος όμως δεν το γνωρίζει - έχει πολλών επιπέδων διαδικασίες, που επικαλύπτουν η μια την άλλη, έτσι ώστε αυτό που έρχεται ως τελικό αποτέλεσμα, είτε σε διαδικασίες προμηθειών είτε προτάσεων είτε αξιολόγησης, να έχει την έγκριση όλης της δομής των Ενόπλων Δυνάμεων. Γεγονός που εξασφαλίζει τη μέγιστη δυνατή διαφάνεια, αντικειμενικότητα και ουσία σε αυτά που αποφασίζονται.

Από εκεί και πέρα, νομίζω, το αποτέλεσμα που έχει επιτευχθεί δικαιώνει αυτά που σας προανέφερα. Πράγματι, έχουμε σημαντικές βελτιώσεις σε σχέση με τις προσφορές, που προσδιορίζονται από το γεγονός ότι τα τελικά ποσά των διαφόρων συμβάσεων έχουν πάντοτε σημαντικότερη βελτίωση έναντι των αρχικών προσφορών. Επιβεβαιώνοντας ότι η συστηματική προσπάθεια που γίνεται στο υπουργείο έχει οδηγήσει στη βέλτιστη αξιοποίηση των

οικονομικών δυνατοτήτων μας σχετικά με τα οπλικά συστήματα που αγοράζουμε.

Εκείνο που ήθελα να πω επιπλέον είναι το εξής : Η αξιοποίηση των πόρων βεβαίως έχει ανάγκη της μεγαλύτερης δυνατής διαφάνειας και της μεγαλύτερης δυνατής αντικειμενικότητας. Από την άλλη όμως, οι πόροι που διατίθενται για την άμυνα εξασφαλίζονται ευκολότερα στο βαθμό που διατίθενται και προς την εγχώρια βιομηχανία. Από την διάθεση αυτών των πόρων στην εγχώρια βιομηχανία προκύπτει η μέγιστη δυνατή αξιοποίηση τους.

- Ωστόσο, οι τελικές αποφάσεις που λαμβάνονται είναι ουσιαστικά οι πολιτικές αποφάσεις. Δηλαδή, συνέρχεται το ΚΥΣΕΑ για να αποφασίσει σχετικά με το ποιό οπλικό σύστημα τελικά θα αγοράσουμε. Μήπως όλη αυτή η διαδικασία είναι κάπως γραφειοκρατική; Δηλαδή, ήθελα να πω, μήπως πρέπει να αναλάβει αυτή την ευθύνη ένα πιο ευέλικτο όργανο; Γιατί πως μπορεί να αποφασίσει, π.χ., ο υπουργός Αιγαίου ή ο υπουργός Ανάπτυξης, που δεν έχει καμία σχέση με τις Ένοπλες Δυνάμεις ή που δεν ζη τις Ένοπλες Δυνάμεις;

- Δεν είναι έτσι, διότι η τελική απόφαση δεν εισέρχεται ούτε στα επιχειρησιακά ούτε στα δημοσιονομικά κριτήρια. Αυτά είναι κριτήρια που προσδιορίζονται από τους φορείς που σας είπα προηγουμένως. Το ΚΥΣΕΑ είναι το πολιτικό όργανο της κυβέρνησης, που εγκρίνει πολιτικά τη διάθεση πιστώσεων, επικυρώνει την έγκριση προγραμμάτων, με μια λέξη βάζει την πολιτική του σφραγίδα σε προγράμματα εκσυγχρονισμού και ανανέωσης των Ενόπλων Δυνάμεων.

Επομένως, από τη στιγμή που είναι ένα ευρύτατο πολιτικό όργανο στήριξης των Ενόπλων Δυνάμεων από την κυβέρνηση, δεν περιορίζεται ο ρόλος του απλώς στο να εγκρίνει κάποια προγράμματα, αυτό είναι μια από τις δραστηριότητές του.

Βασικά, είναι το πολιτικό όργανο της κυβέρνησης που εξασφαλίζει τις πολιτικές κατευθύνσεις στην προσπάθεια των Ενόπλων Δυνάμεων, έτσι ώστε οι αποφάσεις ναί μεν είναι πολιτικές, αλλά στηρίζονται σε αδιάβλητες

προηγούμενες διαδικασίες, για τις οποίες υπάρχει και διαφάνεια, αλλά και δυνατότητα έλεγχου και αξιοπιστίας.

ΕΛΛΑΔΑ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΣΑ-ΕΞΩ

Πιο αντιδραστική η πολιτική της.

Το γεωπολιτικό πλαίσιο που προαναφέρθηκε προσδιορίζει σε ικανό βαθμό και τα κύρια χαρακτηριστικά των βαλκανικών εξελίξεων για πολλά χρόνια : Πρώτον, αναδιατάξεις των συνόρων, αποσχίσεις, αυτονομήσεις, προσαρτήσεις περιοχών, διαλύσεις κρατών, δημιουργία νέων. Δεύτερον, συγκρότηση ή ριζική ανασυγκρότηση αστικών τάξεων στις χώρες των Βαλκανίων, ολοένα και πληρέστερη υπέρβαση της παλιάς μεταλλαγμένης νομενκλατούρας του "υπαρκτού σοσιαλισμού". Τρίτον, καθορισμός σε αντιδραστικότερη βάση, εναρμονισμένη με τις απαιτήσεις του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, του πολιτικού και θεσμικού πλαισίου των κοινωνικοπολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών των χωρών της περιοχής. Τέταρτον, όλα αυτά μέσα σε πλαίσιο ασφυκτικής αμερικανονατοϊκής κυριαρχίας και πλήρους υποτέλειας των αστικών χωρών της περιοχής στις ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ και την ΕΕ, μέσω των οποίων βλέπουν αποκλειστικά τη θέση τους στο διεθνές σκηνικό.

Αυτό το περιβάλλον επιδρά πολύ αρνητικά και στον ελληνικό καπιταλισμό, άμεσα ή έμμεσα, σε ότι αφορά και την εσωτερική πολιτική ζωή. Πρώτα - πρώτα για να μπορέσει να ανταποκριθεί στα επιθετικά σχέδια του για οικονομική, πολιτική, ακόμα και στρατιωτική διείσδυση σε άλλες βαλκανικές χώρες, έχει ανάγκη ένα πολύ πιο πειθαρχημένο, συμπαγές εσωτερικό μέτωπο, με πολύ μικρότερα περιθώρια διαφωνίας και αντιπολιτευτικής δράσης. Μια αστική τάξη που ετοιμάζεται ακόμα και για πολεμικές περιπέτειες είναι πολύ λιγότερο ανεκτική στις πολιτικές δραστηριότητες που θεωρεί ότι υπονομεύουν τους στόχους της. Πρέπει, επομένως, να αναμένουμε ένταση του αυταρχισμού, πράγμα που σημαίνει ότι επιβάλλεται έγκαιρη οργάνωση τόσο του αντιπολεμικού κινήματος, όσο και των κινημάτων υπεράσπισης και διεύρυνσης των δημοκρατικών και κοινωνικών ελευθεριών.

Δεύτερον, παρά την πλήρη καταδίκη του NATO ως αδίστακτων δολοφόνων στη συνείδηση του ελληνικού λαού, δεν πρέπει να έχουμε ψευδαισθήσεις : Η κυβέρνηση Σημίτη έκανε τη χώρα πολύ πιο στενό συνεργάτη αυτής της "εταιρείας δολοφόνων", που τώρα όλοι ομολογούν ανοιχτά ότι θα αποτελεί τον ένοπλο βραχίονα της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, παρέχοντας όλη την υποστήριξη που της ζητήθηκε για τις επιθέσεις του NATO κατά της Γιουγκοσλαβίας.

Με άλλα λόγια, ο ελληνικός καπιταλισμός όχι μόνο δεν πρόβαλε την παραμικρή πολιτική αντίσταση στον πόλεμο του NATO, αλλά και έλαβε μέρος και στο στρατιωτικό τομέα των επιχειρήσεων, στο μέτρο που αυτό του ζητήθηκε. Αυτή η πολιτικοστρατιωτική συμμετοχή της ελληνικής αστικής τάξης στον πόλεμο κατά της Σερβίας, μαζί με την αποστολή στρατευμάτων στη Βοσνία και την Αλβανία που έχει προηγηθεί, αποτελούν το "βάπτισμα του πυρός" και προοίμιο για την ολοκληρωτική συμμετοχή της στο νέο γύρο των βαλκανικών συγκρούσεων του 21^{ου} αιώνα.

Τρίτον, ανεξάρτητα από τα φληναφήματα περί "μίνι σχεδίου Μάρσαλ για τα Βαλκάνια", αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο ότι ο πόλεμος του NATO κατά της Γιουγκοσλαβίας αλλάζει ριζικά και τους όρους διεξόδου του ελληνικού κεφαλαίου σε άλλες βαλκανικές χώρες, όπως αλλάζει συνολικά ο τρόπος ανάπτυξης του καπιταλισμού στις χώρες αυτές. Σε ό,τι αφορά το ελληνικό κεφάλαιο, από εκεί που προσπαθούσε να μπει με τέσσερις-πέντε μεγάλες επενδύσεις και χιλιάδες "αεριτζήδες" σε κάθε χώρα, τώρα ξαφνικά θα εμφανιστεί ως συνεταιίρος, έστω και της τελευταίας υποστάθμης, των αμερικανονατοικών κατακτητών, οι οποίοι θα μοιράζουν τα κύρια έργα μέσω κυβερνήσεων Κουίσλινγκ! Πρόκειται για ουσιώδη αλλαγή, η οποία θα επηρεάσει σαφέστατα και την ελληνική πολιτική σκηνή, αφού οι όμιλοι της ελληνικής ολιγαρχίας που θα έχουν αναλάβει αυτά τα έργα όχι μόνο θα απαιτούν από τις πολιτικές δυνάμεις την με κάθε τρόπο ακόμη μεγαλύτερη αγκίστρωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στις ΗΠΑ, την ΕΕ και το NATO, αλλά επιπλέον θα καταβάλλουν με κάθε μέσο προσπάθεια να γίνει βίωμα του ελληνικού λαού αυτός ο προσανατολισμός.

ΑΝ ΔΙΑΡΚΕΣΕΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΘΑ ΥΠΑΡΞΟΥΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ.

Ο ζωτικός χώρος για την ελληνική οικονομία είναι τα Βαλκάνια. Παρά την προσπάθεια που καταβάλλει η κυβέρνηση να περιορισθούν οι επιπτώσεις από την κρίση στην Γιουγκοσλαβία έξω από τα σύνορα και να μην επηρεάσουν την πραγματική οικονομία και τις αγορές χρήματος και κεφαλαίου, τα επίσημα στοιχεία δείχνουν ότι όσο διαρκεί ο πόλεμος η ελληνική οικονομία δεν μπορεί να αποφύγει τις συνέπειες.

Οι τομείς που κινδυνεύουν άμεσα είναι το εξωτερικό εμπόριο, ο τουρισμός, οι μεταφορές, ενώ αν παραταθεί η κρίση τα σημάδια της θα φανούν και στην ελληνική παραγωγή. Τα τελευταία χρόνια έχουν εγκατασταθεί στις Βαλκανικές χώρες περισσότερες από 5.000 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων εκ των οποίων περισσότερες από 200 στη Γιουγκοσλαβία, οι οποίες έχουν ήδη διακόψει τη λειτουργία τους. Στον τουρισμό περισσότερα από 160 τουριστικά γραφεία της Γιουγκοσλαβίας έχουν μοναδικό προορισμό την Ελλάδα.

Ο μεγαλύτερος όμως κίνδυνος από τη σημερινή κατάσταση είναι η επέκταση της κρίσης στις γειτονικές χώρες και κυρίως στα Σκόπια και στην Αλβανία όπου έχει αναπτύξει τεράστια οικονομικά συμφέροντα.

Παρουσιάζουμε το προφίλ των οικονομικών σχέσεων της Ελλάδας με όλες τις χώρες της Βαλκανικής με επίσημα στοιχεία έως το τέλος του 1997. Για τις επιπτώσεις της κρίσης στην οικονομία ο υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Ν. Γκαργκάνας εκτιμά ότι ο "πόλεμος δημιούργησε μόνο προσωρινή αβεβαιότητα στις αγορές".

Αναλυτικά ο υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος δήλωσε :

"Οι επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία είναι ελάχιστες, γεγονός που αποτυπώθηκε στην πορεία της δραχμής και των επιτοκίων τις τελευταίες εβδομάδες και εφόσον η κρίση δεν κρατήσει πολύ δεν θα είναι σοβαρές. Ο κυριότερος παράγοντας όμως είναι η κρίση να μην επεκταθεί σε γύρω χώρες".

Η ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

Μετά τη θυελλώδη δεκαετία της νεοφιλελεύθερης επέλασης ('80) και το «χώνεμα» των καταρρεύσεων του '89-91, φαίνεται να αποκρυσταλλώνονται λίγο - πολύ οι τάσεις και τα βασικά χαρακτηριστικά των αλλαγών που επέφεραν στο σύνολο του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής οι αναδιαρθρώσεις οι οποίες μπήκαν σε κίνηση από το τέλος της δεκαετίας του '60 και κυρίως μετά τη μεγάλη κρίση του 1973 -75.

Από το 1973 ως σήμερα μεσολάβησε μια περίοδος με αρκετές ενδιάμεσες φάσεις και σταθμούς: πρώτες νεοκενισιανές απόπειρες αντιμετώπισης της κρίσης του '73, άνοδος των Ρίγκαν- Θάτσερ, νέα κρίση '82-83, χρηματιστηριακό κραχ '87, 300 οδηγίες της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς, 1992, Μάαστριχ, Πρόγραμμα Σύγκλισης, NAFTA, υπογραφή της GATT, Λευκή Βίβλος, πόλεμος στον Κόλπο, αλλά και καταρρεύσεις του '89-91, εκφυλισμός των παραδοσιακών αριστερών και εργατικών κομμάτων κ.λ.π.

Βέβαια η αποκρυστάλλωση των βασικών τάσεων και χαρακτηριστικών της νέας εποχής του καπιταλισμού δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί στατικά. Άλλωστε, κύριο χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου φαίνεται πως είναι οι διαρκείς αντιδραστικές τομές και ανακατατάξεις, η διαρκής ρευστότητα και ευμεταβλητότητα. Άρα, δεν υπάρχει τίποτα πιο μόνιμο σ' αυτή την περίοδο από τη μόνιμη τάση για αλλαγές (σε αστική βάση, εννοείται), δεν υπάρχει κανένα «μετά» που να είναι μόνιμο ή έστω μακρόβιο.

ΓΙΑΤΙ ΝΕΟ ΣΤΑΔΙΟ?

Μ' ένα τέτοιο πνεύμα μιλάμε σήμερα για το πέρασμα σ' ένα νέο στάδιο ανάπτυξης και κρίσης του καπιταλισμού.

Καταλήγουμε σ' αυτή τη θέση συνεκτιμώντας - στο σύνολο τους και όχι αποσπασματικά - ποιοτικούς μετασχηματισμούς σε θεμελιακούς κρίκους του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής. Συγκεκριμένα:

α. Τις ποιοτικές αλλαγές στη βασική σχέση εκμετάλλευσης (απόσπαση υπεράξιας) και την άμεση διαδικασία της παραγωγής - στο πεδίο που συνήθως ονομάζουμε εργασιακές σχέσεις- αλλά και στο σύνολο των κοινωνικών σχέσεων. Πρόκειται για αλλαγές που έχουν ως συνέπεια μια στρατηγική «βουτιά» στην καπιταλιστική εκμετάλλευση, καθώς διαμορφώνουν μια νέα μετεξέλιξη και διαπλοκή των μηχανισμών απόσπασης σχετικής και απόλυτης υπεράξιας, ενώ παράλληλα θέτουν σε δοκιμασία και κρίση συνολικά τους μηχανισμούς απόσπασης υπεράξιας.

β. Τις ποιοτικές ανακατατάξεις στο διεθνές πλέγμα του κεφαλαίου και στη σχέση εθνικού- διεθνικού. Πρόκειται για ανακατατάξεις οι οποίες αποκαθιστούν μια νέα σχέση ανάμεσα στις δυο βασικές «λειτουργίες» του καπιταλιστικού συστήματος, την εκμετάλλευση των άμεσων παραγωγών και τον καπιταλιστικό ανταγωνισμό σ' αυτή τη νέα σχέση μας οδηγεί η όξυνση και των δυο αντιθέσεων και κυρίως η δεσπόζουσα- και μάλιστα με συντριπτικό τρόπο- θέση της βασικής αντίθεσης πάνω στις ποιοτικά αναβαθμισμένες λειτουργίες του ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού.

γ. Τις σημαντικές ανακατατάξεις στους κόλπους του κεφαλαίου, και ειδικά στη συγκέντρωση - συγκεντροποίηση (ηγεμονική θέση πολυεθνικών- πολυκλαδικών μονοπωλίων), στη συνεχή καπιταλιστική «βιομηχανοποίηση» νέων κλάδων στις μορφές οργάνωσης του κεφαλαίου και τους συσχετισμούς ανάμεσα σ' αυτές τις μορφές, στις ηγετικές δυνάμεις και τα κυρίαρχα μπλοκ, στις μορφές οργάνωσης των συμμαχιών του κ.λ.π.

δ. Τις ποιοτικές μεταβολές στα χαρακτηριστικά, τη σχέση και την αλληλοδιαπλοκή των θεμελιακών οικονομικοκοινωνικών σχέσεων με την πολιτική και ιδεολογική σφαίρα, των σχέσεων κράτους και κεφαλαίου, πολιτικής και οικονομίας, επιστήμης - εκπαίδευσης - Τεχνολογίας και παραγωγής, ιδεολογίας και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας. Πρόκειται για μεταβολές που μετασχηματίζουν όλες αυτές τις σφαίρες και κυρίως «αποφαινακίζουν» (Μαρξ) το βαθύτερο μυστήριο της πολιτικής κυριαρχίας, τη συνδέουν πιο άμεσα και ορατά με την κεφαλαιοκρατική οικονομική βάση, οδηγούν σε μια «επιστροφή» του (ποιοτικά μετασχηματισμένου) πολιτικού πεδίου στην (επίσης ποιοτικά μετασχηματισμένη) οικονομικοκοινωνική βάση.

ε. Τη διαμόρφωση ενός εργατικού υποκείμενου, ενός σύγχρονου κόσμου της μισθωτής εργασίας με νέα ποιοτικά χαρακτηριστικά, πιο

πολύμορφου αλλά και πιο πολυάριθμου, και κυρίως με αναπτυγμένη στο έπακρο την ενότητα και αντιπαράθεση (στο ίδιο το εσωτερικό του, στην κοινωνική του συγκρότηση και συμπεριφορά) των τάσεων χειραφέτησης - απελευθέρωσης μ' εκείνης της υποταγής- συνδιαλλαγής.

στ. Από το σύνολο αυτών των δεδομένων «αναδύεται» και ένα άλλο - ίσως το πιο σημαντικό. Η τρομακτική όξυνση της αντίθεσης κεφαλαίου-εργασίας, κοινωνικού χαρακτήρα της παραγωγής- ατομικού χαρακτήρα της ιδιοποίησης των αποτελεσμάτων της. Ακόμα πιο σημαντικό είναι ότι αυτή η αντίθεση προβάλλει πλέον πιο άμεσα και πειστικά από το σύνολο των επιμέρους αντιθέσεων, «αναδύεται» από το βάθος στην επιφάνεια της κοινωνικής ζωής, στο κέντρο όλων των κοινωνικών σχέσεων.

Το νέο στάδιο ανάπτυξης του καπιταλισμού και η ονομασία του.

Γνωρίζουμε βέβαια πόσο δύσκολο είναι να περιγράψεις με ακρίβεια μέσα σε μια ή δυο λέξεις και να συμπυκνώσεις σ' έναν όρο- τον πιο πετυχημένο έστω- το σύνολο των αλλαγών που χαρακτηρίζουν ένα κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο όπως το νέο στάδιο του καπιταλισμού. Πολύ περισσότερο που, αν και είναι σαφέστατες οι τάσεις που σηματοδοτούν την «ανατολή» του νέου σταδίου, δεν είναι πλήρως διευκρινισμένη η τελική τους μορφή.

Μ' αυτή την έννοια ο όρος ολοκληρωτικός καπιταλισμός που χρησιμοποιούμε συχνά για να περιγράψουμε το νέο στάδιο του καπιταλισμού αποτυπώνει ορισμένες καίριες πλευρές της ανάλυσης μας.

1. Τον ολοκληρωτικό σφετερισμό από το κεφάλαιο του χρόνου εργασίας και του ελευθέρου χρόνου που εν δυνάμει απελευθερώνει η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, της εργασίας, της επιστήμης, της τεχνικής (νέοι συνδυασμοί απόσπασης υπεραξίας που λεηλατούν παραπέρα με ριζικό τρόπο τον «αναγκαίο» χρόνο εργασίας, διευρύνουν και καταπατούν βαθύτερα τον «πρόσθετο» χρόνο εργασίας, αναπτύσσουν την καπιταλιστική εκμετάλλευση σ' όλα τα πεδία της παραγωγής, της ανταλλαγής, της κατανάλωσης, της αναπαραγωγής και του ελευθέρου χρόνου της εργατικής τάξης).

2. Την ολοκληρωτική γενικευμένη ανάπτυξη - κυριαρχία των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής σε έκταση (σε πλήρη πλανητική κλίμακα, στις πρώην «σοσιαλιστικές» χώρες, σε τομείς της οικονομίας που «βιομηχανοποιούνται», σε τομείς νέων αναγκών, αξιών χρήσης, προϊόντων που διαμορφώνει η καπιταλιστική παραγωγή κ.λ.π).
3. Την καθολική ανάπτυξη - κυριαρχία των καπιταλιστικών σχέσεων σε βάθος και ποιότητα (δεσπόζουσα θέση της βασικής αντίθεσης, πραγματική υπαγωγή στο κεφαλαίο και της διανοητικής εργασίας και της επιστήμης, ηγεμόνευση του ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού καθώς και του διεθνούς κεφαλαιοκρατικού συστήματος από την αντίθεση κεφαλαίου - εργασίας κ.λ.π).
4. Τη γενίκευση των καπιταλιστικών ολοκληρώσεων και την αναδιάταξη του διεθνούς σκηνικού κάτω από την ηγεμονική παρουσία των πολυεθνικών πολυκλαδικών μονοπωλίων.
5. Τη νέου τύπου βαθιά και ουσιαστική άρνηση των λαϊκών ελευθεριών (ακόμα και αυτών που έφερε στο προσκήνιο ο διαφωτισμός) και το αντιδραστικό κύμα καταπίεσης και αυταρχισμού.
6. Την αδυναμία του σύγχρονου καπιταλισμού να συνδεθεί με κάποιο ελπιδοφόρο κοινωνικό όραμα, με κάποια θετική επαγγελία, να εμπνεύσει κάποια ιστορική αισιοδοξία, να βρει σημεία επαφής με την οποία έννοια κοινωνικής προόδου.
7. Την τάση και την ανάγκη του εργατικού κινήματος να αντιπαρατεθεί στον ολοκληρωτικό σφετερισμό του πυρήνα αλλά και κάθε πλευράς της κοινωνικής ζωής από το κεφαλαίο, να αναμετρηθεί με τη χιονοστιβάδα της ενοποιημένης καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, όχι μέσα από τη ματαιότητα των αποσπασματικών και μερικών αντιστάσεων, αλλά με μια αντίστοιχα «ολοκληρωτική» σε ποιότητα και βάθος απάντηση από την πλευρά της εργατικής τάξης. Μια απάντηση που θα εντάσσει τους επιμέρους στόχους στο συνολικό στόχο της ανατροπής της αότικης κυριαρχίας, σ' ένα εργατικό πρόγραμμα «που δεν θα ζητάει πολλά, γιατί θα τα θέλει όλα».

Πως φτάσαμε στο νέο στάδιο?

Η αλλαγή σταδίων στο εσωτερικό του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής είναι αποτέλεσμα ενός συνδυασμού των αντικειμενικών ορίων της καπιταλιστικής συσσώρευσης και των υποκειμενικών ορίων που θέτει η ταξική πάλη.

Οι διαδικασίες εκμετάλλευσης της εργασίας έχουν πάντα ιστορικά συγκεκριμένο χαρακτήρα και εκφράζονται κατά βάση με το συγκεκριμένο τρόπο της διαδικασίας παραγωγής. Όμως κάθε συγκεκριμένος τρόπος οργάνωσης της διαδικασίας παραγωγής έχει όρια πέραν των οποίων δεν μπορεί να συμπιεστεί περισσότερο η εργασία. Η υπέρβαση των ορίων αυτών είναι καταστροφική για το καπιταλιστικό σύστημα συνολικά- παρόλο που κάθε ατομικό κεφαλαίο την επιδιώκει για τους δικούς του εργάτες καθώς θα κατέστρεφε τη βάση της λειτουργίας του δηλαδή την εργατική τάξη. Στη βάση των αντικειμενικών αυτών ορίων γεννιέται και το υποκειμενικό όριο που θέτει η ταξική πάλη. Η εργατική τάξη, ακόμη και στη λιγότερο συνειδητή πάλη της, διεκδικεί τουλάχιστον τη μη χειροτέρευση των όρων πώλησης της εργατικής δύναμης της. Το όριο αυτό γίνεται πιο έντονο όταν η εργατική τάξη διεκδικεί πλέον την ανατροπή του καπιταλιστικού συστήματος. Στο σημείο αυτό το κεφαλαίο δεν μπορεί πλέον να συνεχίσει να λειτουργεί με τον προηγούμενο τρόπο και προωθεί το μετασχηματισμό του συστήματος του ακριβώς για να αποφύγει την ανατροπή του.

Συγχρόνως με την πάλη της εργατικής τάξης- και κάτω από την πίεση της - αναπτύσσεται συνήθως σε περιόδους σημαντικών μετασχηματισμών και μια αντίθεση μέσα στους κόλπους της αστικής τάξης. Τα πιο «πρωτοπόρα» κεφαλαία αυτά που μπορούν να αναδιατάξουν αποτελεσματικά τις διαδικασίες παραγωγής υπεραξίας πιέζουν για αλλαγές ενώ τα περισσότερα «αναχρονιστικά» κεφάλαια αντιστέκονται. Συνήθως η πρώτη πλευρά δοκιμάζει να ενσωματώσει την εργασία συμμαχώντας με σημαντικές δυνάμεις μέσα στο εργατικό κίνημα. Η ενσωμάτωση της εργασίας είναι αναγκαία όχι μόνο για πολιτικό - κοινωνικούς αλλά κυρίως για οικονομικούς λόγους. Έτσι εξασφαλίζεται η συνεργασία της εργατικής τάξης μέσα στη διαδικασία παραγωγής και εκτός αυτής σε εξαιρετικά κρίσιμους τομείς. Η ενσωμάτωση

δεν διαχωρίζεται βέβαια από διαδικασίες καταστολής. Για την ακρίβεια, η επιτυχία της ενσωμάτωσης προϋποθέτει την καταστολή - συνήθως βίαιη - της χειραφετικής τάσης της εργασίας.

Από αυτή την άποψη, το νέο στάδιο δεν είναι προϊόν συσκέψεων στα επιτελεία του κεφαλαίου. Δεν καθορίζεται μονομερώς από την εξέλιξη των παραγωγικών δυνάμεων ή της επιστήμης και τεχνικής, από την εξέλιξη των οικονομικών κρίσεων, από το επίπεδο συγκέντρωσης - συγκεντροποίησης του κεφαλαίου, από τη μια ή την άλλη πλευρά των παραγωγικών σχέσεων και της εργασιακής διαδικασίας. **Στη διαμόρφωση του συνεπιδρούν, από τη μια, οι αντιδραστικοί κοινωνικοί, πολιτικοί, ιδεολογικοί σχεδιασμοί του κεφαλαίου σε βάρος της εργατικής πλειοψηφίας και, από την άλλη, οι αντικειμενικές τάσεις κίνησης - ανάπτυξης των καπιταλιστικών αντιθέσεων (με πρώτη αυτή ανάμεσα στο κεφαλαίο και την εργασία) και το επίπεδο παρέμβασης του εργατικού κινήματος.**

Σε κάθε περίπτωση βέβαια, αυτό που σφραγίζει τελικά την κοινωνική εξέλιξη είναι η κίνηση - εξέλιξη - συμπύκνωση της ταξικής πάλης και του συσχετισμού δυνάμεων. Αυτή η εξέλιξη της πάλης των τάξεων είναι που, σε ένα ορισμένο επίπεδο ανάπτυξης, επιβάλλει τους ριζικούς, ποιοτικούς μετασχηματισμούς της καπιταλιστικής κοινωνίας. Αυτή, η αντικειμενική και υποκειμενική τάση ανάπτυξης της και η συγκεκριμένη μορφή που παίρνει κάθε φορά είναι ο παράγοντας που καθορίζει την εξέλιξη της σχέσης παραγωγικών δυνάμεων - παραγωγικών σχέσεων. Αυτή είναι που σφραγίζει και τα χαρακτηριστικά της τεχνικής, της επιστήμης, της γνώσης, αναδεικνύοντας - ιδιαίτερα σήμερα- αυτά τα πεδία σε βασικές σφαίρες αντιπαράθεσης και επικράτησης στα πλαίσια της. Αυτή ακριβώς η εξέλιξη της ταξικής πάλης, που αναπτύσσεται με βάση κοινωνικές αναγκαιότητες και νόμους και καθορίζεται από τη συνειδητή παρέμβαση των ανθρώπων, βρίσκεται πίσω και από το πέρασμα στη νέα εποχή του καπιταλισμού.

Ας επιστρέψουμε εδώ στον Μαρξ και στη θέση του ότι το βαθύτερο μυστικό αυτής της πάλης των τάξεων βρίσκεται στην αντικειμενική τάση των εργαζόμενων να αμφισβητούν «την ειδική οικονομική μορφή με την οποία αντλείται απλήρωτη δουλεία και η οποία καθορίζει τη σχέση πολιτικής κυριαρχίας και υποδούλωσης τους, όπως αναφέρεται άμεσα από την ίδια την παραγωγή». Με άξονα τούτη τη θέση, γίνεται φανερό ότι το πέρασμα στο

νέο στάδιο του καπιταλισμού οφείλεται, από τη μια, στην ανάγκη του κεφαλαίου να αναπτύξει ποιοτικά τις «ειδικές οικονομικές μορφές με τις οποίες αντλεί απλήρωτη δουλειά» και, από την άλλη, στην ανάγκη της εργατικής τάξης να αμφισβητεί αυτές τις μορφές, τείνοντας να αμφισβητεί την όλη σχέση κυριαρχίας του κεφαλαίου. Οφείλεται στο ότι η ταξική πάλη, από την πλευρά του κεφαλαίου, ωθείται σε ένα χωρίς προηγούμενο εκβαρβαρισμό των κατακτήσεων του ανθρώπινου πολιτισμού και, από την πλευρά της εργατικής τάξης τείνει εν δυνάμει ως τη διεκδίκηση όλης της εξουσίας και την κατάργηση κάθε εκμετάλλευσης.

Εδώ βέβαια χρειάζεται να διευκρινίσουμε ότι την ταξική πάλη δεν την αντιλαμβανόμαστε μόνο ως κοινωνικούς αγώνες των καταπιεσμένων (κι ακόμα λιγότερο ως τις κορυφαίες στιγμές τέτοιων αγώνων) αλλά και ως ταξική πάλη - πρωτοβουλίες των «πάνω» ως υπόγεια πάλη- αντίσταση- διαμαρτυρία - αμφισβήτηση των «κάτω» ακόμα και όταν δεν υπάρχουν συλλογικοί αγώνες κ.λ.π. Επίσης η όξυνση της ταξικής πάλης δεν μετριέται με βάση τους κοινοβουλευτικούς συσχετισμούς της Αριστεράς ή τη μαζικότητα και τη διάρκεια των αγώνων, αλλά ούτε και με βάση το χαμηλό σημερινό επίπεδο της συνειδητής εργατικής πάλης. Με λίγα λόγια δεν μετριέται μηχανικά, στατικά αλλά διαλεκτικά κρίνεται ως δυναμική εξέλιξη και προοπτική της ενότητας και αντιπαράθεσης ανάμεσα στη νέα, χωρίς προηγούμενο εκμεταλλευτική ικανότητα και στη νέα πάλι χωρίς προηγούμενο, αναγκαία τάση άμυνας και αντεπίθεσης των εργαζόμενων.

Με βάση αυτές τις αφηρητικές θέσεις - και μόνο με βάση αυτές - μπορούμε να ξεχωρίσουμε ορισμένους από τους πιο βασικούς παράγοντες που οδήγησαν στη διαμόρφωση του ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Αυτοί είναι:

α. Η εξέλιξη της ταξικής πάλης και του συσχετισμού δυνάμεων σε εθνικό και πλανητικό επίπεδο. Αξίζει εδώ να επισημάνουμε: τη σημασία και το ρόλο κορυφαίων στιγμών της πάλης των «κάτω», που συμπυκνώνουν τάσεις- διαθέσεις οι οποίες προφανώς υπήρχαν ήδη και αναπτύσσονταν (ειδικά τα κινήματα του '68, κίνημα μαύρων, πολιτισμική αμφισβήτηση, αγώνες, Fiat '69. Πολυτεχνείο - Χιλή - Πορτογαλία '73, αντιιμπεριαλιστικό-αντικαπιταλιστικό κίνημα, εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα του '60-70,

Βιετνάμ, Μ. Ανατολή, Πολιτιστική Επανάσταση κ.λ.π.), τις μορφές υπόγειας διαμαρτυρίας (σαμποτάζ, απουσίες, αδιαφορία για την ποιότητα κ.λ.π), την καθοριστική επίδραση που είχε ο εκφυλισμός- αστικοποίηση του εργατικού και κομμουνιστικού κινήματος και ακόμα περισσότερο ο εκφυλισμός και η κατάρρευση- καπιταλιστική παλινόρθωση στις χώρες του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού» (με το θυελλώδη τρόπο που έγινε την τριετία '89-91), την άξια μερικών από τις πιο σημαντικές πρωτοβουλίες των «πάνω», του κεφαλαίου και του πολιτικού κατεστημένου (π.χ. άνοδος Ρίγκαν - Θάτσερ, Μάαστριχ και Λευκή Βίβλος, συγκυβερνήσεις του '89 στην Ελλάδα, ψήφιση της GATT). **Πάνω απ' όλα όμως πρέπει να επισημάνουμε το «αντίπαλο δέος» που δημιουργούσε η Οκτωβριανή Επανάσταση και το ενδεχόμενο ανάλογων εγχειρημάτων** και αυτό παρά τον εκφυλισμό της, το ξεθώριασμα του δυναμισμού και της ελκτικής δύναμης που ασκούσε, ειδικά μετά από ένα σημείο. Τόσο αυτό, όσο και ριζοσπαστικές τάσεις αποστασιοποίησης από την καρικατούρα της εργατικής εξουσίας (ανεξάρτητα από την ποιότητα, το βάθος και την εξέλιξη τους, ανεξάρτητα από το εάν εκδηλώθηκαν υπόγεια ή φανερά όπως ο γκεβαρισμός, αρκετά μαοϊκά ρεύματα, τα κινήματα του '68 κ.λπ) και από τη σοσιαλδημοκρατία και τον κομμουνιστικό ρεφορμισμό (που κυριαρχούσαν αδιατάρακτα σχεδόν την προηγούμενη περίοδο) έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο πέρασμα στο νέο στάδιο.

β. Οι - αντιφατικές ούτως ή αλλιώς - τομές στην επιστήμη, στην τεχνολογία, στο ρόλο της γνώσης, στις παραγωγικές δυνάμεις γενικά: πληροφορική και προσωπικοί υπολογιστές (όχι πληροφορική γενικά), ευέλικτη και προγραμματιζόμενη αυτοματοποίηση (και όχι αυτοματοποίηση γενικά), σύμπλεξη πληροφορικής - τηλεπικοινωνιών (με ασύγκριτες δυνατότητες σε σχέση με το τηλέφωνο), βιοτεχνολογία και σύμπλεξή της με την πληροφορική, νέα υλικά, τεχνητή νοημοσύνη, οπτικοακουστικά μέσα, νέες δομές- μηχανισμοί ανάπτυξης της επιστήμης, της εκπαίδευσης, της έρευνας και νέες σχέσεις τους με την κεφαλαιοκρατική παραγωγή κ.λ.π. Οι πιο πολλές απ' αυτές ήρθαν πιο έντονα και πιο σωρευτικά στο προσκήνιο ιδιαίτερα μετά τα μέσα της δεκαετίας του '60.

γ. Η ανάδειξη των πολυεθνικών πολυκλαδικών μονοπωλίων (ΠΠΜ) σε ηγεμονική δύναμη της καπιταλιστικής πυραμίδας και των σχέσεων εξουσίας του κεφαλαίου, ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, της κρατικομονοπωλιακής διαπλοκής της προηγούμενης φάσης αλλά και των προσπαθειών υπέρβασης της, της συγκέντρωσης - συγκεντροποίησης του κεφαλαίου, της εξέλιξης στην επιστήμη, της απελευθέρωσης των διεθνών αγορών κ.λ.π.

δ. Η κρίση - σταθμός του 1973-75 (ανάλογη μ' αυτές του 1870-90 και 1929-33) και τα ευρύτερα κρισιακά φαινόμενα που αποτύπωσε. Ήταν μια κρίση υπερσυσσώρευσης η οποία αποκάλυπτε την αδυναμία του κεφαλαίου να εξασφαλίσει - με τις μορφές και τους μηχανισμούς που κυριαρχούσαν ιδίως από το '30 και μετά στην παραγωγή, στην ανταλλαγή, στην κυκλοφορία, στην διανομή - ένα ικανοποιητικό επίπεδο κερδοφορίας, να αντιρροπήσει την πτωτική τάση του μέσου ποσοστού κέρδους, να ανταποκριθεί στους νέους όρους του καπιταλιστικού ανταγωνισμού, να εξασφαλίσει την ευρύτερη δυνατή συναίνεση - υποταγή της εργαζόμενης πλειοψηφίας. Ήταν επίσης μια κρίση που εκδηλώθηκε οικονομικά με το πετρελαϊκό και ενεργειακό σοκ, την αύξηση της ανεργίας, τη συρρίκνωση των ρυθμών ανάπτυξης, το άλμα του πληθωρισμού και των δημόσιων ελλειμμάτων, τη σκληρή δοκιμασία κλάδων που αποτελούσαν την ατμομηχανή του προηγούμενου σταδίου (π.χ. χαλυβουργία, αυτοκινητοβιομηχανία), τη στασιμότητα ή πτώση στις επενδύσεις, τους τριγμούς στα χρηματιστήρια, τις αδυναμίες που άρχιζε να εμφανίζει ο τειλορισμός - φορντισμός κ.λ.π. Ήταν τέλος μια κρίση που, ταυτόχρονα με τη βίαιη εξωτερίκευση των κοινωνικών αντιθέσεων, έφερνε στο προσκήνιο πιεστικά για το κεφάλαιο και την ανάγκη εξομάλυνσης τους(σε κεφαλαιοκρατική, εννοείται βάση) ταυτόχρονα με την καταστροφική, είχε δηλαδή και την καπιταλιστικά «εξυγιαντική» της διάσταση - και αυτή ήταν τελικά η κύρια, στο βαθμό που το επαναστατικό-εργατικό κίνημα δεν έθεσε σε αμφισβήτηση τα θεμέλια της αστικής κυριαρχίας.

Η τοποθέτηση μας αυτή έχει ως βάση μια ευρύτερη άποψη για την ουσία και το χαρακτήρα των κρίσεων στον καπιταλισμό, του οποίου αποτελούν οργανικό χαρακτήρα του. Η κρίση στον καπιταλισμό είναι πάντα κρίση υπερσυσσώρευσης και προκύπτει από την άνοδο της οργανικής

σύνθεσης του κεφαλαίου (δηλ. της αναλογίας ανάμεσα στο σταθερό και το μεταβλητό κεφαλαίο) η οποία οδηγεί σε πτώση του ποσοστού κέρδους (αυτός είναι και ο θεμελιακός μηχανισμός). Η πτώση του ποσοστού κέρδους, από ένα σημείο και μετά, περιορίζει και τη μάζα των κερδών, όποτε ξεσπά η κρίση. Η συγκεκριμένη μορφή εκδήλωσης της κρίσης μπορεί να λάβει διάφορες μορφές (υποκατανάλωση, χρηματιστηριακές κρίσεις, καταρρεύσεις μηχανισμών συναλλαγματικών ισοτιμιών κ.λ.π).

Η κρίση υπερσυσσώρευσης, λοιπόν, εκφράζεται στην πτώση του ποσοστού κέρδους, δηλαδή της συνολικής αποδοτικότητας του κεφαλαίου. **Η κρίση αυτή εδράζεται πρώτα και κύρια στο έδαφος της παραγωγής αλλά διαπερνά ταυτόχρονα το συνολικό κύκλωμα του κεφαλαίου,** δηλαδή την ενότητα και τον αλληλοκαθορισμό των σφαιρών παραγωγής-ανταλλαγής - κυκλοφορίας - διανομής. Ουσία της κρίσης αποτελεί η διαλεκτική αλληλεπίδραση της τάσης πτώσης του ποσοστού κέρδους και των αντίρροπων τάσεων της. Η ίδια η τάση πτώσης του ποσοστού κέρδους εκφράζεται πρώτα και κύρια στην σφαίρα της παραγωγής. Οι αντίρροπες τάσεις λειτουργούν τόσο στο έδαφος της παραγωγής όσο και στο έδαφος της διανομής. Η ένταση της εκμετάλλευσης και οι οικονομίες στη χρήση σταθερού κεφαλαίου (ως σταθερό χαρακτηρίζουμε το μέρος του κεφαλαίου που επενδύεται σε μέσα παραγωγής, κτίρια, μηχανές, εγκαταστάσεις, πρώτες ύλες κ.λπ, ενώ ως μεταβλητό χαρακτηρίζουμε το μέρος που ξοδεύεται για την αγορά - μίσθωση της εργατικής δύναμης) είναι αντίρροπες τάσεις που ενεργούν στο πεδίο της παραγωγής. Αντίθετα, η μείωση των μισθών, η αύξηση του εφεδρικού στρατού εργασίας, το εξωτερικό εμπόριο και το φθίνεμα των στοιχείων του σταθερού και μεταβλητού κεφαλαίου αφορούν, εν πολλοίς, το σχηματισμό της οργανικής και αξιακής σύνθεσης του κεφαλαίου και τη διανεμητική πάλη μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας για την αξία του μισθού.

Συγκεφαλαιώνοντας, η πτωτική τάση του μέσου ποσοστού κέρδους αφορά βασικά το τι παράγεται και πως παράγεται. Αφορά επίσης, τη σφαίρα της κυκλοφορίας και της διανομής, εφόσον άλλωστε η πτωτική τάση του μέσου ποσοστού κέρδους κινητοποιείται από τον ανταγωνισμό των κεφαλαίων και τη συνακόλουθη εκτόπιση ζωντανής από απονεκρωμένη εργασία (μηχανές). Οι αντίρροπες τάσεις αφορούν τόσο παράγοντες που

επενεργούν **στη σφαίρα παραγωγής** (εκφραζόμενους στην τεχνική σύνθεση του κεφαλαίου, δηλαδή στη σχέση ανάμεσα στην ποσότητα του σταθερού κεφαλαίου και την ποσότητα της ζωντανής εργασίας που το κινεί) όσο και παράγοντες που επενεργούν **στη σφαίρα της διανομής** (και εκφράζονται κυρίως στην αξιακή σύνθεση του κεφαλαίου, δηλαδή στη σχέση ανάμεσα στην ανταλλακτική αξία του σταθερού κεφαλαίου και στην ανταλλακτική αξία της εργασίας που το κινεί).

Η κρίση υπερσυσσώρευσης του κεφαλαίου σημαίνει ότι το διαθέσιμο κεφάλαιο που προκύπτει από την προηγηθείσα συσσώρευση δεν μπορεί να λειτουργήσει ως ενεργό κεφαλαίο παρά με μειωμένο ποσοστό κέρδους. Η υποκατανάλωση (πρόβλημα αξιοποίησης), οι χρηματιστηριακές κρίσεις και οι δυσαναλογίες μεταξύ τμημάτων και κλάδων παραγωγής αποτελούν μορφές εκδήλωσης αλλά όχι θεμελιακούς μηχανισμούς της κρίσης.

Για τον καπιταλισμό είναι επομένως κρίσιμο το να κινητοποιήσει τις αντίρροπες τάσεις είτε για να αναστείλει την έλευση της κρίσης είτε για να την υπερβεί εφόσον έχει ήδη ξεσπάσει. Η κίνηση αυτή εκφράζεται σε **δυο επίπεδα:** ως κίνηση πειθάρχησης - αναδιάρθρωσης των ατομικών κεφαλαίων και ως κίνηση πειθάρχησης - αναδιάρθρωσης της εργασίας.

Η έκθεση των κεφαλαίων στην πίεση της κρίσης, μέσω του πιο αδυσώπητου ανταγωνισμού αποτελεί κεντρικό στοιχείο. Η κρίση αποτελεί μηχανισμό αυτοεκκαθάρισης του συστήματος μέσω της έντασης του ανταγωνισμού, της συγκέντρωσης και της συγκεντροποίησης του κεφαλαίου και της απαξίωσης των μη βιώσιμων κεφαλαίων. Η έκθεση στην κρίση εξαναγκάζει τα ατομικά κεφαλαία να βελτιώσουν την κερδοφορία τους (αναπροσαρμόζοντας την παραγωγή και την κυκλοφορία τους) ή να απαξιωθούν.

Η αυξημένη εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης και η μείωση της αξίας της (με τη μείωση της αξίας των μέσων συντήρησης της εργατικής τάξης, είτε με τη χειροτέρευση του ιστορικά και κοινωνικά δεδομένου επιπέδου διαβίωσης της) αποτελεί το άλλο επίπεδο. Η αύξηση της ανεργίας αποτελεί εδώ ένα βασικό μηχανισμό πειθάρχησης του κόσμου της εργασίας. Επιπρόσθετα, η επιτάχυνση της περιστροφής του συνολικού κοινωνικού

κεφαλαίου, η ανακάλυψη νέων πεδίων αποδοτικής κερδοφορίας (με νέα προϊόντα, με επενδύσεις σε χώρες με πιο υψηλά ποσοστά κέρδους, με την ανάληψη από ιδιωτικά κεφαλαία της λειτουργίας δημόσιων επιχειρήσεων) καθώς και η περιστολή των μη παραγωγικών (μη παραγουσών υπεράξια) δαπανών αποτελούν βασικά στοιχεία υπέρβασης της κρίσης.

Αυτοί ήταν οι παράγοντες- ιδωμένοι στην αλληλεπίδραση τους και με το πνεύμα που προαναφέραμε- που «κίνησαν τα νήματα» του νέου ποιοτικού μετασχηματισμού στην πορεία του καπιταλισμού και οδήγησαν στην εδραίωση του ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Τούτοι οι παράγοντες έφεραν στο προσκήνιο: τις αδυναμίες - τα όρια των παλιών μορφών απόσπασης υπεράξιας, διεύρυνσης της καπιταλιστικής κερδοφορίας, εξασφάλισης της εργατικής υποταγής, ανταπόκρισης στις απαιτήσεις του ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού, την ανάγκη για νέες μορφές που θα διασφάλιζαν τις εν λόγω επιδιώξεις και τέλος τις δυνατότητες για κάτι τέτοιο που έδιναν μηχανισμοί και δομές που υπήρχαν ήδη σε εμβρυακή μορφή ή εμφανίζονταν. Ετσι, μέσα από μια σύνθετη και μη ευθύγραμμη διαδικασία, που εξελισσόταν στο «πυρακτωμένο έδαφος» αγεφύρωτων κοινωνικών αντιθέσεων, διαμορφώνονταν μια δυναμική, μια «συνισταμένη» που έτεινε στην εδραίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του νέου σταδίου.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η ανάπτυξη και η κρίση της σχετικής υπεραξίας

Ο Μαρξ έχει ήδη αποδείξει από την πρώτη φάση της μεγάλης βιομηχανίας, ότι όσο αναπτύσσεται η παραγωγικότητα της εργασίας ο ρυθμός αύξησης της σχετικής υπεραξίας έχει μακροπρόθεσμα την τάση να μειώνεται.

Η αιτία γι' αυτό βρίσκεται σε τελευταία ανάλυση, στη βασική τάση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής να μειώνει την ποσότητα της ζωντανής εργασίας σε σχέση με το κεφάλαιο που αυτή βάζει σε κίνηση. Η παραγωγικότητα της εργασίας προϋποθέτει και συνεπάγεται μια αυξανόμενη ποσότητα (και σ' ένα βαθμό αυξανόμενη αξία) παραγωγικών

μέσων και υλικών, δηλαδή σταθερού κεφαλαίου σε σχέση με την ποσότητα της εργασίας που «αξιοποιούν» αυτά τα παραγωγικά μέσα. Επόμενα, το τμήμα της υπεραξίας που προστίθεται στο συσσωρευμένο ήδη σταθερό κεφάλαιο και που αντικειμενοποιείται σε νέα μέσα παραγωγής κ.λπ (μέσα που αποτελούν το βασικό στοιχείο αύξησης της παραγωγικότητας) τείνει να είναι όλο και μεγαλύτερο από το τμήμα της υπεραξίας που επενδύεται σε ζωντανή εργασία και είναι το μόνο που παράγει εκ νέου υπεραξία. Αυτή η τάση αναπτύσσεται και συσσωρεύεται σε μακροχρόνιες περιόδους και τελικά οδηγείται σε ποιοτικές καμπές, που σημαίνουν κρίση στη σχέση παραγωγικότητας- υπεραξίας και επιβάλλουν την ανάγκη ριζικών αλλαγών στους τρόπους απόσπασης υπεραξίας και γενικότερα στις εργασιακές σχέσεις.

Γι' αυτό, σύμφωνα με τον Μαρξ, η αύξηση της παραγωγής σχετικής υπεραξίας έχει ένα ανυπέρβλητο όριο: Όσο γρηγορότερα αυξάνει η παραγωγικότητα της εργασίας τόσο ο ρυθμός αύξησης, η δυναμική, η προοπτική του ποσοστού της σχετικής υπεραξίας μακροπρόθεσμα γίνεται όλο και μικρότερος από το ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας (με προϋπόθεση ότι ο πραγματικός μισθός δεν θα μειώνεται, αλλά θα αυξάνεται, όπως και συμβαίνει στην πραγματικότητα με βάση την άνοδο του ιστορικού ορίου της εργατικής δύναμης). Σ' αυτό το ανυπέρβλητο όριο της σχετικής υπεραξίας στηρίζει ο Μαρξ και «το πραγματικό μυστικό τάσης πτώσης του ποσοστού κέρδους».

Η τάση πτώσης του ποσοστού κέρδους προκύπτει και αυτή κυρίως από την αναπτυσσόμενη σχετική μείωση της συνολικής ποσότητας της ζωντανής εργασίας και του ανταγωνισμού. Αυτή η πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους αντισταθμίζεται κυρίως από την αύξηση του ποσοστού υπεραξίας (η εκατοστιαία αναλογία της μάζας της υπεραξίας προς το μεταβλητό κεφάλαιο). Ωστόσο, η αυξανόμενη (και μάλιστα με επαναστατικούς ρυθμούς σήμερα) παραγωγικότητα της εργασίας αυξάνει ποσοστιαία πολύ λιγότερο τη σχετική υπεραξία απ' ό,τι μειώνει τη ζωντανή εργασία η οποία κινεί ένα ορισμένο κεφάλαιο, και γι αυτό όλο και λιγότερο μπορεί να αντισταθμίζεται η τάση πτώσης του ποσοστού κέρδους. Αυτή η σχέση- αντίθεση παραγωγικότητας- σχετικής υπεραξίας ήταν φανερή από την εποχή ήδη της μεγάλης βιομηχανίας, αναπτύχθηκε, μπήκε υπό έλεγχο και στη συνέχεια σε

νέο κύκλο κρίσης, στο κρατικομονοπωλιακό καπιταλισμό και σήμερα έχει την τάση να κινείται στο ανώτερο επίπεδο ανάπτυξης και όξυνσης του. Γι' αυτό το κεφάλαιο, ιδιαίτερα απ' τα μέσα του προηγούμενου σταδίου, επεδίωξε να βρει τρόπους ενίσχυσης της δυναμικής αύξησης της σχετικής υπεραξίας και ταυτόχρονα αναχαίτισης της δυναμικής (σχετικής) μείωσης της ζωντανής εργασίας που προκαλεί η παραγωγικότητα της εργασίας. Επεδίωξε ακόμα να προωθήσει, με αντιστοίχους τρόπους, την αύξηση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου, την εξοικονόμηση του σταθερού κεφαλαίου, το φτήνεμα των μέσων παραγωγής και ειδικά το φτήνεμα της χρησιμοποίησης τους κ.λπ., προκείμενου να μειώσει την αυξανόμενη διάφορα ανάμεσα στο σταθερό κεφάλαιο και τη ζωντανή εργασία που το κινεί. Σ' αυτή την προσπάθεια είχε σημαντικές επιτυχίες, με βάση τις κεινσιανές και τειλοριακές πρακτικές σταθεροποίησης της παραγωγικότητας και της απασχόλησης, φτηνέματος του σταθερού κεφαλαίου, αξιοποίησης του καθεστωτικού συνδικαλισμού και προώθησης πολλαπλών μονοπωλιακών και κρατικών παρεμβάσεων που αφορούν τις οικονομίες στη χρήση του σταθερού κεφαλαίου κ.λπ.

Αυτές οι νέες, σε σχέση με την εποχή του Μαρξ, μορφές οργάνωσης της επίδρασης της παραγωγικότητας στο ποσοστό κέρδους **διαμόρφωσαν αυξητικές τάσεις στο ποσοστό του κέρδους, για μια ορισμένη περίοδο και μια αντίστοιχη «χρυσή» συγκυρία για τον καπιταλισμό, ιδιαίτερα μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Δεν μπορούσαν όμως να εξουδετερώσουν μακροπρόθεσμα την πτώση της δυναμικής της σχετικής υπεραξίας σε σχέση με τη δυναμική της παραγωγικότητας, που από τα τέλη του '60 και στη συνέχεια ακόμα πιο ριζικά πήρε νέες ποιοτικές διαστάσεις. Έκφραση αυτής της αντίφασης αποτελεί τελικά η κρίση των κρατικομονοπωλιακών και διεθνών κρατικομονοπωλιακών ρυθμίσεων που οξύνθηκε απ' τα τέλη της δεκαετίας του '60 και σήμανε την ανάγκη υπέρβασης του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού σ' ένα νέο στάδιο γενικότερης αναδιάρθρωσης.**

Το νέο στάδιο του καπιταλισμού σημαίνει πρώτα απ' όλα μια ποιοτική τομή στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και μια απογείωση στη βάση της σχετικής υπεραξίας και μακροπρόθεσμα μια ποιοτική τομή στην ελάττωση των ορίων και των ρυθμών αύξησης της

σχετικής υπεραξίας σε σχέση με την παραγωγικότητα της εργασίας. Έχουμε μπει, λοιπόν, στην αρχή ενός σταδίου του καπιταλισμού όπου η τάση μείωσης της δυναμικής της σχετικής υπεραξίας σε σχέση με την αύξηση της παραγωγικότητας και τη σχετική μείωση της ζωντανής εργασίας τείνει να περάσει σ' ένα νέο επίπεδο που σημαίνει μακροπρόθεσμα γενικότερη κρίση στο σύστημα άντλησης υπεραξίας και ευρύτερα στο σύστημα εκμετάλλευσης της εργασίας.

Παρά τη συνεχιζόμενη απόλυτη επέκταση του συστήματος της μισθωτής δουλείας και την απόλυτη αύξηση της εργατικής τάξης, το κεφάλαιο περισσότερο από κάθε άλλη φορά, έχει την τάση να μειώνει σχετικά τη ζωντανή εργασία, σε πολύ μικρότερο βαθμό απ' ότι μπορεί να αυξάνει την εκμετάλλευση της. Αυτό είναι και «το μυστικό» της επανάκαμψης και επανισχυροποίησης των τάσεων πτώσης του ποσοστού κέρδους και της χωρίς προηγούμενο σύγκρουσης της παραγωγικότητας της εργασίας με την καπιταλιστική κοινωνική μορφή της που σημάδεψαν την κρίση του παλιού και το πέρασμα στο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Ποτέ στα προηγούμενα στάδια η αναγκαία για το κεφάλαιο ανάπτυξη της παραγωγικής της δύναμης της εργασίας δεν είχε επιδιωχθεί με τόσο έξαλλο τρόπο και ταυτόχρονα ποτέ δεν είχε υποσχεθεί ως μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα μια τόσο πενιχρή και αντιφατική ανταπόδοση. Ένα τέτοιο επίπεδο όλο και μικρότερης αύξησης του ποσοστού σχετικής υπεραξίας και γενικότερα της υπεραξίας.

Οι απόπειρες υπέρβασης της κρίσης της σχετικής υπεραξίας

Οι αλληπάλληλες αντιδραστικές τομές στις εργασιακές σχέσεις στη σημερινή εποχή δε σημαίνουν τίποτε άλλο, λοιπόν, παρά την όλο και πιο έξαλλη προσπάθεια του κεφαλαίου να βρει νέους τρόπους απόσπασης υπεραξίας, νέους συνδυασμούς σχετικής- απόλυτης υπεραξίας που να αντισταθμίζουν την κρίση στην ανάπτυξη της σχετικής υπεραξίας σε σχέση με την ανάπτυξη της παραγωγικότητας της εργασίας και τη σχετική μείωση της ζωντανής εργασίας. Σε ανάλογες καμπές, η διέξοδος του κεφαλαίου για την αύξηση της υπεραξίας βρισκονταν

πάντα στη λυσσαλέα επίθεση κατά των δικαιωμάτων των εργαζομένων, στην ποιοτική συμπίεση των πραγματικών μισθών κάτω από την αξία της εργατικής δύναμης, ως πρωταρχική προϋπόθεση για την αύξηση της πρόσθετης εργασίας και για την προώθηση νέων μορφών εκμεταλλεύσεις της εργατικής τάξης.

Η σχετική υπεραξία απαιτεί η οποία αύξηση του πραγματικού μισθού να κινείται κάτω από την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Ταυτόχρονα, η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας προϋποθέτει και συνεπάγεται μια ορισμένη αύξηση της αξίας της εργατικής δύναμης (νέες ανάγκες εκπαίδευσης, αποκατάστασης της μεγαλύτερης φθοράς της εργατικής δύναμης, κατοικία, συγκοινωνίες κ.λπ), αύξηση που καθλώνεται ωστόσο από το κεφάλαιο κάτω από την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και κατ' επέκταση κάτω από το μέσο ιστορικό πολιτιστικό επίπεδο των αναγκών που αυτή η παραγωγικότητα δημιουργεί.

Αυτοί οι δυο παράγοντες διαμορφώνουν γενικά τις προϋπόθεσης για μια τάση αύξησης των πραγματικών μισθών (κάτω από την αύξηση της παραγωγικότητας) και για τον καθορισμό του νέου ζωτικού ορίου της αξίας της εργατικής δύναμης κάτω από το μέσο επίπεδο των αναγκών που η παραγωγικότητα αυτή διαμορφώνει. Ωστόσο, στο σημερινό στάδιο, για να αναχαιτιστεί αυτή η τάση πτώσης της δυναμικής της σχετικής υπεραξίας απαιτείται οι πραγματικοί μισθοί όχι μόνο να αυξάνονται λιγότερο από την παραγωγικότητα (πράγμα που αποτελεί προϋπόθεση γενικά για την οποία αύξηση του ποσοστού της σχετικής υπεραξίας), αλλά επιπλέον να μένουν το λιγότερο αμετάβλητοι και μακροπρόθεσμα να μειώνονται (αυτό επί λέξει έθετε ως στόχο το Μάαστριχ και η Λευκή Βίβλος). Μόνο η μείωση των πραγματικών μισθών- όχι μόνο σε σχέση με το αναπτυσσόμενο ιστορικά ζωτικό όριο της αξίας της εργατικής δύναμης αλλά και σε σχέση με το προηγούμενο ιστορικό όριο- εξασφαλίζει την αύξηση του ποσοστού της σχετικής υπεραξίας στον ίδιο και σε ανώτερο βαθμό από την αύξηση της παραγωγικότητας. Αλλά η καθήλωση και η πτώση του πραγματικού μισθού δεν είναι τίποτε άλλο παρά η βασική και η πιο βάρβαρη προϋπόθεση απόσπασης απόλυτης υπεραξίας, γιατί εκτός των άλλων αναγκάζει τον εργάτη να υποκύπτει στην εντατικοποίηση, την άμεση ή έμμεση παράταση της εργάσιμης μέρας, τη δεύτερη δουλειά κ.λπ., προκειμένου να

μειώσει τις απώλειες του πραγματικού μισθού. Για να μπορέσει, λοιπόν, να ξεπεραστεί η «κρίση» της σχετικής υπεραξίας, για να μπορέσει δηλαδή να λειτουργήσει δυναμικά, ως προς το ποσοστό κέρδους, ή μέσω αύξησης της παραγωγικότητας μείωση της αξίας της εργατικής δύναμης (σχετική υπεραξία), απαιτείται η αύξηση του ποσοστού υπεραξίας, χωρίς κυρίως αντίστοιχη αύξηση της παραγωγικότητας (απόλυτη υπεραξία).

Ταυτόχρονα, οι μορφές απόλυτης υπεραξίας έχουν το «πλεονέκτημα» να επιδρούν διπλά ενάντια στην τάση πτώσης του ποσοστού κέρδους. Από τη μια τείνουν να μειώνουν (στο βαθμό που αυτό είναι επιτρεπτό από την ταξική πάλη) τους πραγματικούς μισθούς κι από την άλλη γιατί αντιδρούν στην τάση μείωσης της ζωντανής εργασίας, λειτουργώντας υπέρ της σταθερότητας του όγκου της ζωντανής εργασίας. Και αυτό συμβαίνει γιατί με τις μορφές απόλυτης υπεραξίας δεν αναπτύσσεται η συνολική παραγωγικότητα που μειώνει τη ζωντανή εργασία. Αυτό είναι και το «μυστικό» της επιφανειακά αντιφατικής δράσης του κεφαλαίου σήμερα, στο ζήτημα της απασχόλησης και των αμοιβών (παράδειγμα Ολλανδίας). Από τη μια αντικαθιστούν, όλο και περισσότερο τη ζωντανή εργασία με βάση τις νέες δυνατότητες και απαιτήσεις των μέσων παραγωγής και τις ανάγκες του κέρδους, ενώ από την άλλη κόπτονται για ελαστικά συστήματα διατήρησης και αύξησης της απασχόλησης. Εδώ δεν πρόκειται κυρίως για το ότι στη μια τάση εκφράζεται η βασική κίνηση του κεφαλαίου για μείωση της ζωντανής εργασίας και στην άλλη εκφράζεται ο συσχετισμός της ταξικής αντιπαράθεσης και οι σκοπιμότητες για την αποτροπή των κοινωνικών εκρήξεων. Πρόκειται κυρίως για μια διπλή αντικειμενική κίνηση του κεφαλαίου που επιχειρεί να συνδυάσει τη σχετική και την απόλυτη υπεραξία με τέτοιο τρόπο που να αναχαιτίζει την τάση μείωσης της δυναμικής της σχετικής υπεραξίας, να αυξάνει το ποσοστό υπεραξίας γενικά, να πολλαπλασιάζει το χρόνο της απλήρωτης δουλειάς, να βάζει διπλό φραγμό στην τάση πτώσης του ποσοστού κέρδους. Γι' αυτό πίσω από κάθε μεγαλόπνοο σχέδιο του κεφαλαίου για μείωση της ανεργίας, κρύβεται η στρατηγική της αύξησης της υπεραξίας γενικά, της εκμετάλλευσης της εργασίας με νέες μορφές και στο ανώτατο δυνατό όριο.

Σ' αυτά τα πλαίσια οι αλλαγές γύρω από το χρόνο εργασίας εγγράφονται στην «καρδιά» των σύγχρονων αντιδραστικών ανακατατάξεων.

Μιλάμε, καταρχήν για μια σημαντική αύξηση της διάρκειας του **εργάσιμου χρόνου**, η οποία σ' ορισμένες περιπτώσεις φτάνει σε πρωτοφανή επίπεδα. Για παράδειγμα στην Ελλάδα το 43% των εργαζομένων (48,3% για τους άνδρες) δουλεύει περισσότερο από 8 ώρες ημερησίως, το 40% έχει δεύτερη απασχόληση, ενώ ο μέσος χρόνος εργασίας των μισθωτών είναι 44 ώρες και 35 λεπτά την εβδομάδα.

Εκτός, όμως, από την τυπική, υπάρχει και η **άτυπη παράταση του εργάσιμου χρόνου**. Είναι αυτή που οφείλεται στα ελαστικά ωράρια, εκείνη που αξιοποιεί τα νέα τεχνολογικά μέσα (π.χ. κινητό τηλέφωνο, υπολογιστής) για να «δεσμεύσει» τον εργαζόμενο και τις «ελεύθερες» ώρες του, αυτή που αφορά μια σειρά εργασίες που απαιτούν πνευματική εγρήγορση-κινητοποίηση (για τα προβλήματα της εργασίας) και πέραν των συμβατικών ωρών εργασίας κ.λπ.

Πολύ σημαντικές είναι και **οι αλλαγές στη δομή και την οργάνωση του εργάσιμου χρόνου**, οι οποίες καταργούν κάθε έννοια κανονικότητας και οδηγούν σε μια πλήρη ελαστικοποίηση και ευκαμψία - με κριτήριο, εννοείται, τις ανάγκες της καπιταλιστικής επιχείρησης, της κεφαλαιοκρατικής ανταγωνιστικότητας και κερδοφορίας.

Μια τρίτη διάσταση αφορά **την αύξηση των ρυθμών, της ταχύτητας, της έντασης της εργασίας και ευρύτερα των κοινωνικοοικονομικών διαδικασιών στις κοινωνίες της αγοράς**. Το διαπιστώνουμε αυτό είτε μιλάμε για τους ρυθμούς εργασίας και τα just-in. time συστήματα παράδοσης, είτε για την αξία των διαρκών καινοτομιών και τη μείωση της απόστασης ανάμεσα στην ερευνητική επινόηση και τη βιομηχανική εφαρμογή (ή ανάμεσα στη βασική και την εφαρμοσμένη έρευνα), είτε για την ελάττωση του χρόνου περιστροφής του κεφαλαίου και του χρόνου ζωής των κάθε λογής προϊόντων, είτε για την ταχύτητα στην πληροφόρηση ή στην κατάκτηση νέων αγορών, είτε για την ταχύτητα συσσώρευσης νέων επιστημονικών γνώσεων και απαξίωσης ειδικεύσεων ή επαγγελματικών δεξιοτήτων

Τέλος, έστω και ως απλή αναφορά, χρειάζεται να υπογραμμιστεί ότι ο **λεγόμενος ελεύθερος χρόνος δεν είναι μόνο πιο περιορισμένος, αλλά**

και πιο ανελεύθερος, περισσότερο ελεγχόμενος από τους ποικίλους και ασύγκριτα πιο ισχυρούς από ποτέ άλλοτε κυρίαρχους μηχανισμούς πολιτικής χειραγώγησης. Είναι και αυτός χρόνος κοινωνικής, πολιτισμικής, βιολογικής κ.λπ αναπαραγωγής, που δομείται και «γεμίζει» με τρόπο που θα εξυπηρετεί στην ουσία τον εργάσιμο, θα «γαλουχεί» τους εργαζόμενους στα ιδανικά τα πρότυπα και τις αξίες της καπιταλιστικής κοινωνίας.

Νέοι συνδυασμοί απόσπασης υπεραξίας

Ο ολοκληρωτικός καπιταλισμός συνεπώς μετατρέπει «το σφετερισμό του κεφαλαίου σε βάρος της αναγκαίας εργασίας και τα αίσχη που κάποτε εμφανίζονταν ως εξαίρεση» σε μόνιμη, αναπτυσσόμενη σε ανώτερο επίπεδο τάση και σε νέα αναβαθμισμένη βάση για της αύξηση του ποσοστού υπεραξίας, για το ξεπέρασμα της μακροπρόθεσμης τάσης κρίσης της σχετικής υπεραξίας πάνω στο σημερινό, ανώτερο από κάθε άλλη φορά, επίπεδο άντλησης σχετικής υπεραξίας, ή όλο και πιο σύνθετη και εντατική προώθηση νέων σύγχρονων μορφών απόλυτης υπεραξίας έχει την τάση να συνδυάζεται αναγκαστικά, όπως ειπώθηκε, με την πιο βάρβαρη συμπίεση των μισθών, της τιμής της εργατικής δύναμης.

Ταυτόχρονα αναπτύσσονται σε ανώτερο επίπεδο, η λεγόμενη ευέλικτη εργασία, η ανασύνθεση της εργασίας και των μορφών οργάνωσης της παραγωγής, η εντατικοποίηση της εργασίας στα πλαίσια του ίδιου του επιπέδου παραγωγικότητας, οι υπερωρίες, τα νέα συστήματα βάρδιας, η δεύτερη και τρίτη δουλειά, η υπερεκμετάλλευση της σύνθετης εργασίας, η επέκταση της μισθωτής εργασίας μέσω μερικής απασχόλησης και μείωσης των μισθών, τα ευέλικτα ωράρια, η εκτατική ανάπτυξη της μισθωτής εκμετάλλευσης, η μαύρη εργασία και η άθλια εργασία, ο νέος εκβαρβαρισμός της γυναικείας και παιδικής εργασίας, η χρησιμοποίηση του σχετικού υπερπληθυσμού για διατήρηση μη αποδοτικών τομέων, τα πριμ παραγωγικότητας, οι αυθαίρετες παρατάσεις του εργάσιμου χρόνου, ο εντατικός ποιοτικός έλεγχος του χρόνου των εργαζομένων, εντός και εκτός δουλειάς, οι κύκλοι ποιότητας, η δουλειά στο σπίτι κ.λπ. **Όλα αυτά αποτελούν τις νέες ανώτερες μορφές συνδυασμού της σχετικής**

υπεραξίας με νέες (αυξανόμενου ειδικού βάρους) μεθόδους απόλυτης υπεραξίας, που επιβάλλονται από τη σημερινή έξαλλα αναπτυσσόμενη παραγωγικότητα, την ανώτερη από κάθε άλλη φορά βάση αλλά και τη χαμηλότερη από κάθε άλλη φορά δυναμική της σχετικής υπεραξίας.

Η ευέλικτη εργασία

Έτσι, ο ολοκληρωτικός καπιταλισμός επιβάλλει στα άμεσα πεδία της παραγωγής και της αναπαραγωγής ένα νέο εργασιακό χωρόχρονο, που εξελίσσεται σε ανώτερη και διαρκώς πιο αντιφατική μορφή, κάτω από τον ανελέητο ρυθμό του ηλεκτρονικού προγράμματος της σύγχρονης διευθύνουσας μηχανής.

Η έκρηξη των νέων τεχνολογιών και οι ριζικές αλλαγές στη σύνθεση και τη μόρφωση της εργατικής τάξης (που αποτελούν αιτία και αποτέλεσμα της κρίσης των μεθόδων του κρατικομονοπωλιακού σταδίου και ταυτόχρονα αποτέλεσμα και πεδίο αντιπαράθεσης της ταξικής πάλης) φέρνουν στο προσκήνιο μια νέα εκστρατεία του κεφαλαίου για το μετασχηματισμό της «ικανότητας της εργασίας», για την ποιοτική ανασύνθεση των εργασιακών σχέσεων. Η λεγόμενη ευέλικτη ή ελαστική εργασία στη γραμμή παραγωγής και στην ειδίκευση, στην «αγορά εργασίας», στο χρόνο εργασίας, στις αμοιβές και στην κατανάλωση κ.λπ. αποτελεί τον κυρίαρχο τύπο, την ατμομηχανή αυτών των αλλαγών στην οργάνωση της εργασιακής διαδικασίας. Το βαθύτερο μυστικό της δεν βρίσκεται στις ανάγκες της τεχνικής και του αυτοματισμού ή στην ασυδοσία και την ισχύ του κεφαλαίου, αλλά στο νέο, ανώτερο συνδυασμό σχετικής - απόλυτης υπεραξίας.

Η ελαστική εργασία έχει λοιπόν διπλή φύση. Αυξάνει τη δυναμική της σχετικής αλλά και την απόλυτη υπεραξία. Εκφράζει το συνδυασμένο και ευέλικτο γενικό χαρακτήρα του τρόπου απόσπασης απλήρωτης δουλειάς από τους άμεσους παραγωγούς. Εκφράζει τελικά την ευελιξία του κεφαλαίου για την αντιμετώπιση όλων των παραγόντων που ρίχνουν το ποσοστό του κέρδους του:

1. Μειώνει τον αναγκαίο χρόνο εργασίας σε συνδυασμό με τα νέα μέσα παραγωγής και αυξάνει το ποσοστό της σχετικής υπεραξίας (πράγμα που ανεβάζει το ποσοστό κέρδους).

2. Έχει την τάση να μειώνει τον πραγματικό μισθό, πράγμα που ενισχύει τη δυναμική αύξησης της σχετικής υπεραξίας και αυξάνει την απόλυτη υπεραξία.
3. Αυξάνει την παραγωγικότητα του κεφαλαίου, αυξάνει δηλαδή το βαθμό οικονομίας στην παραγωγή και στη χρήση του σταθερού κεφαλαίου (πράγμα που ανεβάζει το ποσοστό του κέρδους).
4. Μπορεί να αναχαιτίζει την τάση μείωσης της ζωντανής εργασίας σε σχέση με το συνολικό κεφαλαίο που αυτή κινεί (πράγμα που επίσης ανεβάζει το ποσοστό του κέρδους).
5. Η ευέλικτη εργασία έχει ενισχυμένη τη δυνατότητα να κρύβει την ουσία της ως νέος και πιο βάρβαρος συνδυασμός απόσπασης απλήρωτης δουλειάς από τους παραγωγούς και να εμφανίζεται ως αναγκαιότητα που επιβάλλεται από την παραγωγικότητα, την παγκοσμιοποίηση, την ανταγωνιστικότητα, τη νέα τεχνολογία και πάνω απ' όλα την καταπολέμηση της ανεργίας.

Η ελαστικοποίηση αφορά, καταρχήν, το μηχανολογικό εξοπλισμό και τα μέσα εργασίας, τα οποία πλέον διαθέτουν προσαρμοστικότητα, ποικιλία κατασκευαστικών δυνατοτήτων, ικανότητα προγραμματισμού και ανταπόκρισης σ' έναν πλούτο εργασιών. Πρόκειται, δηλαδή, για νεκρή εργασία η οποία αποκτά ορισμένα χαρακτηριστικά της ζωντανής.

Η ελαστικοποίηση αφορά, επίσης, τον τρόπο κατανάλωσης-αξιοποίησης και εργατικής δύναμης και τη σχέση ζωντανής- νεκρής εργασίας, έτσι ώστε η άνοδος στην παραγωγικότητα της εργασίας να είναι αισθητά ανώτερη απ' αυτή στην τεχνική σύνθεση του κεφαλαίου. Αποτέλεσμα αυτής της τάσης - εκτός των άλλων - είναι και η ελαστικοποίηση του χρόνου απασχόλησης.

Η ελαστικοποίηση επεκτείνεται, ταυτόχρονα, στη δομή της καπιταλιστικής επιχείρησης και στην οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας οδηγώντας στην επανεξέταση και συχνά στην αναμόρφωση, εμπλουτισμό, ανάπτυξη ή άλλοτε και στην υπέρβαση του φορντικού μοντέλου. Στην «καρδιά» αυτής της διαδικασίας βρίσκεται η προσπάθεια του εργοδοσίου να αξιοποιήσει καλύτερα το νέο εξοπλισμό, να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις νέες συνθήκες του κεφαλαιοκρατικού ανταγωνισμού, να απαντήσει στη διαρκή μεταβλητότητα της σύγχρονης οικονομίας, να

ελαχιστοποιήσει τους επιχειρηματικούς κίνδυνους, να αυξήσει την καινοτομικότητά της, να κάνει αντικείμενο εκμετάλλευσης το δημιουργικό πνεύμα των εργαζομένων. Σ' αυτά τα πλαίσια εγγράφονται:

Η αντικατάσταση του παραδοσιακού κάθετου καταμερισμού εργασίας και της αυστηρά ιεραρχικής διοικητικής δομής με μεγαλύτερη «οργανωτική ποικιλία και ελαστικότητα», με έναν πιο οριζόντιο καταμερισμό, με την αποκέντρωση αρκετών δραστηριοτήτων και την εξασφάλιση - σχετικής πάντα - αυτοτέλειας σε πολλά τμήματα, με τη μείωση των επιπέδων διοικητικής ιεραρχίας και του αριθμού των ενδιάμεσων στελεχών.

Η προσπάθεια συνολικοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας, είτε μέσω ενός λεπτού στρώματος «πολυλειτουργικών» εργαζομένων, είτε μέσω των «κύκλων ποιότητας», οι οποίοι δεν αφορούν μόνο το ανώτερο διοικητικό προσωπικό, αλλά και «πιο χαμηλά» εργατικά τμήματα.

Η διασπορά όσο το δυνατόν περισσότερων δραστηριοτήτων σε υπεργολαβικές επιχειρήσεις που περιβάλλουν τη βασική σαν «στεφάνη», σε διάφορες μορφές στρατηγικών συμμαχιών με άλλες εταιρείες ή σε εργαζόμενους οι οποίοι δεν είναι αναγκαίο να είναι φυσικά παρόντες στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης (κλασικό φασών ή σύγχρονο, ηλεκτρονικό-τηλεεργασία).

Η εξατομίκευση, ο καταμερισμός, η πολυδιάσπαση των όρων εργασίας, των σχέσεων εργάτη - εργοδότη, των συμβάσεων εργασίας, του ύψους και του τρόπου παροχής της αμοιβής.

Η ελαστικοποίηση τέλος, αφορά τη σταθερότητα της παραγωγικής-εργασιακής ένταξης. Ένα πλήθος ρυθμίσεων (μερική απασχόληση, ευέλικτη συνταξιοδότηση, συμβάσεις έργου ή ορισμένου χρόνου, απελευθέρωση απολύσεων, άρση μονιμότητας στο δημόσιο, μισθωτές υπηρεσίες με δελτίο παροχής υπηρεσιών, κατανομή του χρόνου εργασίας, εποχιακή απασχόληση κ.λπ) έχουν ως αποτέλεσμα την **κατάργηση των τειχών ανάμεσα στην ανεργία και την εργασία, τη γενίκευση της ανασφάλειας και της εργασιακής ρευστότητας.** Αυτή η ζώνη της εργασιακής περιπλάνησης τείνει να περιλάβει την πλειοψηφία των εργαζομένων, τόσο των ανειδίκευτων, όσο και αυτών με υψηλότερη μόρφωση. Τείνει επίσης, να καταλάβει το μεγαλύτερο μέρος της εργασιακής

ζωής και όχι μια μικρή περίοδο της (μετά το σχολείο, το πτυχίο, το στρατό κ.λπ).

Οι εργατικές αποδοχές στη λαιμητόμο

Η σφαίρα της διανομής του κοινωνικού προϊόντος (με τη μορφή του εισοδήματος) καθορίζεται μεν αρχικά από τη σφαίρα της παραγωγής αλλά ταυτόχρονα έχει μια σχετική αυτονομία ακριβώς το κοινωνικό προϊόν, διανέμεται με τη διαμεσολάβηση εισοδηματικών μεριδίων. Τα τελευταία διανέμονται κυρίως σε χρηματική μορφή, επομένως η μορφή του γενικού ισοδύναμου παίζει ένα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση τους και επενεργεί πάνω στα δεδομένα της παραγωγής.

Στη σφαίρα της διανομής δυο διαιρέσεις έχουν καθοριστική σημασία. Η διαίρεση μεταξύ μισθών και υπεραξίας και η διαίρεση της υπεραξίας στα τρία βασικά συστατικά στοιχεία της: κέρδη (μερίδιο του παραγωγικού-βιομηχανικού κεφαλαίου), επιτόκιο (μερίδιο του χρηματιστικού κεφαλαίου), γαιοπρόσοδος (μερίδιο του γαιοκτητικού κεφαλαίου).

Το μερίδιο των μισθών εξαρτάται από την αξία της εργατικής δύναμης. Η αξία αυτή (που η χρηματική τιμή της είναι ο μισθός) εξαρτάται από δυο βασικά όρια: Ένα **φυσικό όριο** (που εκφράζει τις ελάχιστες φυσικές ανάγκες αναπαραγωγής ενός εργαζόμενου ατόμου), και ένα **κοινωνικό όριο** (που απηχεί το τι είναι κοινωνικά αποδεκτό ως το ελάχιστο όριο διαβίωσης μέσα σε μια κοινωνία, και το οποίο σχετίζεται με την εξέλιξη της ταξικής πάλης). Βέβαια, και το φυσικό όριο επηρεάζεται από τα κοινωνικά δεδομένα- π.χ αλλαγές των διατροφικών συνθηκών αλλά και των ελάχιστων φυσικών αναγκών επιβίωσης από τη μια ιστορική περίοδο σε άλλη και από ένα κοινωνικό σύστημα σε άλλο. Όμως αυτή η επίδραση είναι πολύ πιο μακροπρόθεσμη και αργή.

Συνεπώς, η αξία της εργασιακής δύναμης καθορίζεται καταρχήν στη σφαίρα της παραγωγής με δυο διαπλεκόμενες διαδικασίες. **Πρώτον**, για πόση ώρα και πόσο εντατικά εργάζεται ο εργάτης και συνεπώς τι φθορές έχει οι οποίες πρέπει να καλυφθούν γιατί αλλιώς δεν θα μπορεί να συνεχίσει να εργάζεται. **Δεύτερον**, πόσος χρόνος εργασίας χρειάζεται (δηλαδή ποια είναι η

παραγωγικότητα της εργασίας) για να παραχθούν τα εμπορεύματα που καταναλώνει ο εργάτης για να αναπαραχθεί. Οι δυο αυτές διαδικασίες καθορίζουν και το ποσοστό εκμετάλλευσης της εργασίας (το ποσοστό υπεραξίας κατά το Μαρξ). Η διανομή του κοινωνικού προϊόντος μεταξύ της αξίας της εργασιακής δύναμης και υπεραξίας γίνεται καταρχήν, βάσει των παραπάνω δεδομένων της παραγωγής. Στη συνέχεια το μερίδιο της υπεραξίας διανέμεται μεταξύ των καπιταλιστών με βάση το μετασχηματισμό των αξιών σε τιμές παραγωγής - μέσω της διαμόρφωσης του μέσου γενικού ποσοστού κέρδους - και εν τέλει σε τιμές αγοράς (εγχρήματες τιμές).

Όμως, η αξία της εργασιακής δύναμης αντιπροσωπεύεται από το «καλάθι» εμπορευμάτων που καταναλώνει μια εργατική οικογένεια για να επιβιώσει. Η αξία αυτού του «καλαθιού» εμπορευμάτων αντιπροσωπεύεται σε εγχρήματη μορφή από το μισθό. Αυτή η έκφραση των όρων χρόνου εργασίας (αξιών) σε χρηματικούς όρους - τόσο όσον αφορά την ανταλλακτική αξία του μισθού όσο και την αξία του «καλαθιού» μισθιακών αγαθών διαφοροποιεί την τελική χρηματική αποτίμηση της αξίας της εργασιακής δύναμης. Επίσης, η διαμεσολάβηση του χρήματος διαφοροποιεί τη διανομή μεταξύ κερδών, τόκου και γαιοπροσόδου.

Τέλος, στον άμεσο μισθό - από τη μια περίοδο του καπιταλισμού και μετά - προστίθεται και ο «έμμεσος» μισθός (ασφάλιση, πρόνοια κ.λπ), ο οποίος αποτελεί μια κάλυψη μέρους της αξίας της εργασιακής δύναμης που ενώ είναι αναγκαία- δεν την επωμίζεται ο συγκεκριμένος εργοδότης, αλλά την καταβάλλει το κράτος.

Συνεπώς, σε κάθε στάδιο του καπιταλισμού οι συγκεκριμένοι μηχανισμοί διαμόρφωσης της αξίας της εργασιακής δύναμης (του φυσικού και του κοινωνικού ορίου, αλλά και της μεταξύ τους ισορροπίας) καθώς και η χρηματική τους έκφραση μετασχηματίζονται. Επιπλέον, μετασχηματίζονται ανάλογα και οι μηχανισμοί διανομής της υπεραξίας στα βασικά τμήματα της.

Σήμερα, λοιπόν, μιλάμε για **μια δραματική συρρίκνωση των εργατικών αποδοχών**, τόσο των άμεσων όσο και του λεγόμενου «έμμεσου» μισθού, η οποία ανάμεσα στα άλλα, προκύπτει από:

α) Τη δραστική συμπίεση των εργατικών αμοιβών στο όνομα της ανταγωνιστικότητας, της κατάργησης του κατώτατου ορίου αποδοχών,

της μείωσης των ελλειμμάτων, των επενδύσεων, της διατήρησης εν ζωή των επιχειρήσεων κ.λπ.

- β)** Την αλλαγή στον τρόπο καταβολής του μισθού και στα συστήματα μισθοδοσίας. Εδώ ενισχύεται το μεταβλητό, το συνδεδεμένο με την παραγωγικότητα, αποδοτικότητα, ανταγωνιστικότητα (καπιταλιστικά μετρούμενες, εννοείται) τμήμα του σε βάρος του σταθερού και ανεξάρτητα απ' αυτές καταβαλλόμενου (μισθός-παραγωγικότητα- πριμ κ.λπ).
- γ)** Από την επίθεση και στον «έμμεσο» μισθό με τη μείωση των «κοινωνικών» δαπανών, την αύξηση των τιμολογίων των ΔΕΚΟ, τις αλλαγές στην ασφάλιση, την τεραστία αύξηση των φορολογικών βαρών κ.λπ. Μάλιστα από τις αρχές της δεκαετίας του '90 η κύρια προσπάθεια των κυρίαρχων κύκλων του συστήματος για τη μείωση του εργατικού κόστους στρέφεται κύρια σ' αυτό το πεδίο (π.χ Λευκή Βίβλος).

Το τέλος του κράτους πρόνοιας

Μια άλλη πλευρά των αλλαγών αφορά το ασφαλιστικό σύστημα και ευρύτερα το λεγόμενο «κράτος πρόνοιας» το οποίο αντιμετωπίζεται πλέον σαν βαρίδι στην προσπάθεια να μειωθεί το κόστος εργασίας, να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, να εκπληρωθούν τα κριτήρια της ευρωπαϊκής σύγκλισης και της ΟΝΕ κ.λπ. Και εδώ οι αντιδραστικές τομές που προωθούνται έχουν κυρίως **ποιοτικό χαρακτήρα**. Δεν αφορούν απλώς κάποιες περιφερειακές - έστω σημαντικές - πλευρές των ασφαλιστικών συστημάτων (ύψος εισφορών και παροχών, όρια συνταξιοδότησης κ.λπ). **Αφορούν κυρίως ριζικές αλλαγές στη δομή και τη φιλοσοφία τους. Οι κυριότερες αλλαγές είναι:**

- Η μετάβαση από ένα καθεστώς που θεωρούσε την ασφάλιση - υγεία (άρα και το κόστος για την εξασφάλιση τους) υποχρέωση της κοινωνίας προς τον εργαζόμενο, σ' ένα καθεστώς που τα θεωρεί υποχρέωση του εργαζόμενου προς τον εαυτό του. Μια υποχρέωση που θα καλύπτεται είτε από τα δημόσια ταμεία - νοσοκομεία (που ωστόσο θα λειτουργούν ιδιωτικοοικονομικά - ανταποδοτικά) ή από τον ιδιωτικό τομέα. Στα πλαίσια αυτά η οικονομική συνεισφορά του κράτους θα είναι συμβολική,

επικουρική, θα έχει το χαρακτήρα ενός ελάχιστου εγγυημένου βοηθήματος - το κύριο βάρος θα πέφτει στους ίδιους τους «απασχολήσιμους» εργαζόμενους.

- Η ανοικτή πλέον - και στις διακηρύξεις - αντιμετώπιση της «κοινωνικής πολιτικής» όχι ως «κοινωνικής» αλλά ως παραμέτρου της οικονομίας, η απροκάλυπτη σύνδεση των σκοπών της όχι με τις ανθρώπινες ανάγκες (έστω όπως γινόταν μεταπολεμικά), αλλά με τις απαιτήσεις της καπιταλιστικής παραγωγής, της ανταγωνιστικότητας, της ΟΝΕ, της παροχής κίνητρων στους εργοδότες για νέες θέσεις απασχόλησης κ.λπ.
- Η αλλαγή και στους νέους τρόπους παρέμβασης, με τη μετάβαση από την «παθητική» πολιτική παροχής (που ενισχύει τους άνεργους, συνταξιούχους, ασθενείς κ.λπ), στην «ενεργητική», που παρέχει κίνητρα για αναζήτηση εργασίας, ενισχύει ή απαλλάσσει τους εργοδότες για «δημιουργία θέσεων εργασίας» κ.λπ.

Η εξέλιξη της χειρωνακτικής και διανοητικής εργασίας

Η ριζική εξέλιξη των μέσων και μεθόδων παραγωγής, της παραγωγικής δύναμης της εργασίας και των συνολικών ταξικών αντιθέσεων, στα πλαίσια της κρίσης του παλιού και της ανάδυσης του νέου σταδίου του καπιταλισμού, προκαλεί την **ποιοτική ανάπτυξη του επιστημονικού χαρακτήρα της καπιταλιστικής παραγωγής και την ολοκληρωτική υπαγωγή της επιστήμης σ' αυτήν**. Αυτή η εξέλιξη ενισχύει την τάση εκμηχανισμού της διανοητικής εργασίας (μέσω της πληροφορικής) και επομένως την τάση μεταφοράς μιας σειράς δραστηριοτήτων έλεγχου, προγραμματισμού, συντονισμού και έρευνας στην εργασία της εκμεταλλεόμενης τάξης. Αντίστοιχα, η ριζική ανάπτυξη του επιστημονικού χαρακτήρα της παραγωγικής διαδικασίας απαιτεί μια **ποιοτική μεταβολή στο επίπεδο της ικανότητας εργασίας, εμπλουτίζει και αναπτύσσει τη σύνθετη εργασία, αλλάζει το συσχετισμό ανάμεσα στη διανοητική και τη χειρωνακτική εργασία**. Ενισχύει την παρουσία των διανοητικών στοιχείων και στα πλαίσια της χειρωνακτικής εργασίας. Εμφανίζεται η τάση ανάπτυξης του πνευματικού χαρακτήρα της εργασίας και παράλληλα μηχανοποίησης του χαρακτήρα της

διανοητικής εργασίας. Και αντίστοιχα αναπτύσσεται η τάση διανοητικής επιστημονικής κατάρτισης των προλεταρίων και προλεταριοποίησης των διανοούμενων.

Σ' αυτά τα πλαίσια, μπορούμε, να καταγράψουμε πιο συγκεκριμένα τις αναδιαρθρώσεις που αφορούν τη χειρωνακτική και διανοητική εργασία.

Το καινούριο στοιχείο εδώ είναι ότι ο σύγχρονος μηχανολογικός εξοπλισμός, τα μέσα παραγωγής δεν ενσωματώνουν μόνο χειρωνακτικές ικανότητες, ενσωματώνουν, πλέον, ένα διαρκώς αυξανόμενο εύρος διανοητικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων του εργαζόμενου ανθρώπου. Μάλιστα, η τάση αυτή αφορά τόσο τα τυποποιημένα - μονότονα στοιχεία της διανοητικής εργασίας όσο και αρκετά δημιουργικά της στοιχεία. Έτσι σήμερα εκτός από τη σωματική, αντικειμενοποιείται γίνεται «νεκρή», «εργαλειοποιείται» και συνεπώς υποτάσσεται πραγματικά στο κεφαλαίο με επιταχυνόμενους ρυθμούς και η πνευματική εργασία.

Η εξέλιξη αυτή έχει πολλαπλές επιδράσεις:

α) Έχουμε σημαντικότερες αλλαγές στη «γεωγραφία των ειδikeύσεων», στο χωρισμό των επαγγελματιών, στη σχέση με την γνώση και την κατάρτιση, στις έννοιες βασική εκπαίδευση - εξειδίκευση και στη σχέση τους, στους φορείς που τις παρέχουν στον καταμερισμό εργασίας. αρκετές θέσεις εργασίας που αντιστοιχούσαν σε διανοητικές ή άλλες ικανότητες οι οποίες ενσωματώθηκαν στο νέο εξοπλισμό χάνονται, με αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας. Μια σειρά άλλων επαγγελματιών χάνουν αρκετά από τα δημιουργικά τους στοιχεία και οδηγούνται στη σφαίρα της αποξενωμένης και κατακερματισμένης τειλορικής εργασίας. Η αξία της εργατικής δύναμης μειώνεται κ.λπ. Εδώ επίσης χρειάζεται να υπογραμμίσουμε ότι οι αλλαγές στην ειδίκευση- κατάρτιση δεν πρέπει μονομερώς να αντιμετωπίζονται ως ακραία υπερεξειδίκευση και «ειδίκευση βίδης». Ασφαλώς υπάρχει αυτή η πλευρά. Ταυτόχρονα, όμως, υπάρχουν και οι διεργασίες που ανασυνθέτουν, συνολικοποιούν την εργασιακή διαδικασία και τις εξειδικευμένες επιστημονικές περιοχές, συλλογικά (κύκλοι ποιότητας ή ομάδες εργασίας) ή ατομικά («πολυδύναμοι» εργαζόμενοι, με «πολυκλαδικές» δυνατότητες)

β) Βαθαίνει η αλληλεπίδραση ανθρώπου- μηχανής και η υποταγή της ζωντανής εργασίας στη νεκρή (και διάμεσου αυτής στον εργοδότη, ο οποίος καθορίζει τα χαρακτηριστικά και τον τρόπο λειτουργίας της μηχανής).

γ) Ο εργοδοτικός έλεγχος (που συχνά πραγματοποιείται μεσώ του νέου εξοπλισμού) γίνεται ασφυκτικότερος και αποτελεσματικότερος (έστω και αν πολλές φορές είναι πιο αδιαφανής). Το ίδιο και οι μηχανισμοί πειθάρχησης- καταστολής.

δ) Διευρύνεται ο διαχωρισμός χειρωνακτικής και διανοητικής εργασίας, τόσο απόλυτα όσο και σχετικά. Απόλυτα, καθώς μεγάλα εργατικά και νεολαϊϊστικά στρωματά ωθούνται στον αναλφαβητισμό και την πνευματική υποβάθμιση κλασικού τύπου. Και σχετικά, καθώς- παρά την αναβάθμιση της σημασίας των διανοητικών στοιχείων της ανθρώπινης εργασίας- αυξάνει η απόσταση της πλειοψηφίας των εργαζόμενων από τις σύγχρονες επιστημονικές δυνατότητες πρόκειται για το φαινόμενο του λειτουργικού, τεχνολογικού αναλφαβητισμού.

Ένα άλλο καινούριο στάδιο που σχετίζεται μ' αυτή την τάση είναι ότι **σήμερα πλέον γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης και απόσπασης υπεραξίας από το κεφάλαιο όχι μόνο οι χειρωνακτικές και οι στοιχειώδεις διανοητικές ικανότητες της εργατικής δύναμης, αλλά και αναβαθμισμένα διανοητικά στοιχεία της, όπως η δημιουργικότητα, η φαντασία, το καινοτόμο πνεύμα κ.λπ.** Τα τελευταία χρόνια, μάλιστα, δρομολογούνται μια σειρά αλλαγές στη δομή των επιχειρήσεων και στα συστήματα αμοιβών που επιδιώκουν ακριβώς αυτό: να κινητοποιήσουν τούτες τις ικανότητες και να τις θέσουν στην υπηρεσία των σκοπών της εταιρείας, της προσπάθειας για μεγιστοποίηση της ανταγωνιστικότητας και του κέρδους.

Το νέο στάδιο, στάδιο ανάπτυξης και κρίσης του καπιταλισμού

Ο ολοκληρωτικός καπιταλισμός σημαίνει συνεπώς μια ακραία ανάπτυξη και μακροπρόθεσμα κρίση και της σχετικής και της απόλυτης υπεραξίας. Σημαίνει μια ποιοτική μεταβολή (συγκριτικά με το παλιότερο στάδιο) στο ειδικό βάρος της απόλυτης υπεραξίας. Σημαίνει μια ανάπτυξη και κρίση της σύνδεσης τους σ' ένα τέτοιο σημείο που να περιέχει σε ανώτερη ποιότητα και σε διαφορετική μορφή και τα μέγιστα

οφέλη για τον καπιταλισμό και τις αθλιότητες και τα αδιέξοδα και των δυο αυτών αλληλένδετων τρόπων απόσπασης υπεραξίας, αδιέξοδα που είχαν εμφανιστεί σε κατώτερο επίπεδο σ' όλα τα προηγούμενα ιστορικά στάδια του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

Οι πιο ριζικές καινοτομίες στην παραγωγή και στην εργασία φαίνεται να απαιτούν όλο και μεγαλύτερες δόσεις οπισθοδρόμησης. Η πιο αναπτυσσόμενη επιστημονικοτεχνική «πρόοδος» φαίνεται να αναζητά όλο και μεγαλύτερη προσφυγή στο παρελθόν.

Γι' αυτό, ο λεγόμενος νεοσυντηρισμός, ο σύγχρονος κοινωνικός πόλεμος του κεφαλαίου (με όλα του τα μπλε, πράσινα ή ροζ χρώματα), τα διάφορα Μάαστριχ, οι πολιτικές «σταθεροποίησης» δεν είναι απλά μια πολιτική επιλογή του κεφαλαίου ή μια πρόσκαιρη αντιδραστική εκστρατεία, λόγω εξαιρετικά δυσμενών συσχετισμών σε βάρος της εργασίας. Αλλά είναι η αντικειμενική τάση της ανάπτυξης και της κρίσης του καπιταλισμού της εποχής μας, είναι ο ολοκληρωτικός καπιταλισμός, ο καπιταλισμός της ανάπτυξης και της κρίσης της εκμετάλλευσης και της υπεραξίας στα ακραία τους όρια. Αυτό σημαίνει ότι, για να μπορέσει να λειτουργήσει δυναμικά ως προς το κέρδος του κεφαλαίου η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και μάλιστα με τη σημερινή εκρηκτική ανάπτυξη της, απαιτεί αντίστοιχα όλο και περισσότερο την αυξανόμενη ηθική και φυσική φθορά της ζωντανής εργασίας, τη συμπίεση των μισθών τελικά κάτω από την αξία της εργατικής δύναμης. Η συμπίεση των μισθών έρχεται επιπλέον σε σύγκρουση με την τάση αύξησης της αξίας της εργατικής δύναμης που, από τη μια πλευρά, συνεπάγεται και απαιτεί η αυξανόμενη παραγωγικότητα της εργασίας. Ωστόσο, η ανερχόμενη τάση άντλησης απόλυτης υπεραξίας, ως μέθοδος του συνολικού ποσοστού υπεραξίας, έχει κι αυτή ορισμένα ανυπέρβλητα φυσικά και «ηθικά ιστορικά» όρια. Αυτά τα όρια δεν μπορούν να ξεπεραστούν χωρίς γενικότερους κινδύνους για την αναπαραγωγή του συστήματος, για υπέρτατη φθορά της παραγωγικής δύναμης της εργασίας και κυρίως χωρίς κινδύνους ανεξέλεγκτων πολιτικών και κοινωνικών εκρήξεων. Αυτό το φυσικό- ιστορικό όριο των νέων μορφών της απόλυτης υπεραξίας, που αναπτύσσεται μέσω της ταξικής πάλης και της αυξανόμενης παραγωγικότητας της εργασίας, διαμορφώνει μαζί

με τη μακροπρόθεσμη τάση κρίσης της δυναμικής της σχετικής υπεραξίας και τις συνθήκες κρίσης των νέων μορφών αύξησης της απόλυτης υπεραξίας και γενικά του συνδυασμού σχετικής - απόλυτης εκμετάλλευσης της εργασίας. Μόνο η ταξική πάλη μπορεί να βάλει φραγμό στις νέες αυτές αντικειμενικές τάσεις του κεφαλαίου και να του επιβάλλει νέες μορφές αναδίπλωσης. Μόνο η ταξική πάλη μπορεί να κρίνει τελικά την εξέλιξη του περιεχομένου και των μορφών αντίθεσης ανάμεσα στην χωρίς προηγούμενο ανάπτυξη της κυριαρχίας του κεφαλαίου πάνω στην εργασία και στις τάσεις αυτής της κυριαρχίας.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ

Από το κράτος πρόνοιας στο κράτος στρατηγείο

Είναι πασιφανές ότι η μορφή παρέμβασης του «συλλογικού κεφαλαιοκράτη» του κράτους, που χαρακτήρισε το προηγούμενο καπιταλιστικό στάδιο, ιδιαίτερα μετά την κρίση του 1929-33 και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (κείνσιανισμός, κρατικομονοπωλιακή συνύφανση, κράτος πρόνοιας, εκτεταμένη οικονομική - επιχειρηματική δραστηριότητα, κοινοβουλευτισμός, πολιτικό και κομματικό σύστημα, συνδικάτα κ.λπ), έχει πλέον ξεπεραστεί. Αλλά και οι πρακτικές του «ελάχιστου κράτους» της «πλήρους απελευθέρωσης των δυνάμεων της αγοράς», του «απεγκλωβισμού από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του κράτους», που χαρακτήρισαν ιδεολογικά και πολιτικά την πρώτη φάση του νεοφιλελεύθερου κύματος, φαίνεται να μπαίνουν σε δεύτερο πλάνο.

Ωριμάζει ένα νέο μοντέλο πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής παρέμβασης του κράτους, ένα εκσυγχρονισμένο και ευέλικτο πλέγμα δραστηριοποίησης του, το οποίο θα δημιουργεί το ευνοϊκότερο δυνατό «περιβάλλον» για το κεφαλαίο, την κερδοφορία και την ανταγωνιστικότητα του. Πρόκειται για ένα κράτος που δεν θα είναι απλώς μικρότερο. Κυρίως θα είναι πιο αποτελεσματικό, πιο επιτελικό και πιο ευλύγιστο στο ρόλο του ως οργάνου των συλλογικών συμφερόντων της αστικής τάξης. Πρόκειται για το

«κράτος επιτελείο - στρατηγείο της ανάπτυξης» όπως το είχε ονομάσει ο Α. Παπανδρέου. Το «κράτος στρατηγείο»:

- Ενισχύει και μάλιστα δραστικά τις λειτουργίες ανακατανομής του κοινωνικού πλούτου υπέρ του κεφαλαίου (ή αλλιώς ενισχύει τους μηχανισμούς έμμεσης εκμεταλλεύσεις),: εισοδηματική πολιτική, φορολογικό σύστημα, τιμολογιακή πολιτική ΔΕΚΟ, μείωση των «κοινωνικών» δαπανών του προϋπολογισμού και μεταβίβαση μεγάλου μέρους του κόστους για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης στους ίδιους τους εργαζόμενους κ.λπ.
- Εκχωρεί στον ιδιωτικό τομέα (αποκρατικοποιεί) μεγάλο μέρος των παραγωγικών, οικονομικών του δραστηριοτήτων, αφού τις εξυγιάνει πριν και τις κάνει καπιταλιστικά κερδοφόρες. Ταυτόχρονα επιβάλλει ιδιωτικοοικονομικά ανταποδοτικά (δηλαδή κεφαλαιοκρατικά) κριτήρια στη λειτουργία, τη διαχείριση, τη διεύθυνση των δημόσιων οργανισμών (υγεία, ασφάλιση, τράπεζες, ΟΤΕ, ΔΕΗ, κ.λπ) - είτε η διοίκηση ασκείται από «δημόσιους λειτουργούς» είτε από ιδιωτικές εταιρείες.
- Ενισχύει μέσα από παλιούς και νέους δρόμους το κεφάλαιο, όμως περισσότερα επιλεκτικά, «βάση στόχων και προτεραιοτήτων» και όχι με γενικό τρόπο. Επίδοτήσεις για επενδύσεις σε συγκεκριμένες περιοχές, για προγράμματα κατάρτισης, για δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης- μείωση ασφαλιστικών και άλλων εισφορών για πρόληψη άνεργων - τοπικά σύμφωνα απασχόλησης - μείωση κόστους χρήματος - αμοιβές και κάτω του βασικού μισθού σε ειδικές περιπτώσεις - χρηματοδότηση προγραμμάτων εθελούσιας εξόδου κ.λπ. Μάλιστα, αυτή η ενίσχυση επεκτείνεται και στις πέραν των ελληνικών συνόρων δραστηριότητες του κεφαλαίου, με καθοριστική εδώ την υποστήριξη των κρατικών τραπεζών. Αυτό είναι το νόημα της νέας «βιομηχανικής πολιτικής», για την οποία γίνεται λόγος, και της αντικατάστασης της «παθητικής από μια «ενεργητική» πολιτική απασχόλησης.
- Απελευθερώνει τη δράση του κεφαλαίου από μια σειρά κρατικές, θεσμικές δασμολογικές κ.λπ. διαμεσολαβήσεις και επιβαρύνσεις. Έτσι, γίνεται πιο άμεσος, πιο ευέλικτος, λιγότερο γραφειοκρατικός ο έλεγχος ορισμένων κρίσιμων δραστηριοτήτων (έρευνα, εκπαίδευση, κατάρτιση, διεθνές

εμπόριο, συλλογικές διαπραγματεύσεις, χρηματοδότηση επενδύσεων κ.λπ) από τις καπιταλιστικές επιχειρήσεις.

- Αναπτύσσει ένα εκτεταμένο δίκτυο υποδομών (νέοι οδικοί άξονες, αυτοκινητόδρομοι πληροφορικής, τηλεπικοινωνίες, άλλες μεταφορικοί οδοί κ.λπ) το οποίο αποτελεί το «νευρικό δίκτυο» του σύγχρονου κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής - όπως ακριβώς ο σιδηρόδρομος, ο τηλεγράφος και το τηλέφωνο αποτέλεσαν τις «ράγες» του προηγούμενου σταδίου.
- Ενισχύει τις ιμπεριαλιστικές δραστηριότητες του ελληνικού καπιταλιστικού σχηματισμού. Και με την πριματοδότηση των «εξωγενών» δραστηριοτήτων του κεφαλαίου. Και με την ισχυροποίηση της θέσης του στο εξωτερικό. Και με την «εξωστρεφή» δραστηριότητα σε άλλες χώρες που αναπτύσσουν δημόσιοι οργανισμοί (π.χ. ΟΤΕ, ΔΕΗ), τράπεζες (π.χ. η Πίστεις οικονομικός σύμβουλος σε κυβερνήσεις των Βαλκανίων), κρατικο-συνδικαλιστικά ιδρύματα (ΙΝΕ, ΓΣΕΕ, εκπαιδευτικοί και πολιτιστικοί φορείς) και με τη συμμετοχή σε στρατιωτικές επιχειρήσεις, Περσικός, Αλβανία κ.λπ.
- Αποκεντρώνει αρκετές δραστηριότητες σε κατώτερους κρίκους του (δήμοι, νομαρχίες κ.λπ), γεγονός που το κάνει πιο ευέλικτο και λιγότερο ευάλωτο στις λαϊκές πιέσεις (κάτι αντίστοιχο, δηλ, που γίνεται και με τη δομή των καπιταλιστικών επιχειρήσεων). Παράλληλα, βέβαια, συγκεντρώνει την προσοχή του περισσότερο επιτελικά και δεσποτικά στην «ευλαβική» τήρηση των βασικών στόχων της κυρίαρχης πολιτικής αφήνοντας τις επιμέρους πλευρές στους κατά τόπους κρίκους του.
- Αναπτύσσει, μετασχηματίζει και σε ορισμένες περιπτώσεις (όπου το γενικό κεφαλαιοκρατικό συμφέρον το απαιτεί), περιορίζει το ρόλο του ως καταναλωτή των προϊόντων που παράγει η ιδιωτική πρωτοβουλία.
- Στο επίπεδο της πολιτικής του λειτουργίας αναπτύσσει στο έπακρο και με νέους τρόπους ευέλικτους μηχανισμούς ενσωμάτωσης και ιδιαίτερα τους κατασταλτικούς - καταπιεστικούς μηχανισμούς, θωρακίζει το αστικό καθεστώς με παλιά και νέα μέσα, συρρικνώνει - υποβαθμίζει τους παραδοσιακούς - αντιπροσωπευτικούς θεσμούς υπέρ των εξωκρατικών κέντρων εξουσίας, τροποποιεί τις σχέσεις του με το κομματικό σύστημα και τα αστικοποιημένα συνδικάτα.

Όλες αυτές οι αλλαγές ισχυροποιούν το αστικό κράτος, αναβαθμίζουν το ρόλο του ως οργάνου επιβολής των συνολικών συμφερόντων της αστικής τάξης, το κάνουν πιο απροσπέλαστο απέναντι στις λαϊκές κινητοποιήσεις, ενισχύουν στο έπακρο τον αντιδραστικό, αντεπαναστατικό χαρακτήρα του. Ταυτόχρονα όμως, μ' αυτές τις αλλαγές προβάλλει πιο ευδιάκριτα ο ρόλος του ως οργάνου και οργανωτή των ιδιοτελών συμφερόντων του κεφαλαίου, ως μηχανισμού εχθρικού προς τις ανάγκες των εργαζόμενων τάξεων. Ετσι οδηγείται σε παροξυσμό η αντίθεση ανάμεσα στην - κρατική και μη - πολιτική ως κοινωνική πρακτική εξυπηρέτησης πανκοινωνικών συμφερόντων και στην πολιτική ως πρακτική εξυπηρέτησης της κεφαλαιοκρατικής τάξης πραγμάτων. Όλα αυτά ακρωτηριάζουν τη δυνατότητα του για «νομιμοποίηση» του καθεστώτος, για ενσωμάτωση στην αστική πολιτική πλατύτερων κοινωνικών στρωμάτων, για άσκηση «συμμαχικής πολιτικής» για λογαριασμό του κεφαλαίου. Κάνουν περισσότερο ορατό από ποτέ ότι οποιαδήποτε ριζοσπαστική και αντικαπιταλιστική εργατική τάση δεν μπορεί να έχει προοπτική αν προσδοκά τη βελτίωση της εργατικής θέσης δια μέσου του αστικού κράτους και όχι δια μέσου της συνολικής και σε βάθος αντιπαράθεσης μ' αυτό, δια μέσου της ανατρεπτικής, αντικαπιταλιστικής πάλης.

Η αστική ιδεολογία χωρίς θετικό όραμα

Λίγα μόλις χρόνια μετά τις καταρρεύσεις των «σοσιαλιστικών» χωρών και τις θριαμβευτικές κραυγές των αστών ιδεολόγων, ο αστικός κόσμος ζει μια βαθιά κρίση αυτού που ονομάζουμε ιδεολογία, σύστημα αξιών με κοινωνική λειτουργία, απήχηση και δυναμισμό.

Η σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία, η κοινωνία του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, δεν προβάλλεται (πως θα μπορούσε άλλωστε?) ως ο δυνατός καλύτερος κόσμος, αλλά ως ο μόνος δυνατός - ένας κόσμος που δεν μπορεί να συνδεθεί με θετικές ελπίδες και επαγγελίες, να υποσχεθεί βελτιώσεις στη θέση της κοινωνικής πλειοψηφίας, να βρει σημεία επαφής με τις σύγχρονες ανάγκες και δυνατότητες. Αυτό εξηγεί και τη μεγάλη ακαμψία των κυρίαρχων αστικών ιδεολογικών πρότυπων (δυσδιάκριτες - αν υπάρχουν - πλέον οι ιδεολογικές διαφορές

σοσιαλδημοκρατίας και νεοφιλελευθερισμού, τα επιχειρήματα «μπόρα είναι θα περάσει», «θυσίες με ελπίδα και προοπτική» δεν μπορούν να έχουν εμβέλεια κ.λπ), ερμηνεύει τη «φυματικότητα» και το εύκολο ξέφτισμα των σύγχρονων ιδεολογικών κατασκευών του αστισμού (τέλος ιστορίας, εργασίας, πολιτικής, ιδεολογιών - πόλεμοι πολιτισμών - μετακαπιταλιστική ή μεταβιομηχανική κοινωνία - κοινωνία γνώσης, πληροφορικής, τεχνολογιών - σύγχρονος αντικομμουνισμός κ.λπ), άπαντα στο γιατί «χωνεύτηκαν» τόσο γρήγορα οι θριαμβολογίες για τις καταρρεύσεις (η νίκη απέναντι σε μια καρικατούρα αντίπαλου δεν αποδεικνύει εξ ορισμού και την υπέροχη του καπιταλισμού). Αυτό αποτελεί και ένα από τα σοβαρότερα θεμέλια της κρίσης της αστικής πολιτικής.

Αυτό, λοιπόν, είναι το πρόσωπο της σύγχρονης αστικής ιδεολογίας: Μιας ιδεολογίας που βεβαίως κυριαρχεί συντριπτικά, καταθλιπτικά, ωστόσο δυσκολεύεται να λειτουργήσει θετικά κοινωνικά. Μιας ιδεολογίας που αδυνατεί να συνδεθεί - έστω και στο ελάχιστο - με οράματα της κοινωνικής προόδου, αλλά ταυτίζεται με προοπτικές κοινωνικής οπισθοδρόμησης, εκβαρβαρισμού, εξαθλίωσης. Μιας ιδεολογίας που δεν μπορεί να εμψυχήσει σε κανέναν την προσδοκία ότι θα ζήσει καλύτερα. **Μια τέτοια ιδεολογία - ποια άλλη άλλωστε; - είναι αυτή που ταιριάζει και αντιστοιχεί στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό της εποχής μας, όπως αυτός περιγράφεται εδώ.**

Κι όμως, όπως αυτή ειπώθηκε **αυτή η ιδεολογία κυριαρχεί σήμερα συντριπτικά**, τα δόγματα της «σαρώνουν» τις συνειδήσεις της κοινωνικής πλειοψηφίας - συχνά και τις αντιλήψεις αριστερών ή και ριζοσπαστικών ρευμάτων - η ηγεμονία της φαίνεται αδιατάρακτη και χωρίς σοβαρές αμφισβητήσεις τουλάχιστον στην ουσία της. **Που στηρίζει αυτή την κυριαρχία της;** Στη δύναμη της «ιδεολογίας της πράξης», της πίεσης της καθημερινότητας, των αδιέξοδων, της ανασφάλειας που ζει σήμερα ο κόσμος της εργασίας. Στον κατακερματισμό της συνείδησης, της γνώσης της ζωής, των συλλογικοτήτων και την ακραία εξατομίκευση, το «πάτα επί πτωμάτων», το «κοίτα να τη βολέψεις» κ.λπ. Στα τελευταία «οχυρά» του «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια», του εθνικισμού, του ρατσισμού κ.λπ. Στην ασύγκριτα μεγαλύτερη ισχύ των σύγχρονων μηχανισμών ιδεολογικής χειραγώγησης (ΜΜΕ κ.λπ). Στη δυναμική της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης και των ταξικών συσχετισμών που διαμορφώνουν οι αναδιαρθρώσεις του

ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Και πάνω απ' όλα, στην απουσία, από την πλευρά της εργατικής πλειοψηφίας μιας πραγματικά αντίπαλης επαναστατικής κοσμοθεωρίας και ιδεολογίας, ικανής να αναμετρηθεί σ' όλα τα πεδία με την αστική και να συνδεθεί (εκπνέοντας και εμπνεόμενη) με τις τάσεις- κινήματα αντικαπιταλιστικής αμφισβήτησης- ανατροπής, μετασχηματίζοντας τα και μετασχηματιζόμενη και η ίδια σε υλική δύναμη επαναστατικής απελευθέρωσης και χειραφέτησης.

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΑΙΓΙΟ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Παγκοσμιοποίηση: φυσικός νόμος ή τάση του κεφαλαίου?

Η «παγκοσμιοποίηση» - διεθνοποίηση, η «κατάρρευση» των συνόρων έχει πάρει τρομακτικές διαστάσεις στην εποχή μας, αγκαλιάζοντας όλες κυριολεκτικά τις σφαίρες της κοινωνικής ζωής: από την παραγωγή και την έρευνα ως τον πολιτισμό και την εκπαίδευση, από τα οικολογικά προβλήματα και τα επικοινωνιακά δίκτυα ως τα συστήματα καταστολής και τα χρηματιστήρια, από τη λεγόμενη «αγορά εργασίας» ως τη διακίνηση εμπορευμάτων. Δεν είναι του παρόντος να περιγράψουμε αναλυτικά αυτές τις τάσεις - άλλωστε, υπάρχουν τόσα πολλά και σε πολλές πηγές - αλλά κυρίως να αναδείξουμε μερικά κρίσιμα ερωτήματα: Πρόκειται για μια διαδικασία αντικειμενική, που εξελίσσεται περίπου όπως οι φυσικοί νόμοι; Πρόκειται για μια διαδικασία αντικειμενικά προοδευτική (μιας και αυξάνει τον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής), που γίνεται όμως αντιδραστική γιατί ηγεμονεύεται - πραγματοποιείται από τις δυνάμεις του φιλελευθερισμού ή τα μονοπώλια. Πρόκειται για μια διαδικασία στην οποία ο κόσμος της εργασίας δεν έχει νόημα να αντισταθεί, αντίθετα, πρέπει να συμμετάσχει σ' αυτή (μέσα από τον κοινωνικό διάλογο), ώστε να μην ελέγξει, να μην επιτρέψει στις συντηρητικές δυνάμεις να την «φτιάξουν στα μέτρα τους»;

Δε συμφωνούμε μ' αυτές τις απόψεις. Ο κινητήριος μοχλός της διεθνοποίησης είναι η εγγενής τάση του κεφαλαίου να διευρύνει διαρκώς τη βάση κερδοφορίας και κυριαρχίας του, να υπερπηδά τα οποία όρια. Πρόκειται, δηλαδή, για μια διεθνοποίηση καπιταλιστική, για μια διεθνοποίηση του κεφαλαίου και στην ουσία και στις μορφές της.

Επομένως έχουμε να κάνουμε με μια τάση - νόμο κίνησης του κεφαλαίου (αντίστοιχης σημασίας με την τάση του κεφαλαίου για συνεχή διεύρυνση του βαθμού εκμετάλλευσης). Ιδιαίτερα σήμερα μάλιστα αυτή η τάση - νόμος αποκτά κομβική σημασία. Έτσι, όση αξία έχει για το κεφάλαιο η μείωση του εργατικού κόστους και η αναδιάρθρωση του εργασιακού καθεστώτος, άλλη τόση αποκτά και η ανταγωνιστικότητα σε εγχώρια και υπερεθνικά πλαίσια, η κατάκτηση νέων αγορών, η επέκταση σε πλανητικό επίπεδο. Όση αξία έχει η αύξηση της παραγωγικότητας, η φιλελευθεροποίηση των αγορών, η κατάρτιση του εργατικού δυναμικού και η τεχνολογική-επιστημονική υπέροχη, άλλη τόση αποκτά και η παγκοσμιοποιημένη διαπλοκή, η υπέρβαση των εθνικών συνόρων και φραγμών στη δράση του κεφαλαίου.

Μιλάμε λοιπόν για μια τάση που έχει εγγεγραμμένα τα ταξικά-εκμεταλλευτικά χαρακτηριστικά στον πυρήνα της, στην ουσία των δομών και των διαδικασιών της και όχι μόνο στο περίβλημά της, στην εξωτερική της μορφή. Για μια τάση που είναι βαθιά αντιδραστική-αντεπαναστατική ως προς τη λειτουργία και τους μηχανισμούς της και όχι απλά ως προς τις δυνάμεις (μονοπώλια, νεοφιλελευθερισμός κ.λπ) που την καθοδηγούν- διαχειρίζονται. **Μια τέτοια τάση δεν μπορεί να είναι ούτε μπορεί να γίνει προοδευτική αν στις κυβερνήσεις των αντινεοφιλελευθέρων συμμαχιών (όπως ισχυρίζεται ο ευρωκομμουνισμός και η σοσιαλδημοκρατία) ή του «αντιιμπεριαλιστικού - αντιμονοπωλιακού μετώπου» (όπως λέει το ΚΚΕ).** Και αν υπάρχουν πλευρές τούτης της διαδικασίας που αναδεικνύουν τις δυνατότητες-τάσεις που τείνουν να σπάσουν το καπιταλιστικό περίβλημα και την καπιταλιστική διεθνοποίηση, αυτές ποδηγετούνται από το κεφάλαιο και ασφυκτιούν στα πλαίσια του, προκύπτουν ως εγγενές και αναπόφευκτο στοιχείο της αντιφατικής κίνησης του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής και προϋποθέτουν την επαναστατική παρέμβαση της εργατικής τάξης σε εθνική και διεθνή κλίμακα.

Οι καπιταλιστικές ολοκληρώσεις και το μέλλον του έθνους - κράτους

Η γενίκευση (Ε.Ε., NAFTA, APEC κ.λπ) των περιφερειακών ολοκληρώσεων και το βάθυσμά τους (όπως δείχνει και η πορεία προς τη διακυβερνητική, την ΟΝΕ, το Euro κ.λπ) είναι ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του ολοκληρωτικού καπιταλισμού.

Θα ήταν βέβαια λάθος να χαρακτηρίσουμε την τάση για καπιταλιστικές ολοκληρώσεις ως σημερινό φαινόμενο. Αντίθετα, **πρόκειται για μια τάση που έκανε την εμφάνιση της ταυτόχρονα με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και τον συνοδεύει σ' όλη του τη διαδρομή μέχρι σήμερα.** Ήταν αυτή - σε συνδυασμό με τις ανάγκες που είχε η βαθμίδα συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης του κεφαλαίου, με τα όρια που έθετε ο ενδοκαπιταλιστικός ανταγωνισμός, με το υπόβαθρο που εξασφάλιζε η οποία κοινή πολιτισμική, γλωσσική, θρησκευτική κληρονομιά και με τελικό «κριτή» την κίνηση της ταξικής πάλης - που ώθησε την αστική τάξη, ήδη από τα πρώτα βήματα της κυριαρχίας της, να υπερβεί τις πόλεις-κράτη και τον κατακερματισμό των επαρχιών και να συγκροτήσει τα έθνη-κράτη. Ήταν αυτή που από τότε μέχρι σήμερα - πάντοτε σε συνδυασμό με τους άλλους παράγοντες - έτεινε να ξαναχαράζει τα σύνορα, να «ξαναμοιράζει την τράπουλα» του διεθνούς σκηνικού, να δημιουργεί και να καταστρέφει στρατηγικές συμμαχίες και σφαίρες επιρροής. **Είναι αυτή που σήμερα κάνει αναγκαία για την ανάπτυξη της αστικής τάξης της εγκαθίδρυση ευρύτερων, υπερεθνικών, οικονομικοπολιτικών συνόλων, μα βαθύτερη αλληλεπίδραση των παραγωγικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών κ.λπ λειτουργιών τους.**

Μιλώντας για τις καπιταλιστικές ολοκληρώσεις, πρέπει ασφαλώς να κάνουμε σαφές ότι μιλάμε για «**συνεταιρισμούς**» - **συμμαχίες των κεφαλαιοκρατών και των καπιταλιστικών κρατών, με στόχο τη βαθύτερη και από κοινού εκμετάλλευση των εργαζόμενων μιας ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής** (τόσο αυτής που οριοθετείται από τα σύνορα των χωρών που συναπαρτίζουν την ολοκλήρωση, όσο και αρκετών ζωνών εκτός της). Η συμμετοχή στο «συνεταιρισμό» - προφανώς και στη «λεία» από τη διευρυμένη βάση της εκμετάλλευσης - δεν είναι βέβαια ισότιμη, ούτε στατική: αποτυπώνει το συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσα στους κεφαλαιοκράτες, τη

διαρκή τάση απ' όλους να τον ανατρέπουν προς όφελος τους, την εξέλιξη της ταξικής πάλης. Κάτι αντίστοιχο, άλλωστε, ισχύει και για τις κατώτερες βαθμίδες της τάσης για καπιταλιστική ολοκλήρωση, τα εθνικά κράτη.

Ταυτόχρονα, μιλώντας για τις καπιταλιστικές ολοκληρώσεις- και ιδιαίτερα για θέματα που αφορούν το αν είναι προοδευτικές τάσεις, αντικειμενικές διαδικασίες, πεδία ταξικής πάλης, αν μπορούν να γίνουν, π.χ., το όχημα για μια «Ευρώπη των λαών» - χρειάζεται να έχουμε ως βάση όσα αναφέρθηκαν ήδη γύρω από την καπιταλιστική διεθνοποίηση. Άλλωστε, **η καπιταλιστική ολοκλήρωση δεν είναι παρά μια μορφή, μια συγκεκριμένη έκφραση της πολύ ευρύτερης τάσης της καπιταλιστικής διεθνοποίησης- παγκοσμιοποίησης.**

Στον πυρήνα των σημερινών καπιταλιστικών ολοκληρώσεων-και κυρίως της έκτασης και του βάθους που παίρνουν στην Ε.Ε. και αλλού- βρίσκεται η ηγεμονική παρουσία των ΠΠΜ και η τάση τους να δημιουργούν όλο και πιο προωθημένες μορφές οικονομικοπολιτικής συνεργασίας των εθνικών ολιγαρχιών γύρω από τις βασικές δυνάμεις και επιλογές τους. Έτσι, οι καπιταλιστικές ολοκληρώσεις, με τις σημερινές ή άλλες μορφές, και μέσα από διαδικασίες συνεχώς συγκρούσεων και αναδιατάξεων, αποτελούν **μορφές κίνησης, οργάνωσης, λειτουργίας των ΠΠΜ και του ολοκληρωτικού καπιταλισμού** - μορφές που λειτουργούν διαρκώς ως τάση - αναγκαιότητα του κεφαλαίου ακόμα κι αν κάποια συγκεκριμένη ολοκλήρωση διαλυθεί (για να φτιαχτεί αμέσως μετά κάποια άλλη) ή αν παρουσιαστούν σημαντικοί τριγμοί στην πορεία της. Συνεπώς οι διαδικασίες της καπιταλιστικής ολοκλήρωσης, αν και αποτελούν σταθερή τάση, δεν έχουν σταθερή μορφή, έκταση και διάρκεια, χαρακτηρίζονται από συνεχείς εναλλαγές στην εσωτερική ισορροπία δυνάμεων, από συγκρούσεις και ανατροπές, σε αστική εννοείται βάση. Μπορεί, για παράδειγμα, ο γαλλογερμανικός άξονας να διαλυθεί, μπορεί η Ε.Ε. να προχωρήσει τον πυρήνα των 5 χωρών ή να γίνει Ε.Ε. των 25, μπορεί η ΟΝΕ να καρκινοβατεί και η Διακυβερνητική να μη δώσει λύσεις, μπορεί ίσως η Ε.Ε. με τη σημερινή μορφή να μην υπάρχει - **ωστόσο, αυτό που δε θα πάψει ποτέ να υπάρχει είναι η τάση για καπιταλιστική ολοκλήρωση στην Ευρώπη, και αυτό είναι το σπουδαιότερο για το εργατικό κίνημα.**

Αυτή ακριβώς η βάση δεν αναιρεί την άλλη βασική λειτουργία του κεφαλαίου - άρα και των ολοκληρώσεων του -, τον ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό, ούτε στο εσωτερικό της ολοκλήρωσης ούτε στις σχέσεις της με άλλες αντίστοιχες διαδικασίες, με αλλά κεφάλαια' δεν καταργεί την τάση όξυνσης των αντιθέσεων ανάμεσα στις ξεχωριστές δυνάμεις του πολυεθνικού κεφαλαίου, στις οργανωμένες «εθνικές βάσεις» των διάφορων τμημάτων του, στις διάφορες καπιταλιστικές χώρες. Άλλωστε, και η συγκρότηση του έθνους- κράτους δεν κατάργησε τον ανταγωνισμό στο εσωτερικό του και βεβαίως ούτε στο εξωτερικό του.

Αυτοί οι ανταγωνισμοί αποκτούν σήμερα τρομακτική ένταση, έκταση και βάθος, επεκτείνονται σ' όλες τις σφαίρες (τεχνολογική πρωτοπορία, καινοτομίες, έρευνα, φτηνό και κατάλληλο εργατικό δυναμικό, ισοτιμίες νομισμάτων, κατάκτηση μεριδίων αγοράς, γεωπολιτικών θέσεων, σφαιρών επιρροής κ.λπ) και συχνά (συχνότερα από παλιά) φτάνουν στην πολεμική αναμέτρηση ή στα πρόθυρα της. Τούτη η όξυνση των ενδοιαστικών ανταγωνισμών αγκαλιάζει σήμερα όλες τις καπιταλιστικές χώρες, με βασικό έπαθλο τη χωρίς προηγούμενο κοινωνική - οικονομική λεηλασία των εργαζομένων.

Στο επίπεδο των καπιταλιστικών ολοκληρώσεων, οι ανταγωνισμοί αυτοί ή βάζουν ανυπέρβλητους φραγμούς στις διαδικασίες της συγκεκριμένης ολοκλήρωσης (για να στραφούν αμέσως τα ΠΠΜ σε νέες μορφές) ή θα την αναπτύξουν για μια περίοδο κάτω από την κυριαρχία και την ηγεμονία των πιο ισχυρών αστικών κρατών και μερίδων. **Αυτοί, εξάλλου, οι ανταγωνισμοί- και το ανέφικτο της εξαφάνισής τους στον καπιταλισμό- είναι και ο βασικός παράγοντας που δεν επιτρέπει (στα πλαίσια του καπιταλισμού) στην τάση πολιτικής συμπύκνωσης των συμφερόντων των διάφορων τμημάτων του κεφαλαίου γύρω από ένα σύστημα περιφερειακών και πλανητικών ρυθμίσεων και θεσμών να ολοκληρωθεί πλήρως, να φτάσει μέχρι το τέλος, μέχρι το λεγόμενο ιμπεριαλισμό, την αδιατάρακτη βασιλεία των «υπερεθνικών ή οικονομικών κρατών».**

Συνεπώς, η καπιταλιστική ολοκλήρωση εδράζεται στην ενιαία πορεία- συνύπαρξη δυο αντιφατικών τάσεων: της τάσης για ανταγωνισμό, για σύγκρουση, για διάσπαση και αυτής για συμμαχία, ενότητα, ρύθμιση. Ή, με αλλά λόγια, στην κίνηση - εξέλιξη της

καπιταλιστικής ολοκλήρωσης εκδηλώνεται, **από τη μια**, ο νόμος των κοινών συμφερόντων του κεφαλαίου σε βάρος της εργατικής τάξης, η προσπάθεια ρύθμισης των διεθνών κεφαλαιοκρατικών σχέσεων και αντιθέσεων για την καλύτερη εξυπηρέτηση αυτής της κατεύθυνσης, **και από την άλλη**, ο νόμος της ανισόμετρης ανάπτυξης του καπιταλισμού, η όξυνση του ενδο-καπιταλιστικού ανταγωνισμού για τη διεκδίκηση καλύτερης θέσης (στα πλαίσια της ολοκλήρωσης και ευρύτερα του διεθνούς καπιταλιστικού πλέγματος) στην εκμετάλλευση των εργαζομένων. **Και οι δυο αυτές τάσεις πηγάζουν από την εσωτερική νομοτέλεια ανάπτυξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής**, που είναι η ταυτόχρονη λειτουργία της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και του ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού.

Υπάρχει, βέβαια, μια ιδιαιτερότητα στη διεθνή εκδήλωση αυτών των τάσεων σε σχέση με την εθνική. **Στο εσωτερικό του καπιταλισμού**, δηλαδή του συγκεκριμένου καπιταλιστικού σχηματισμού, της συγκεκριμένης χώρας, κυριαρχεί η τάση ρύθμισης των καπιταλιστικών ανταγωνισμών και ανισομετριών προς όφελος της αύξησης του βαθμού εκμετάλλευσης και πολιτικής υποταγής των εργαζόμενων στο κεφάλαιο. Η τάση αυτή δεν μπορεί να καταργήσει τον ανταγωνισμό, τις ανισομετρίες (ακόμα και στο εσωτερικό της χώρας), τις κρίσεις επιχειρεί, ωστόσο, να τις τιθασεύσει προς όφελος της γενικότερης αναπαραγωγής του συστήματος. Η πολιτική συμπύκνωση αυτής της τάσης εκφράζεται κυρίως από το κράτος και το κυρίαρχο πολιτικό σύστημα. Αντίθετα, **στο διεθνές πλέγμα του κεφαλαίου και στις ολοκληρώσεις** η υπαρκτή τάση ρύθμισης των ανταγωνισμών και ανισομετριών προς όφελος της συνολικής καπιταλιστικής εκμετάλλευσης των εργαζόμενων δεν μπορεί να κυριαρχήσει στα πλαίσια ενός υπερεθνικού ή παγκόσμιου κρατικού μηχανισμού πολιτικής συμπύκνωσης των συμφερόντων του κεφαλαίου στο επίπεδο της συγκεκριμένης περιφερειακής ολοκλήρωσης ή στο επίπεδο του πλανήτη.

Αυτή η τοποθέτηση προφανώς δεν αγνοεί τις τάσεις ρύθμισης-ευρύτερης πολιτικής συμπύκνωσης που εκδηλώνεται παγκόσμια (G-7, Δ.Ν.Τ., ΟΟΣΑ, Διεθνής Τράπεζα, GATT και ΠΟΕ, NATO κ.λπ) ή περιφερειακά στα πλαίσια των ολοκληρώσεων (NAFTA, Ε.Ε., κ.λπ), ούτε μπορεί να αποκλείσει υπερεθνικές μορφές κρατικής συγκρότησης (ίσως διαφορετικής υφής απ' αυτή που ως τώρα γνωρίσαμε, με διαφορετική σχέση του «κέντρου» με τις

περιφέρειες του, με διαφορετική βαρύτητα λειτουργιών όπως ο προϋπολογισμός ή η Βουλή κ.λπ) σε περιφερειακό (ευρύτερο δηλαδή από το έθνος-κράτος), επίπεδο. **Θέλει, ωστόσο, να υπογραμμίσει τα όρια αυτών των τάσεων, την ανυπαρξία (για την ώρα) τέτοιων επιπέδων κρατικής συγκρότησης, την καθοριστικότητα του ανταγωνισμού στο διεθνές επίπεδο, το αδύνατο του ιμπεριαλισμού και ακόμα - και ίσως αυτό είναι το σημαντικότερο από πολιτική άποψη - το γεγονός ότι όσο πιο σαφής πρέπει να 'ναι ο διεθνιστικός χαρακτήρας της εργατικής- αντικαπιταλιστικής δράσης, άλλο τόσο σαφές πρέπει να είναι ότι η ανάπτυξη της ταξικής πάλης σε παγκόσμια κλίμακα εξελίσσεται με διαφορετικές προδιαγραφές, πάνω στις οποίες βαραίνει η καθοριστικότητα των εσωτερικών ταξικών αναγκών και εξελίξεων.**

Από τα όσα ήδη αναφέρθηκαν γίνεται φανερό ότι ο νόμος της ανισόμετρης οικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης όχι μόνο δεν καταργείται, αλλά εντείνεται, δρώντας με νέους τρόπους και μορφές. Μάλιστα αυτή η ανισομετρία δεν αφορά μόνο τις σχέσεις μεταξύ των ξεχωριστών χωρών, αφορά και το εσωτερικό των ίδιων των χωρών (ζώνες βιομηχανικής παρακμής, κοινωνικός αποκλεισμός, Τέταρτος Κόσμος κ.λπ). Επιπλέον, η προώθηση των καπιταλιστικών ολοκληρώσεων βλέπουμε συχνά να εντείνει την ανισομετρία στις κατώτερες βαθμίδες της ολοκλήρωσης (Ιταλία, Βέλγιο, Καναδάς, Ισπανία κ.λπ), να τροφοδοτεί ακόμα και τάσεις αποσυγκρότησης της ενιαίας δομής των εθνών - κρατών, να ενισχύσει συγκροτήσεις «σκληρών πυρήνων» στα πλαίσια της ολοκλήρωσης όχι τόσο από χώρες, όσο από ζώνες ή θυλάκους χωρών κ.λπ.

Στη βάση των παραπάνω θέσεων χρειάζεται να αντιμετωπίσουμε και τη συζήτηση που γίνεται για το ρόλο και τις προοπτικές του έθνους - κράτους, για τη σχέση εθνικού - διεθνικού στις μορφές συγκρότησης της εξουσίας του κεφαλαίου, για την «υπέρβαση του έθνους - κράτους» κ.λπ. Είμαστε ασφαλώς σε μια εποχή όπου η χωρίς προηγούμενο κοινωνικοποίηση του κεφαλαίου, η εντατική προώθηση των καπιταλιστικών ολοκληρώσεων, η ένταση της ανισόμετρης ανάπτυξης και του καπιταλιστικού ανταγωνισμού, ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά που παίρνει η δράση των Π.Π.Μ., η απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου και οι ρυθμίσεις της GATT ή του ΟΟΣΑ και του Δ.Ν.Τ., η υπονόμευση του ρόλου του κράτους ως

οργανωτή των κοινωνικών συμμαχιών της αστικής τάξης κ.λπ διαταράσσουν ακόμα και το ρυθμιστικό, προς όφελος του συνόλου της αστικής τάξης, ρόλο του έθνους-κράτους και «πιέζουν» για ευρύτερες-υπερεθνικές μορφές οργάνωσης της εξουσίας- κυριαρχίας του κεφαλαίου. Ωστόσο, όπως ήδη ειπώθηκε, **απέχουμε ακόμα αρκετά από το να πάρουν συγκεκριμένη «σάρκα και οστά» αυτές οι τάσεις** (αν και, για παράδειγμα, η Διακυβερνητική, το Euro, η ΟΝΕ την τροφοδοτούν ισχυρότατα) - **κάτι που δεν πρέπει ωστόσο, να αποκλείεται από την εξέλιξη που θα έχουν οι σημερινές ή οι αυριανές μορφές των ολοκληρώσεων.**

Εδώ, ωστόσο, χρειάζεται να επισημάνουμε και μια άλλη τάση: **Στην εποχή μας το κεφαλαίο και οι ηγετικές του μερίδες, τα ΠΠΜ δεν προωθούν μόνο την τάση της συγκέντρωσης - ολοκλήρωσης - διεθνοποίησης αλλά και την τάση αποκέντρωσης «εθνικοποίησης» και τοπικής ανάπτυξης της παραγωγής και των οικονομικών δραστηριοτήτων, με βάση την πιο αποδοτική και εντατική εκμετάλλευση της εργασίας, την αξιοποίηση των νέων, πιο ευέλικτων αναγκών της αγοράς και την ανταπόκριση στον οξυνόμενο ανταγωνισμό.** Αυτή η διπλή τάση του κεφαλαίου επιβάλλει ένα νέο, ακόμα πιο αντιδραστικό συνδυασμό εθνικού-διεθνικού, τοπικισμού - κοσμοπολιτισμού, παράλληλης όξυνσης εσωτερικού-εξωτερικού ανταγωνισμού.

- **νέος αντιδραστικός συνδυασμός εθνικισμού-κοσμοπολιτισμού εκφράζει βασικά την ένταση της ταξικής επιθετικότητας του κεφαλαίου σε βάρος των εργαζόμενων στο εσωτερικό και το διεθνές πεδίο, την τάση ταξικής συγχώνευσης του «εσωτερικού» και του «εξωτερικού» εχθρού, την ανάγκη του κεφαλαίου για πολλαπλά επίπεδα κατακερματισμού της εργατικής τάξης, για διαφορετικούς συνδυασμούς ανισόμετρων επιπέδων - μορφών αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας και του βαθμού εκμετάλλευσης της. Παράλληλα - και προφανώς δευτερευόντως - εκφράζει την τάση εξυπηρέτησης του εντεινόμενου καπιταλιστικού ανταγωνισμού, την τάση ρύθμισης των παλαιότερων ανταγωνισμών (που έπαιρναν εκτατικό, ποσοτικό, γεωστρατηγικό χαρακτήρα) υπέρ της ανάπτυξης των νέων μορφών ανταγωνισμού, που έχουν εντατικό, ποιοτικό χαρακτήρα και βάθος ανάμεσα στις παλιές και νέες δυνάμεις του κεφαλαίου.**

Η εξέλιξη των ιμπεριαλιστικών κέντρων

Οι εξελίξεις εδώ πιστοποιούν ότι το αμερικανικό κέντρο, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, έχει αποκτήσει σαφές προβάδισμα - και μάλιστα όχι μόνο ή κυρίως πολιτικοστρατιωτικό - έναντι των βασικών του ανταγωνιστών, της γερμανοκεντρικής Ε.Ε. και της Ιαπωνίας.

Με ένα εργατικό κίνημα σαφώς πιο αδύνατο απ' αυτό της Ευρώπης, με παραδοσιακά χαμηλό εργατικό κόστος (ιδιαίτερα το λεγόμενο μη μισθολογικό) και με εντυπωσιακή συμπίεση των μισθών (μεταξύ 1977-1992 η μέση παραγωγικότητα των Αμερικανών εργαζόμενων αυξήθηκε πάνω από 30%, ενώ ο μέσος πραγματικός μισθός μειώθηκε κατά 13%), καθώς και με παραδοσιακά ευρύτατη κινητικότητα και ελαστικότητα της εργατικής δύναμης, η Αμερική και οι εταιρείες της εδραιώθηκαν στην ηγεμονική θέση του παγκόσμιου καπιταλιστικού πλέγματος.

Εκτός απ' αυτόν το βασικό παράγοντα-την πρωτοπορία στη βαθύτερη εκμετάλλευση της μισθωτής εργασίας - η πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στηρίχτηκε και σε άλλους παράγοντες. Η πρωτοπορία για παράδειγμα των αμερικανικών εταιρειών σε κρίσιμους τομείς των νέων τεχνολογιών, στην πληροφορική, στη σύμπλεξη πληροφορικής-τηλεπικοινωνιών, στα πολυμέσα, στους αυτοκινητόδρομους των πληροφοριών, στο λογισμικό κ.λπ έπαιξε βαρύνοντα ρόλο.

Πρέπει επίσης να συνυπολογιστούν οι επιπτώσεις από το τέλος του «ψυχρού πόλεμου». Δεν είναι κυρίως η εξοικονόμηση πόρων από τις ΗΠΑ-οι οποίες σίγουρα είχαν αναλάβει το κύριο βάρος από το στρατόπεδο του «ελευθέρου κόσμου»-, όσο το γεγονός ότι οι ΗΠΑ δεν έχουν πλέον τόσο σημαντικούς λόγους για οικονομικές παραχωρήσεις στους παραδοσιακούς τους σύμμαχους. Από τα πιο σοβαρά δείγματα της νέας εποχής είναι η συμφωνία της GATT στο γύρο της Ουρουγουάης και η δημιουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), που αποκρυστάλλωναν μια σαφή επιβολή των όρων των ΗΠΑ.

Έτσι οι ΗΠΑ, που διανύουν μια περίοδο σημαντικής ανάπτυξης και έχουν παράλληλα ισχυρό το νόμισμα τους και σαφή υπεροχή στον έλεγχο των ενεργειακών πηγών (ιδιαίτερα του πετρελαίου μετά και τον πόλεμο στον Κόλπο), βρίσκονται σήμερα σε μια θέση εμφανούς υπεροχής απέναντι στην

Ευρώπη και στην Ιαπωνία. Είμαστε, συνεπώς, σε μια περίοδο όπου η οικονομική ισχύς των ΗΠΑ τείνει να αντιστοιχίσει στην πολιτικοστρατιωτική, όπου, δηλαδή, η αναμφισβήτητη πολιτικοστρατιωτική υπεροχή των ΗΠΑ συνδυάζεται και με την έντονη οικονομική τους ηγεμονία.

Η Ευρώπη βρίσκεται σε μειονεκτική θέση και οι κλυδωνισμοί είναι και θα είναι σοβαροί. Οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, η υψηλή ανεργία, το «βαρίδι» (για τους αστούς) του κράτους πρόνοιας και του υψηλού μη μισθολογικού κόστους εργασίας, η τεχνολογική υστέρηση, η «ακαμψία της αγοράς εργασίας» το υπολογίσιμο- αν και υποταγμένο- συνδικαλιστικό κίνημα, περιορίζουν την ανταγωνιστική ισχύ της Ευρώπης και ψαλιδίζουν τις δυνατότητες της και τα πλεονεκτήματα που της εξασφαλίζει η γειτονία με τις πρώην «σοσιαλιστικές χώρες» και η προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Έτσι, τα φιλόδοξα σχέδια που εκφραζόντουσαν με το Μάαστριχ, τη Λευκή Βίβλο, τη γερμανική ενοποίηση κ.λπ. φαίνεται να προσγειώνονται ανώμαλα. Και αντί το λεγόμενο ευρωπαϊκό καπιταλιστικό μοντέλο ν' αποδείξει την υπεροχή του, το βλέπουμε ν' ανακαλύπτει για δεύτερη φορά την «Αμερική», τόσο στο κεφαλαίοκρατικά αποχαλινωμένο εργασιακό καθεστώς όσο και σε μια σειρά άλλους τομείς.

Σε αντίστοιχη θέση βρίσκεται και η Ιαπωνία, κυρίως λόγω της «ακαμψίας» σε ορισμένες πλευρές των εργασιακών σχέσεων (π.χ. ισόβια απασχόληση για το 25% του εργατικού δυναμικού), αλλά και δυσκολιών που σχετίζονται με το μοντέλο της μεταπολεμικής ανάπτυξής της (π.χ. σχέση κράτους- βιομηχανίας- τραπεζών). Έτσι, βλέπουμε σήμερα την οικονομία της Ιαπωνίας να δοκιμάζεται σκληρά (π.χ. εξελίξεις σε τράπεζες, αγοράς γης) και να αδυνατεί να μεταφράσει σε σταθερή ανταγωνιστική ισχύ ορισμένες δυνατότητες που είχαν εμφανιστεί τη δεκαετία του '80 (π.χ. ο λεγόμενος «τογιοτισμός» στις εργασιακές σχέσεις, ο δυναμισμός στην αγορά της πληροφορικής, τις τεχνολογικές καινοτομίες και την αυτοκινητοβιομηχανία, οι εξαγωγικές επιδόσεις).

Είναι βέβαια σίγουρο, όπως δείχνουν και οι πρόσφατες εξελίξεις (διαμάχες για την αλιεία, απελάσεις διπλωματών για βιομηχανική κατασκοπεία, αγώνας δρόμου για καλύτερες θέσεις στην Κίνα και τις πρώην «σοσιαλιστικές χώρες», απειλές Ιαπωνίας για την άρνηση των ΗΠΑ να

ανοίξουν την τηλεπικοινωνιακή αγορά στις επιχειρήσεις της, συγκρούσεις στην GATT και την μετεξέλιξη της, τον ΠΟΕ κ.λπ), ότι ο ανταγωνιστικός πόλεμος των κεφαλαιοκρατών και των ιμπεριαλιστικών κέντρων τους θα συνεχιστεί, οξύτερος και με εναλλαγές στις σφαίρες επιρροής, στις συμμαχίες και τους συσχετισμούς. Επίσης βέβαιο είναι ότι οι μάχες του εργατικού κινήματος και ταυτόχρονα ο κοινωνικός πόλεμος του κεφαλαίου για τη μέγιστη εκμετάλλευση του κόσμου της εργασίας θα επιδρούν όλο και πιο καθοριστικά σ' αυτόν τον πόλεμο.

Το διεθνές σύστημα σε νέα φάση

Αναφερθήκαμε ήδη στη λογική με την οποία πρέπει να προσεγγίζουμε το διεθνές σύστημα του κεφαλαίου: Περισσότερο ως ιμπεριαλιστικό - κεφαλαιοκρατικό πνεύμα παρά με τη λογική της αλυσίδας. Έγιναν επίσης αναφορές στη διπλή τάση (ενοποίηση - ανταγωνισμός), που το σφραγίζει, στην αναμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία της τάσης του ανταγωνισμού στο διεθνές πεδίο, στην ιδιαιτερότητα που έχουν τάσεις ρύθμισης του ανταγωνισμού διεθνώς, στο χαρακτήρα του διεθνούς ανταγωνισμού και της διεθνούς αγοράς ως μορφών συγκεκριμενοποίησης, «υλοποίησης» της βασικής σχέσης εκμετάλλευσης, στις σημερινές εκφράσεις του νόμου της ανισόμετρης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ανάπτυξης.

Μιλώντας, βέβαια, για το σύγχρονο ιμπεριαλιστικό-κεφαλαιοκρατικό πλέγμα, δεν θα μπορούσαμε να διαγράψουμε τις σημαντικές διαβαθμίσεις και ιδιομορφίες στο εσωτερικό του. Στη βάση αυτών των διαβαθμίσεων βρίσκεται η ποιότητα ανάπτυξης και κυριαρχίας των καπιταλιστικών σχέσεων, το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, της παραγωγικότητας της εργασίας, της αποδοτικότητας του κεφαλαίου και του διεθνούς ρόλου του, η γεωστρατηγική και πολιτικοστρατιωτική θέση, ρόλος και μέγεθος χώρας. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, η συμμετοχή στο διεθνές ιμπεριαλιστικό-κεφαλαιοκρατικό πλέγμα έχει ως βασικό ποιοτικό κριτήριο το επίπεδο κυριαρχίας του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και εμφάνιση-ηγεμονίας των δυναμικών μονοπωλιακών τμημάτων του στο εσωτερικό της κάθε χώρας. Συνεπώς, η αστική τάξη όλων των χωρών που

συμπεριλαμβάνεται, με τον ένα ή άλλο τρόπο στο διεθνές ιμπεριαλιστικό-καπιταλιστικό πλέγμα είναι τάξη που κατά κανόνα έχει λύση τα αστικοδημοκρατικά προβλήματα της ανάπτυξης των καπιταλιστικών σχέσεων και του «εθνικού ζητήματος».

Στη βάση όλων αυτών, διακρίνουμε τρία (προφανώς ρευστά και αλληλοδιαπλεκόμενα) επίπεδα ένταξης στο διεθνές ιμπεριαλιστικό-κεφαλαιοκρατικό πλέγμα.

Στο πρώτο, το ανώτερο ανήκουν με όλες τις μεγάλες διαφορές τους, οι καπιταλιστικές χώρες με το πιο ψηλό επίπεδο παραγωγικότητας της εργασίας και απόδοσης του κεφαλαίου, με το πιο ψηλό επίπεδο τεχνολογικής σύνθεσης και συγκέντρωσης του κεφαλαίου. **Στη μεσαία κλίμακα** ανήκουν εκείνες οι χώρες, εκείνοι οι κρίκοι (ανεξάρτητα από τη γεωστρατηγική, περιφερειακή τους θέση και τις διαβαθμίσεις τους) με ιστορικό, υψηλό επίπεδο κυριαρχίας και ανάπτυξης των καπιταλιστικών σχέσεων, με ηγεμονική θέση των νέων μορφών συγκέντρωσης του κεφαλαίου, αλλά με περισσότερο ή λιγότερο μεσαίο επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, της παραγωγικότητας της εργασίας και της απόδοσης του κεφαλαίου (Ισπανία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Τουρκία, Ινδία, Μεξικό, Αργεντινή). **Στην κατώτερη κλίμακα** βρίσκονται εκείνες οι χώρες όπου είναι ιστορικά πρόσφατη η πλήρης κυριαρχία των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής στους βασικούς τομείς, όπου υπάρχει σχετική εμφάνιση και ηγεμονία των νέων μορφών οργάνωσης του κεφαλαίου αλλά διατηρείται η χαμηλή ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και η χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας και απόδοση του κεφαλαίου. Κατά κανόνα, οι χώρες αυτές είναι χώρες, που λόγω της ανισόμετρης ανάπτυξης του διεθνούς συστήματος του καπιταλισμού και των ιστορικών συγκυριών της ταξικής πάλης, ξεπέρασαν πρόσφατα την πολύ χαμηλή ανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων και την επιβίωση εκτεταμένων περιοχών προκαπιταλιστικών σχέσεων, μαζί και τα πιο θεμελιακά ζητήματα της εθνικής και οικονομικοπολιτικής νεοαποικιοκρατικής τους εξάρτησης. Τέτοιες είναι ορισμένες χώρες της Μέσης Ανατολής (Ιράν, Αίγυπτος), της Ασίας, της Λατινικής Αμερικής, ορισμένες πρώην ανατολικές χώρες κ.λπ.

Ειδικότερα οι πρώην ανατολικές χώρες επιχειρούν να ενταχθούν, στο ένα ή το άλλο επίπεδο του ιμπεριαλιστικού - κεφαλαιοκρατικού πλέγματος, **όχι με βάση την προηγούμενη ανάπτυξη των παραγωγικών τους δυνάμεων**

και της παραγωγικότητας της εργασίας, αλλά κυρίως σε συσχετισμό με το επίπεδο και τη μορφή κυριαρχίας και ανάπτυξης των σύγχρονων καπιταλιστικών σχέσεων, από τις οποίες εξαρτάται κυρίως η απόδοση του κεφαλαίου και η παραγωγικότητα της εργασίας στις σημερινές συνθήκες. Ετσι η Ρωσία, παρόλη την ισχύ και το μέγεθος της εντάσσεται στη μεσαία βαθμίδα, η Ανατολική Γερμανία στην ανώτερη, η Βουλγαρία στον κατώτερο κρίκο κ.λπ. Σ' αυτόν τον κρίκο, επιχειρεί να ενταχθεί, με τις δικές της ιδιομορφίες και η Κίνα ενώ άλλες χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης κ.λπ μετατρέπονται σε ιδιόρρυθμες χώρες του Τρίτου Κόσμου, ασιατικές δημοκρατίες κ.λπ.

Στα πλαίσια των σχέσεων ανάμεσα στα διαφορετικά επίπεδα και κρίκους του ιμπεριαλιστικού-κεφαλαιοκρατικού πλέγματος **λειτουργούν μια σειρά οικονομικοί και πολιτικοί νόμοι, διαφορετικού χαρακτήρα απ' αυτούς που λειτουργούν στο εσωτερικό του καπιταλισμού** ή κι από εκείνους που λειτουργούν ανάμεσα στις χώρες που ανήκουν στο ιμπεριαλιστικό-καπιταλιστικό πλέγμα, απ' τη μια μεριά, και στις χώρες με προκαπιταλιστικό ή πολύ χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης των καπιταλιστικών σχέσεων απ' την άλλη. Οι οικονομικές και πολιτικές ανταλλαγές των χωρών που συμπεριλαμβάνονται στο ιμπεριαλιστικό - κεφαλαιοκρατικό πλέγμα, η αλληλεξάρτηση και ο ανταγωνισμός των κεφαλαίων τους ασφαλώς ποτέ δεν διέπονται από όρους ισοτιμίας (και μ' αυτή την έννοια η μια χώρα ή μια κατηγορία χωρών επιχειρεί πάντα να διεισδύει, να ηγεμονεύει και να εκμεταλλεύεται, όσο γίνεται, την άλλη καθώς και να εξασφαλίζει ή να διατηρεί τους συσχετισμούς προς όφελος της). Ωστόσο όμως, αυτές οι ανταλλαγές και αλληλεξαρτήσεις, για τις χώρες του ιμπεριαλιστικού - κεφαλαιοκρατικού πλέγματος, **είναι ανταλλαγές που τελικά αφομοιώνονται και δρουν προς όφελος του «συλλογικού καπιταλιστή», στο εσωτερικό του κάθε έθνους-κράτους, προς όφελος της εσωτερικής ανάπτυξης της καπιταλιστικής κυριαρχία και του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.** Αυτό ενισχύει και την τάση του συστήματος να διεκδικεί, όσο γίνεται, ανατροπή των εξωτερικών συσχετισμών και βελτίωση της θέσης του στο ιμπεριαλιστικό - κεφαλαιοκρατικό πλέγμα. Απ' αυτή την άποψη, ο διαχωρισμός του ιμπεριαλιστικού - κεφαλαιοκρατικού πλέγματος έχει μεγάλη σημασία για τον ακριβή προσδιορισμό των όρων την ταξικής πάλης κάθε έθνους - κράτους, καθώς και των όρων συμμετοχής και ανισόμετρης κίνησης του στο διεθνή καπιταλιστικό καταμερισμό. Ωστόσο, όμως, αυτός ο

διαχωρισμός έχει πάντα ιστορικό-παροδικό χαρακτήρα και, το κυριότερο δεν έχει ίδια ποιότητα με το διαχωρισμό ανάμεσα στα έθνη του ιμπεριαλιστικού - κεφαλαιοκρατικού πλέγματος, συνολικά και στα έθνη με προκαπιταλιστικό ή πολύ χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης των καπιταλιστικών σχέσεων, τα έθνη του Τρίτου Κόσμου τα οποία γίνονται αντικείμενο νεοαποικιοκρατικής εκμετάλλευσης.

Με βάση τα παραπάνω το «εθνικό», το «ξένο», το «ιδιωτικό» και το «κρατικό» κεφάλαιο, με περισσότερες ή λιγότερες ιδιομορφίες και ανισοτιμίες, συγχωνεύονται τελικά στα πλαίσια των συμφερόντων του συλλογικού καπιταλιστή, του εθνικού σχηματισμού που ανήκει στο ιμπεριαλιστικό πλέγμα και αναπτύσσονται βασικά στα πλαίσια των εσωτερικών ορίων κίνησης του και όσον αφορά τον ανταγωνισμό και όσον αφορά την ταξική αντιπαράθεση με την εργατική τάξη και τα λαϊκά στρώματα. Απ' αυτή την άποψη, η αστική τάξη όλων των κατηγοριών του ιμπεριαλιστικού πλέγματος είναι «ταυτισμένη»ταξικά (και ενδοταξικά ανταγωνιστική) με τους «ξένους» με τον ιμπεριαλισμό γενικά (και όχι με κάθε ξεχωριστό μπλοκ ή κάθε ιμπεριαλιστική χώρα) όχι λόγω της εξάρτησής της, της υποταγής ή της ηγεμόνευσής της αλλά τελικά της «ανεξαρτησίας» της, δηλαδή της εσωτερικής κυριαρχίας της. Η αλληλεξάρτηση των κεφαλαίων στα πλαίσια του ιμπεριαλιστικού πλέγματος λειτουργεί τελικά προς όφελος της ανάπτυξης του καπιταλισμού σε κάθε εθνικό σχηματισμό της, σε βάρος των εργαζόμενων και είναι το μοναδικό αναγκαστικά πεδίο πάνω στο οποίο μπορεί το κάθε «εθνικό κεφάλαιο» να διεκδικεί βελτίωση της θέσης του και στο διεθνή καπιταλιστικό καταμερισμό.

Στο φως αυτών των απόψεων και των σύγχρονων εξελίξεων, γίνεται συνεπώς πιο φανερό η ανεπάρκεια της παλιάς αντίληψης ότι για πάντα φταίνε οι ξένοι και οι μεγάλοι. Οι ανταγωνισμοί των «μεγάλων» και των «ξένων» πηγάζουν από τους ανταγωνισμούς του κεφαλαίου συνολικά, από τους νόμους σύγκρουσης σε όλες τις κλίμακες και από την τάση για «εξαγωγή» και όξυνση των ανταγωνισμών στις διεθνείς σχέσεις. Γίνεται επίσης πιο φανερό η ταξική ανεπάρκεια της παλιάς αντίληψης, που μετέφερε μηχανιστικά τις κατηγορίες που διέπουν τις σχέσεις ανάμεσα στις χώρες του ιμπεριαλιστικού - κεφαλαιοκρατικού πλέγματος συνολικά με τις νεοαποικιοκρατούμενες χώρες, στις εσωτερικές σχέσεις ανάμεσα στις

διαφορετικές βαθμίδες του ιμπεριαλιστικού πλέγματος. Φαίνεται η χρεοκοπία της αντίληψης που ουσιαστικά υποκαθιστούσε την ταξική αντίθεση ανάμεσα στον ιμπεριαλισμό των αστικών τάξεων και την εργατική επανάσταση, με την αντίθεση ανάμεσα στις μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και τους εργαζόμενους και τους λαούς, ιδιαίτερα των πιο αδυνατών καπιταλιστικών χωρών. Ιδιαίτερα φαίνεται η χρεοκοπία της αντίληψης που θεωρούσε τον ιμπεριαλισμό ως εξωτερικό σύστημα επιβολής των 6-7 μεγάλων κρατών απέναντι στους εργαζόμενους, τους λαούς και τα έθνη όλου του κόσμου κι όχι ως τη σύγχρονη ανώτερη μορφή ανάπτυξης του συνόλου των καπιταλιστικών σχέσεων (και των αστικών τάξεων) στο εσωτερικό του κυρίαρχου καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και στο διεθνές σύστημα του καπιταλισμού.

Μ' αυτή την έννοια, η παγκόσμια εργατική τάξη και οι ενδιάμεσες σύμμαχες καταπιεσμένες λαϊκές μάζες έχουν να τα βάλουν μ' ένα πολύπλοκο εσωτερικό και διεθνές σύστημα καπιταλιστικών σχέσεων και κοινωνικών συμμαχιών του κεφαλαίου, που συγκροτούν την άνιση (ανταγωνιστική) αλληλεξάρτηση των πολλαπλών επιπέδων του ιμπεριαλιστικού - κεφαλαιοκρατικού πλέγματος και όχι μια χούφτα μονοπωλίων των πιο μεγάλων και αντιδραστικών κρατών, που καταπιέζουν και λεηλατούν όλους τους λαούς και τα έθνη της γης.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Οι εξελίξεις στον ελληνικό καπιταλισμό κινούνται στα πλαίσια των ευρύτερων ανακατατάξεων στον κόσμο του κεφαλαίου. Ταυτόχρονα σφραγίζονται από μια βασική ιδιομορφία του ελληνικού καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού: την ανισόμετρη και ιδιότυπη σύζευξη - ιδιαίτερα στις πιο κρίσιμες καμπές του - μετασχηματισμών δυο διαφορετικών σταδίων του καπιταλισμού, αυτού που κυριαρχούσε ήδη διεθνώς και εκείνου που έτεινε να εδραιωθεί ως νέο κυρίαρχο στάδιο.

Ορισμένα ιστορικά στοιχεία

Αυτή η ιδιομορφία εκδηλώθηκε με κορυφαίο τρόπο στις πρώτες δεκαετίες του αιώνα (δηλαδή την περίοδο της επανάστασης στο Γουδί, της Μικρασιατικής Εκστρατείας). Σ' αυτή τη φάση εμφανίζονταν σε αλληλοδιαπλόκη μετασχηματισμοί που αντιστοιχούσαν στην περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης και μετασχηματισμοί που αντιστοιχούσαν στο μονοπωλιακό στάδιο, το οποίο κυριαρχούσε διεθνώς.

Σ' εκείνη την καμπή ο ελληνικός καπιταλισμός έφτασε έχοντας πίσω του 100 περίπου χρόνια ανάπτυξης, μετά την επανάσταση του 1821. Μιας ανάπτυξης που είχε διαφορετικό πεδίο εκκίνησης από τις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης, αρκετές ιδιομορφίες, αλλά και αναπτυσσόμενη την ένταξη στον ευρωπαϊκό και διεθνή καπιταλιστικό καταμερισμό. Μιας ανάπτυξης που επιταχύνθηκε θεαματικά ιδιαίτερα μετά το 1880 περίπου, οπότε και εμφανίστηκε μια σχετικά σημαντική ανάπτυξη της βιομηχανίας, συγκέντρωση του κεφαλαίου και διαμόρφωση των πρώτων χρηματιστικών - μονοπωλιακών στοιχείων στην οργάνωση του κεφαλαίου.

Ως ισχυρά τμήματα αυτής της εξέλιξης αναδείχτηκαν από πολύ νωρίς το εφοπλιστικό, το εμπορικό και το τραπεζικό κεφάλαιο, που διεκδικούσαν πάντα ρόλο πρώτης ταχύτητας στην περιοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, των Βαλκανίων, της Μεσογείου και σε μικρότερο βαθμό της Ευρώπης. **Ως αδυναμίες** της αναδείχθηκαν, επίσης από νωρίς, το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης και συγκέντρωσης του βιομηχανικού κεφαλαίου και η μεγάλη απόσταση του από την αποδοτικότητα του κεφαλαίου και την παραγωγικότητα της εργασίας των αναπτυγμένων χωρών.

Φτάσαμε έτσι στην περίοδο 1912 -1922 και τους πόλεμους της, οι οποίοι σε πρώτη φάση έπαιξαν ρόλο «απελευθέρωσης εθνικού εδάφους» και επέκτασης του ελληνικού καπιταλισμού ενάντια στα παλιά παραγωγικά και εθνικά υποδουλωτικά δεσμά. Στη συνέχεια όμως μετεξελίχτηκαν σε επιχείρηση διεκδίκησης σημαντικού ρόλου του ελληνικού κεφαλαίου στην ιμπεριαλιστική αναδιανομή για την κυριαρχία στην πάλαι ποτέ Οθωμανική Αυτοκρατορία, στα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο.

Το ελληνικό αντιπολεμικό κίνημα, η αντίσταση των λαών της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η «υπονομευτική τακτική» των «σύμμαχων

ανταγωνιστών» οδήγησαν στη Μικρασιατική Καταστροφή, στην καταρράκωση του μεγαλοϊδεατισμού και την αναπόφευκτη αναδίπλωση της στρατηγικής του ελληνικού κεφαλαίου στην κατεύθυνση μιας εντατικότερης βιομηχανικής και καπιταλιστικής ανάπτυξης, στα πλαίσια του συγκροτημένου πλέον οριστικά εθνικού χώρου. Παρ' όλ' αυτά, ήταν πλέον σαφές ότι ήδη από εκείνη την εποχή ο ελληνικός καπιταλισμός είχε «κατακτήσει» μια θέση στον καπιταλιστικό καταμερισμό ως κατώτερος και ασταθής κρίκος της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, σε στενή σύνδεση με το υπό αγγλική ηγεμονία ιμπεριαλιστικό μπλοκ. Ήδη από εκείνη την περίοδο η απόσπαση σχετικής υπεραξίας άρχισε να παίζει αποφασιστικό ρόλο, ενώ διατηρούνται η σημαντική παρουσία της απόλυτης υπεραξίας και μια σειρά προκαπιταλιστικές μορφές εκμετάλλευσης.

Στην περίοδο που ακολούθησε, οι καπιταλιστικές σχέσεις αναπτύχθηκαν στη χώρα μας με έμφαση στην ανάπτυξη της βιομηχανίας, με βελτίωση της ενδοκλαδικής διάρθρωσης της, με επέκταση της ηγεμονίας των μονοπωλιακών τμημάτων του κεφαλαίου, με αρκετά αστικοδημοκρατικά μέτρα, με ενθάρρυνση μιας «αστικοδημοκρατικής» Αριστεράς, ακόμα και με τη Μεταξική δικτατορία, αλλά και με παράλληλη διατήρηση του μεγάλου ποσοστού των μικρών καπιταλιστικών επιχειρήσεων, του εκτεταμένου χαρακτήρα της αγροτικής παραγωγής και με σημαντική απόσταση από τις μεγάλες βιομηχανικές χώρες όσον αφορά την παραγωγικότητα της εργασίας και τον Τεχνολογικό εκσυγχρονισμό του κεφαλαίου. Στο έδαφος αυτών των δεδομένων πραγματοποιήθηκε και η εμπλοκή της Ελλάδας στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Από τη μια, ήταν η κυρίαρχη πλευρά της, δηλαδή η ένταξη της ελληνικής αστικής τάξης στους ανταγωνισμούς των αντιμαχόμενων μπλοκ της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, για την απόσπαση ευνοϊκότερου μεριδίου σε βάρος των εργαζόμενων της χώρας και της περιοχής. Από την άλλη, υπήρχε η δευτερεύουσα πλευρά, δηλαδή η εκμετάλλευση της μειονεκτικής θέσης της Ελλάδας από τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις της πρώτης ταχύτητας.

Το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πόλεμου και του Εμφυλίου εγκαινίασε μια «χρυσή περίοδο» ανάπτυξης για τον ελληνικό καπιταλιστικό κοινωνικό σχηματισμό. Τα υψηλά ποσοστά κερδοφορίας και κεφαλαιακής συσσώρευσης και οι εντυπωσιακοί ρυθμοί ανάπτυξης αυτής της

περιόδου (υπερδιπλασιασμός του ΑΕΠ τη δεκαετία 1963-73, τριπλασιασμός του παραγόμενου προϊόντος στη μεταποίηση, αύξηση κατά 2,7 φορές των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου) **βασίστηκαν πρωτίστως στην υπερ-εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης** (λόγω της ήττας του λαϊκού κινήματος στον Εμφύλιο, της αθρόας μετακίνησης αγροτικού πληθυσμού στα αστικά κέντρα, του ανυπάρκτου κράτους πρόνοιας, της καταστολής κάθε εργατικής αντίδρασης από το μετεμφυλιοπολεμικό αυταρχικό κράτος). **Αυτός ήταν ο κύριος παράγοντας που τροφοδοτούσε τη δυναμική της εσωτερικής συσσώρευσης του καπιταλισμού,** και μαζί μ' αυτόν οι μεγάλες δυνατότητες επενδύσεων που άφηναν πίσω τους οι καταστροφές του Δεύτερου Παγκόσμιου Πόλεμου και του Εμφυλίου, η συστηματική και συχνά σκανδαλώδης στήριξη της κερδοφορίας του ιδιωτικού τομέα από το κράτος (χαριστικές παροχές, φοροαπαλλαγές, εισφοροαπαλλαγές κ.λπ), η μαζική εισβολή ξένων επενδυτικών κεφαλαίων (σχέδιο Μάρσαλ, ν.2687/53, σύνδεση με την ΕΟΚ κ.λπ). Ειδικά γι αυτή την εισβολή, πρέπει να πούμε ότι **το κύριο δεν ήταν ο «ληστρικός» χαρακτήρας της εκμετάλλευσης της, όσο η εκμετάλλευση των δυνατοτήτων κεφαλαιακής συσσώρευσης που πρόσφερε η ελληνική οικονομία. Και ακόμα ότι τελικά όλη αυτή η διαδικασία εγγραφόταν και αφομοιωνόταν από την εσωτερική εθνική ανάπτυξη του καπιταλισμού της χώρας μας,** από την τάση επέκτασης του εσωτερικού (σε βάρος των εργαζόμενων) και του διεθνούς ρόλου του' παράλληλα εξυπηρετούσε και τη λειτουργία του διεθνούς ανταγωνισμού και, απ' αυτή την άποψη, την πλεονεκτική θέση των πιο ισχυρών δυνάμεων.

Η παραγωγική δομή πάνω στην οποία βασίστηκε αυτή η περίοδος ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλιστικού σχηματισμού ήταν κυρίως κλασικές - με την έννοια ότι ήταν το πρότυπο της προηγηθείσας δυτικοευρωπαϊκής εκβιομηχάνισης - μεταποιητικές δραστηριότητες (κλωστοϋφαντουργία, ιματισμός, κατασκευές, μέταλλο, ναυτιλία κ.λπ), που ωστόσο δημιούργησαν έναν αρκετά ισχυρό βιομηχανικό τομέα, ο οποίος σταδιακά πήρε την πρωτοκαθεδρία από τον πρωτογενή τομέα. Αξιοσημείωτη ήταν επίσης η ανανέωση του μηχανολογικού εξοπλισμού και η εισαγωγή καινοτομιών. Σημαντικά στοιχεία, τέλος, είναι η σύνδεση με την ΕΟΚ, οι παραγωγικές δραστηριότητες του ελληνικού κεφαλαίου στο εξωτερικό (π.χ. κατασκευές) και οι εξαγωγές προϊόντων και κεφαλαίου (οι εξαγωγές σχεδόν τριπλασιάστηκαν

από το 1960 ως το 1970 και εξαπλασιάστηκαν ως το 1973 επίσης, οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από 3,7% της συνολικής αξίας της των εξαγωγών το 1960, το 1969 ανήλθαν σε ποσοστό 35,4% του συνόλου), που αποτύπωναν μια αξιολογή, πλέον, διεθνοποίηση και διαπλοκή του με το διεθνές σύστημα κεφαλαίου.

Το άλμα αυτής της περιόδου οδήγησε στην πλήρη εδραίωση του μονοπωλιακού σταδίου και σταθεροποίησε τον ελληνικό καπιταλισμό στο μεσαίο επίπεδο της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, ενώ ταυτόχρονα τροφοδότησε ορισμένες ελπίδες για πέρασμα του στην ανώτερη κλίμακα της. Όμως, πριν καλά ολοκληρωθεί στην Ελλάδα το μονοπωλιακό στάδιο, διεθνώς έμπαινε σε κρίση και ενεργοποιούνταν οι διαδικασίες που έφερναν στο προσκήνιο τον ολοκληρωτικό καπιταλισμό. Μαζί μ' αυτό το φαινόμενο έκανε την εμφάνιση του και ένα καίριο πρόβλημα για την ελληνική αστική τάξη. Πως μπορεί να συζευχθούν αυτές οι διαφορετικές διαδικασίες καπιταλιστικών μετασχηματισμών προς όφελος της συνολικής ενίσχυσης της θέσης της εσωτερικά και διεθνώς, κάτω από την ηγεμονία των πιο σύγχρονων καπιταλιστικών δυνάμεων και μορφών? Και ακόμα πως μπορεί να εξασφαλιστεί μια τέτοια σύζευξη όταν οι πραγματοποιούμενες αναδιαρθρώσεις είναι τόσο εντατικές και γρήγορες, όταν ο ανταγωνισμός είναι τόσο οξύς, όταν οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις είναι τόσο εντυπωσιακές και όταν οι ρωγμές που αφήνονται για μια συνολική παρουσία του εργατικού κινήματος είναι τόσο πολλές.

Αυτή η ιδιαιτερότητα του ελληνικού καπιταλισμού και τα ερωτήματα που τη συνόδευαν δήλωναν δυναμικά «παρών» σ' όλη τη μεταπολιτευτική πορεία του. Σε μια περίοδο που σφραγίζονταν από το ξέσπασμα της κρίσης υπεσυσώρευσης και την προώθηση των διαδικασιών της καπιταλιστικής ανασυγκρότησης, από τη μια, και από τις ισχυρές - όσο και αντιφατικές - τάσεις ριζοσπαστισμού των λαϊκών μαζών, από την άλλη σε μια περίοδο που άνοιξε με την προσπάθεια του ελληνικού καπιταλισμού να βελτιώσει τις μορφές συγκρότησης, οργάνωσης και λειτουργίας του οι οποίες ανταποκρίνονται κοινωνικά και πολιτικά στην κλασική κρατικομονοπωλιακή φάση του καπιταλισμού (κρατικοποιήσεις, «σοσιαλμανία», εδραίωση κοινοβουλευτισμού, στοιχεία κείνσιανισμού και κράτους πρόνοιας κ.λπ), σημαδεύτηκε από την πλήρη σύνδεση με την ΕΟΚ

(1980), τις κυβερνήσεις της «αλλαγής», τα διαδοχικά κύματα αντιλαϊκών μέτρων, ειδικά μετά το '85, τα νεοφιλελεύθερα κοινωνικά συμβόλαια, την πολιτική συναίνεσης (1989), για να καταλήξει στο λεγόμενο «τέλος» της μεταπολίτευσης», στο σοσιαφιλελεύθερο εκσυγχρονισμό, στη θρησκευτική προσήλωση στα προγράμματα σύγκλισης, στη μάχη της ανταγωνιστικότητας και της ευρωπαϊκής προοπτικής, στον εθνικιστικό επεκτατισμό, στις αντιδραστικές μεταβολές στο εργασιακό καθεστώς (ήδη από το 1986) κ.λπ.

Και σ' αυτή την περίοδο, **το κύριο πεδίο απ' όπου αντλούσε δυνατότητες και δυνάμεις ο ελληνικός καπιταλισμός για την παραπέρα «ανάπτυξη» του ήταν ο εκσυγχρονισμός και η ενίσχυση των μορφών εκμετάλλευσης του «εσωτερικού αντίπαλου», της εργατικής πλειοψηφίας, ήταν η αύξηση του ποσοστού υπεραξίας.** Έτσι, το ποσοστό κέρδους των ελληνικών επιχειρήσεων (μέσος όρος) για την περίοδο 1980-86 ήταν 22% και για την περίοδο 1987-94 ήταν 20,1%, όταν τα αντίστοιχα ποσοστά για τις χώρες του G7 ΗΤΑΝ 13,4% ΚΑΙ 15,2% και για τις χώρες της Ε.Ε 11,7% και 13,5%. Την ίδια στιγμή το πραγματικό μοναδιαίο κόστος εργασίας μόνο το 1994 μειώθηκε κατά 1,3%, ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας την πενταετία 1990-95 παρουσίασε ετήσια αύξηση της τάξης του 4%.

Σε τούτη τη βάση στηρίχτηκε και η **διπλή ανασυγκρότηση του ελληνικού κεφαλαιοκρατικού σχηματισμού: οικονομική και πολιτική.** Η οικονομική ανασυγκρότηση (ανασυγκρότηση του κεφαλαίου), μέσα από τη διαλεκτική καταστροφής - ανοικοδόμησης που χαρακτηρίζει τις κρίσεις, τροποποίησε τις διαδικασίες παραγωγής (νέα οργάνωση και Τεχνολογία παραγωγής και νέος καταμερισμός εργασίας) και την κλασική σύνθεση (παλιοί κλάδοι απαξιώνονται και νέοι αναδύονται). Παράλληλα με την αναδιάρθρωση του κεφαλαίου είχαμε και την αναδιάρθρωση της εργασίας, σε ο,τι αφορά τους όρους - μορφές εκμετάλλευσης, τις ειδικεύσεις - επαγγελματικές κατηγορίες, τις πλειοψηφικές μερίδες, το συνδυασμό χειρωνακτικής-διανοητικής εργασίας κ.λπ. Ανάλογης ποιότητας ήταν και η ανασυγκρότηση του κυρίαρχου πολιτικού συστήματος, με τα σοκ του '89, την εξάρθρωση του μεταπολεμικού ριζοσπαστισμού, την αδρανοποίηση των λαϊκών μαζών, τη νεοφιλελεύθερη συναίνεση, τη δραματική συρρίκνωση των «κοινωνικών» λειτουργιών του κράτους, τη δημιουργία νέων μορφών πολιτικής εκπροσώπησης-διαμεσολάβησης κ.λπ.

Πιο κοντά στη «μητρόπολη» παρά στην «περιφέρεια»

Φτάνουμε έτσι στο τέλος του αιώνα, όπου η Ελλάδα είναι μια χώρα του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού, με ενδιάμεση θέση στο διεθνές καπιταλιστικό-ιμπεριαλιστικό πλέγμα, με αναπτυσσόμενα τα ιμπεριαλιστικά της χαρακτηριστικά και την «εξωγενή» - διεθνοποιημένη παρουσία και διαπλοκή, καθώς και με εμφανείς τις φιλοδοξίες του ελληνικού κεφαλαίου (συνολικά ή τουλάχιστον κάποιων δυναμικών μερίδων και «θυλάκων ανάπτυξης») να αναβαθμίσει τη θέση του, προσεγγίζοντας ή ίσως και κατακτώντας μια θέση στην πρώτη ταχύτητα του διεθνούς κεφαλαιοκρατικού πλέγματος. Η επιμονή στους δείκτες του Προγράμματος Σύγκλισης και την ONE (ώστε «να μη μείνουμε στη δεύτερη ταχύτητα της Ε.Ε.»), το εξοπλιστικό πρόγραμμα- μαμούθ και η συμμετοχή σε εκστρατευτικά σώματα, η λιτότητα «χωρίς ημερομηνία λήξης», το βαλκανικό σαφάρι του ελληνικού κεφαλαίου, τα πρόσφατα μέτρα-σοκ για την «αγορά εργασίας» κ.λπ είναι μερικές από τις πιο εμφανείς εκδηλώσεις αυτών των φιλοδοξιών.

Οι αστικές στατιστικές επιβεβαιώνουν την παραπάνω θέση για το χαρακτήρα του ελληνικού καπιταλισμού. Με όρους ΑΕΠ, η Ελλάδα κατατάσσεται μέσα στις 30 πιο αναπτυσσόμενες οικονομίες του κόσμου, ενώ μια πρόσφατη έρευνά του ΟΟΣΑ που συνεκτιμά ένα σύνολο αναπτυξιακών κοινωνικών οικονομικών παραγόντων, πολιτισμικών, μορφωτικών δεικτών την κατατάσσει στη 15^η θέση παγκοσμίως.

Στην παραπάνω εκτίμηση όμως δε φτάνουμε μόνο ή κυρίως με βάση τις αστικές στατιστικές οδηγούμαστε μετά από συνεκτίμηση, στο σύνολο τους, ορισμένων κρίσιμων χαρακτηριστικών του ελληνικού καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού. Τα κυριότερα απ' αυτά είναι:

α. Τα χαρακτηριστικά που έχει η βασική σχέση εκμετάλλευσης, ο μηχανισμός απόσπασης υπεραξίας. Δε χωράει αμφιβολία ότι αυτή η σχέση είναι «ευρωπαϊκής» και όχι «τριτοκοσμικής» μορφής. Ότι το παραδοσιακό πλεονέκτημα του φτηνού εργατικού δυναμικού (που πλέον ανήκει κυρίως σε άλλους) συνδυάζεται και με αλλά, πολύ σημαντικά για το σημερινό καπιταλισμό (ευελιξία, κατάρτιση κ.λπ). Ότι πλάι στις βιομηχανίες «εντάσεως

εργασίας» έχουμε όλο και μεγαλύτερη ισχύ της «εντάσεως κεφαλαίου». Ότι οι σχετικά καθυστερημένες παραγωγικές, βιομηχανικές και εργασιακές δομές του ελληνικού καπιταλισμού - σε σύγκριση με τις χώρες της «πρώτης ταχύτητας» - δεν αποτέλεσαν εμπόδιο για την κυριαρχία των νέων μορφών απόσπασης υπεραξίας και των νέων εργασιακών - παραγωγικών δομών. Ίσα ίσα, αποτέλεσαν ένα εξαιρετικά εύφορο έδαφος για την υποδοχή, αλλά και για την παραπέρα ανάπτυξη τους.

β. Ο βαθμός διάδοσης και κυριαρχίας (ποιοτικά και ποσοτικά) των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής.

Και εδώ τα πράγματα είναι σαφή: Η ποιότητα κεφαλαιοκρατικές σχέσεις παραγωγής, διαιρημένοι κεφαλαιοκρατική αναπαραγωγή κυριαρχεί ολοκληρωτικά εδώ και αρκετές δεκαετίες σε όλες τις σφαίρες της κοινωνικοοικονομικής ζωής, αναπτύσσεται σε βάθος και έκταση, έχοντας ήδη από καιρό εξαλείψει τα οποία προκαπιταλιστικά υπολείμματα και διευθετήσει τα οποία άλυτα αστικοδημοκρατικά προβλήματα. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή, κυρίως μετά το '80, είναι η ανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων και **η πλήρης «βιομηχανοποίηση» σε τομείς με μεγάλη συμμετοχή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και του μικροαστικού στοιχείου** (ύγεια, παιδεία, εμπόριο, γεωργία, διατροφή, ψυχαγωγία, ενημέρωση, μηχανικοί, δικηγόροι, κ.λπ). μιλάμε για μια τάση που συρρικνώνει με γοργούς ρυθμούς τα παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα (κατά 3,6% ετησίως μειωνόταν ο αγροτικός πληθυσμός την περίοδο 1990-93, δεκάδες μικρομεσαίες επιχειρήσεις κλείνουν καθημερινά 1300 ιδιωτικά ιατρεία έκλεισαν το 1996 μόνο στη Θεσσαλονίκη), τα δορυφοροποιηθεί (π.χ. υπεργολαβίες) γύρω από το κεφάλαιο ή τα εντάσσει με διάφορες μορφές στη σχέση μισθωτής εργασίας. Ταυτόχρονα, **οι αναλογίες των τριών μεγάλων παραγωγικών τομέων (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής) είναι αυτές που τυπικά παρουσιάζουν οι αναπτυσσόμενες χώρες του ΟΟΣΑ-** με μια μεγαλύτερη, αλλά όχι σημαντικά, βαρύτητα του πρωτογενούς τομέα λόγω της γεωργίας. Βεβαίως όλοι αυτοί οι ποιοτικοί διττές (που είναι το κύριο για την εκτίμηση ενός κοινωνικού σχηματισμού) **δεν έχουν καταργήσει τις σημαντικές ιδιομορφίες του ελληνικού καπιταλισμού** (παραγωγικότητα της εργασίας, αποδοτικότητα του κεφαλαίου, Τεχνολογική και μορφωτική υποδομή) ούτε την ποσοτική του απόσταση (που είναι το δευτερεύον, αλλά

είχε αναγορευτεί σε κύριο από το παραδοσιακό Κ.Κ) από τις χώρες της πρώτης καπιταλιστικής ταχύτητας.

γ. Ο βαθμός διάδοσης της μισθωτής εργασίας για τον οποίο ο Λένιν έλεγε πως «ίσως έχει τη μεγαλύτερη σημασία στο ζήτημα της ανάπτυξης του καπιταλισμού». Και εδώ οι τάσεις είναι σημαντικότερες, παρότι οι αστικές στατιστικές εμφανίζουν στην Ελλάδα ένα υψηλό ποσοστό αυτό-απασχολούμενων. Στην πραγματικότητα, ένα διαρκώς διευρυμένο τμήμα των αυτοαπασχολούμενων επιτελεί ουσιαστικά εξαρτημένη εργασία (υπεργολαβίες, δελτίο παροχής υπηρεσιών, φασών παλιό και νέο κ.λπ). Ταυτόχρονα, ο κόσμος της μισθωτής εργασίας διευρύνεται ταχύτατα από πολλές τάσεις: προλεταριοποίηση μεσαίων στρωμάτων, αγροτιάς, διανοήσης - μείωση ενδιάμεσων στελεχών στην παραγωγική ιεραρχία - τείλοριοποίηση νέων εργασιών - εκτατική ανάπτυξη «βιομηχανοποίηση» αρκετών νέων τομέων κ.λπ.

δ. Ο βαθμός συγκέντρωσης-συγκεντροποίησης του κεφαλαίου, ο οποίος είναι αρκετά αναπτυγμένος και έχει οδηγήσει στη διαμόρφωση (ήδη από το '60) ΠΠΜ και στην ηγεμονική τους παρουσία στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας (αυτό αντανακλά και η γνωστή φιλολογία για τα διαπλεκόμενα συμφέροντα»). Αυτή η τάση τροφοδοτήθηκε από τους γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης των μεταπολεμικών δεκαετιών, από τις τεράστιες και ποικιλόμορφες κρατικές ενισχύσεις, από την έκθεση της ελληνικής οικονομίας στο διεθνή ανταγωνιστικό και τη συμμετοχή στην ΕΟΚ, από την Τεχνολογική ανανέωση, από το κύμα εξαγορών-συγχωνεύσεων (307 επιχειρήσεις εξαγοράστηκαν την περίοδο 1987-1990), από τις διαδικασίες αναδιάρθρωσης-εκκαθάρισης-απαξίωσης (π.χ, λειτουργία ΟΑΕ) που πυροδότησε η κρίση και η προσπάθεια υπέρβασης της και **πάνω απ' όλα, από την υπερ-εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης** (τα μικτά κέρδη ανά εργαζόμενο που αποκόμιζαν οι βιομηχανικές επιχειρήσεις την περίοδο 1980-92 αυξήθηκαν 13 φορές, ενώ το καθαρό κέρδος που έπαιρναν από κάθε εργαζόμενο οι μεγαλέμποροι επταπλασιάστηκε την περίοδο (1982-92).

Στους πολυεθνικούς ομίλους τα ονόματα είναι λίγο πολύ γνωστά (αν και οι ανακατατάξεις δε λείπουν): **στους ιδιωτικούς** ξεχωρίζουν οι όμιλοι

Βαρδινογιάννη, Ιντρακόμ, Λαμπράκη, Μπόμπολα, Στασινόπουλου, ΕCON, Μαρινόπουλου, Μυτιληναίου, Χαρτοποία Θράκης, ΔΕΛΤΑ, Πετζετακη, Λάτση, Φίλιππου (ΦΑΓΕ), Τίταν, των μεγάλων κατασκευαστικών εταιριών κ.λπ. **Στους ξένους ομίλους** ξεχωρίζουν ενδεικτικά: Λεβερ Ελλάς, ΖΕ, κ.λπ. Τέλος, **στους κρατικομονοπωλιακούς** ομίλους μπορούμε να κατατάξουμε αυτούς των κρατικών τραπεζών (Εθνικής, Εμπορικής, ΕΤΒΑ, Αγροτικής) τη ΔΕΠ κ.λπ.

ε. Ο τρόπος ένταξης-συμμετοχής στο διεθνές πλέγμα του καπιταλισμού. Ο τρόπος αυτός έχει μετασχηματιστεί και αναπτυχθεί πολύ από τις δεκαετίες του '30-50 (όταν, δηλαδή, κυριάρχησαν στην Αριστερά οι θεωρίες της εξάρτησης). Μιλάμε σήμερα για μια ελληνική καπιταλιστική οικονομία η οποία είναι αναπτυγμένη, διεθνοποιημένη και **με εμφανείς τις ιμπεριαλιστικές δραστηριότητες - τάσεις** για μια ελληνική αστική τάξη, η οποία τόσο συνολικά όσο και με επιμέρους κεφαλαία ή μερίδες της, έχει αναπτύξει ευρύτατες διεθνείς συμμαχίες- συγχωνεύσεις - συνεταιρισμούς και ανταγωνισμούς με άλλες αστικές τάξεις, έχει έντονα «εξωστρεφή» στοιχεία-φιλοδοξίες για ΠΠΜ που ασφυκτιούν στα όρια του ελλαδικού χώρου για μια οργανικότερη σύνδεση - διαπλοκή του ελληνικού κεφαλαίου με τις διαδικασίες της ευρωπαϊκής καπιταλιστικής ολοκλήρωσης για ρηξικέλευθες (και εμφανώς επιθετικές, τουλάχιστον οικονομικά και πολιτικοστρατηγικά) στοχεύσεις και επιλογές στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Μ. Ανατολής. Έτσι σήμερα μπορούμε να πούμε ότι **τα πιο προφανή κριτήρια των ιμπεριαλιστικών δραστηριοτήτων υπάρχουν και αναπτύσσονται στην Ελλάδα:**

- ⇒ **Το ελληνικό κεφάλαιο πραγματοποιεί εξαγωγές κεφαλαίου-και όχι μόνο εμπορευμάτων- σε άλλες χώρες** (τόσο αναπτυγμένες, όσο και λιγότερα αναπτυγμένες). Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι άμεσες παραγωγικές επενδύσεις στο εξωτερικό, σε διάκριση από τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου. Εντυπωσιακές σ' αυτά τα πλαίσια είναι οι εξαγωγικές - επενδυτικές «επιδόσεις» του ελληνικού κεφαλαίου στα Βαλκάνια, τα οποία επιχειρεί να μετατρέψει σε «οικονομική ενδοχώρα» και «ζώνη επιρροής της δραχμής».
- ⇒ **Το ελληνικό κεφάλαιο είναι ο ιδιοκτήτης κεφαλαίων σε άλλες χώρες.** Είναι ήδη γνωστές μερικές σημαντικές περιπτώσεις: Βαρδινογιάννης στην

Ουκρανία, Κόκκαλης στη Βουλγαρία, εφοπλιστές στη Βρετανία, αρκετές εταιρείες στην Αλβανία ή σε Ασία και Αφρική κ.λπ. Μάλιστα διευρύνεται και ο αριθμός της ελληνικής βάσης επιχειρήσεων που πραγματοποιούν μεγάλο μέρος των εργασιών τους στο εξωτερικό, εξάγουν εμπορεύματα (ακόμα και προς την Ελλάδα) όχι από τις μητρικές μονάδες τους, αλλά από τις θυγατρικές που έχουν ιδρύσει σε άλλες χώρες (π.χ. Carite, Ζερπιτης, Ιντρακόμ, Δέλτα, Τιτάνα, Πετζετακης).

⇒ **Ο ρυθμός κεφαλαιακής συσσώρευσης** (όπως φαίνεται από το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και μεγέθυνσης του κεφαλαιακού αποθέματος) κινείται σήμερα σε παραπλήσια ή ελαφρά χαμηλότερα επίπεδα με αυτά της Ε.Ε. και του ΟΟΣΑ, μετά από αρκετές δεκαετίες που υπερείχε αισθητά.

στ. Τα χαρακτηριστικά του κρατικού και ευρύτερα του αστικού πολιτικού συστήματος. Και εδώ οι αλλαγές είναι εντυπωσιακές. Η Ελλάδα του μετεμφυλιοπολεμικού κράτους, του ιδιώνυμου, των φακέλων, των κοινοβουλευτικών περιπετειών, της Βασιλείας, των άλυτων αστικο-δημοκρατικών προβλημάτων, της έκτο νόμου Αριστεράς, των πελατειακών σχέσεων, του ανυπάρχτου κράτους πρόνοιας, του συνδικαλισμού των Μακρηθοδώρηδων είναι πλέον παρελθόν. Η σημερινή Ελλάδα ζει την πιο παρατεταμένη και ήρεμη κοινοβουλευτική της περίοδο, το «θρίαμβο» και τη σταθερότητα της «συνταγματικής τάξης», τη νόμιμη - «κατοικίδια» Αριστερά, τον υποταγμένο, κρατικό, εργοδοτικό, αστικοποιημένο συνδικαλισμό, τη δημιουργία καρικατούρας κράτους πρόνοιας κ.λπ.- **«ζει», δηλαδή μ' ένα αστικό πολιτικό σύστημα που αντιστοιχίζεται σχεδόν πλήρως με το δυτικοευρωπαϊκό.** Ταυτόχρονα με το «θρίαμβο» του δημοκρατικού μας πολιτεύματος» (φαίνεται π.χ στο πως «χώνεψε» τα ριζοσπαστικά μεταπολιτευτικά ρεύματα ή στο πως πέρασε στη δεύτερη μεταπολίτευση χωρίς τους τριγμούς της Ιταλίας) ζούμε όμως και την αμφισβήτηση του, τόσο από τους «κάτω» (δυσπιστία, αποτοίχιση, κρίση αντιπροσώπευσης κ.λπ) όσο και από τους «πάνω» (αποσάθρωση κάθε έννοιας κράτους, εκφυλισμός κοινοβουλευτικών θεσμών, εκσυγχρονιστικές εκστρατείες κατά των πελατειακών σχέσεων, ηλεκτρονικά φακελώματα και Σεγκεν, ισχυροποίηση καταπιεστικών-αυταρχικών μηχανισμών, ασφυκτικότερος έλεγχος-παρουσία

του κεφαλαίου κ.λπ)- αλλά ακόμα και αυτό είναι μια εξέλιξη που καταγράφεται σε όλες τις χώρες του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού.

Η Ελλάδα και ο ιμπεριαλισμός

Η τοποθέτηση μας για το χαρακτήρα του ελληνικού καπιταλισμού δεν αγνοεί παλιές και σύγχρονες ενστάσεις για το θέμα αυτό:

α. Αμφισβητούνται, για παράδειγμα, τα ιμπεριαλιστικά χαρακτηριστικά της Ελλάδος γιατί «ο ιμπεριαλισμός εξ' ορισμού δεν μπορεί να νοηθεί ως περιφερειακός γιατί η Ελλάδα έχει αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο και δεν μπορεί να συγκριθεί με τις ΗΠΑ ή τη Γερμανία, γιατί πολλές σφαίρες της οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα ελέγχονται από ξένες πολυεθνικές» κ.λπ.

Όμως τα βασικά κριτήρια του ιμπεριαλισμού δεν ήταν αυτά, δεν ήταν η πολιτικοστρατιωτική οικονομική κυριαρχία των ισχυρών εθνών απέναντι στα αδύνατα, δεν ήταν η εθνικότητα των κεφαλαίων ή το επίπεδο της ανισόμετρης ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, δεν ήταν τα γεωγραφικά όρια στα οποία εκτεινόταν η δραστηριότητα ενός «εθνικού κεφαλαίου».

Το βασικό στοιχείο του ιμπεριαλισμού είναι ότι πρόκειται για ανώτερο επίπεδο εκμετάλλευσης της εργατικής πλειοψηφίας, πρώτα απ' όλα στο εσωτερικό του καπιταλιστικού συστήματος και κατ' επέκταση στο διεθνές επίπεδο. Συνεπώς, το βασικό κριτήριο για την ένταξη στο διεθνές ιμπεριαλιστικό-κεφαλαιοκρατικό πλέγμα είναι το επίπεδο ανάπτυξης και κυριαρχίας του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και των ηγεμονικών, μονοπωλιακών, χρηματιστικών τμημάτων του απέναντι στον κόσμο της μισθωτής εργασίας των εθνικών κοινωνιών, από τη μια και, από την άλλη, είναι η επέκταση της δράσης τους σε διεθνή πεδία μέσω της νεοαποικιακής εκμετάλλευσης και της αντίστοιχης πολιτικοστρατιωτικής καταπίεσης των λαών και εθνών με προκαπιταλιστικό επίπεδο ανάπτυξης ή με πολύ χαμηλό επίπεδο κυριαρχίας των καπιταλιστικών σχέσεων.

Το κριτήριο τούτο δίνει μια απάντηση σε αρκετές από τις αμφισβητήσεις των ιμπεριαλιστικών χαρακτηριστικών της Ελλάδας. Δεν χρειάζεται, συνεπώς, να είσαι Γερμανία ή ΗΠΑ ή έστω Ιταλία για να έχεις ως χώρα τέτοια

χαρακτηριστικά δε χρειάζεται να δραστηριοποιήσει κατ' ανάγκη σε όλο τον πλανήτη ή να κανεί στρατιωτικές επεμβάσεις (για την περίπτωση της Ελλάδας, υπάρχουν και αυτές με τη μορφή της συμμετοχής σε διεθνιστικά εκστρατευτικά σώματα και της «ανθρωπιστικής βοήθειας») δε χρειάζεται εξορισμού να έχει εταιρείες της εθνικότητας σου στις μεγαλύτερες παγκόσμια (που και αυτό ισχύει, για το ελληνικό εφοπλιστικό κεφάλαιο) ή να έχει θετικό εμπορικό ισοζύγιο (όταν, για παράδειγμα, οι ΗΠΑ έχουν αρνητικό, είτε γιατί τα κέρδη των εταιρειών «τους» διοχετεύονται σε φορολογικούς-επενδυτικούς παράδεισους είτε γιατί πολλά από τα προϊόντα αυτών των εταιριών παράγονται ή συναρμολογούνται σε θυγατρικές του εξωτερικού) δε χρειάζεται τέλος όλα τα κεφάλαια που δραστηριοποιούνται στη χώρα σου να είναι «εθνικά» (μιας και το σύνολο αυτών των κεφαλαίων-εθνικά, ιδιωτικά, διεθνή, κρατικά-συγχωνεύονται τελικά στα πλαίσια των συμφερόντων του συλλογικού καπιταλιστή, του εθνικού κοινωνικού σχηματισμού, εγγράφονται στη δυναμική της εσωτερικής συσσώρευσης του και της ένταξης του στο διεθνές κεφαλαιοκρατικό πλέγμα).

β. Με την ίδια λογική, η μειονεκτική, άνιση αλληλεξάρτηση της Ελλάδας-στα πλαίσια της ένταξης της στο διεθνή καπιταλιστικό καταμερισμό- δε σημαίνει νεοαποικιοκρατική εκμετάλλευση της. Η άνιση αυτή αλληλεξάρτηση δεν πραγματοποιείται με καθήλωση των καπιταλιστικών σχέσεων κυριαρχίας και ανάπτυξης, με καθήλωση και υπανάπτυξη του ελληνικού κεφαλαίου, αλλά με σύγκλιση και ανταγωνισμό, με συγκρούσεις και συνεργασίες **στη βάση της συνολικής (έστω και ανισότιμης) ανάπτυξης της καπιταλιστικής κυριαρχίας στη χώρα μας.** Αυτό σημαίνει ότι ένα τμήμα της υπεραξίας που παράγεται στη χώρα μεταφέρεται στις πιο ισχυρές δυνάμεις του πολυεθνικού κεφαλαίου. Αλλά αυτός ακριβώς είναι ο νόμος της καπιταλιστικής αλληλεξάρτησης και του ανταγωνισμού. Από αυτόν επιδιώκουν να επωφελούνται, όσο είναι δυνατόν και τα ελληνικά μονοπώλια στα πλαίσια της Ε.Ε και κυρίως στα πλαίσια της επεκτατικής πολιτικής τους σε περιοχές που διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα. Η **διαρθρωτική ανισόμετρα της ανάπτυξης του ελληνικού κεφαλαίου απέναντι στο ηγεμονικό πολυεθνικό κεφάλαιο επιχειρείται να αντιμετωπιστεί με την ένταση της εσωτερικής εκμετάλλευσης των εργαζόμενων και με τη**

διεκδίκηση συμμετοχής στην ένταση της εκμετάλλευσης στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο και ειδικά στην περιοχή των Βαλκανίων, της Ανατολικής Μεσόγειου και του Εύξεινου Πόντου.

Είναι αλήθεια ότι οι ηγεμονικές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις συμμετέχουν με προνομιακό τρόπο στην εκμετάλλευση των εργαζόμενων της χώρας μας, ενώ παράλληλα αντλούν σε βασικούς τομείς συγκριτικά πλεονεκτήματα και σε βάρος του ελληνικού κεφαλαίου. Άλλο τόσο σωστό όμως είναι ότι και το ελληνικό κεφάλαιο συμμετέχει, από υποδεέστερη θέση, στην εκμετάλλευση των εργαζόμενων της Ευρώπης και ιδιαίτερα της γειτονικής περιοχής και αντλεί, σε ορισμένους τομείς, συγκριτικά πλεονεκτήματα και σε βάρος των Ευρωπαίων και ιδιαίτερα των γειτονικών ανταγωνισμών του.

Ο μύθος λοιπόν της Ελλάδας της εξάρτησης, της καθυστέρησης, της αποβιομηχάνισης αποσκοπεί, πρώτα απ' όλα, στη στρεβλή και αταξική παρουσίαση του ρόλου του ελληνικού κεφαλαίου σε βάρος των εργαζόμενων, στην προώθηση των κοινωνικών συμβολαίων και της εθνικής συναίνεσης, στην υποταγή του εργατικού κινήματος στο βωμό της αστικής ανταγωνιστικότητας και στην «εθνικοποίηση» των ιμπεριαλιστικών σχεδίων στην περιοχή. «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες» και πρώτα απ' όλα στους Έλληνες αστούς. Ταυτόχρονα « η Ελλάδα ανήκει στη Δύση» και στα συμμαχικά ιμπεριαλιστικά μπλοκ του ελληνικού κεφαλαίου, όποτε πάλι «η Ελλάδα δεν παραχωρεί τίποτε αλλά διεκδικεί τα αναφαίρετα δικαιώματα της, διεκδικεί ο,τι της ανήκει», δηλαδή οτιδήποτε μπορεί να αρπάξει. Αυτή είναι η διαλεκτική της συμμετοχή της «χώρας μας» στο διεθνή καπιταλιστικό καταμερισμό.

γ. Σ' αυτά τα πλαίσια πρέπει να αντιμετωπίσουμε και τη σχέση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση. (Ε.Ε). Η σχέση αυτή έκανε τα πρώτα της βήματα στις αρχές του '60, τότε που ο Καραμανλής, δίνοντας το στίγμα της, δήλωνε: «δώσαμε ως προίκα στην ΕΟΚ τον ορυκτό μας πλούτο για να μας βοηθήσει στην εξασφάλιση πολιτικής σταθερότητας». Ταυτόχρονα, μ' αυτή τη στρατηγική επιλογή το ελληνικό κεφάλαιο προσδιόριζε τους αντικειμενικούς, κοινωνικούς και γεωπολιτικούς στόχους και συμμαχίες του (ανήκωμεν εις την Δύση), αλλά και τον τρόπο ένταξης του στο διεθνές σύστημα του κεφαλαίου.

Σήμερα, πλέον, η συμμετοχή στην Ε.Ε. συνδέεται με τον πυρήνα της αστικής κυριαρχίας στη χώρα μας. Βρίσκεται στην «καρδιά» της αντίθεσης κεφαλαίου - εργασίας και όχι στην περιφέρεια της. Η συμμετοχή στις διαδικασίες της δυτικοευρωπαϊκής ολοκλήρωσης - έστω από τη θέση του «μικροσυνεταιριού» - αποτελεί κεντρική επιλογή του ελληνικού κεφαλαίου, ιδιαίτερα των πιο δυναμικών και με πολυεθνική-πολυκλαδική διαπλοκή μερίδων του (συχνά και σε απόσταση από το σύνολο της αστικής τάξης, πολύ περισσότερο από την ενιαία κίνηση της «χώρας μας»), συνδέεται οργανικά με το σύνολο των «εσωτερικών» και «εξωτερικών» επιλογών του. Και ακόμα, οι κατευθύνσεις της Ε.Ε. (π.χ Μάαστριχ, ΟΝΕ, Λευκή Βίβλος, ΚΑΠ) δεν εκφράζουν κάτι «εξωγενές» προς τις ανάγκες της ελληνικής αστικής τάξης, κάτι εξωτερικά επιβαλλόμενο, αλλά τις συμπυκνωμένες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές επιλογές του δυτικοευρωπαϊκού κεφαλαίου, μαζί και του ελληνικού.

Η πραγματικότητα αυτή επιβεβαιώνεται από τον κεντρικό ρόλο που παίζουν οι Εοκικές επιλογές σε όλες τις σφαίρες των κοινωνικοπολιτικών σχέσεων. Ταυτόχρονα δείχνει ότι η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ε.Ε. είναι κάτι πολύ βαθύτερο από ένα «πρόβλημα εξάρτησης», από την «ένταξη σε έναν ιμπεριαλιστικό ανταγωνισμό που υπονομεύει τις αναπτυξιακές δυνατότητες της χώρας» και «ενισχύει την αποβιομηχάνιση και την υποβάθμιση της παραγωγικής βάσης της χώρας», από μια επιλογή «που παραδίδει τα κέντρα λήψης των αποφάσεων στο υπερεθνικό διευθυντήριο των Βρυξελλών». Δείχνει επίσης ότι οι συνέπειες από την ένταξη της Ελλάδος στην Ε.Ε. χρειάζονται πιο σύνθετα κριτήρια για να αποτιμηθούν και όχι απλά το ισοζύγιο εμπορικών συναλλαγών, τη σχέση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ Ελλάδος - Ε.Ε., τους ρυθμούς αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής κ.λπ. Δείχνει, τέλος, ότι η απαίτηση «να πιάσουμε τους δείχτες του Μάαστριχ», «να ενταχούμε στην ΟΝΕ», «να γίνουμε πιο ανταγωνιστικοί στην Ε.Ε.», «να είμαστε στην πρώτη ταχύτητα και να μην περιθωριοποιηθούμε» κ.λπ- μια απαίτηση που προωθείται συντρίβοντας τις εργατικές ανάγκες- είναι μια επιδίωξη του ελληνικού κεφαλαίου που υπαγορεύεται πρωτίστως από τις δικές του ανάγκες (τουλάχιστον των πιο δυναμικών του τμημάτων) για βαθύτερη εκμετάλλευση της εγχώριας εργατικής τάξης και εντατικότερη συμμετοχή (έστω με μικρότερες

προδιαγραφές) στη λεία από την επίσης βαθύτερη εκμετάλλευση των εργαζόμενων της Ε.Ε και των Βαλκανίων και όχι μια επιδίωξη που υπαγορεύεται από τη «δουλικότητά» του, από την «υποταγή σε κελεύσματα ξένων κέντρων», από την «υποτέλεια» του κ.λπ.

Οι χαμηλότεροι πόντοι με τους οποίους το ελληνικό κεφάλαιο συμμετέχει στη διανομή της λείας (και είναι συζητήσιμο, αν αυτοί είναι λιγότεροι σε σχέση με τη δεκαετία του '60) δεν πρέπει να κρύβουν βέβαια ότι η ελληνική ολιγαρχία με τη συμμετοχή της στην Ε.Ε. δυναμώνει απέναντι στον «εσωτερικό» της εχθρό την εργατική πλειοψηφία, αλλά και απέναντι στους ανταγωνιστές της και στην εργατική τάξη των άλλων έχθρων.

Η ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ ΕΛΛΑΔΑΣ - ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Ένα ακόμα πιο σημαντικό θέμα είναι η αντιπαράθεση Ελλάδας - Τουρκίας: ο χαρακτήρας της, οι αιτίες της, η στάση του εργατικού κινήματος και της Αριστεράς κ.λπ. πρόκειται για ένα ζήτημα με προφανή πολιτική σημασία, γιατί όλα δείχνουν ότι τα επεισόδια τύπου Ιμια θα γίνονται πιο συχνά και ακόμα γιατί απ' αυτή την αντιπαράθεση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η θέση της Ελλάδας (και της Τουρκίας) στους γενικότερους και ασφαλώς πιο σημαντικούς περιφερειακούς, ευρωπαϊκούς και παγκόσμιους συσχετισμούς των συμμαχιών και των αντιπαραθέσεων.

Για μερικούς αυτή η αντιπαράθεση έρχεται από το παρελθόν και είναι η εκδήλωση ενός «καθολικού» ανταγωνισμού μεταξύ της ελληνικής και τούρκικης ολιγαρχίας - οι Αμερικανοί και δυτικοευρωπαίοι ιμπεριαλιστές δεν την επιθυμούν, ίσως και δρουν εξομαλυντικά. Για άλλους ισχύει το αντίστροφο, η «πηγή του κακού» βρίσκεται στο ρόλο του αμερικανικού κυρίως ιμπεριαλισμού, στη διαρκή προσπάθεια του να εδραιώσει τον επιδιαιτητικό του ρόλο στην περιοχή, στον ανταγωνισμό για το ποιος θα είναι ο αποτελεσματικότερος τοποτηρητής τους. Και οι δυο απόψεις απηχούν πλευρές της αλήθειας, δεν είναι όμως όλη η αλήθεια. Είναι αλήθεια ότι ο αμερικανικός κυρίως ιμπεριαλισμός υποθάπτει και αξιοποιεί την

αντιπαράθεση των δυο χωρών για να εδραιώνει τη θέση και τα συμφέροντα του στην περιοχή, όμως είναι λάθος ότι η κύρια αιτία του προβλήματος βρίσκεται σ' αυτόν. Είναι αλήθεια ότι η αντιπαράθεση Ελλάδας-Τουρκίας έχει «βεβαρημένο ιστορικό παρελθόν» (τουρκοκρατία, ισλαμισμός-ορθοδοξία, βαλκανικοί πόλεμοι, Μικρασιατική Καταστροφή κ.λπ), ωστόσο είναι λάθος η εκτίμηση ότι τα σημερινά χαρακτηριστικά και επίδικα ζητήματα της έρχονται κυρίως από το «χθες».

Για μας το πρωτογενές «εύφλεκτο υλικό» της σημερινής αντιπαράθεσης Ελλάδας - Τουρκίας συσσωρεύεται από την εσωτερική δυναμική κίνησης, ανάπτυξης και διεθνούς διαπλοκής τόσο της τούρκικης όσο και της ελληνικής αστικής τάξης. Μάλιστα αυτό το υλικό γίνεται ακόμα πιο εκρηκτικό μετά τις ριζικές ανακατατάξεις στο λεγόμενο ανατολικό μπλοκ, οι οποίες σηματοδότησαν μια νέα, ποιοτικά ανώτερη, τομή στη διάταξη (για την ακρίβεια αναδιάταξη) των συμμαχικών μπλοκ στα πλαίσια του διεθνούς πλέγματος του κεφαλαίου στα Βαλκάνια, την Αν. Μεσόγειο και τις Παραεuxeινίες περιοχές. Αυτή η τομή δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί και η μεταβατική της φάση υπονομεύει τις παλιές συγκλίσεις και διασυνδέσεις, απελευθερώνει τις αντιπαράθεσεις και τον αγώνα δρόμου ανάμεσα στις δυο «χώρες».

Ετσι, πλάι στα κύρια πεδία αντιπαράθεσης (Κύπρος, καθεστώς Αιγαίου, εξοπλισμοί, αγορές και πρώτες ύλες Βαλκανίων, Αν. Μεσόγειο κ.λπ), ο ελληνοτουρκικός ανταγωνισμός αποκτά τώρα και νέες ποιοτικές διαστάσεις γύρω από τα πετρέλαια του Καύκασου και του Ιράκ, τους δρόμους των αγωγών πετρελαίου (Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη - Τσεϊκάν κ.λπ), την Εγγατία και την Παραεγναετία, τη γενικότερη σύγκρουση ορθόδοξου και μουσουλμανικού τόξου κ.λπ. Όλα αυτά λειτουργούν στα πλαίσια της γενικότερης όξυνσης των ενδοκαπιταλιστικών ανταγωνισμών και των ανακατατάξεων στην ευρύτερη περιοχή και κάνουν **όλο και πιο κοντινή την πιθανότητα επανάληψης «επεισοδίων» τύπου Ιμιας και όλο και πιο απειλητικά το ενδεχόμενο μιας πολεμικής σύρραξης.**

Σ' αυτή την αντιπαράθεση η κάθε χώρα προσέρχεται «καταθέτοντας» τα δικά της ισχυρά «χαρτιά». **Η ελληνική αστική τάξη** υπερέχει σαφώς στο οικονομικοκοινωνικό πεδίο, σε ότι αφορά την εσωτερική πολιτική σταθερότητα, καθώς και ως προς τη συμμετοχή της στην Ε.Ε. και στον

ευρωπαϊκό καπιταλιστικό καταμερισμό, και αυτά ακριβώς είναι τα πλεονεκτήματα που κυρίως αξιοποιεί. Από την άλλη, η **τούρκικη αστική τάξη** έχει σημαντικό γεωπολιτικό - στρατηγικό προβάδισμα όσον αφορά το χώρο των πετρελαίων και των αγορών του ευρύτερου μουσουλμανικού τόξου. Παράλληλα, διατηρεί μια σειρά στρατιοπολιτικά πλεονεκτήματα που συνδέονται με την εσωτερική ταξική φύση του καθεστώτος της, το μέγεθος της και τις ιστορικές διασυνδέσεις της με τις επιθετικές στρατηγικές πλευρές των ιμπεριαλιστικών, και ειδικά των αμερικανικών σχεδιασμών στην περιοχή.

Έτσι η αντιπαράθεση ανάμεσα στις δυο χώρες έχει και από τις δυο πλευρές περιεχόμενο ιμπεριαλιστικό, πολεμοκάπηλο, αντιλαϊκό. Είναι μια σύγκρουση δυο ενδιάμεσων κρίκων του διεθνούς καπιταλιστικού πλέγματος με επιθετικές βλέψεις και από τους δυο, ανεξάρτητα από το ποιος κάθε φορά είναι από πολιτικοστρατιωτική άποψη, ο επιτιθέμενος και ποιος ο αμυνόμενος. Το γεγονός ότι η Τουρκία εμφανίζεται πιο επιθετική από την Ελλάδα, φτάνοντας ως και την αμφισβήτηση των συνόρων (επειδή ήταν στο στρατόπεδο των ηττημένων μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και εμφανίζεται να μειονεκτεί στον υπάρχοντα συσχετισμό δυνάμεων απέναντι στον ελληνικό καπιταλισμό) δεν αναιρεί την επιθετικότητα της Ελλάδας (η οποία εμφανίζεται «διαλλακτική», υπέρ της προσφυγής στο διεθνές δίκαιο κ.λπ). Δεν την αναιρεί από την άποψη της ουσίας ούτε το γεγονός ότι τα κύρια επιθετικά όπλα της Τουρκίας είναι τα στρατιωτικά και διεθνοπολιτικά, ενώ της Ελλάδας τα οικονομικοπολιτικά.

Είναι φανερό ότι αυτή η πολιτική και των δυο ολιγαρχιών στρέφεται, πρώτα απ' όλα εναντίον των εργαζομένων των χωρών τους και της περιοχής. Σημαίνει αντικειμενικά ένα νέο γύρο κοινωνικού και θερμού πολέμου σε βάρος των λαών και μπορεί να αντιμετωπιστεί κυρίως στα πλαίσια της εσωτερικής πάλης των λαών ενάντια στις αστικές τους τάξεις, για την απόκρουση του πόλεμου και την επαναστατική ανατροπή της αστικής κυριαρχίας.

Σ' αυτά τα πλαίσια πρέπει, τέλος, να αντιμετωπίσουμε και τη λεγόμενη «κρίση εθνικής στρατηγικής»

Οι ριζικές μεταβολές που πραγματοποιούνται στις καπιταλιστικές σχέσεις αλλά και στο διεθνές σύστημα, καθώς και στην περιοχή μας (ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα του '89-90) κεντρίζουν τις φιλοδοξίες της αστικής τάξης για

παραπέρα ισχυροποίηση της θέσης της στα πλαίσια του ιμπεριαλιστικού - καπιταλιστικού πλέγματος. Το ζήτημα των εσωτερικών κοινωνικών συμμαχιών του κεφαλαίου οξύνεται, ενώ παράλληλα οξύνεται και το ζήτημα των διεθνών συμμαχιών του στα πλαίσια του ιμπεριαλιστικού, κεφαλαιοκρατικού πλέγματος. Η αστική τάξη, σε περίοδο ριζικών ανακατατάξεων, ψηλαφεί ξανά το Όνειρο μιας θέσης στην «πρώτη ταχύτητα», με βάση την προνομιακή οικονομικοκοινωνική δυναμική της στην περιοχή των Βαλκανίων, των πετρελαίων και της πρώην ανατολικής αυτοκρατορίας. Φυσικά, κι αυτή τη φορά τα πράγματα είναι δύσκολα. Οι νέες δυνατότητες της καπιταλιστικής ανάπτυξης συνδυάζονται με τα γενικότερα στοιχεία της καπιταλιστικής κρίσης, που οξύνουν στο έπακρο όλους τους ανταγωνισμούς, ακόμα και τους δευτερότερους, στα πλαίσια του ιμπεριαλιστικού πλέγματος (ΗΠΑ-ΕΟΚ, ενδοΕΟΚικοί ανταγωνισμοί, περιφερειακοί και τοπικοί καπιταλιστικοί ανταγωνισμοί κ.λπ).

Ο ελληνικός καπιταλισμός λοιπόν έχει κρίση «εθνικής στρατηγικής, κρίση διεθνών συμμαχιών, στη βάση όμως του προσανατολισμού για μια ριζική αντιδραστική στροφή στην εσωτερική εκμετάλλευση και την εξωτερική «επέκταση» και της αμφισβήτησης συμμετοχής του στο διεθνές κεφάλαιο - κρατικό - ιμπεριαλιστικό πλέγμα. Η κρίση αυτή των διεθνών συμμαχιών του ελληνικού κεφαλαίου οφείλεται στον παράλληλο αντιδραστικό προσανατολισμό όλων των αστικών τάξεων της περιοχής, στην όξυνση όλων των ενδοιαστικών ανταγωνισμών και στην ανολοκλήρωτη διαδικασία αποκρυστάλλωσης των συμμαχικών μπλοκ, στα πλαίσια του ιμπεριαλιστικού-καπιταλιστικού πλέγματος, στις νέες συνθήκες και ειδικά στην περιοχή μας και όχι στην αμφισβητούμενη (τουλάχιστον σε επικίνδυνο βαθμό) από τους «κάτω» της διεθνούς κεφαλαιοκρατικής διαπλοκής του.

Σήμερα, βρισκόμαστε λοιπόν σε μια ιστορική φάση όπου το νέο πλέγμα των συμμαχιών και των αντιθέσεων είναι αντιφατικό και διαρκώς μεταβαλλόμενο, οι δε αντιθέσεις διαρκώς εντονότερες. **Ή μάλλον, βρισκόμαστε σε μια περίοδο μετάβασης από τα παλιά συμμαχικά μπλοκ (του ψυχρού πόλεμου) στα νέα.** Η «νέα τάξη πραγμάτων» σημαίνει ασφαλώς την αναμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία του αμερικανικού ιμπεριαλισμού σε παγκόσμια κλίμακα και ειδικά στην περιοχή. Από την άλλη όμως πλευρά, εγκαινιάζει μια νέα ποιοτικά νέα, μακρόχρονη μεταβατική περίοδο

αμφισβητήσεων, αναδιατάξεων, αντισυσπειρώσεων και συνεχών μεταβολών στις μορφές των ανταγωνισμών και των συμμαχιών, στα πλαίσια του ιμπεριαλιστικού πλέγματος και του καπιταλισμού καταμερισμού σ' όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης. Όσο διαρκεί αυτή η περίοδος θα είναι δύσκολο, συνεπώς, να δοθεί απάντηση στην «κρίση εθνικής στρατηγικής» αν υποθέσουμε ότι μπορεί να υπάρξει περίοδος που υπάρχει πλήρης (χωρίς αναπροσαρμογές και ανακατατάξεις) αποκρυστάλλωσης μιας τέτοιας στρατηγικής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Σ' αυτό το κομμάτι της εργασίας, θα προσπαθήσουμε να εξαγάγουμε μερικά βασικά συμπεράσματα από τα στοιχεία που παρατέθηκαν, σ' ότι αφορά την διείσδυση των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια αλλά και για την ελληνική οικονομία κάπως πιο γενικά.

Απ' ότι φαίνεται η περίοδος 1989-1990 ήταν μια περίοδος τομή για τα πολιτικά - οικονομικά πεπραγμένα της Ανατολικής Ευρώπης αλλά σ' αυτό ακριβώς το πλαίσιο και της Ελλάδας. Σ' αυτή τη κατάσταση, νέες γεωπολιτικές σταθερές αρχίζουν να διαμορφώνονται και στην περιοχή της χερσονήσου του Αίμου. Η ελληνική αστική τάξη αντιλαμβάνεται πως κάτι καινούργιο οικονομικά προκύπτει στην περιοχή, έπειτα βέβαια και από την τυπική πλέον διάλυση του σύμφωνου της COMECON. Πρέπει να πούμε όμως πως η προϋπόθεση για την επέκταση της δραστηριότητας του ελληνικού κεφαλαίου βρίσκεται μέσα στο εσωτερικό της χώρας. Είναι η περίοδος των συγκυβερνήσεων Ν.Δ-Κ.Κ.Ε. προπομπός της οικουμενικής Ζολώτα, με τους νέους, τότε, αναπτυξιακούς νόμους, την προετοιμασία του πρώτου κύματος ιδιωτικοποιήσεων κ.τ.λ. Είναι κυρίως η εποχή που ενώ ένα μεγάλο κομμάτι του πολιτικού κόσμου μιλάει για αποβιομηχάνιση, το ελληνικό κεφάλαιο μεταφέρει κεφάλαια στα Βαλκάνια κυρίως στο χώρο της κλωστοϋφαντουργίας και της μεταποίησης, ενώ παράλληλα βιομηχανοποιεί, "εξευρωπαΐζει" μια σειρά άλλες δραστηριότητες και τομείς παραγωγής (υπηρεσίες, παιδεία, υγεία κ.τ.λ.). Είναι η πρώτη τομή-προϋπόθεση για την επέκταση στα Βαλκάνια.

Στόχοι αυτής της πρώτης προσπάθειας είναι το ξεπέραςμα της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους που το Ελληνικό Κεφάλαιο βιώνει εκείνη την περίοδο μέσα από την κρίση του μονοπωλιακού καπιταλισμού. Αυτό σημαίνει εντατική εργατική εκμετάλλευση "μεσα" αλλά και εκτατική "έξω" των συνόρων. Μαζί βέβαια και με τους πολιτικούς στόχους στη συμμετοχή των καινούργιων καταστάσεων στην περιοχή. Παρ' όλα αυτά η περίοδος 89-92 σημαδεύεται από τη συμμετοχή ΜΜΕ και οικογενειακών επιχειρήσεων, χωρίς σχέδιο, και κυρίως από τη Βόρεια Ελλάδα λόγω εύκολης σχετικά μετακίνησης. Όσο και αν αυτή κριτικαρίστηκε για την προχειρότητα της και την διάθεση αρπαχτής η αλήθεια είναι μια : Το κύτταρο του καπιταλισμού, η μικρή

παραγωγή, η μικρή και μεσαία επιχείρηση είναι ο καταλύτης για τα πρώτα βασικά συμπεράσματα από τις ναυαρχίδες του Ε.Κ. Είναι η εποχή που κατανοείται πως για να σταθεί καλύτερα στα πόδια της η επέκταση το Ε.Κ. θα πρέπει να συμμετάσχει στην γενικότερη οικοδόμηση πολιτική και οικονομική των Βαλκανικών χωρών. Και το ερώτημα εκείνη την περίοδο μπαίνει αρκετά έντονα μέσα από δύο γεγονότα, ιδιαίτερα με το ένα, ιδιαίτερου ελληνικού ενδιαφέροντος, τα οποία βάζουν επιτακτικά το ζήτημα της ανοικοδόμησης. Το ένα είναι ο πρώτος πόλεμος στην π. Γιουγκοσλαβία με θέατρο των επιχειρήσεων την Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Το δεύτερο και ίσως πιο σημαντικό είναι το θέμα της ονομασίας της Π. Γ.Δ.Μ. Και είναι αρκετά σημαντικό γιατί για πρώτη φορά μπαίνει στην ελληνική άρχουσα τάξη το ερώτημα : Δυναμική αντιπαράθεση αλυτρωτικού τύπου για την ονομασία ή στρατηγικού τύπου μακρόπνοη και συνεχής οικονομική διεξόδωση και δημιουργία ελληνικού προτεκτοράτου και διαλλακτική αντιμετώπιση του ονόματος. Η ελληνική αστική τάξη παρ' ότι στην αρχή και για λόγους μη αποκοπής από το λαϊκό αίσθημα (αίσθημα σε πολλές περιπτώσεις ακραία εθνικιστικό), φαίνεται να απαντάει με τον πρώτο τρόπο, τελικά παίρνει θέση και επιλέγει. Σταθερή οικονομική και πολιτική διεξόδωση, δορυφοροποίηση γύρω από τη δραχμή. Άλλωστε ο μέντορας της αστικής πολιτικής Κ.Μητσοτάκης, πρωθυπουργός τότε το διατύπωσε εντελώς κυνικά : "Μετά από 10 χρόνια δεν θα θυμάται κανείς τίποτα"

Μ' αυτό τον μπούσουλα μπαίνει στη δεύτερη περίοδο επέκτασης 92-95. Η περίοδος αυτή συνδυάζεται από την προσπάθεια του Ε.Κ. είτε με δικές του πρωτοβουλίες είτε μέσω του κράτους να συμμετάσχει στο σύνολο της ζωής των Βαλκανικών κρατών. Στήσιμο εκπαίδευσης και στρατού στην Αλβανία, ιατροβιομηχανικά συμπλέγματα στη Βουλγαρία κ.τ.λ. Η εξασφάλιση μεγαλύτερων κερδών απαιτεί πρώτα απ' όλα "εξαγωγή" πολιτικής και κοινωνικής καπιταλιστικής σταθερότητας. Μπορεί το εργατικό δυναμικό να είναι πειθήνιο και φθηνό στις Βαλκανικές χώρες, είναι όμως και ανεκπαιδευτο και ανειδίκευτο για τα νέα στοιχεία του Ε.Κ. Είναι η εποχή που συνειδητοποιείται πως τα ΜΜΕ μπορούν να παίξουν ένα προωθητικό ρόλο με πλέγματα δραστηριοτήτων μέσω συγχωνεύσεων, εξαγορών και συνεργασιών με τις μεγάλες επιχειρήσεις. Σ' αυτή την κατεύθυνση αξιοποιούνται και τα διάφορα "πακέτα Ντελόρ" ούτως ώστε το εγχείρημα να πάρει πολιτικά και

έναν περισσότερο βαρύνοντα ρόλο. Δηλαδή ότι η Ελλάδα σαν το μοναδικό μέλος της Ε.Ε. μπορεί και πρέπει να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή. Και βέβαια όλη αυτή η προσπάθεια συνδυάζεται και από την απελευθέρωση του νομικού καθεστώτος στα Βαλκάνια σ' ότι αφορά την απελευθέρωση των ιδιωτικοποιήσεων.

Παρ' όλα αυτά το σημαντικότερο χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι πως το ελληνικό κεφάλαιο πραγματοποιεί στρατηγικές συμφωνίες με Π.Π.Μ. Ιδιαίτερα τα πιο δυναμικά τμήματα του που σε τελική ανάλυση είναι και αυτά που χαρακτηρίζουν τις τάσεις και την εξέλιξη ενός οικονομικού κοινωνικού σχηματισμού, πραγματοποιούν σοβαρές αλλαγές σ' ότι αφορά το μοντέλο εργασίας (στροφή στη διανοητική εργασία), χαρακτηρίζονται από επενδύσεις εντάσεως κεφαλαίου και όχι εργασίας, επιχειρήσεις και επενδυτικά προγράμματα που χαρακτηρίζουν την καθ' αυτή καπιταλιστική ανάπτυξη στο ολοκληρωτικό της στάδιο. Στην επέκταση πλέον βάζουν πλάτη με εταιρείες με βαλκανικούς αλλά και παγκόσμιους στόχους και γι' αυτό οδηγούνται στις συμμαχίες με τα Π.Π.Μ. Ο επεκτατικός - ληστρικός ρόλος του Ε.Κ. παίρνει πλέον σάρκα και οστά και στην περιοχή κάνοντας άλμα σε σχέση με την πρώτη περίοδο της διείσδυσης στα Βαλκάνια.

Κυρίως όμως οι βασικές πλευρές της "βαλκανικής" πολιτικής της ελληνικής ολιγαρχίας, να το πούμε έτσι, αρχίζει να διαμορφώνεται σοβαρότερα και με πιο διακριτό τρόπο από το '97 και μετά με αποκορύφωση τα γεγονότα του πόλεμου στα Βαλκάνια όπου ήδη φαίνονται πως οι νέοι πολιτικοοικονομικοί κίνδυνοι σημαίνουν και νέες ευκαιρίες με σκοπό τη διαμόρφωση νέων συσχετισμών στην περιοχή. Μπαίνει όμως κατά τη γνώμη μας ένα πολύ μεγάλο ερώτημα, που ανακύπτει εύλογα από την ίδια την εργασία μας. Ειδικά αν συσχετιστεί με τη διαπίστωση που από το '97 έγκυροι οικονομικοί κύκλοι και έντυπα θέτουν. Δηλαδή πως οι αγορές των Βαλκανίων κρύβουν κινδύνους λόγω της πολιτικής αστάθειας των χωρών αυτών. Γιατί τελικά ο χώρος των Βαλκανίων παρ' όλους τους κινδύνους που κρύβει, παραμένει υψηλού ενδιαφέροντος για την ελληνική αστική τάξη και τους εκάστοτε κυβερνώντες; Πιστεύουμε πως αυτοί οι λόγοι είναι 4. Έχουμε λοιπόν ως εξής:

1. Η κυριαρχία ή τουλάχιστον τα αυξημένα πλεονεκτήματα στα Βαλκάνια, πέρα από την αυτοτελή αξία που έχουν, ουσιαστικά είναι το "οχυρό", το

"μάτι" της ελληνικής ολιγαρχίας για την επιτήρηση, την παρουσία και τελικά ίσως και την επικράτηση στο σύνολο της Ν.Α.Ευρώπης και της Ανατολικής πλευράς της λεκάνης της Μεσογείου. Γι' αυτό παράλληλα με το Βαλκανικό Ελντοράντο, έχουμε μια σειρά επενδυτικών προσπαθειών στην Παραεξείνια περιοχή, στις Δημοκρατίες του Καυκάσου, καθώς και στρατιωτικής - οικονομικής φύσεως συμφωνίες με χώρες της Μέσης Ανατολής και της Β.Α.Αφρικής. Η ποιοτική διάφορα στη δραστηριότητα των ελληνικών κεφαλαίων φαίνεται από δύο πολύ χαρακτηριστικά παραδείγματα. Το ένα είναι ότι η ελληνική ολιγαρχία επεκτείνεται βασικά μέσα από την εξαγωγή κεφαλαίων και όχι εμπορευμάτων, προσδοκά δηλ. κέρδη μέσα από την καθ' αυτό παραγωγή εμπορευμάτων και μετά την διανομή, πράγμα που είναι βασικό συστατικό στοιχείο του ιμπεριαλιστικού ρόλου της άρχουσας τάξης στην περιοχή. Και το δεύτερο επίσης πολύ σημαντικό είναι ότι μέσα από τις στρατιωτικές συμφωνίες του παρελθόντος (Λιβύη, Σύρια κ.τ.λ.) προσπαθεί να δημιουργήσει η ίδια την υποδομή για την κατασκευή οπλικών συστημάτων προς πώληση. Τα Βαλκάνια λοιπόν είναι το ορμητήριο για τους δρόμους του πετρελαίου, του φυσικού αερίου, για τα οικονομικά στοιχήματα της περιοχής. Άλλωστε η διαδικασία είναι μια πραγματική αλυσίδα.- Υπεραξία του Έλληνα εργαζομένου, επενδεδυμένη στα Βαλκάνια, υπεραξία και κέρδη από την εκμετάλλευση των Βαλκανίων εργατών, προίκα για καλύτερη διαπραγμάτευση στην περιοχή ευρύτερα αλλά και στην Ε.Ε.

2. Είναι η συνολική γεωπολιτική θέση της Ελλάδας (του ελληνικού αστικού κόσμου). Παρά πολύ καλά περιγράφει το δόγμα των δυναμικών κάθε φορά κεφαλαιούχων αλλά και άλλων πολιτικών, ο Π. Κονδύλης στο βιβλίο του "Η θεωρία του πόλεμου" : "Ακόμα και αν αναλαμβάνει ρόλο περιφερειακού τοποτηρητή (Η Τουρκία ή η Ελλάδα Σ.Σ.), το κάνει για να προωθήσει δικές της θέσεις και δικά της συμφέροντα, για να έχει πρόσβαση στην υπερσύγχρονη στρατιωτική τεχνολογία και για να βρίσκεται κοντά στα σύγχρονα κέντρα λήψης αποφάσεων". Η αλλού όταν δίνει το παράδειγμα του Ε.Βενιζέλου που για να κάνει την (αστική, ληστρική) Ελλάδα των 2 ηπείρων και των 5 θαλασσών δεν δίστασε ούτε μπροστά σε έναν ενδεχόμενο εμφύλιο πόλεμο. Αυτό σήμερα πραγματοποιεί και η ελληνική ολιγαρχία. Συμφωνεί με τη νέα δομή του NATO, τάσσεται εντός των

στρατιωτικών επιχειρήσεων στο Κόσσοβο, όχι λόγω εθελοδοουλείας, αλλά λόγω ιδιοτελών συμφερόντων. Και αυτά τα ιδιοτελή συμφέροντα είναι συμβατά μόνο με τα μεγάλα ιμπεριαλιστικά συμφέροντα, ακόμα κι αν αυτά σημαίνουν πολέμους. Πολέμους βέβαια με προϋπόθεση τον οικονομικό - κοινωνικό, ταξικό εντέλει πόλεμο σε βάρος της εργασίας.

3. Η λυδία λίθος όλων αυτών, για την λεία δηλαδή των Βαλκανίων είναι η αυτοτελής σχετικά σημασία του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού. Ας μη γελιόμαστε. Οποιοδήποτε οικονομικό στοίχημα παίζεται, και θα παίζεται (Βαλκάνια, πετρέλαια και φυσικές πηγές πλούτου, Κύπρος κ.τ.λ.), έχουν σαν τελική τους κατάληξη, το ποιος από τους δύο θα είναι ο κυρίαρχος στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Το γεγονός πως αυτή η ηγεμονία δεν έχει κριθεί τελεσίδικα, είναι αυτό που οδηγεί τις δύο αστικές τάξεις από τη μια να ανεβάζουν τους τόνους (Ίμια, Κύπρος κ.τ.λ.) για την επικυριαρχία στο Αιγαίο, αλλά και από την άλλη εκεί που η τράπουλα ξαναμοιράζεται η τουλάχιστον μπαίνει σε μια σχετική επαναδιαπραγμάτευση, όπως τώρα στην πρώην Γιουγκοσλαβία, εκεί παίρνουν κοινές πρωτοβουλίες, πολιτικές όσο και οικονομικές. Μπορεί από τη μια η Ελλάδα να βρίσκεται σε μια αρκετά αναβαθμισμένη οικονομική θέση στην περιοχή των Βαλκανίων, σε αντιδιαστολή με μια μεγάλη στρατιωτική δύναμη της Τουρκίας, παρ' αυτά όμως και οι δυο χώρες παίρνουν τα μέτρα τους στους αντίστοιχους τομείς που υποτίθεται ότι μειονεκτούν. Κυριαρχία λοιπόν στα Βαλκάνια σημαίνει πόντους με ιδιαίτερη σημασία απέναντι στον ανταγωνιστή.
4. Τέλος σε σχέση με τα Βαλκάνια, ιδιαίτερο πλεονέκτημα για το ελληνικό κεφάλαιο είναι η συμμετοχή στην Ε.Ε. Η θέση της Ελλάδας στην Ε.Ε. λειτουργεί διπλά. Από τη μια είναι τα ίδια τα χρηματοδοτικά πακέτα που είναι μέσον οικονομικής διείσδυσης με ενισχυμένο τρόπο (ιδιαίτερα τα πακέτα Σαντέρ, Πρόντι), όπως τώρα και το περίφημο νέο πακέτο Marshal , με ιδιαίτερη ευρωπαϊκή ενίσχυση που η Ελλάδα προσβλέπει πολλά σε αυτό. Αλλά και από την άλλη πλευρά η κυριαρχία στα Βαλκάνια γίνεται διαπραγματευτικό χαρτί για συμμετοχή από καλύτερη θέση στην Ε.Ε. Το σύνθημα "Ελλάδα ισχυρή σε σταθερά Βαλκάνια για την Ευρωπαϊκή ενοποίηση" είναι το νέο επιθετικό δόγμα της Ελληνικής ολιγαρχίας. Συμμετοχή στην ΟΝΕ, σημαίνει παγίωση της κυριαρχίας του κεφαλαίου

μέσα στη χώρα, σημαίνει σταθερότητα του ελληνικού πλεονεκτήματος στα Βαλκάνια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

- Αυγή
- Βήμα
- Έθνος
- Ελευθεροτυπία
- Εξουσία
- Επενδυτής
- Εποχή
- Ημερησία
- Ισοτιμία
- Καθημερινή
- Κέρδος
- Νέα
- Πριν
- Ριζοσπάστης

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Αγορά
- Εφοπλιστής.
- Οικονομικός Ταχυδρόμος.
- Χρήμα.

ΒΙΒΛΙΑ

1. Μακεδονία και Βαλκάνια.
Ξενοφοβία και Ανάπτυξη
Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
2. Με τη ραπτομηχανή στην κουζίνα
Και τους Πολωνούς στους αγρούς.
Ντίνα Βαίου
Κώστας Χατζημιχάλης.
3. Κεφάλαιο
Κάρλ Μάρξ
4. Ο Ιμπεριαλισμός : ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού
Λένιν.
5. Μισθός, τιμή, κέρδος.
Κάρλ Μάρξ.
6. Μισθωτή εργασία και κεφάλαιο.
Κάρλ Μάρξ.

7. Λευκή Βίβλος της ΕΟΚ. Ο Μεσαίωνας του 2.000
Βασίλης Μινακάκης.
8. Αλβανία : από την αναρχία σε μια βαλκανική ταυτότητα.
Τζέϊμς Πέτιφερ - Μιράντα Βίκερς.
9. Κόσοβο : ο πλανητικός πόλεμος.
Απόστολος Αποστολόπουλος.
10. Πολεμιστής στη σκιά. Η προγραμματισμένη διάλυση της
Γιουγκοσλαβίας.
ERICH SCHMIDT - EENBOOM.
11. Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της.
Jeremy Rifkin.
12. Προετοιμασία για τον 21^ο αιώνα.
Paul Kennedy.
13. Παλιές και νέες τάξεις πραγμάτων.
Noam Chomsky.
14. Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα.
Κάρλ Μάρξ.
15. Το μέλλον του καπιταλισμού.
Lester Thurow.
16. Οι μειονότητες στα μετακομμουνιστικά Βαλκάνια.
Μαριλένα Κοττά.
17. Η νέα Γιάλτα.
Γιώργος Δελαστίκ.
18. Βοσνία : η μάχη της πολυεθνικής κοινωνίας.
Εκδόσεις Δελτίο Θύελλας.
19. Από τον 20ο στον 21^ο αιώνα.
Παναγιώτης Κονδύλης.
20. Η Διεθνοποίηση του ελληνικού καπιταλισμού και το ισοζύγιο πληρωμών.
Γιάννης Μηλιάς.
Ηλίας Ιωακείμογλου.

Ντοκουμέντα συνεδρίων και εκθέσεων :

1. Βόρεια Ελλάδα και Βαλκάνια
Η ώρα της εξόρμησης.
Συνδιοργανωτές : Βιομηχανικό επιμελητήριο Βορείου Ελλάδας,
Ελληνοαμερικανικό επιμελητήριο, Τράπεζα Μακεδονίας - Θράκης.
2. Ανατολική Ευρώπη και Βαλκάνια.
Νέες Επιχειρηματικές δυνατότητες.
Οργανωτής : Πανελλήνιος σύνδεσμος εξαγωγέων 1993.
3. Ελλάδα και Βαλκάνια
Επιχειρηματική συνεργασία
2^ο Συνέδριο 13 - 14 Φεβρουαρίου 1995 Θεσσαλονίκη
4. Παρευξείνιες χώρες - Μέση Ανατολή
Νέες επιχειρηματικές δυνατότητες.
20 - 21 Νοεμβρίου 1995
5. Ελλάδα και Βαλκάνια
Επιχειρηματική Συνεργασία
στην Νοτιοανατολική Ευρώπη

17 - 18 Μαρτίου 1997 Θεσσαλονίκη.

Συνδιοργανωτές : Τράπεζα Μακεδονίας - Θράκης, Ελληνοαμερικανικό επιμελητήριο, Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδας.

6. 3^η Ευρω-Μεσογειακή σύνοδος βιομηχανίας
Αθήνα, 6 - 7 Οκτωβρίου 1997.

Εκδόσεις εκθέσεων :

1. Ναυτεμπορική.
Επιχειρηματικός οδηγός 1995 Βουλγαρίας με τη συνδρομή της Ιονικής Τράπεζας.
2. Ιονική Τράπεζα.
Βαλκάνια και Ανατολική Μεσόγειος
Οι θέσεις των ΗΠΑ και της Ελλάδας.
3. Μακεδονίας - Θράκης.
Οικονομικό Δελτίο για τα Βαλκάνια και Ανατολική Ευρώπη.
Μάρτιος 1997 : Βαλκάνια - Νέοι κίνδυνοι, νέες ευκαιρίες.